

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

Wit Brazilië

DOOR D^r. VAN RIJCKEVORS

TWEEDR DEEL

631 3173 384.
S104

12

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

0226 6267

UIT BRAZILIË

20915(8)
631
5104

UIT BRAZILIË

DOOR

DR. VAN RIJCKEVORSEL

TWEEDE DEEL

ROTTERDAM
UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ „ELSEVIER”

1886

Snelpersdruk van H. C. A. THIEME te NIJMEGEN.

HOOFDSTUK IV.

MARANHÃO EN PIAUHY.

Maranhão, 8 Jan.

De reis van Pará naar Maranhão is ongeveer gelijk aan die van Maranhão naar Pará. Alleen, met guur regenweder is zij nog vervelender, want, al schommelde onze boot niet sterk, het gezelschap bestond toch grootendeels uit dooden. Merkwaardig, hoeveel lieden er dan niet zeeziek zijn, maar hoofdpijn hebben. De dames zijn volmaakt onzichtbaar. Er zijn er hier trouwens zooveel, die liefst, half gekleed, in een klein stinkerig hokje op den grond hurken, wanneer zij niet, in groot gala, te halverlijve uit een raam kunnen hangen.

Bovendien was het aan boord stampvol, vooral met dekpassegiërs. Grootendeels Cearensers, die hun onderhoud voor een heel jaar verdiend hebben, door een paar maanden lang kaoetschoek in te zamelen. Wanneer zij niet aan moeraskoorts bezweken zijn, brengen zij een aardig duitje thuis. Zoo zijn er bijna driehonderd aan boord, gansche gezinnen met kleine kinderen; het krioeelde tot op het achterschip. Met den regen een alles behalve aangenaam leventje voor die arme lieden.

Gisteren omstreeks den middag waren wij hier.

Maar denk niet, dat men zoo maar dadelijk ook in zijn hotel is. Het staat een vreemdeling in Brazilië zoo maar niet vrij, van eene provincie naar een andere te reizen. Het is een zeer liberaal land, maar dat zou toch niet gaan, dat begrijpt gij, — gij mocht eens een weggelopen slaaf zijn.

Voor uw vertrek wandelt gij eens naar het bureau van politie, en platvoet daar een kwartiertje, totdat de sekretaris achterop uw paspoort geschreven heeft, welke reisplannen ge in uw schild voert. Altijd natuurlijk in de veronderstelling, dat de sekretaris dien dag op zijn bureau is, anders zal men u heel beleefd verzoeken, morgen eens terug te komen. En dan kijkt gij niet boos, maar gij doet, alsof gij het heel prettig vindt, daar gij natuurlijk, kort voor uwe afreis, al den tijd hebt.

Verbeeld u ook niet, dat gij op de plaats van aankomst zoo maar van boord gaat. Het stoomschip is wel omringd van bootjes, waarvan de eigenaars u om strijd verzekeren van hunne bereidwilligheid, om u naar wal te roeien; gij hebt er zelfs al een aangenomen, dien gij nog van de vorige reis kent, en die u dus als zijne wettige prooi beschouwt. Gij hebt al afscheid genomen van het reisgezelschap, en aan een dozijn menschen, die gij gisteren hebt leeren kennen, verzekerd, dat gij hun slaaf zijt, dat zij uwe beste vrienden zijn, en dat al het uwe te hunner beschikking staat; zij hebben u verzocht, al de feilen te willen vergeven, die zij mogelijk tegen de wellevendheid hebben begaan, waarop gij hun weder verzekerd hebt, dat gij in die straat, nommer zooveel woont, en dat zij daar altijd een dienaar zullen vinden Als dat alles afgeloopen is, ga dan maar weer zitten, de politie is nog niet aan boord.

Eindelijk komt er eene sloep met de groen-gele vlag, een gegalonneerd persoon komt statig de valreep op,

en neemt de paspoorten in ontvangst, waarvan de kapitein zich op reis heeft meester gemaakt. Die moeten met de passagierslijst vergeleken worden.

Maar gereed zijt gij nog niet, want uw uitheemsche naam maakt natuurlijk achterdocht en nieuwsgierigheid in gelijke mate gaande. Op de passagierslijst is uw ongelukkige naam natuurlijk geradbraakt. Gij betuigt natuurlijk uwe onschuld aan de fantastische orthografie van den scheepsschrijver. Men kijkt u nog eens aan, en begint dan toch te gelooven, dat gij gijzelf zijt. „Uw „voornaam?” — „Willem.” — „Hier staat Guilherme, „dat is dezelfde persoon niet.” — „Wij schrijven het „zoo.” — „Nu dan, vooruit maar.”

De lieden, die u dezen last aandoen, zijn echter altijd even beleefd en gedienschtig. Voor reizigers is het stelsel niet heel gemakkelijk, maar in een land, waar zooveel vreemdelingen niet reizen, is het nog wel te vergeven. En welwillend zijn de ambtenaren altijd. Nog nooit heeft er een ook maar een scheef gezicht gezet, als ik hem aan zijn huis kwam nazitten, of buiten de kantooruren, en altijd zijn zij bereid u te helpen, of u den officieelen weg te wijzen. Ik mag over het bureaukratische in Brazilië eens hartelijk lachen, maar het zou mij zeer leelijk staan, als ik er mij over beklagde.

Maar, wij zijn nu toch zoover, dat gij van boord moogt gaan.

Gij vertrekt dus, als gij ten minste door de koffers, papegaaien, pakken en negerinnen een doortocht weet te vinden. Denk niet, dat gij uw paspoort medekrijgt. Dat kunt gij morgen bij de politie gaan halen. Morgen gaat gij, uw goede vriend drukt u hartelijk de hand, en zegt u, dat hij het zoo geweldig druk heeft, „en gij „vertrekt toch nog niet?” m. a. w. ik wil mij zoo gaarne nog wat met uwe stukken vermaken. De voornaam-

ste bron van vermaak zal wel het paspoort van Jantje zijn, dat de konsul voor mij vervaardigde. Jan is er wat mede in zijn schik, het staat zoo menschelijk! En dan, omdat gij vreemdeling zijt, moet gij ook eigenlijk uw paspoort bij de havenpolitie gaan afhalen, en die is nu toch al gesloten. Morgen dus maar weer.

Geloof niet, dat ik overdrijf. Er zijn natuurlijk ook verstandige menschen, en als gij eenmaal ergens bekend zijt, gaat het nog al vlug in zijn werk. Ik heb zelfs al menige reis gedaan, zonder dat men mij met al die grappen lastig viel, maar ditmaal moest ik er alles eens van genieten. Dat zulk een stelsel voor bekrompen lieden heerlijk is, om uit een letter eene staatszaak te maken, is duidelijk, en men weet u duidelijk genoeg te bewijzen, dat dit alles noodzakelijk is. Als gij ten minste niet genoeg verstokt Europeaan zijt, om er niet naar te luisteren.

Door de vriendelijke voorspraak van een Engelschman, die in Pará mijn buurman is, mocht ik mijne instrumenten in het douane-kantoor laten, dat, beneden aan de landingsplaats gelegen, zeer gunstig voor mijn werk geplaatst is. In de nabijheid heb ik een stil hoekje voor mijne waarnemingen. Binnen een half uurtje na mijn aan wal stappen zat ik in mijn oude hotel.

10 Jan.

Welk een aantal bezoeken! De brave menschen, die u brieven medegeven, moesten de deugd der zelfbeperking wat meer in acht nemen. Ik maak hier veel te veel kennissen; met de meesten bepaalt zich de kennismaking toch tot een bezoek en een tegenbezoek. Een van de lieden moet ik echter noemen, omdat hij Jansen heet: dit is een zeer gewone naam in Brazilië. Zou die nog uit Pernambuco stammen, of zou hij van jongeren invoer zijn?

Maar gulhartige lieden zijn de Maranhensers, gelijk het ook hun roep is, dat zij toeschietelijker zijn, dan de Paraensers. Die hebben wel eens de eigenschappen van parvenu's. Men is een enkele maal wel geneigd in een gesprek met iemand uit de hooge kringen van Pará te zeggen: „Neem mij niet kwalijk, dat ik u in de rede „val, maar kan u lezen?” Maranhão kent zich zelf verschillende deugden toe, als fatsoen, gastvrijheid, geleerdheid; dit staat zeker in verband hiermede, dat, als Pará eene parvenu-familie is, met hare onhebbelijkheden, maar ook met hare jeugdige kracht, Maranhão een oud geslacht is, bezig om naar den kelder te gaan, maar dat deftig en aangenaam van vormen is.

De stad noemt zich gaarne het Athene van het noorden (noorden van Brazilië, wel te verstaan). Welk recht zij op dien titel heeft, heb ik niet goed kunnen uitvinden, want, als een gymnasium dat reeds geeft, dan zou die titel toch vrij alledaagsch worden. Maar, in een land waar een dorpsschoolmeester professor is, kan het er nog mede door. Dus, hoeden af voor Pallas Maranhensis!

In de benedenstad, waar de handel zetelt, voor zover die nog niet naar Pará verhuisd is, is eenig leven, daar wordt een industriele neus nog aangenaam gekitteld door de geuren van stokvisch en gedroogd vleesch, gij kunt er nog voor een baal katoen op zijde springen.

Maar in de bovenstad, waar het hotel is, heeft men groote, vrij goed geplaveide straten, statig ledig als de Leidsche Breedstraat in de vacantie. De gelijkenis zou nog treffender zijn, wanneer niet van de voorbijgangers nog het grootste gedeelte negers waren. Een tramway is er natuurlijk, maar die onderscheidt zich door een groot gebrek aan passagiers, men is er dikwijls genoeg

alleen in, of bijna, zoodat men koetsier en kondukteur haast als zijne eigene bedienden zou gaan beschouwen. Alles is dan ook in treurigen toestand, gisteren zag ik een stuk uit een rail vliegen. Sedert houdt de koetsier voor die plaats even op, brengt het stuk op zijne plaats, en rijdt dan weer voorzichtig door.

Met dat al, Maranhão is Parijs niet, zelfs niet Nijmegen of Hoorn, al is het veel grooter, maar men heeft er toch een behagelijk gevoel, het gevoel van thuiszijn, dat u in de karavanşeraî, die Pará heet, niet te beurt valt.

En, laat het u niet verwonderen, als de stad er eerwaardig uitziet. In het Rijksarchief te 's Hage kunt gij eene kaart uit den tijd van Maurits, of niet veel later vinden, waarnaar de platte grond der stad ook thans nog te herkennen is. Dat is werkelijk voor eene Europeesch-tropische stad al een oude adelsbrief!

Ook heeft Maranhão het onschatbare voorrecht, iets minder ongezond te zijn, dan Pará. In de eerste plaats ligt een groot deel van de stad redelijk hoog, en ten tweede, dicht bij zee, zoodat de wind er flinker doorheen waait.

14 Jan.

Ik schrijf als een uil in doodsnood. Eene zware onweersbui noodzaakt mij al de zonneblinden dicht te houden van de veranda, waarin ik gehuisvest ben, om deze niet te laten onderloopen. Toch zijn er alleraardigste riviertjes om mij heen. Wij zijn wel in den regentijd.

Eergisteren ben ik tweemaal naar de reede geweest, eens om af te halen, eens om weg te brengen. Ook op dat punt is men hier uitermate beleefd: uwe kennissen hebben er altijd een paar uur voor over, om de meestal lastige reis naar boord te ondernemen, ten einde u de hand te drukken. En het is waarlijk soms geen aangenaam werk, als de middagzon op het water brandt.

Toen onze goede President uit Pará vertrok, bracht bijna de geheele stad hem aan boord, er waren twee stoombooten tot dat doel gehuurd. Hij had het waarlijk verdiend, aan mij niet het minst.

Overmorgen gaan wij weer aan boord.

% Ss. IJpiranga, 19 Jan.

Een heel klein stoombootje met twee groote, volgeladen platbodems op sleeptouw. Gij kunt begrijpen, of wij ook tijd hebben, de oevers te bewonderen, en elkan- der nu en dan eens toe te vertrouwen, dat het erg warm is.

Den 17^{den} des morgens ging ik aan boord met een klein pakje onder den arm, want Jantje was reeds den vorigen avond met de bagage gegaan, en als wachthond aan boord gebleven. Zeven uur zouden wij vertrekken, wat zeggen wil, dat ik een kwartier later kwam, de meeste passagiers nog later, de kommandant, een zeer aangenaam man, lang over achten, en dat wij omstreeks negen uur werkelijk gingen. Waarbij niet moet verge- ten worden, dat de afreis reeds, ter wille van ik weet niet wien, twee dagen later was, dan volgens het pro- gramma.

Eerst gaat de reis een eindweegs over zee, of tusschen de eilanden door, die de kust opvroolijken. Eens zelfs door een kanaaltje, dat men gerust eene sloot zou kun- nen noemen, en waarin wij dan ook met glans bleven steken, om na een half uurtje door den stijgenden vloed weder vlot gebracht te worden. Zulk een brakwater landschap met boomen op stelten behoef ik u niet meer te beschrijven. Het is zeer grappig, maar toch grappig evenals ***, voor wien ieder een straatje omloopt, om hem te ontwijken, omdat hij anders eene van zijne drie anekdoten opdischt.

Sedert wordt de rivier steeds smaller en smaller,

maar dat is de voornaamste verandering. De oevers zijn steeds tien á twintig voet hoog, — in den drogen tijd wordt er een aanmerkelijk onbegroeid stuk onderaan geplakt. Laag hout natuurlijk, het goede is altijd al lang weggekapt. Maar toch als er eens iets is, dat op een boom gelijkt en hoog in de lucht zweven de kruinen van eenige boven alles uitstekende palmen, en dat alles spiegelt zich in het gladde water, — dan zegt men onwillekeurig: „het is toch wel schoon.” Ik ben zeker, dat iemand, plotseling uit ons noorden hierheen getransporteerd, het eenvoudig heerlijk zou vinden. Maar, als juist diezelfde schoonheid dagen lang duurt, dan wordt de mensch, die met andere erfzonden ook de erfondankbaarheid bezit (die leelijke Adam!) wel een beetje onverschillig: „toujours perdrix!”

De onderdeelen van de natuur zijn hier altijd schoon, al zijn er ook juist nu zoo heel veel bloemen niet. Maar toch kruipen er rijk bloeiende slingerplanten langs de boomstammen op en hangen dan weder in dikke trossen of dunne ranken naar omlaag, of een boom is geheel overgroeid en buigt onder het gewicht van vreemde bladeren en bloemen.

Eene plant vooral is karakteristiek. Het is eene kleine wilde meloensoort, waarvan men beweert, dat de eerste negers haar uit Afrika overbrachten. Zeker was nooit een vreemde indringer zoo voorspoedig, dit plantje heeft eenvoudig Brazilië veroverd, evenals de elodea onze slooten. Fijn uitgetande blaadjes van een frisch groen, helder gele bloemen, oranje vruchten, die zich openen, om de hoogroode zaden te vertoonen, en dat alles in eindelooze slingers boven in de hoogste boomen en onder op den grond. Geen takje, geen steen blijft onbegroeid, waar dit goedje voorkomt, is het eene enkele massa van groen en bloempjes, dicht ineen geweven,

en toch uiterst sierlijk, alles overdekkend en als uit vlokken bestaande.

Denk u dus maar drie verdiepingen groen: hoog in de lucht de palmen, daaronder de meer gewone boomen en heesters en laag langs den oever een wild gewriemel van allerlei planten; dat alles met dat frissche groen overdekt, en in omgekeerde orde in de rivier weerkaatst, — en ik ben overtuigd, dat gij mij vrij slecht vindt, dat ik niet steeds in verrukking ben. Toegegeven, dat ik slecht ben, maar ik zet het den H. Antonius van Padua om dagen lang in ééne soort van verrukking te blijven, en ik ben nog geen heilige!

Steeds doen ook de vogels dienst als bloemen: colibris, groote vluchten parkieten met smaragdgroenen rug en goudgele onderzijde, en opvliegend met een gesnater alsof zij volwassen papegaaien waren. En weder dat groote roodbruine hoen met witte vlekken op den fazantestaart en een sierlijke kuif op het fijne hoofd. Eene zonderlinge methode heeft dit dier om te gaan zitten, alsof het hem verbazend veel moeite kost. Eerst houdt hij zich wel eene halve minuut lang als een koorddanser in evenwicht met staart en vleugels uitgespreid, en deze gaan eerst langzaam naar omlaag, alsof de scharnieren niet goed gesmeerd waren.

20 Jan.

De rivier wordt steeds smaller, waarbij het landschap steeds wint. Hier en daar zijn ook hoge boomen.... Al weer boomen, hoor ik u zeggen; maar stel u gerust, er is nog iets anders. Alle dagen één dorp, daartusschen in nu en dan eene fazenda. Wees echter zoo goed, nu en dan op te vatten in de beteekenis van zeer zelden. Meestal ook liggen zij zóó, dat men er niets van ziet. Het stoombootje houdt overal op, waar dit verlangd wordt, zelfs om één meloen te koopen. Ook

blijft het wel een uur liggen om een passagier op te nemen, die ergens in het kreupelhout verborgen is, en die nog afscheid neemt. Kom ik er vandaag niet....

In den aanvang hadden wij nog al wat passagiers, waarvan ons echter het grootste gedeelte reeds den eersten avond verliet. Eene Mama namelijk met eene stem, alsof men met een spijker over een rasp strijkt, met verschillende dochters van eene schoonheid, even betwistbaar, als de geestesgaven van de drie zoons. Maar eene dochter was dan toch zoo erg leelijk niet, en nog al levendig. En eene rivierreis schiet nog al op, als men aan het pandverbeuren is. Ja, dat doet men ook in Brazilië: ik heb huwelijken gesloten en in putten gezeten en wat er al zoo meer bij behoort.

Ook andere „jeux-d'esprit" werden gedaan, maar het vlotte slechts half, het ontbreekt hier juist aan het artikel „esprit." Zonderling, dat een volk, dat zoo gaarne en zoo gladjes praat, zoo weinig aardig is.

Wij zijn nu nog maar met ons vijven overgebleven, maar daaronder behooren twee dames. De eene doet natuurlijk haar best om onbeteekenend te zijn, maar heeft de schitterende eigenschap, moeder te zijn van een kind, dat niet huilt. Haar man is overtuigd, dat ik zijn Portugeesch beter verstaan moet, naarmate hij harder spreekt.

De tweede dame is jong en lang in Amerika geweest, vanwaar zij meer opvoeding en meer vrijmoedigheid heeft medegebracht, dan de dames gewoonlijk hier bezitten. Ze is dan ook het middelpunt van het gezelschap, en bracht met een medegenomen dambord en bezique-spel veel tot de vroolijkheid bij. De eenige maal, tot nu toe, dat ik zoo iets in Brazilië aan boord zag.

Het gezelschap wordt voltallig gemaakt door een

ouden Italiaanschen struikroover, die, om aan wal te gaan, eene vieze, doorschijnende monnikspij aanschiet, maar die, aan boord, dag en nacht in een paarschkatoenen nachthemd steekt, overal verستeld met grijze parallelogrammen, en wiens bloote voeten in oude roode sloffen steken. De oude „frade” zorgt minstens even goed voor zijn eigen lichaam, als voor de zielen van anderen, en is woedend, omdat hij, ter wille van de dames, niet in den salon mag slapen. Dat er dames zijn heeft wel zijne onaangename zijde, wanneer er gelijk gisteren, gedurende het diner, kleederen van dames en kinderen te drogen hangen, en ook een meubel is blijven staan, dat eene al te realistische herinnering aan eene slaapkamer is. Zulke zaken moet men op reis filosofisch opvatten!

Onze monnik reist op zijn handwerk: hij bedelt eene kerk bij elkander. Alles is hem goed, geld, kippen, varkens.... Hij beveelt eenvoudig: breng mij dit, breng mij dat, en men brengt het. Want, als de lieden aan boord al hunne hoogere beschaving toonen, door — achter zijn rug — steeds den draak met hem te steken, de bevolking van de kleine plaatsjes zou op den grond gaan liggen, als het hem behaagde, hen als vloermat te gebruiken. In een gehucht van eene andere provincie liet een dergelijke heilige man zich eens een bad geven. Toen hij gereed was, vocht de bevolking er om, wie maar wat van het water zou verkrijgen, om uit te drinken.

De man doet dan ook heel wat op. Heden morgen gaf zijne kippehengelarij een zeer geestig intermezzo. Eene groote, dikke negerin had zeker iets op haar geweten, dat haar noopte, haar hemelpad door eene kip te laten reinigen, ten minste zij kwam er met eene aandrigen, in vetheid haar evenknie. Maar ziet, de

oever was steil en glibberig, paf, daar zit de dikke plat op den grond en schoof een pas of wat naar ons toe, zoodat wij heel wat van haar zwarte beenen te zien kregen, want zij schoof bijna uit haar Zondagsche japon, — die zit toch bij eene negerin zoo heel vast niet. Het gejuich, dat bij haar mislukte vroomheid opging, deed haar moed onder het vriespunt zinken en zij liet haar kip door een naakten jongen aan boord brengen. Even welkom.

Dat de salon des nachts door de dames bezet is, doet er voor mannelijke wezens, die geen monnikken zijn, niet veel toe. Ieder hangt zijne hangmat, waar hij een plaatsje vindt. Voor mij slaat Jantje het veldbed op, wat met een enkelen kakkerlak tot gezelschap en nu en dan een spatje water van het rad, allerheerlijkst is.

Warmer wordt het bij den dag, tusschen die hooge oevers in. Toen wij gisteren voor Coroatá stil lagen, was het werkelijk ongelooflijk, zelfs in Indië heb ik zelden zoo iets doorleefd.

Caxias, 22 Jan.

Het laatste gedeelte der reis was werkelijk zeer schoon. Op vele plaatsen komt een roode zandsteen voor den dag, die prachtig tegen het groen afsteekt, en dan, de rivier wordt zoo smal, dat de boomen veel hooger schijnen. Ten deele zijn zij dit ook wel. Een vijver in een uitgestrekt park, maar met een plantegroei, zoo weelderig, dat men alleen betreurt, niet bij elken stap zijn schetsboek voor den dag te kunnen halen. De hoogste palmen zijn zoo tot aan hunne uiterste topjes overgroeid, dat men slechts uit den vorm van het geheel raden kan dat het werkelijk een palm is. Hier en daar een huis, eene hut, een groepje mulattinnen, of een aanminnig krokodilletje tot afwisseling.

Gisteren in den namiddag kwamen wij hier, en de brave kommandant liep net zoo lang met mij door het stadje rond, totdat ik ingekwartierd was, en mijne instrumenten in een ander huis, dat dicht bij de rivier ligt. Ik zelf logeer bij den arrondissements-rechter.

Die titel is van mijn maaksel. Wat bij ons de arrondissements-rechtbank is, is hier de „juiz de direito” met een jury. De vertaling van het woord is: „rechter van het recht”, wat staat tegenover „juiz de facto”, „rechter van het feit”, — dit is de jury. Deze rechter is dus een even groot heer, als bij ons zeven rechters te zamen, en ik heb dan ook zijn hermelijn al bewonderd. Dat moet hier een warme versiering zijn! En een warm baantje ook, want een jury van lieden, die . . . nu ja, officieel kunnen zij lezen, maar het gaat soms grappig toe.

Er loopt hier een verhaal van de eerste zitting van een jury in een plaatsje in de binnenlanden. De rechter had zich ontzettende moeite gegeven, den gezworenen hunne taak duidelijk te maken. „Op elke der drie vragen, die ik u zal voorleggen, hebt gij slechts ja of „neen te antwoorden,” had hij hun ten slotte op het hart gedrukt. De zaak was vrij netelig, en het was dus zeer tot zijne verwondering, dat de jury reeds na enkele sekonden afzondering weder binnentrad. Toch deed hij plechtig de eerste vraag. „Ja of neen,” was het even plechtige antwoord, en daar bleef het bij. Bijna even mooi als de Iersche jury, die op de vraag van den rechter, „heeft deze vrouw haren man vermoord?” antwoordde: „Of zij gelijk had!”

Mijn rechterlijke gastheer is een beschaafde, opgewekte man, en het stadje bevalt mij nogal. Het is vrij groot, en redelijk ruim en net gebouwd. Men vertelt mij echter, dat het sterk in het verval van deze geheele streek deelt, en vroeger dubbel zooveel inwoners had.

25 Jan.

Heden morgen eene badreis gedaan. Want de eenige merkwaardigheid van de plaats is een watervalletje van heerlijk helder water, maar dat is men dan ook verplicht te gaan zien, wanneer men niet totaal verlamd is.

Reeds te zes ure staken wij de rivier met een gierpont over, waarvoor een brug in de plaats zal komen, — zoodra het hout er is dat, volgens kontrakt, in September had moeten geleverd zijn. Aan de overzijde brachten twee dappere paardjes ons naar een van de optrekjes, die rondom den waterval liggen. Het ging steeds ha ha ha, ha ha ha, want ook hier, evenals in Indië, wordt het zeer gewaardeerd, als paarden drie-slag gaan. Het is een leelijke gang, maar het vermoeit zeer weinig, dat is waar.

Optrekje beteekent hier natuurlijk niet een klein, maar bevallig en vroolijk uitziend, buitenhuis, maar eene on-aanzienlijke hut, die slechts grooter is, dan die van een armen mulat. Het beste was de bewoner, een scherp-zinnige en gulhartige man, die ons aangenaam onderhield.

Na een weinig uitgerust te hebben van de niet door-gestane vermoeienis, stortten wij ons alle drie in het bad. Stel u niets grootsch voor, denk niet aan vul maar eene badplaats in. De waterval is ongeveer drie voet hoog, zoodat men alleen, door er onder te hurken, geheel nat kan worden. Een prachtige mangga-boom dient tot dak, een omgevallen buurman tot zitplaats. Maar het water is frisch en kristalhelder. Toen we genoeg geplast hadden, een kop koffie, — o weelde! — met melk, en eene wandeling naar een miniatuur-heuveltje met een prachtig uitzicht. In het rond liggen andere heuvels, allen dichtbegroeid, al is het hooge hout weggekapt, — op eenigen afstand het stadje met zijne witte kerktorens. Een paar fijne wolkschaduwen trekken

nu en dan over het zonnige landschap heen een aardig optrekje zou daar wezenlijk nog zoo kwaad niet zijn.

Het is gruwelijk warm, vooral des avonds. Het is hier voortdurend bladstil, nooit ook het minste zuchtje, nog te middernacht is het smoorheet. Ik blijf hier zoolang hangen, omdat ik nog geen vaartuig heb kunnen huren, om de rivier af te zakken. Heden is een boodschapper gezonden naar een paar fazenda's, die hooger op liggen, en men hoopt, dat die wat voor mij zal vinden.

27 Jan.

De boot is er, en roeiers ook al aangeworven, zoodat ik overmorgen hoop te vertrekken. Gij zijt er echter reeds genoeg op voorbereid, dat het ook evengoed later kan worden. Den tijd brengen wij door met het koopen van borden, messen, potten en pannen, enz., alles van de allerfijnste soort, om na afloop der reis te worden weggeworpen. Gij ziet, er begint weer een tocht, zooals ik eigenlijk nogal gaarne doe, niet zoo erg tam; als men hierbij eens wat armoê lijdt, dan is er ten minste reden voor.

Maar voor mijn vertrek is er nog heel wat te doen, — de beleefdheid! Al de notabelen hebben mij, volgens landsgebruik bezocht, — vandaar het woord bezoeking. Dus, overal afscheid gaan nemen: — „Wij zien elkander „nooit terug, gij zijt mij juist even onverschillig als ik „u, maar wat ben ik blijde u ontmoet te hebben, en „verder, adieu, hoor!” Gelukkig is men hier ook op dat punt zeer verstandig, vier minuten is voor zulk een bezoek al lang genoeg, en men kan waarlijk voor zooveel gastvrijheid wel wat bezoeken over hebben. Want ik word hier alweder zeer goed behandeld. Bij mijn gastheer is het haast een Luilekkerland, het eten is goed, maar de vruchten, daarin is de man onovertreffelijk, dagelijks zie ik vijf of zes soorten opdisschen, waarvan

velen mij volmaakt nieuw zijn, en soms zijn het, ook hier, zeldzaamheden.

Want er zijn vele vruchten in Brazilië uit andere tropische landen afkomstig, zoowel uit de oude wereld, als uit de Antillen. De Portugeezen schijnen vroeger zeer veel te hebben overgebracht. In Indië staat boven aan de ananas, die zij uit Amerika invoerden, en die thans overal zoo welig tiert, maar ook de broodboom en een half dozijn andere gewassen hebben wij op Java aan hen te danken. Daarentegen zijn hier de mangga, de nangka, hier jacca genaamd, de zuurzak en vele andere boomen van Indischen oorsprong, en de kokospalm moet uit Afrika zijn ingevoerd. Van de bananen wil men dit ook beweren, maar ik geloof het; ik geloof eer, dat beide halfronden hunne eigene, verschillende soorten van de natuur gekregen hebben.

Hoe zonderling dat vele planten, in een land, waar zij door den mensch heengebracht zijn, veel weliger tieren, in veel grooter hoeveelheid aanwezig zijn, dan in hun vaderland. Zou het niet veelal zijn, omdat hunne natuurlijke vijanden niet mede overgevoerd werden?

Mijn gastheer doet alle bezoeken met mij, alle boodschappen zelfs. Maar ook een ander, een der eerste kooplieden hier, tevens kolonel, doet heel wat voor mij, hij heeft de boot opgescharreld en de roeiers, — het is, alsof het hem een genoegen is, voor een wildvreemde eens iets te mogen doen.

Monding van de Rio-de-Prata, 30 Jan.

Eindelijk werkelijk aan het afzakken. Vroeg kwam ik gisteren niet weg, ook niet te tien uur, toen alles klaar zou zijn, er ontbrak maar een ijertje, maar daardoor duurde het tot half drie, en in den tusschentijd was het hard gaan regenen. En het regende den ganschen avond door. De manschap weigerde echter niet, een groot ge-

deelte van den nacht door te roeien, zoodat ik van morgen zeer vroeg hier was, vroeger, dan noodig, want de zon liet mij bij het werk toch in den steek.

Mijne boot is groot, zoodat wij er ruim plaats in hebben. Onder het dakje van palmbladeren zit ik kalm in mijn luierstoel met „Feroz” op mijn schoot. Dat is de jachthond van den kapitein, geel en wit, met verstandige grijze oogen, en hij heeft mijne knieën reeds tot zijn eigendom verklaard. Zijn baas, S^r. André, is waarlijk niet geel en wit, maar vrijwel koffiekleurig, doch nog niet zoo donker, als zijn broeder, S^r. Federigo. Dit is de stuurman, d. w. z. hij geeft bij het roeien, dat in deze groote schuiten staande en met zeer lange riemen gebeurt, door een rhythmisch stampen met de voeten de maat aan, wat altijd nog iets minder vervelend, dan het eentonige gezang is. De derde man is S^r. Angelo, een jeugdige bruine reus, die de zware instrumentekist heel kalm op zijn hoofd draagt, — geen engeltje om mede te vechten.

Gisteren avond hebben wij bij een alleenstaand huis even aangelegd, en heeft Jantje zijne eerste proeven van kookkunst afgelegd. Een hoogst voorname kok is hij nog niet, maar wij hebben toch gegeten.

Hier heb ik mij in dé eenige hut ingekwartierd, die er te vinden is. Zij wordt bewoond door eene bruine familie, die hier een en ander kweekt. Voornamelijk voor eigen gebruik, meer zou natuurlijk al te veel moeite kosten. Zij fokken dan ook zoowat niets dan zaagsel, zoete aardappelen en wat vruchten. Er loopen twee aardige bruine jongentjes rond, waarvan ik bezig ben, er een met quinine te bewerken. Niet zonder angst, — voor een volwassene ken ik tamelijk wel, helaas door langdurige ondervinding, de dosis, maar voor een klein kind?

Het zijn geloof ik al heel goede lui. Zij kunnen mij natuurlijk niets verschaffen, integendeel, ik geef hun vleesch, maar zij zijn er zoo dankbaar voor, en zij halen zoo ijverig hout, en komen zoo vroolijk met hun vruchten aandragen, alsof het hun een groot genoegen is, die in mijne maag te zien gaan, in plaats van in de hunne. Ook draagt mevrouw te mijner eere den geheelen dag eene rooskleurige japon, wat met de pijp in haar mond allerbekoorlijkst staat. Want de heeren rooken hier bijna alleen sigaretten, de dames pijpjes.

Codó, 1 Febr.

Het weder heeft mij op de buitenplaats aan de Prata niet bepaald begunstigd, maar ik kon toch iets werken, en gisteren kwamen wij vroeg genoeg weg, om met het vallen van den avond hier te zijn. De reis was eene afwisseling tusschen regen en zonneschijn, het landschap, dat gij reeds kent, was met de bedekte lucht zoo heel fraai niet. En dan, als men zoo laag op de rivier is, verliest het altijd veel. Van een hooger vaartuig uit, zijn de oevers altijd schooner: men ziet er meer van, en het water doet beter dienst als voorgrond.

Daar ik wist, juist na het eten te zullen aankomen, en niet wilde aanleggen om te koken, om niet eerst in den nacht hier te zijn, hebben wij ons aan boord vermaakt met het vervaardigen van advokateborrel. Recht gemeene cachaça, en grove suiker, doch Jan vond, dat het toch „maar wat lekker” was.

Ik werd dadelijk in huis genomen door den geneesheer. Want er is er hier zoowaar een, op kleine plaatsjes nog al een zeldzaam verschijnsel. Ik meen echter wel reeds bemerkt te hebben, dat de politiek zijne hoofdbezigheid is, en de zieke menschheid volmaakt nevenzaak. Een boek heb ik nog niet bij hem ontdekt, een instrument evenmin. Het is echter een vrij beschaafde man, al ver-

toonen zijne dames zich ook slechts door een kiertje, zoodat ik geacht word, die niet te zien.

Ongezellig is het hier ook niet; daar het Zondag is, hebben al de aristokraten der plaats, — neen de helft, want mijn gastheer is liberaal, dus komen de konservatieven niet, — mij reeds lange bezoeken gebracht, en met verschillenden van hen is een gesprek mogelijk, al zijn er dan ook, die u verzekeren, dat Protestanten en Materialisten dezelfde sekte zijn, en die u vragen, of de olifanten in Holland zeer groot zijn.

Een was er bij, die van de verschrikkelijke ramp te Weenen maar niets hooren wilde, omdat bij het instorten van eene kerk te Valparaiso nog honderdvijftig menschen meer omgekomen zijn. Ergo: Weenen beteekent niets. Als gij uwen arm breekt, verwacht dan geen medelijden, want er heeft wel eens iemand zijn nek gebroken.

De sala waarin dit alles plaats greep, is hoogst merkwaardig. Eene hooge lambrizeering, op den vlak gekalkten muur geschilderd, vertoont eerst een ultramarijnblauw plint van meer dan een voet hoogte. Daarboven een vuurrood gedeelte, waarin groene paneelen, beurtelings met eene roode en eene gele rozet in het midden, het geheel is gedekt door eene groene lijst en met gele en blauwe biesjes opgesierd. Daarboven zijn op den witten muur in regelmatige rijen telkens twee ultramarijnen vogeltjes op een effen groen takje gepenseeld. Denk u al die kleuren zoo hard en schel mogelijk, en het zal u geene moeite kosten, u een overschoon geheel voor den geest te tooveren.

Ik mag niet vergeten, dat het huis ramen heeft met ruiten er in, en voor aan de straat een opgehoogd, bestraat gedeelte, door een hekje afgesloten! Aan dit laatste ontbreekt niet meer dan twee derden der stijlen, en de verf bijna geheel, maar het maakt er toch een

deftig huis van, eene „casa nobre”, zooals men hier in de binnenlanden ons „heerenhuizinge” vertaalt.

Het uitzicht is prachtig : op de geheel blinde achterwand van de vervallen kerk. Deze heeft de merkwaardigheid minder het huis Gods, dan dat der vogelen te zijn ; het aantal, dat er in huist, is ongelooflijk. Zoolang het koel is, vliegen zij bij duizenden rond, met een hevig gepiep, niet ongelijk aan dat onzer musschen, en met een haast, alsof zij wezenlijk heel veel te doen hebben, hoewel zij, geloof ik, niet veel meer doen, dan het leven genieten. De kerk heeft weder een galg als klokketoren. In beter afgewerkte plaatsen, als Caxias, hebben de kerken meestal twee torens, die zoo hoog zijn, zoo hoog, dat zij wel tot aan onze derde verdieping zouden reiken. Alles komt in de wereld maar op de verhoudingen aan : de kerken zijn zoo bescheiden, dat de torens toch nog torens zijn. Maar die dan zulke kerken bouwen, toonen ten minste verstand, zij ondernemen niet meer, dan zij kunnen afwerken. Gij kunt er aan deze rivier ook eene vinden, die slechts uit een rijk gegipskrulden voorgevel bestaat, met een ellendig hutje er achter. Dat noemt men God in den nek zien, maar hij moet zijn huis niet door de zijdeur willen binnentreden.

2 Febr.

Morgen verwachten wij eene stoomboot en ik zal dezen dan maar verzenden. Het is anders niet zonder eenigen angst, dat ik op zulke kleine plaatsen mijne brieven aan de post toevertrouw. En toch, al blijven hier de brieven eens wat lang op het postkantoor liggen, al begrijpt men niet goed, hoe zij soms terecht komen, wat mij in Oost-Indië herhaaldelijk gebeurd is, dat brieven nooit hun adres bereikten, dit ondervond ik hier nog nooit.

Heden morgen moest ik met mijne instrumenten groote voorstelling geven voor al de geleerden van de plaats. Die doen dan vragen, even gemakkelijk te beantwoorden als de vraag, wat dikker is, de algebra of een zucht van een aartsengel. Men is mij ook al komen vragen, of het heden avond regenen zou, en of ik eene naaimachine wilde repareeren. Men zou een genie eerste klasse moeten zijn, om alles te doen en te zeggen, wat de lui al zoo van u verlangen, en natuurlijk zijt gij niet veel bizonders, als gij dat niet kunt.

Ik heb hier in de buurt al weder verschillende soorten van klimmende varens gevonden. Vooral op harde gronden, die schoon gemaakt zijn voor kultuur, vindt men die veelal; ik herinner mij niet die ooit in Indië of ook in Europeesche serres gezien te hebben. Maar het zijn allen wonderen van sierlijkheid, misschien wel het hoogste wat de natuur op het punt van elegantie bereikt heeft.

Trouwens in dit land der wouden, — waren zij er nog maar! — klimt alles, wat elders niet klimt. Nergens anders zijn zooveel klimvogels, nergens anders hebben de apen grijpstaarten; zelfs van de palmen bestaat hier eene klimmende soort, — ik zet het u, er een palm uit te herkennen. Darwin, Darwin, alles zoekt lucht en licht, en kan dat pas in de toppen der boomen vinden, hoog in de lucht.

Eene andere zonderlingheid van boomen is hier te lande ook bijzonder opvallend. Dit, namelijk, dat zeer vele boomen en planten, die volstrekt niet tot de palmen behooren, voor het oog denzelfden vorm aannemen. Vertakt of niet, het zijn altijd naakte stokken, met aan de uiterste toppen een pluim van bladeren. Ook in Indië hebben de boomvarens, de papaja, de dracaena's

deze eigenaardigheid, en vele anderen, maar toch lang niet zoo veel soorten als hier, waar men bij elken stap dergelijke vormen tegenkomt. Zou ook dit misschien aan de zware wouden te danken zijn, dat het loof van deze soorten onder het dichte bladerendak niet kan voortkomen?

3 Febr.

De zon plaagt mij, want ik wil weg. Ik gevoel mij wel wat overtollig. Waarlijk niet aan tafel, mijn goede gastheer is even gul als al zijne landgenooten. Maar kennelijk is de politieke brouwerij druk aan den gang. Allerlei lieden hebben drukke samenspraken met den dokter in een hoekje, brieven worden fluisterend gelezen, de woorden „kiezen“, „liberaal“, „president“, „konservatief“ hoor ik nu en dan boven het fluisteren uit: ik ben in den weg. Mijn gastheer zit, geloof ik nooit: alle tien minuten komt hij het huis in of gaat er uit, hij is als een kip, die een ei moet leggen, om zijn gastheerschap met de politiek in overeenstemming te brengen.

Dagelijks komen er nieuwe troepjes in huis, twee, drie, vier man, soms zijn het, wat men in deze wildernis als Heeren moet beschouwen, soms ook op menschen gelijkende wezens, die u eene rilling op het lijf jagen. Misschien zouden zij, half naakt in het bosch, zoo kwaad nog niet zijn, maar in een fatsoenlijk huis, met menschenlijke kleederen aan, schijnen het geene menschen meer. Maar het zijn kiezers, en mijn gastheer is de herder der kudde, en moet hen dus bergen. Heden was er een aan het ontbijt zoo dronken, dat de huisheer mooi het land had. Zijn bleke neef lachte even, het eenig teeken van leven, dat ik van hem nog zag.

En voor die geheele bende is het open huis; zij lo-

geeren, kavelingsgewijze, in een paar hokken, die de dokter in eene zijstraat bezit. Wie op het etensuur hier is, eet, maar met al te veel beleefdheid worden zij niet behandeld, dat eischen kiezers niet. Ook de mooie sala met de ultramarijnen vogeltjes wordt niet voor hen geopend, sedert mijne plechtige ontvangst heb ik die niet meer betreden. De andere voorkamer doet dienst, die tevens de ingang is tot mijne kamer, zoodat ik wel eens min of meer gevangen zit.

Coroatá, 6 Febr.

Uit Codó vertrokken met de zekerheid, dat wij voor den nacht hier zouden zijn. Maar omdat het een dag lang niet geregend had, was er zooveel minder stroom, dat wij eerst over tien en hier waren. Daar ik om voortgang te maken niet liet aanleggen, zag ons diner er raar uit, maar er werd toch gegeten. Ook slapen deed ik, zoo goed en zoo kwaad als het ging, aan boord, want te tien uur is men in zulk eene plaats al met groote eensgezindheid in bed gestapt.

In den vroegen morgen ging ik op de jacht van een gastheer, en vernam alras, dat de man, voor wien ik een brief had op eene verafgelegene fazenda woont. Dat is nog al eens het geval. Men geeft u een brief mede voor ** te **. Gij denkt natuurlijk in uwe onschuld, dat die brave nu ook in het dorp woont. Maar bij ons woont de voornaamste persoon van eene platte-landsgemeente ook wel eens op een buiten, dat ver van de kerk afligt. En hier beteekent ver natuurlijk wel eens zoo en zooveel uren gaans, zoodat de, u zoo goedig medegegeven, brieven wel eens van weinig nut zijn. Voor wie over land reist, met weinig bagage, doet dit er weinig toe, men spoort zijn paard nog maar eens, maar ik ben in zulk een geval gefoet.

Maar gelukkig had ik, de rivier opgaande, ter loops

met den arrondissements-rechter kennis gemaakt, en, met de gewone gastvrijheid, nam deze mij dadelijk op. Het is een recht spraakzame man, van wien ik veel te weten kom over onderwijs, staatsinstellingen, enz.

Bij voorbeeld: is het u opgevallen, dat ik nog nooit van een burgemeester gewaagde? Mij is het al lang opgevallen, dat ik er nooit met een kennis maakte, en hier heb ik het eerst recht bemerkt, hoe dit komt,..... er zijn er geen. Ja, het is zoo, er zijn hier geen burgemeesters, en de wereld draait toch.

Hoe dit in elkander zit? Ja, daarvoor moet ik u eerst de Braziliaansche konstitutie eens uiteenzetten. Lees maar door, het zal zoo lang niet zijn.

Evenals andere konstitutiën is dan de Braziliaansche een papiertje, op een zeker aantal fictiën hoogst logisch opgebouwd. Evenals andere konstitutiën werkt zij juist zoo goed en zoo slecht, als de ontwikkeling en de zeden van het volk toelaten, en is zij hoogst krachtig en duurzaam, omdat niemand nog iets beters heeft weten te verzinnen.

Ziezoo.

Maar verbeeld u nu zulk eene puike konstitutie, die het al een vijftig jaar uithoudt zonder burgemeesters! Zulk een gemis aan uitvoerende macht is zeker wel grappig in gemeenten, die vaak grooter zijn, dan onze provinciën. Het wordt echter minder gevoeld, dan men wel zou denken.

De hoofdsteden der provinciën, — en dit zijn nagenoeg de eenige plaatsen van belang, — staan meer onmiddellijk onder de provinciale regeering, hoewel zij toch wel een gemeenteraad hebben. Maar ook de macht der gemeenteraden is hier nog al beperkt. Want bijna alle besluiten moeten door de provinciale staten worden goedgekeurd. En men heeft hier ook nog het onder-

scheid tusschen steden, dorpen, vlekken: de kleinere plaatsjes hebben zelfs geen gemeenteraad.

Maar gemeenteraad of niet, buiten de hoofdsteden, waar de, door den Keizer benoemden, president de uitvoerende macht heeft, ontbreekt deze laatste eigenlijk. Zooals ik zeide, ik ben er eerst langzamerhand achter gekomen, hoe de zaken dan toch zoo eenigermate van stapel loopen. Het is er dan ook naar, zou men hier achter kunnen voegen.

Ik kan de gemeente-huishouding hier niet beter vergelijken dan bij een ouden waringin-boom. Herinnert gij u dien uit Java, waarvan de takken, op hunne luchtwortels steunend, allen naar een middelpunt wijzen, waar de hoofdstam zou moeten zijn, maar niet meer is?

Zoo in Brazilië. De baantjes en bijbaantjes van onze burgervaders worden zoo min of meer vervuld, maar de man zelf is zoek. De gemeenteraad, als die er is, heeft een voorzitter, maar die is niet meer dan dat. Een hoofd van de politie is er ook, deze staat onder de orders van een nog hooger hoofd, wiens zetel in de hoofdplaats der provincie is. Burgerlijke stand, die weet gij reeds, dat slechts matig is. De pastoor geeft u verlof, geboren te worden, te trouwen, enz. en heeft soms de beleefdheid, u in te schrijven, soms vergeet hij het ook. Er moest ergens wel een mooi wetje op een burgerlijken stand liggen, maar men heeft mij gezegd, dat dit op uitvoering wacht, totdat ten onzent de wetten tot stichting van een paleis voor de Staten-Generaal en van een akademiegebouw te Leiden zullen zijn uitgevoerd.

Maar daarmee is nu altijd de burgemeester niet compleet voorhanden, hoor ik u zeggen. Er ontbreken stukken aan het beeld. Waar blijft nu eigenlijk de uitvoerende macht?

Met die stukken, ja, durf ik eigenlijk niet zoo recht voor den dag te komen, ik vrees, dat zij afbreuk zullen doen aan het bewijs, dat men het best zonder burge-meester af kan.

Al het overige dan, doet, als het eens hoog noodig wordt, — schrik niet! — de arrondissements-rechter. Zeer karakteristiek is het, dat het juist een van die dignitarissen moest zijn, die het mij vertelde, met de bijvoeging: „hoewel wij er noch de kwalifikatie, noch het „recht toe hebben. Maar het gat in onze administratie „bestaat nu eenmaal, men heeft indertijd de burgemees- „ters eenvoudig vergeten.”

En een gat is het zeer zeker. De gemeente, die grondslag van het politiek bestaan, bestaat hier bijna niet, en dit is een groote fout. Alle aanleiding, om zich aan zelfregeering te gewennen, om die aan te leeren, is weggenomen: de burgers zien niet regeeren. Daardoor hebben de meeste, overigens beschaafde lieden, er geen begrip van, wat eigenlijk die mooie konstitutie is, en hoe zij werken moest en uitgevoerd kon worden. Men maakt hier dagelijks allerfraaiste wetten, maar die al te dikwijls weinig rekening houden met landaard en omstandigheden, en dus dood geboren zijn en nooit uitgevoerd worden. Dat ligt juist wel daaraan, dat van al die wetgevers zoo weinigen eenig begrip van regeeren hebben. En de geniale Keizer alleen kan toch niet al het kwade ten goede keeren?

Als men te midden van zulk eene democratie als hier leeft, leert men eerst recht de goede zijde van eene gezonde aristokratie waardeeren. Die levert menschen, bij wien de kennis van het raderwerk van den staat in het bloed zit, die het handwerk kennen, dat regeeren heet, al zijn zij ook niet door hunne geboorte verplicht, geniën te zijn. Zij zijn het, die weten, dat men niet

met theoriën eene maatschappij leidt, en dat, hoe verleidelijk en schoon de idealen ook zijn, er in de eerste plaats geregeerd moet worden, en dat kan men niet altijd met idealen.

Zulk eene aristocratie nu ontbreekt hier te lande ten eenemale, en die is het juist, die door krachtige gemeente-instellingen gefokt wordt. Den man wiens grootvader en overgrootvader reeds raadsleden en wethouders waren, zullen de handen allicht niet verkeerd staan, als hij eens naar het wetgevend lichaam wordt afgevaardigd. Hier brengt ieder er de dichterlijke denkbeelden van zijne debating-club heen, en hij staat erg verwonderd te kijken, als hij die niet zomaar kan toegepast krijgen.

Een scherpzinnig Braziliaan maakte mij juist eens opmerkzaam op het merkwaardige feit, dat nog nooit in Brazilië de zonen van een groot staatsman iets geweest zijn of gedaan hebben. Voorwaar een treurig feit: geen besef, dat een groot vader een heerlijk voorrecht is, maar een voorrecht dat plichten oplegt. Het „Noblesse oblige” is hier niet het motto van een adel, die maar al te dikwijls voor geld gekocht wordt, zelfs wel voor geld, waarvan de oorsprong maar niet moet worden nageplozen.

7 Febr.

Ik gaf u eigenlijk nog geene beschrijving van mijn vaartuig, en toch dient gij mijne woning te kennen. Denk u eene baggerschuit, bijna geheel met palmbladeren overdekt. Voorop is een klein gedeelte van een dek voorzien, waarop de beide roeiers staan. Boven op het dak hurkt de bevelhebber, en stuurt met een lange roerpen, die door het dak heensteekt. Aan den achtersteven is ook een klein gedeelte van een dek voorzien. Daar staan de chronometers en de provisiën en is mijn verblijf. Jantje is overal, nu op het dak, dan eens achter mij, dan weder voor mij, heel wat jongehondachtiger,

dan de reeds deftige Feroz, de beroemde jachthond, van wiens jachtbekwaamheden ik nog niets te zien gekregen heb.

Het uitzicht is hier eigenlijk zeer schoon. Een groot gedeelte van de rivier, die hier juist voor het huis eene kromming maakt, en dan een onafzienbaar recht gedeelte heeft, wordt geheel omlijst door twee boomen, — voor een vignet in staalgravure zou men niet beter kunnen verlangen.

Pirapemas, 9 Febr.

Weer een stapje verder. Eergisteren na het eten vertrokken, tot tien uur doorgeroeid, gisteren morgen gezwommen, thee gezet, weg. Nog eens opgehouden, om het ontbijt klaar te maken, en te vier uur hier aangekomen. Het klaarmaken voor de bemanning is werkelijk al heel eenvoudig: ik heb in niets te voorzien, dan in vleesch en zaagsel. Maar het is al vervelend genoeg, dat ik dit doen moet. Het is lang niet zoo gemakkelijk als in Indië, waar men den lieden geld geeft, en meer niet. Het volkje is hier al te zorgeloos: met dat stelsel zouden zij hier eenvoudig niet voor eten zorgen, en men zou weldra geene roeiers meer hebben. Men moet er zelfs op passen, dat niet alles in den kortst mogelijken tijd wordt opgegeten. Niet uit diefachtigheid, maar omdat men niet gewend is, een dag vooruit te denken.

Ongelukkig kwam ik juist met eene donderbui aan, die wel weinig regen bracht, maar mij juist eene waarneming afsnapte, die mij een dag zou hebben uitgewonnen. In de laatste dagen was anders het weder mij gunstig genoeg.

Ik ben gelogeerd bij een flinken kerel, bijna blank, die hier uitgestrekte en vrij goed onderhouden aanplantingen heeft van alles wat hier te planten valt, zaagsel

in de eerste plaats, maar ook rijst, katoen, en allerlei vruchten. Bovendien heeft hij een winkel, waar van allerlei een klein beetje voorhanden is, en levert met vijftig percent winst hout aan de stoombootjes. Dus durf ik gerust de gastvrijheid aannemen, die mij alweer, op een briefje uit Coroatá, op de meest gulle wijze gegeven wordt. Het eten is zelfs goed.

Er is ook eene vrouw, maar onzichtbaar. Het oudste kind, een meisje, is van morgen heel mooi aangekleed, zoo heel toevallig, onder mijne oogen gebracht, sedert heb ik haar herhaaldelijk gezien, alleen gekleed met een koordje om den hals, waaraan de bekende amuletten hangen. Wat zal dat eene marteling geweest zijn, om haar van morgen zoo mooi te maken! Verder in- en buitenshuis groote en kleine negertjes, katten, kippen en honden. Deze laatste zijn al weder zulke goede jagers — ik wilde er de bewijzen wel gaarne eens van zien.

11 Febr.

Nog hier, en nog geen kans op vertrekken. Op het laatste oogenblik werd de zon brekespel. Sedert is het eene afwisseling van urenlange donderbuien en van zachte, maar aanhoudende regens, en de lucht is gelijkmatig bedekt, alsof wij zoowaar in Holland waren. Ik zit dus gevangen. En zoo erg vermakelijk is het nu hier, zonder werk, niet. De twee eerste avonden waren zoo kwaad niet, toen wij voor de deur konden zitten en de sterren aanzwijken. Maar, bij een enkel primitief oliepitje, binnenshuis tegenover mijn gastheer te zitten, is nog al taai. Wel bevalt de man mij best, ik houd hem voor een eerlijken, energieken man, maar de konversatie is dun, en al eenigszins uitgeput. Mevrouw zag ik nog niet.

Itapicurú-Mirim, 14 Febr.

Welk een mondvoll! De verklaring van die Indiaansche namen spaar ik u maar. — Dit is wel de edelmoedigste wijze van te verklaren, dat ik die zelf niet weet.

Eergisteren vertrokken, na eene slechte waarneming van eene ziekelijke, witte zon, en na een laatste ontbijt met mijn braven gastheer. Het ontbijt was volmaakt gelijk en gelijkvormig aan de vorige ontbijten en diners, alleen was van het knaapje, dat ons bediende, het hemdje in de wasch, zoodat hij ons zonder eenig kleedingstuk hielp.

Daarop wordt minder gelet. Van de beide kleedingstukken, die men hier als noodig beschouwt, hemd en broek, laten de kleine jongens er liefst nog een weg, meestal de broek. Met het hemd kunnen zij gemakkelijker hun gezicht afvegen, denk ik. Zeker is het, dat dit stuk gedragen wordt, totdat het bij stukken en brokken van het lichaam gevallen is. Gewoonlijk heeft het dan ook juist de kleur van de aardsoort in den omtrek. Hier roodbruin. Toen ik dan ook sprak van in de wasch zijn, zal het wel beteekend hebben, dat onze Ganymedes geen hemdje meer had.

Den nacht brachten wij door bij eene weduwe, die volstrekt geen man noodig had, want hare zoons en haar onderhoorigen wist zij met ijzeren scepter te regeeren. Een aardige trek: om niet lastig te zijn, wilde ik onze hangmatten laten halen, maar dat mocht niet, de dame had er zelve wel voor haar gasten. En nu kwamen uit een groote kist de voorwerpen van haren huismoedertrots voor den dag, een half dozijn in huis geweven hangmatten, de eene al fraaier dan de andere versierd, werkelijk smaakvol, en zoo rein mogelijk.

De verdere reis was overigens onaangenaam genoeg,

want eerst kreeg Jan de koorts, en een paar uur later ik. Zeker, omdat ik juist gezegd had: „als wij die „maar nooit te zamen krijgen.” We hebben dus om strijd uit de groote doos gesnoept, en verheugen ons nu in onze beterschap, — en in een goed verblijf bij beminnelijke lieden. Maar het kostte moeite, om er te komen! Een wandeling door de schaduwlooze straten, op den middag, met eene hevige koorts, is geene kleinigheid.

Maar wat heeft de geheele familie van mijn gastheer alles gedaan, om het ons goed te maken, in langen tijd hebben wij zulke goede dagen niet gehad. Tegenover het huis, waar het talrijke gezin woont, hebben wij in een onbewoond huis eene groote, luchtige kamer geheel te onzer beschikking, en de brave man liep de stad rond, zonder dat ik het wist, om een bed te vinden: „voor een zieke is dat zooveel beter dan eene hangmat.” Aan zulke trekjes ziet men eens, hoe goedhartig de lieden hier in den grond zijn. Jantje wordt bediend juist als ik, hij moest er zelf om lachen, dat men hem zelfs een servet bracht, wat hij in zijn leven nog niet gebruikt heeft. En kopjes thee, en suiker ad libitum, — jammer genoeg, want het heertje is volstrekt niet bestand tegen bedorven worden, en de eerste maal, dat hij weder eens als bediende behandeld word, breekt het mij op.

Dat dit huis onbewoond is, is eene eigenschap, die het hier met vele huizen deelt, terwijl er nog meer ingevallen, of reeds geheel verdwenen zijn. Evenals Maranhão zelf, en al de plaatsen aan deze rivier, gaat ook Itapicurú hard achteruit. Een treurig verschijnsel in een land, waar alles nog vooruitgang zijn moest.

Overal hetzelfde lied; de suikerbouw heeft zich verplaatst naar de Pindaré en naar de Mearim, — twee andere riviertjes met nog ongezonder reputatie. De slaven

zijn daarheen verkocht, de bevolking trekt er heen. En dan altijd: „de regeering doet ook niets voor ons.”

Het is waar, dat de regeering, die in het zuiden zit, het noorden stiefmoederlijk behandeld: van de zoo bekende lijntjes op de kaart, die spoorwegen voorstellen, zult gij er noch in Maranhão, noch in Piauhy, Pará of Amazonas een vinden. Maar, zichzelf te helpen, daaraan denken de lieden het allerm minst. Waarvoor heeft men eene regeering, als zij u het eten niet in den mond stopt?

Die vaderlijke regeering zou zeker van vadzige lieden een arbeidzaam ras moeten maken: want daarop komt het neer. Het is akelig, de lieden zoo over hunne eigene luiheid te hooren klagen. — „Ja het land zou wel anders zijn, als ons volk maar zoo lui niet was!” De vloek van vruchtbare tropenlanden: bijna onmogelijk, om van honger te sterven, waarom dan werken, wij leven immers, en worden oud? Zonder eenigen arbeid, dan wat lanterfant en met een net of een geweer, haalt ieder uit bosch en rivier genoeg, om het vleesch op de beenderen te houden. Een huis maken is nu en dan eene afwisseling, die geen geld kost. Is er eens wat geld noodig, om aan eene liefhebberij bot te vieren, dan gaan de lieden twee, drie dagen bij den een of ander werken, en hebben zij genoeg, dan is er geene macht, die hen aan het werk houdt.

Een man die één broek, twee hemden, eene kist, een geweer en een hond heeft, kan een meisje ten huwelijk vragen, schoonmama zal verder niet naar zijn inkomen informeer en.

Niet alleen de lagere klassen zijn zoo. Jan en ik vragen elkander honderdmaal, wat toch eigenlijk onze gastheer wel uitvoert, en wat zijne vrienden anders doen, dan wandelen? Een baasje in Codó, dat vrij goed En-

gelsch sprak, heeft in Londen zijne studiën.... in den steek gelaten. Hij bracht eene Engelsche vrouw mede, en leeft nu, daar, waar zijne familie vroeger rijk was, doodarm, doch zonder iets uit te voeren. De arme vrouw is dan ook verlept en treurig genoeg, in een huis, dat vroeger goed was, maar waar men u nu vertoont, hoe de overstroming van 1876 den vloer vernield heeft, en tot op eene hoogte van drie voet de muren bevuild. Dat eene overstroming zoo hoog komt, verwondert een Hollander zoo erg niet, maar wel, dat men alles maar kalm in den toestand laat, waarin het water het gebracht heeft.

Hier stond vroeger een suikerfabriek, — ginds werd tabak geplant. En dan weder het referein: de bevolking is naar elders verhuisd. Dat beteekent dan niet, dat de grond daar waarlijk beter is, maar alleen, dat hij daar nog wat verscher is, dat men er weder aan het hakken, branden en verwoesten kan gaan, wat hier al lang geduurd heeft, zoodat de grond meer uitgeput is. De roofkultuur heeft hier al wat vernield!

15 Febr.

Ik moest gisteren eindigen, omdat er een hevig onweder kwam opzetten met regen, wind en toebehooren. Daar ons paleis wel blinden heeft, maar geene ramen, moesten wij alles dichtsluiten, zoodat het bijna nacht was. Geheel vrij van regen waren wij daarom niet, want zoo is het dak niet, of er lagen hier en daar bedenkelijke plasjes, zelfs gevoelde ik verraderlijke spatjes op mijn neus, toen ik, het niets doen moede, maar op mijn bed ging liggen. Sedert verscheidene dagen begint zulk weder omstreeks twee uur, om een paar uur aan te houden: donderslagen, bijna zonder bliksem, en met weinig regen, ook gisteren duurde de regen niet lang. Maar bewolkt is de lucht bijna altijd, en de temperatuur wisselt af van benauwd warm tot koud.

16 Febr.

Van morgen geleek mijn waarnemen wel op eene goochelaars-voorstelling. Een heertje, de geleerde van de plaats, had zich vooruit als toeschouwer laten aankondigen. Hij heeft in Duitschland eene landbouwschool bezocht, en is dus hier ook al Doctor. Zijn volle titel is zeker „gallinarum et stercoris Dr.” Hoe hij de verkregen wijsheid hier te pas brengt, waar hij ongehuwd, midden in het dorp leeft, met niets dan een onbebouwd tuintje, weet ik niet, maar zeker is, dat men mij wel zoowat te kennen gaf, dat hij mijn werk ook wel kennen moest. Hij kwam dus, ik liet hem eens door het gaatje kijken, gaf hem tien woorden uitleg, en hij trachtte zich aan te stellen, alsof hij het machtig goed begreep. Ik bemerkte zelfs zeer goed, welk boek hij er gisteren eens op na heeft gezien, want hij heeft een paar boeken, dat is reeds heel veel.

Weldra zat hij op eenigen afstand op een stoel, en de pastoor zat op een stoel naast hem, en mijn gastheer ook. Nog een paar notabelen kwamen zoowaar met een bank aandragen: eene volmaakte kunstmakers-voorstelling in de open lucht, ik gevoelde groote aanvechting, om met een hoed rond te gaan. En ernst was er ook bij: enkelen hebben er drie uur bij gezeten.

Een van allen deed eene poging, om Jantje om te koopen, die moest eens zeggen wat ik uitvoerde. Hij hurkte naast hem neer, hij zou hem geld geven..... Jan kon met een zuiver geweten zeggen, dat hij het zelf niet weet.

Itaipú, 21 Febr.

In vijf dagen niet geschreven! In de schuit is het onmogelijk, en den laatsten dag te Itapicurú-Mirim bleef het bij het vrome plan. Vermoeid van het werk en van een lang gesprek na het ontbijt, deed ik zulk een uit-

gestrekt middagdutje, dat er geen tijd meer overschoot.

Wat waren de lieden daar toch goed! Men waschte voor mij in huis, en toen ik aan boord stapte, vond ik nog een bord vol pasteitjes, eene heerlijk gebraden kip en een monster-ananas voor de reis! Telkens als ik mij weer eens boos of vroolijk maak over sommige eigenschappen der Brazilianen, denk er dan toch dadelijk achter: maar zij zijn zoo goedig en zoo gastvrij. Deze deugden hebben zij in zulke mate, dat het werkelijk een dozijn ondeugden kan uitwisschen.

Er werd dan ook op reis niet eens gekookt, wij dineerden geheel van het medegenomene. Zelfs Feroz vond Mevrouw's beentjes heel lekker; hij was nog braver, dan het hondje van den Heer Hieronymus, want hij was al dankbaar voor beentjes alleen. Want Jan had maar vijf broodjes kunnen bemachtigen, brood was dus voor het hondje te kostbaar. Maar het vervulde dan ook maar de helft van zijn plicht der dankbaarheid: kwispelstaarten deed het, maar in 't rond springen liet hij wijselijk achterwege, daarvoor is de ruimte veel te klein.

Nachtverblijf zochten wij maar weder in het huis, dat wij juist voor ons zagen, toen het nacht werd. Het was een graad of wat minder dan bij de mannelijke weduwe met de vele hangmatten. Op den grond zaten eenige vrouwen en kinderen visch in te zouten. Wel was er een lief snoetje bij, maar die vischlucht! Maar wij sliepen er dan toch, en vertrokken weer vroeg. Het ontbijt maakten wij gereed bij eene grootere bezitting, waar ik een praatje maakte met den eigenaar, die prettig trotsch was op zijn eerstgeborene, die al zoo ver was, dat hij bê zeide, en vermaakte mij met een paar prachtvlinders die rondom het huis fladderden.

Gisteren kwamen wij juist met het vallen van den

avond hier. Was Itapicurú reeds een akelig vervallen stadje, Itaipú is een gehucht, uit enkele huizen langs den oever bestaande.

Ik ben al weder bij recht goede lieden te land gekomen, die van hun armoedje alweer doen, wat zij kunnen, en meer misschien. Papa is nog al bruin, lang, en zoo kaal als een mensch, wat hier zeer zeldzaam is. Hebben de Brazilianen weinig baard in den regel, hun hoofdhaar blijft gewoonlijk, tot op hoogen ouderdom, zwart en dik. De vrouw is overleden, maar er zijn verschillende kinderen. De oudste, Sarastro is bijna een neger, Zenobia, Palmira en Diodoro zijn zeer verschillend van tint. Gij ziet, hoe de halfblanken hier dezelfde liefhebberij voor klinkende woorden hebben, als de onze in Indië, die nooit eten, maar den inwendigen mensch bedenken, en nooit op eene stoomboot varen, maar altijd op een zeekasteel.

Maar schoon zijn de beide dochters, en een mooi gezicht op een slank lichaam, — och, dan komt men spoedig tot het besef, dat bruin eene zeer bevallige kleur is.

Eenige bijloopers zijn er natuurlijk ook. Aan tafel zitten, als naar gewoonte, de dames onderaan, ik, tusschen de twee oudste heeren bovenaan. Ik heb een glas, de overigen te zamen ook een. Ik word eerst bediend, daarna de dames, die natuurlijk geen woord zeggen. Zelfs de oudste, als zij iets zeggen moet, doet dit met een dun lachje, dat om vergiffenis voor zooveel vrijheid moet vragen.

Den eersten avond reeds hadden wij groot concert. Want de goede maar niet fijngevoelige papa pronkt even gaarne met zijne kinderen, als hij, in bijzijn van vreemden, hunne feilen belachelijk maakt. De gitaar moest dus voor den dag komen. Eerst het jongste meisje. Het arme kind was zoo bedeesd, dat zij na het eerste koe-

plet begon te lachen, en na het derde te huilen. Toen moest de oudste er aan. Deze heeft eene harde, eentonige stem, haar gevoel ligt in een obligaat fortissimo op sommige lettergrepen. En de deuntjes, — och, zooals altijd, want elke mulat zingt en gitaart, men kent dus het menu. Lief, eenvoudig, en vervelend; eene enkele muzikale phrase, drie of viermaal met een kleinen variant herhaald, ziedaar een koeplet, het aantal van dezen is ontelbaar. Het is muziek, die, des avonds bij mooi weder, op een afstand, in mijmertoestand aangehoord, — half aangehoord, heel aangenaam is, omdat zij dan juist bij de stemming past. Maar in eene kamer, en om bewondering vragende.... dan is het eenige wat u op de lippen komt: „is het dan nooit uit?” En toch ben ik misschien van avond huichelachtig genoeg, om er nog eens om te vragen. Het heeft het groote voordeel, dat ik geene gesprekken in het Portugeesch behoef aan den gang te houden.

Hier is niets te krijgen, niets. In een land, dat, voor zoo weinig moeite, zooveel zou kunnen geven, laat de bevolking zich afschepen met meel, wat gedroogd vleesch, visch, en... niet veel meer; stokvisch is het toppunt van weelde!

Rosario, 23 Febr.

De bootreis is reeds afgeloopen, de roeiers reeds afbetaald. De eerstvolgende stoomboot zal hen in de boot weder naar Caxias opslepen.

Gisteren nam ik na het ontbijt afscheid van de vriendelijke muzikale familie, en toen wij tegen het vallen van den avond iets zagen, dat op een gebouw geleek, ging ik maar eens aan wal en op verkenning uit. En het was een gebouw, het waren zelfs verscheidene gebouwen, die tot eene suikerfabriek behoorden, tot eene, die zelfs nog bestaat en werkt.

En binnen twee minuten zat ik naast de suikerbakken aan tafel, tusschen eenige heeren en vier dames, jonge dames, dames met japonnen aan, met gekapt haar en met poudre-de-riz op hare wangen, zoo maar de beschaving naast eene rij houten troggen. De preliminaires waren kort: „Mag ik binnenkomen?” — „Kom „binnen, hoe maakt u het? Wil u eten? Ga zitten.” En ik zat, en at. Maar laat ik mij niet beter maken, dan ik ben. Bij het zoo gulhartig aangeboden, maar hoogst uitgekookte vleesch dacht ik met eene inwendige verzuchting aan het maal dat Jantje onderwijl voor mij klaarmaakte. De arme jongen mocht het nu zelf opeten, en mij uitlachen!

Kunt gij u de vertooning voorstellen, hoe ik te midden van die verfraaide dames viel, ik, meer dan gewoonlijk vuil, na een zware regenvlaag doorstaan te hebben in de boot, waar ik toch al niet zwartgerokt pleeg te zijn? Helaas had mijne sigaret zelfs eengaatje gebrand in mijne kabaai, die hier op zich zelf al een uitheemsch verschijnsel is. En op klompen... stel u maar een matroos voor, die zooeven van de robbevangst komt, en bij toeval op een familiaar dinertje bij u verzeild raakt. Maar de dames toonden bepaald hare goede opvoeding: een flauw lachje was spoedig onderdrukt, en met twee woorden had ik uitgelegd, wie ik ben. Op dat punt heeft de schipbreuk mij dienst gedaan: ik ben bekend.

Ik sprak van klompen, maar de naam past maar half op het artikel, dat, vooral in den regentijd, uitnemend praktisch is. Het bestaat voornamelijk uit zeer dikke houten zolen, slechts vooraan is, op de wijze van muilen, een lederen neus aangebracht, waarin men den voorvoet steekt. Als die dingen net gemaakt zijn, zijn zij van schoenen bijna niet te onderscheiden, en ik ver-

zeker u, dat men er heel wat modder in kan trotseeren.

Het is eene zeer goede uitvinding, want het loopen op bloote voeten, waaraan men zich in Indië zoo spoedig verslaaft, geschiedt hier niet altijd straffeloos. Op sommige kleigronden, vooral als die doorweekt zijn van den regen, doet men daarbij binnen weinige dagen eene onschuldige maar hoogst onaangename huidaandoening op. Hier noemt men die „frieiras”, en ik kan het niet beter dan bij wintervoeten vergelijken. Geweldig jeuken, en openspringen van de huid. Ik ben bijna overtuigd, dat hier ook weder een zeer klein organisme in het spel is, hetzij plant of dier, dat gaarne den modder met menschehuid verwisseld. In sommige streken hier in het noorden zal men dan ook den armsten neger niet licht zonder schoeisel zien loopen. De zandvlooien echter, die beminnelijke lijftrawanten, heeft men op die gronden alweer niet te vreezen. Wat is de natuur toch goed, overal heeft zij voor eigenaardige genoegens gezorgd!

Heden morgen had men voor dag en dauw reeds koffie en beschuit voor mij gereed gezet, en reeds voor negen uur was ik hier, en bij den pastoor gelogeerd. Of dat eigenlijk niet, de brave man is klein behuisd, en scharrelde een ledigstaand huis voor mij op, waarin hij zelf en de eigenaar reeds het noodige huisraad hebben laten overbrengen.

24 Febr.

Ook in deze streken worden mij weder aardige hoedanigheden toegeschreven. In Itapicurú-Mirim ging ik reeds voor een zendeling door, die bezig was de kerk te zegenen. Dat ik juist op het plein voor de kerk observeerde, mijn grijze baard, mijn pet met achterklep, dat alles zal er wel toe hebben medegewerkt. Hier kwam een oud vrouwtje mij kalmweg vragen, wanneer ik de eerste missie zou prediken? Met een hoogst ernstig

gezicht heb ik haar den dag na mijn vertrek daarvoor aangekondigd. En de goede pastoor schudde van den lach, toen ik hem vertelde, hoe hij zijn mededinger in huis had. Maar een ander was er niet zoo tevreden mede, die kwam hoofdschuddend bij mijn gastheer: „Ja, „die vreemdelingen, die vreemdelingen,” waarbij de stippels natuurlijk zeggen willen: „die brengen maar „ellende in het land.” In Codó was men overtuigd, dat ik eene overstrooming kwam brengen, hier vroeg mij iemand op klaarlichten dag, of ik bezig was, de maan te bekijken, — het was juist nieuwe maan, en de kroon spande er een, die aan Jan kwam vragen „of het waar „was, dat Caxias nu den grond in zou gaan?”

Goedig is toch een volk, dat zooveel angst voor uwe akelige instrumenten heeft, en u toch geen stroohalmpje in den weg legt! Dat is wel eens anders vertoond. Het is nog zoo heel lang niet geleden, dat in Zuid-Frankrijk ingenieurs, die de voorbereidende werkzaamheden voor een spoorweg uitvoerden, door eene afdeeling infanterie moesten beschermd worden, omdat het volk te hoop liep om hen weg te jagen. En in Portugal moest nog kort geleden, in een afgelegen distrikt, de kadastrale opmeting gestaakt worden, omdat de brave landbewoners de lieden met steenen en knuppels ontvingen.

Maar eene kolossale vervelenis is het wel, aan zulke lieden, in gebrekkig Portugeesch, te moeten uitleggen wat gij eigenlijk uitvoert. Want vragen is hier nu eenmaal niet onbescheiden. Vraag gerust aan een wildvreemde, terstond na den eersten handdruk, hoe hij heet, wie zijne grootmoeder is, hoeveel traktement hij heeft, en of zijn hondje jongen heeft. Ik begin er natuurlijk aardig slag van te krijgen, den lieden met eenige groote woorden den mond te stoppen. Wat waren daarvoor mijne kommissieleden goed; zij dienden als trompet, en

de zinnelooze vragen kwamen niet tot mij. Ik kon mij veilig niet-ontvankelijk verklaren; en geen woord Portugeesch verstaan!

Maranhão, 27 Febr.

Gisteren kwam ik hier met een extra-stoombootje, dat eene familie naar Rosario had gebracht. Dus zeer op mijn gemak. Eene niet druk bevolkte schuit is ook zeer gunstig voor mijne arme chronometers, waarmede toch reeds zooveel kunsten moeten uitgevoerd worden.

Van de familie, die de schuit had afgehuurd, had een lid berri-berri. Ik kan het waarlijk niet helpen, maar ik moet altijd lachen, als iemand hier mij vertelt, dat hij, of iemand der zijnen, die verschrikkelijke ziekte heeft. Ik durf het haast niet zeggen, maar ik begin te gelooven, dat zij hier alleen in de verbeelding der geleerde medici bestaat. Het wordt zoo heel dikwijls genezen, en doet zich soms zoo zonderling voor..... ik heb al iemand gezien, die het in den neus had, een ander in het linker-oog! Van het dozijn gevallen van berri-berri, die ik hier te lande gezien heb, durf ik gerust verklaren, dat het dat niet was.

1 Maart.

De boot, waarmede ik van hier denk te vertrekken zal weder eens niet den 2^{den} gaan, maar ditmaal den 5^{den}, — voorloopig althans, — zoodat ik hier al den tijd heb, — te veel.

Voor het oogenblik ben ik uit mijne kamer gebannen. De boot, die zoo straks uit Pará kwam, had iemand medegebracht, dien ik kende. Deze had eene familie op sleeptouw. Mevrouw is natuurlijk onwel, niet al te beschaafde Braziliaansche dames zijn nog al lijdend, als zij niet alleen thuis zijn. In het hotel was geene kamer beschikbaar, gij kent mijne buitensporige galanterie, en vermoedt dus de rest. Reeds zitten niets

ontziende kindervingers aan alles in mijne kamer, dat ik niet in allerijl achter slot heb kunnen brengen, en een jeugdig zwart dienstmeisje zou, niets geschikter vindend, even, voor de deur mijner kamer.... als Jan haar niet juist van pas verjaagd had. Ik zit dus in de warme eetzaal, en zal mijne kamer weder terugkrijgen, als dáár de zon op staat. In de eetzaal is het ook zoo heel aangenaam niet, want eene stoombootbevolking acht zich altijd min of meer verplicht, op een tusschenstation de peentjes op te scheppen, en op zulke invallen van Gothen en Noormannen is het hotel geenszins berekend. Het is dus druk en onhebbelijk in de eetkamer en voor de gewone gasten is er nauwelijks eten.

Knorrig, niet waar? Wees eens niet knorrig, als u zoo op eens drie dagen leegloopen aangekondigd worden.

Maar zeer veel wordt goedgeemaakt door de kennismaking met den directeur van het museum te Rio, die ook aan boord was. Het is een even aangenaam als bekwaam man, die volmaakt Fransch spreekt, zoodat ik een prettigen middag sleet, schrap dus mijn knorren maar door, het is zoo erg niet.

3 Maart.

Regen is thans schering en inslag, maar gelukkig is het gewone gezelschap in het hotel zeer aangenaam. Het bestaat uit Brazilianen, Engelschen en een Duitscher, en zeer dikwijls zitten wij een ganschen avond zeer aangenaam te praten. Een verhaal, dat heden gedaan werd mag ik u niet sparen, als bewijs dat er toch grappige Brazilianen ook zijn.

Ietwat bruine papa met dochters, tot een vriend: „Ik houd van u, ik wil u gelukkig maken. Trouw met „mijne Philomena. Gij kent haar, een mooi meisje, en „wat geld, en een fatsoenlijk meisje, ... ze heeft wel

„een kindje, maar dat is zoo klein, dat het niet de „moeite waard is, om er van te spreken.”

Ammaração, 7 Maart.

Gij weet, dat mijn plan altijd geweest is, hier terug te komen, alleen is het vervelend, dat de schipbreuk mij noodzaakt, hier een drietal dagen te blijven, om de waarnemingen weer aan te knopen, waar zij afgebroken werden. Daardoor heb ik de stoomboot moeten laten glippen, die de rivier opvaart, en verlies een paar weken.

De boot, die mij hierheen bracht, is wèl ellendig: al-lerkleinste hutten, die slechts patrijspoortjes voor de aardigheid hadden, daar zij wegens het opslaande water toch niet geopend mochten worden. Ik dacht er dus niet aan, in de hut te slapen. Boven waaide het nog al sterk, daar wij oostwaarts gingen, en de wind hier bijna altijd uit het oosten waait. Maar gelukkig ver-meesterde ik het eenige bruikbare plaatsje, achter den koekoek, en daar sloeg ik mijn leger op. Den eersten nacht ging het best, maar den tweeden kwam eene hevige regenbui mij bewijzen, dat de zonnetent alles behalve waterdicht was. Zondicht even min, want ik heb op mijn voorhoofd iets, wat sterk op een zonnesteek gelijkt. Maar het duurde niet lang en met stoïcynsche onverschilligheid bleef ik liggen en sliep weer in. Het eten was ook slecht, maar onder de Jannen had ik een ouden vriend, wat altijd eene goede zaak is.

Overigens heel wat zeeziekte. Eigenlijk was het een schip vol lijken, overal zag men in elkander gefrom-melde menschelijke lichamen en hier en daar mensche-lijke overblijfselen. Een jong mensch uit Manáos, die in Ceará zaken gaat doen, was wel een schreeuwer maar hij was allerliefst voor drie neefjes, die hij bij zich had. De mama was onder de lijken, zoodat oom

en een matroos voor kindermeid speelden. De twee oudsten waren nog niet erg vuil, daar de reis nog slechts twee dagen duurde, speelsch en vroolijk; mijn baard, mijn stoel, mijn lorgnet waren even zoovele stukken speelgoed. Maar het jongste, een dik, gezond kind, veroorloofde zich, bijna dag en nacht te grienen en te schreeuwen. Als het zich al eens een oogenblik rust gunde, bleef zijn gezicht zoo in den huilplooi, dat men elk oogenblik eene recidive kon verwachten. Mama bleef daarbij kalm op den grond liggen en krabde zich nu en dan het hoofd bij wijze van lichaamsbeweging, terwijl zij om haar broeder gilde, als het schreeuwen van haar Benjamin meer dan een uur duurde. De vier dames onder de passagiers namen hunne malen op den grond.

Wat zegt gij er wel van, dat in dit nest een hotel bestaat? Het bestaat zelfs uit twee huizen. Ik ben in den bijwagen ondergebracht: een ledig huis, waar de hotelhouder wat stoelen en hangmatten brengt, als er gasten zijn. Matig eten, maar heerlijke melk. Daar ik weder de koorts heb, is het onder een kruisvuur van verwijtende blikken, dat ik melk durf eten. Want voor koorts is hier te lande het voornaamste geneesmiddel de hongerdood. Hebt gij koorts, dan moogt gij geen versch vleesch meer eten, geen eieren, geen groenten, vruchten, melk, noch zoetigheid. Wat er dan overblijft? Ja, behalve zaagsel, zoowat niets, wat kip, en zelfs dat moogt gij in den eersten tijd niet eten. Maar eieren en melk, en vooral die brave, onschuldige sinaasappelen, dat is de dood, die moogt gij nog een jaar daarna niet aanzien. Baden moogt gij ook niet.

Ik heb dan ook reeds genoeg lieden gezien, die, omdat zij een koortsje gehad hadden, bezig waren, aan gebrek aan voeding te sterven. En de doctoren zijn zoo gewo-

tenloos, zich niet tegen dit volksgeloof aan te kanten; zij moeten toch wel weten, dat tegen moeraskoorts stevige voeding eene hoofdzaak is. Ik geloof eigenlijk, dat het hun aan moed ontbreekt, de bakerpraatjes tegen te spreken.

Eens viel ik in Pará in een gezelschap, waar ook verschillende geneesheeren tegenwoordig waren. Een der aanwezigen zeide op lachenden toon, hoe ik hem had willen wijsmaken, dat men met de koorts moest eten, juist eieren, vleesch, en goed voedende zaken. Ik werd goed uitgelachen, totdat een enkele oude dokter zeide: „maar mijnheer heeft gelijk.” En toch zou ik nog wel willen weten, of hij naar zijne overtuiging durft handelen.

Men is hier op vele dergelijke punten een half eeuwjtje ten achter. Zoo wordt alles, wat gegeten en gedronken kan worden, zorgvuldig in twee helften gescheiden, het eene is warm, — verhittend zouden wij zeggen, — het andere koud, zooals oudtijds huismoeders u wisten te zeggen dat salade onder de „warme zaden” behoorde, komkommers onder de „koude zaden”, zoodat de laatsten dan ongezond moesten zijn. Ook hier moet gij uitsluitend „warme” of „koude” zaken eten of drinken, al naar de ziekte, die gij eens gehad hebt.

9 Maart.

Het weinige werk, dat ik hier te doen had, is afgedaan, en ik wacht geduldig op de stoomsloep, die mij volgens belofte zal afhalen.

Ik vergat nog te vermelden, dat ik te Maranhão den avond voor mijn vertrek op een bal was, dat gegeven werd ter eere van eene docteres, zooeven uit New-York aangekomen, waar zij gestudeerd had. Zij gaat zich in Rio vestigen. Daar zij de eerste van hare soort in Brazilië is, is het een waar buitenkansje voor de tallooze

dagbladen, de jongejuffrouw is een wonder, nog merkwaardiger dan ooit de zeeslang of Alexander voor Humboldt waren. In een land, waar een student reeds Dr. genoemd wordt, en, als hij in de vacantie thuiskomt, in de courant van zijn dorp minstens zes regels krijgt, kunt gij nagaan, hoeveel over deze dame gedrukt wordt. Zij is het trouwens waard: een zeer lief gezicht, een nog liever figuurtje, eene Amerikaansche vrijmoedigheid, — de schrijvers konden gemakkelijk minder behagelijke stof vinden.

10 Maart.

Men kwam mij gisteren zeggen, niet, dat de stoomsloep er was, maar dat die in reparatie was, en misschien heden zou komen. Men begrijpt, wat dit zeggen wil, ik wacht dus in kalme verveling mijn lot af.

Parnahyba, 13 Maart.

Vrijdag gewacht, Zaterdag gewacht, des avonds weder eens eene boodschap, dat de sloep heden zou komen. Ik begon het geloof wel wat kwijt te raken, en daar het bovendien gisteren niet mijn koortsdag was, huurde ik maar eene schuit. Half zeilend, half roeiend, door den vloed geholpen, kwamen wij in vier uur voorspoedig hier, tot groote ontsteltenis van den Capitão do Porto.

Deze goedhartige oude heer is zelf zeer klein behuisd, maar verkreeg voor mij het huis, waarin ik voor eenige maanden dineerde met de officieren van den Grão-Pará, zaliger nagedachtenis. Het behoort aan een afgevaardigde, die thans in Rio is. Wij hebben het er ruim genoeg, zoo ruim, dat Jan bijna niet weet, hoe hij het moet aanleggen, om in alle kamers wat wanorde te maken.

Jan heeft ook weder de koorts, maar ik had die gelukkig heden niet. Het komt zoo slecht niet uit, ik

moet hier toch tien dagen zitten, terwijl ik slechts voor twee of drie dagen werk heb. En het stadje is niet belangrijk genoeg om den tijd aan te vullen, ook hier ziet men puinhoopen van huizen, op twee hoeken van straten zie ik uit mijne ramen ledige erven. Treurig!

15 Maart.

Mijne maaltijden, in eenzame grootheid herinneren mij levendig aan het sprookje van „tafeltje dek u!” Op een gegeven oogenblik schuifelt eene lange, oude negerin binnen, met een stouten mulattejongen achter haar, en een groot blad op haar hoofd. Eene minuut later zegt zij mij plechtig, dat het eten op tafel staat, en ik ga het zoo deftig mogelijk opeten, door de beide trawanten bediend, die daarna Sr. João bedienen. Die jongen heeft het hier al weder veel te goed.

17 Maart.

De stoomboot is er, waarmede ik de rivier moet opgaan. Maar die moet natuurlijk wat rust nemen: wij vertrekken eerst den 23sten.

Gisteren eene wandeling buiten het stadje gedaan. Een plat landschap, een vrij onvruchtbaar mengsel van zand en klei, met nu en dan een modderpoel, en een vrij eentonige, armoedige plantegroei. Hier en daar een groep, meestal bestaande uit een paar heesters, waarboven een paar cactus-armen dreigend omhoog steken. Niets fraais dan een paar schoone datura's, maar die niet zeldzaam zijn. Toch eene emotie gehad. Toen ik eenige zaden wilde inzamelen, trok ik op eens de hand terug op het gezicht van een slangekop. Brr! Maar het was maar een hagedis, een schoon groen dier, maar dat mij zoo brutaal aankeek, alsof het zeer goed wist, dat het mij angst aangejaagd had.

20 Maart.

Gisteren een daagje buiten. Een hier gevestigde Deen

had mij uitgenoodigd, mede naar zijn „sitio” te gaan. Dit beteekent een grondstuk, niet groot genoeg voor eene fazenda. Dikwijls is het niet meer, dan wat wij een buiten of een optrekje zouden noemen: eene woning, niet in den kom eener plaats gelegen. Omstreeks half negen reed ik er te paard heen, naast het karretje waarin mijn gastheer en zijne vrouw zaten. Een rit van een kwartiertje bracht ons aan het, geheel alleen staande, zeer luchtige huis. Aan onze begrippen van een buiten herinnert het alleen door vier ledige bloemperken voor het huis, en de vier boomen naast den ingang; maar hier zijn dit natuurlijk palmen, die echter weigeren te groeien. Het landschap, dat de woning omgeeft, heb ik u reeds beschreven. Maar als gij u dat nu voorstelt op een zonnigen Zondag, met nog al veel wandelaars gestoffeerd, met zeer vele grazende koeien en geiten, dan begrijpt gij, hoe men zegt: „het is toch zoo leelijk niet;” zonder dat men juist gevaar loopt, van al te veel geestvervoering.

In den loop van den dag kwamen verschillende gasten, eenigen voor het ontbijt, anderen voor het avondeten, sommigen met vrouw en kinderen, en eenige jongelui. Een van dezen, in Europa opgevoed, spreekt verscheidene talen, en beviel mij best. In den namiddag deden wij een rit door de boschjes, en in de avondkoelte trokken wij naar huis. — Ik zou niet ondankbaar zijn voor meer zulke Zondagen.

21 Maart.

Ik zou waarlijk zelf in mijne toovermacht gaan gelooven! Een uur geleden komt eene oude negerin binnen, die, met een bedrukt gezicht, na de noodige plichtplegingen, mij vraagt, „of het nu waar is, dat wij in geen jaar „regen krijgen?” Ik begreep er niets van, en zeg haar dit. Toen barstten de tranen los, en tevens een stort-

vloed van woorden, zooals slechts eene negerin die kan loslaten. De zin er van was, dat men op de plaats elk-ander vertelt, dat, nu ik met die helsche kunsten hier bezig ben, het in een geheel jaar niet zal regenen. Dus juist het tegenovergestelde van Maranhão, waar ik overstromingen veroorzaakte. Gij ziet, waar men het meest angst voor heeft, hier voor droogte, daar voor het water.

„En, Nosso senhor Jesu Christo, wat moet er van ons worden? En de anderen durven niet hier komen, „maar ik zeg, ik ben eene oude vrouw, en ik ga naar „Sr. Dr. toe, en zal het hem vragen.”

Ik putte mij natuurlijk uit in geruststellende verzekeringen, maar zou toch hoogst dankbaar zijn voor eene regenbui, want ik ben niet gesteld op die boosaardige macht. De goedigheid zelfs van Brazilianen kon toch eindelijk wel eens uitgeput raken.

1/2 ss. Tereziniense, 25 Maart.

Den 22sten des avonds aan boord gegaan. Eene groote hut, eigenlijk voor een der officieren bestemd, kreeg ik voor de chronometers, en ik maak er ook gebruik van, om mij te kleeden. Ik laat er Jan slapen, die weder meer koorts had. Verder zijn er natuurlijk geene hutten, en ook mijn bed is op het dek opgeslagen, midden tusschen de hangmatten der overige passagiers.

In den regentijd is dit een matig genoeg, want de houten zonnetent is door de vonken op honderd plaatsen doorgebrand, zoodat soms geen duimbreed van het dek droog blijft.

Gij ziet, het regent. Maar het spreekt van zelf, dat het juist begon, toen wij het anker gelicht hadden: zoo- lang ik in Parnahyba was, bleef het droog! Men zal dus daar wel in de overtuiging bevestigd zijn, dat ik dan toch met de droogte in verband sta.

De meeste passagiers hebben ons reeds verlaten. Mijn vriendelijke gastheer en zijne vrouw gingen slechts gedurende eenige uren mede, eene andere familie slechts een dag. Wij hebben nu nog een jong mensch, die zeer vriendelijk en behulpzaam is, en dat nog wel in goed Fransch, en een ouden koopman uit Ceará. Deze heeft mij erg aan het hart gesloten, gelukkig in figuurlijken zin, want hij stopt zijn neus en zijn stoppelsnor vol snuif in drogen vorm, en zijn overhemd en blauw katoenen zakdoek vol snuif in drupvorm. Maar eene goede oude mummie, die ook al het mogelijke doet om mij voort te helpen.

Heb ik u al ooit gezegd, dat hier te lande zooveel gesnuifd wordt? Zelfs jongelieden ziet men het vaak hartstochtelijk doen. Eigenlijk verbiedt de beleefdheid, een aangeboden snuifje te weigeren. Maar op dit punt blijf ik maar weinig vlug van begrip, en nog niet op de hoogte van de gewoonten des lands.

Dan zijn er ook nog verscheidene dames met hunnen aanhang van kinderen en negerinnen, maar dezen zetten geen voet buiten den harem. Dat is het achterste gedeelte der schuit, zorgvuldig door deuren van het bokkehok afgescheiden. Een heel aardig, jong ding is wijzer en komt met Papa bij ons aan tafel. In den aanvang heel schuchter, begint zij langzamerhand moediger te worden, nu zij ziet, dat wij niet allen tegelijk op haar aanvliegen.

Het eerste gedeelte van de rivier was leelijk: een smalle arm, waarin wij telkens, dan voor, dan achter vast zaten. Maar, toen wij het delta achter den rug hadden, was de breede rivier reeds veel schooner. En sedert gisteren zijn de oevers nu en dan bepaald schoon, wij kregen zelfs bergen te zien. Bergjes, — denk er u niet te veel van. Maar dan toch van rooden zandsteen, en aan den oever, waarschijnlijk door het

water, loodrecht afgesneden, zoodat men vaak den welbekenden bastionvorm ziet: een roode wand, met bosch bekrond, en ten deele met slingerplanten welig begroeid. Jammer maar, dat zulke heuvelgroepen zoo spaarzaam voorkomen, en door volkomen vlakke gedeelten worden afgewisseld. Ook treft mij in die heuvelrijen hier het zonderlinge feit, dat zij allen in dezelfde richting, van oost naar west liggen, en plotseling aan de rivier eindigen, terwijl ik op den oostelijken oever nog nooit de voortzetting zag: geen enkel heuveltje.

26 Maart.

Juist toen ik gisteren boven kwam, na mijn schrijfgerei weggeborgen te hebben, waren er heuvels ook aan den anderen oever te zien. Eene beste waarschuwing tegen het te vlug maken van opmerkingen. Het landschap zou waarlijk wel wat op den Rijn gelijken, als er maar ruines waren. Geheel ontbreken die trouwens niet: ook hier staan vervallen fazenda's.

Terezina, 27 Maart.

Heden morgen zeer vroeg hier aangekomen, nadat wij op geen half uur afstands den nacht voor anker hadden doorgebracht. Want des nachts varen, dat zou te vlug gaan, dat kan niet. Alleen, wanneer eene konkurreerende Maatschappij optreedt, zooals op de Itapicurú, dan ontdekt men op eens, dat het best kan.

Gisteren deden wij een plaatsje aan, União, het eenige van eenige beteekenis, met Brejo, dat echter een paar uur landinwaarts ligt, met een klein gehucht als voorstad aan den oever.

Ook União ligt niet aan den oever, zoodat wij eene warme wandeling hadden. Maar, daar het geheele reisgezelschap er ooms, neven of compadre's had, vond ik de gelegenheid te gunstig, om kennissen op te doen, en wandelde mede, huis in, huis uit, om overal te ver-

tellen, hoe oud ik ben, wat ik doen kom, enz. Bij een zwager van de snuifmummie moest ik mede aanzitten aan een groot diner te zijner eere. Er is hier inheemsch eigenlijk maar een type van groot diner. Als gij gaat zitten, staat alles tegelijk op tafel, en een bord zeer vette, pappige soep voor uwe plaats. De vleeschspijzen zijn: een kalkoen, met zaagsel gevuld; een speenvarken, met zaagsel gevuld; twee of vier kleinere schotels met gebraden kip en met ragouts van kip of vleesch met aardappelen of erwten uit blik dooreengestoofd. Eene flesch met Engelsch zuur, staande tegenover een schoteltje met olijven, maakt er een zeer fijn diner van. Daarvan nu neemt ieder wat hem goeddunkt, en wat hij door eigene langarmigheid of door de goedheid zijner bureu kan machtig worden. Blijkt ieder, na omvraag, verzadigd te zijn, dan wordt alles weggevaagd, en verschijnt het dessert. Daarin geeft vaak de huisvrouw blijken van oorspronkelijkheid, van genie. Verplicht zijn Edammer kaas en ééne zoetigheid, meestal vruchten in suiker ingekookt. Die beide zaken werkt een Braziliaan door elkander, en met het mes naar binnen, — behalve soep eet hij alles met zijn mes; de vork dient slechts om gemakkelijker op het uiteinde van het mes een bergje samen te kneeden. Ook verschijnen wel bananen of andere vruchten.

Maar is nu de huisvrouw knap, dan is het aantal taarten en geleien eindeloos, en gij moet er heel wat van proeven. Het gelukkigste gevoelt gij u dus, als er niet veel opgedischt wordt.

En de wijn? Zoolang het maar Portugeesche is, drinkt gij vaak zeer goeden, maar, als de gastheer de zaken deftig wil doen, en Franschen wijn schenkt, d. w. z. een niet te klassificeeren mengsel van schadelijke en onschadelijke chemikaliën, — dan zijt gij uw leven niet zeker.

Maar ook ditmaal waarschuw ik: denk niet, dat het ook in beschaafde steden overal zoo toegaat!

Het halve stadje bracht ons naar boord terug, een recht vroolijke stoet. Zelfs het plaatselijke muziekkorps was er bij: eenige jongelingen, die hunne instrumenten zoo krachtig bewerkten, met zooveel gevoel van persoonlijke vrijheid, ook in het rijk der tonen, dat ieder blijde was, toen de stoomfluit de zoete klanken overstemde. De dames waren natuurlijk in groot toilet; zonder dat gaat er geene op straat, — officiëel. Ik zag er met groote trossen papieren bloemen in het haar, voor de merkwaardige gelegenheid, dat zij een oom naar boord geleidden.

Ook hier kwam dadelijk de halve bevolking aan boord. De nieuwsgierigheid was zelfs nergens zoo onbescheiden, als hier. Voor de deur van de chronometerhut was het een waar ophoopje; voor het hotel bleef een troepje jongeheertjes wel een half uur staan, om mij aan te staren. Ik heb hen natuurlijk weggekeken. Een paar uur duurde het wel, eer ik aan wal kon gaan: mijne bagage zat onder in het ruim, en dat mocht niet open, voor, ik weet niet wie, er was, en die was er natuurlijk niet. Ik geloof, dat mijn geduld voorbeeldig was.

Hotel is, zooals veelal hier in de binnenlanden, eigenlijk maar een onschuldige naam voor een speelhuis. Den ganschen dag wordt gespeeld, en de looageergasten, nu ja, die neemt men op de koop toe.

30 Maart.

Terezina is eene jonge stad, eenige jaren geleden stond op deze plaats slechts eene eenzame fazenda. Deze provincie schijnt namelijk niet van de kust uit het eerst betreden te zijn, maar van het binnenland. Niet lang geleden behoorde dan ook zelfs Ammaração aan Ceará, en Piahy leidde een planteleven, geheel zonder haven-

plaats. Bij de groote zelfstandigheid der provinciën en den onderlingen naijver, heeft het heel wat moeite gekost, hierin verandering te brengen, maar ten slotte is het beminnelijke Ammaração ingeruild tegen een distrikt in het binnenland.

Vroeger lag dan ook de hoofdstad nog meer binnenwaarts, te Oeiras, een onbeduidend plaatsje, aan een riviertje, dat in den drogen tijd bijna niet bestaat. En de regeering te Rio maakte om financiëele redenen niet veel haast met de verplaatsing, waarvan ieder de noodzakelijkheid inzag. Maar op een goeden dag heeft een flinke president het maar eens op eigen gezag gedaan. Hij vertrok eenvoudig met zijn personeel, schoot zich daarmee zoo goed mogelijk op in de gebouwen der fazenda, die hij gekocht had, en zeide: „Zie zoo, de „hoofdplaats is hier.”

Flink gedaan, en toch kan ik niet instemmen in den roem, dien men dezen president daarvoor steeds toezwaait. Hij deed zijn werk maar half. De toestand is waarschijnlijk wel iets beter, dan vroeger, maar gezond is die ook nu niet. De natuurlijke hoofdstad der provincie is Parnahyba, de eenige plaats, waar handel en verkeer met de buitenwereld mogelijk zijn.

Zooals het nu is, ondervindt men al de nadeelen van de wanverhouding, dat de regeering niet daar zetelt, waar zij de slagaderen van het volksleven zou voelen kloppen, zooals dat alleen in het hart van een land mogelijk is. Reeds zoo vaak hoorde ik hier deze klacht, die zoo gegrond is. Hoe kan een bestuur praktisch zijn, dat op eene plaats woont, waarvan het eenige gewicht aan dat bestuur zelf ontleend wordt? Dat niet dagelijks met handel en zeevaart in aanraking komt, dat de ware behoeften van het land niet zien kan, niet deelneemt aar de beweging der wereld? Dat

leeft te midden eener omgeving, die voor een zoo overwegend deel bestaat uit hen, die den nasleep van eene regeering vormen, om het even, of een schitterend vorst, dan wel een bescheiden president aan het hoofd staat? Dat, om kort te gaan, niet in dagelijksche voeling leeft met de grootste krachten van het land, op de plaats waar het ware middelpunt van die krachten is?

Een akelig dorp is Terezina dan ook gebleven. En wat had het kunnen worden, als het punt werkelijk goed gekozen was geweest! Is het niet om ons in Europa te doen watertanden, zoo eens „tabula rasa” voor zich te hebben? Stel de heerlijke prijsvraag eens voor: „De staat.... looft een som uit voor het best „gekeurde ontwerp eener hoofdstad. De jury zal bestaan „uit de heeren....” Ik geloof, dat de helft der architecten het zouden besterven van genot!

En dan moet nog de grond zoo weinig waarde hebben, als hier! Rechte, breede straten heeft de plaats dan ook, en een zeer ruim plein aan de rivier. Maar niets is genivelleerd, de meest onnoodige golvingen van het terrein ontsieren tot zelfs het centrale plein. Huizen heeft men gebouwd, laag, onmiddellijk op den grond, schouder aan schouder, zonder tuinen, evenals elders. Hier en daar op het plein heeft men een boom gepoot, die geen schaduw geeft, en als er een dood gaat, wordt hij niet vervangen.

Maar midden op dat plein staat een monument voor den vader van Terezina, dat minstens evenveel waard is, als eene klucht van Benedick. Dat wil zeggen, dat men er wel een uur lang om lachen kan. Denk u een gemetseld voetstuk uit twee vierkante blokken bestaande, die, zonder eenig lijstje of plint bovenop elkander staan, doch hoog en groot genoeg voor een groot standbeeld. En weet gij, wat er op staat? - Een kolommetje, onge-

veer zes voet hoog, en zoo dik als een mansdij, — model ijzeren kachelpijp, met niets dan een vlak rondlopend bandje tot kapiteel. Gekker dingetje heeft wel nooit tot versiering gediend.

31 Maart.

Als bijdrage voor de zinrijke versieringen van Terezina gaat hierbij de schets van het raam, waarop ik, uit het mijne, het volle gezicht heb. Ik moet er nog bijvoegen dat de kleuren, groen en wit, nog veel tot verfraaiing bijdragen. Ook begrijpt gij, dat die zonderling gevormde ruiten in een oogwenk breken. Vermaakt zullen zij natuurlijk later wel eens worden, zoodat de eentonigheid nog sterk verminderd wordt door de vele hiaten in de beglazing.

1 April.

Ook hier zijn de „poissons d'avril" in de mode. Hier was er zelfs in de courant een zeer goede. Een telegram uit Rio vermeldde de namen van een nieuw ministerie, en daar er verschillende voorname Piauhijënaars in zitten, was de jubel groot. Nu zou het land eens vooruitgaan! Eerst in den namiddag bedacht men, dat heden de eerste April is. Groote teleurstelling!

Ik liet er mij zelven inloopen. Ik wilde een mijner reisgenoten een bezoek brengen, en ging naar het huis, waar ik hem een vorige maal gevonden had. En weldra zat ik dan ook in drukke konversatie... met den pastoor, de man, dien ik dacht te bezoeken, woont er naast, en was de eerste maal slechts op visite bij den pastoor! Daar deze echter een zeer beschaafd, aangenaam mensch is, betreurde ik de vergissing geenszins.

Wij hadden Zondag weder eene kerkelijke plechtigheid: het is bijna Paschen. Er waren ook engelen bij. De bruine gezichtjes waren zoo ruw en met roode verf en

met poeder beklad, dat zij er uitzagen, alsof zij zonder uitzondering aan leelijke huidziekten leden. Maar het merkwaardigste is, dat hier slechts hemelsche infanterie in garnizoen schijnt te liggen: ik zag geen enkelen bere-den engel, allen wandelden door den modder.

Die modder heeft mij een vroolijk oogenblik bezorgd. Eene feestelijke negerin wilde zoo waar haar langen, pas gestreken, sleep laten dragen door een jongen, die achter haar liep. En de jongen weigerde met een zoo potsierlijk gebaar, dat ik in een lach schoot, die zoo aanstekelijk was, dat de negerin ook begon te lachen, nog eer zij mij begon uit te schelden. Of liever, omdat zij het mij niet durfde doen, deed zij het den jongen maar, doch ik begreep best, aan wiens adres het was. Ondertusschen nam de schoone maar zelve haar sleep op.

1/2 ss. Parnahyba, 3 April.

Gisteren vertrokken om de rivier nog een eind verder op te varen. Helaas niet zoover mogelijk: ik ben juist te laat gekomen, om een proeftocht mede te maken, die mij een heel eind ver het binnenland zou hebben ingebracht.

Van het tamelijk talrijke reisgezelschap bleef na eenige uren, behalve ik zelf, slechts een dun individu over, die het prettig vindt, den geheelen dag met een geweer tusschen de knieën te zitten, waarmede hij, nu en dan, eens een vogel of een kameleon raakt, of ook niet raakt.

De rivier is weder schoon, steeds die zonderlinge afwisseling van volmaakt vlak land met plotseling opdoemende heuvels. Maar er is ook bedrog bij. Dikwijls waant men een bergketen te zien, die, eenige oogenblikken later, eene zeer kleine verheffing blijkt te zijn. Ik schrijf dit daaraan toe, dat de scherpe verlichting van

den voorgrond zoo sterk afsteekt bij het nevelachtige, dat de achtergrond in dezen regentijd heeft, dat men zich die heuvels veel verder weg denkt, en dus veel hoger, dan zij werkelijk zijn.

Ook zijn wij hier in den vollen bloemetijd, de oevers gelijken een tuin. Het schoonste is eene groote, sneeuw-witte ster, die in overvloed op eene kleine heestersoort prijkt. Een andere, veel voorkomende boom heeft groote trossen van bloemen, die van donkerbruin af naar de punt toe in zuiver wit overgaan, en eene klimplant vertoont een menigte van vuurroode zaadhulzen waaruit zaadjes hangen aan balletjes witte was gelijk.

En dit jaargetijde noemen de Brazilianen halsstarrig winter, omdat het regent! Omdat van November af in het land hunner vaders de winter heerscht, noemen zij het hier ook zoo, en het is nooit in hen opgekomen, dat het hier, bezuiden den evenaar, juist omgekeerd moet zijn, en ook is! En, geeft gij u eens de moeite hun aan het verstand te brengen, dat zij zich vergissen, en men moet u wel gelijk geven, men doet dit, en eindigt met: „en toch is het winter.” Ik heb dus ook dit bekeeringswerk maar opgegeven.

5 April.

Bij eene kaars op het dek. Want gedurende de reis is het schudden al te sterk: hiervoor is het dus al weder goed, dat de booten slechts over dag varen. Want ik wil u, nog geheel onder den indruk, vertellen, hoe schoon de reis was. Reeds spoedig na het laatst geschrevene werd het landschap bepaald bergachtig. Bergjes, allen even hoog, slechts enkelen onder het algemeene peil, niet een er boven, sommige zijn glooiend, andere steil, zelfs loodrecht van wanden, maar steeds van boven volmaakt vlak, soms als met een scheermes afgesneden, en geheel uit horizontale lagen zandsteen bestaande.

Het is, alsof het overblijfselen zijn van een ouder en hooger plateau, door uitspoeling vernield.

Als er zoo twee of drie van die rechthoekige ketenen achter elkander wegglijden, steeds doffer van toon, en met allerlei schakeeringen van grijzen en rooden zandsteen, met hun weelderig deksel van groen, en de breede rivier slingert op den voorgrond, gerimpeld door den stroom, met de duizend tinten en de zilveren strepen, die de zonnestralen en de overdrijvende wolken er op tooveren, — zie, dan vergeet men vele weken van minder groot reisgenot!

Hier en daar is de vernielende oorzaak, welke dan ook, grilliger te werk gegaan, en heeft maar een klein brokje laten staan, dat dan wel eens zeer zonderlinge vormen aanneemt. Een heuvel is als midden doorgesneden, zoodat die aan de rivierzijde een volmaak vertikaal vlak vertoont, waarop slechts een paar klimplanten tegen het warme rood van den steen afsteken. Een andere is rond van vorm, doch heeft in eens op den top een cilinder, die zoo goed op den hals eener flesch gelijkt, dat de heuvel „o Garrafão” genoemd wordt. Dit is Portugeesch voor wat wij Dame-Jeanne noemen.

Dit alles nu is slechts naäperij van andere bergvormen, men behoeft geen geoloog te zijn, om te zien, dat het slechts geringe wijzigingen zijn van den grondvorm. Maar het landschap wordt er niet minder fraai door.

Midden in die bergstreek ligt Amarante. Daar waren wij ruim 24 uur. Ik was bijna voortdurend aan wal, maar toch niet zoo in de bezoeken verdiept, of nu en dan kon ik van den fraaien blik naar de overzijde genieten. Twee van die vlakke bergen, met eene inzinking er tusschen, waardoor eene achterwaarts gelegen groep zichtbaar werd, door den afstand dofgroen getint. De rivier is hier altijd gestoffeerd door een of ander vlot

of kano, en aan den oever tegenover u ligt een vrij groot dorp verstrooid tusschen palmen en breedgetakte mangga's aan den voet der heuvels.

Aan boord zijn wij maar twee passagiers maar daarom is het nog niet altijd saai, want het zal een Europeaan verwonderen te vernemen, dat zulk eene trekschuit hier noodig heeft: een kommandant, een 1sten stuurman en een loods, om te kunnen varen. Verbeeld u, dat een kommandant, die eenige malen per jaar zulk eene beurtvaart doet, nog eenen loods noodig heeft! Maar gewoonlijk is dan ook de bevelhebber een heel heer, die zijne plaats aan hooge bescherming te danken heeft, en aan verder niets. Hij maakt dan ook getrouw praatjes met de passagiers, daarin bijgestaan door den stuurman, die eene kopie van hem is. De loods is meestal geen heer, en die bestuurt, terwijl de anderen slechts geldkostende versierselen zijn. Ik kan dit hier gerust neer schrijven, zonder van onzen vriendelijken kommandant kwaad te spreken. Hij is juist niet zoo, verstaat zijn vak zeer goed, en is werkelijk baas op zijn schip.

Colonia S. Pedro, 7 April.

Gisteren morgen hier aangekomen. Helaas is de maatschappij, die hier de boot, ten mijnen behoefte, wat langer dan gewoonlijk laat liggen, vriendelijker dan de zon, die mij niet veel werk toestaat. De naam van het oord is nog langer en mooier, er staat nog d'Alcantara achter. Het is bedoeld voor een landbouwgesticht om de vrije kinderen van slavinnen op te nemen. Voor het toegestane geld werd een groot gebouw gezet, een Sr. Dr. werd er heen getransporteerd met een honderdtal jeugdige zwartjes, — en daarna werd er niet meer naar omgezien. Alles ontbreekt dan ook zoowat, wanneer de goedige direkteur het niet maar zelf betaalt. In het gebouw toonde men mij een smidswinkel met een blaas-

balg, een timmermanswinkel zonder werktuigen, en meer dergelijke nuttige inrichtingen. Dat de jongens er een klein weinig lezen en schrijven leeren, zal nog wel het beste zijn, dat zij er opdoen. Er zijn verder alleraardigste plannen, die zeker zullen uitgevoerd worden, als er geene jongens meer zijn. Zij zijn reeds tot een zestigtal geslonken, en de regeering, die vergeet, geld hierheen te zenden, vergeet, zeker als kompensatie, ook, om nieuwe leerlingen te sturen. De slavinnen bevallen zeker niet meer? Ik meen dit anders bemerkt te hebben.

Dat de bodem zeer onvruchtbaar is, was zeker ook eene aanbeveling voor eene landbouwkolonie. Behalve vee, moet dan ook alles aangevoerd worden. Want wij zijn in eene veeprovincie, de uitvoer van dit artikel is ontzaggelijk, en het vleesch is goed, onbegrijpelijk goed voor een zoo warm land. Als wij van hier eens wat vee in Java invoerden?

Zelfs het water is hier slecht. Verbeeld u, dat men hier overal het rivierwater drinkt, eene soort van verdunden modder, zelfs in een glas nog rood en ondoorschijnend, als het niet gedurende eenige dagen heeft staan bezinken. En dan vertelt ieder u, welk heerlijk, kristalhelder water het is, — in het droge jaargetijde. Schrale troost gedurende de zes maanden van den regentijd! Dat men, met wat zand of wat houtskool, zoo gemakkelijk een filter maakt, dat weten allen u te vertellen, maar zien doen heb ik het nooit.

Geloof daarom niet, dat ik het hier slecht heb. Integendeel. De direkteur is de zwager van onzen kommandant, en beiden zorgen uitnemend voor mijn comfort. Zelfs werd mij op Goeden Vrijdag vleesch voorgezet, terwijl elders gedurende de geheele week niet geslacht wordt. Wist gij wel, dat als men koeiën op Goeden Vrijdag melkt, er slechts bloed komt? — De muskieten

vasten niet, die moest men waarlijk eens tot het Christendom bekeeren!

8 April.

Onze bevelhebber heeft bij zijne overige aangename eigenschappen ook zoowaar die, van recht grappig te zijn. Gisteren avond, na het eten, zaten wij op het straatje voor het huis op stoelen, waarvan er nu en dan een brak. De tongen werden rad, er kwamen anekdoten, en de kommandant vertelde geschiedenissen uit de provincie... Ik zweeg wat ik kon, om niet te laten bemerken, dat er een vreemde bij zat.

Natuurlijk werd er weder veel politiek verhandeld en wij kregen het verhaal, hoe een van de politieke hoofden, bij eene der wisselingen tusschen groen en geel, al zoo gesukkeld had met de benoeringen van officieren van justitie. Want die schijnen dan ook al verschikt te worden.

Aan een beschermeling van een kleurgenoot was de eerste vraag: „Kan u lezen?” Die vraag schijnt voor officieren van justitie niet volmaakt overbodig te zijn. Hier in de buurt was er eens een, die telkens, als hij een stuk moest opstellen, zoo toevallig eens bij een vriend opliep..... En toen de vrienden op de plaats het bemerkten hadden, hoe zij eigenlijk zijn werk deden, maakten zij eens een verraderlijk afspraakje. Toen er weder eens een stuk moest vervaardigd worden, had de een hoofdpijn, de ander moest juist uit, ... denzelfden avond vroeg onze vriend eervol ontslag aan.

Maar de beste was er een, die op den avond voor zijne benoeming de kist stal, waarin have en goed van eene alleenwonende weduwe zaten. Gelukkig was het benoemingsbesluit nog niet geteekend, anders had de man nog een requisitoir tegen zich zelven kunnen nemen!

Ik moet hier echter bijvoegen, dat die officieren van justitie geen rechtsgeleerden zijn, men kiest er „aanzienlijke” burgers voor.

Denk zoo licht niet, over de beslommeringen van een partijhoofd! Zoodra de regeering in de handen zijner vrienden is overgegaan, is hij verplicht, al zijne politieke geloofsgenooten van baantjes te voorzien. Alle mogelijke administratiën worden dan volgestopt. Is er geen plaats, dan moet die maar gemaakt worden. Een ingenieur verhaalde mij eens, hoe hij, bij eene bestuurswisseling aan eene riviervverbetering in het binnenland bezig was. Op een goeden morgen komt iemand met een briefje van het plaatselijke hoofd der bovendrijvende partij. De inhoud was:

„Ik verzoek u, aan bringer dezès bij uwe werken „eene betrekking te willen geven, en dat dadelijk, van „minstens f 150.— per maand. U bij voorbaat dank zeggende, enz.”

De ingenieur verklaarde, dat hij geen betrekking had. — „Ja maar, dat briefje dan? Het hoofd heeft mij gezegd, dat u eene betrekking voor mij maken zoudt.” — „Wilt gij graven, dan kunt gij f 2.— per dag verdienen.” Daarin had de vriend geen lust, maar het slot was natuurlijk, dat na eenigen tijd, den ingenieur de voet werd gelicht.

Wat is een colibri in de natuur toch een ander ding dan onder een stolph! Zelfs al is het maar een grauwe zooals er gisteren een rond mij fladderde. Welk eene sierlijkheid en vlugheid in die rustelooze, grillige beweging! Geen oogenblik rust, gonst eene sekonde slechts om eene bloem, waarin zijn snaveeltje even verdwijnt, en in een onmogelijk te schatten tijdsverloop is hij verweg, uit uw gezicht, om even snel weer een omme-zientje bij eene andere bloem rond te wippen. Een beeld

van joligheid en levenslust: ik geloof, dat de meest verzuurde menschenhater er nog bij in de handen zou kunnen klappen!

Amarante, 11 April.

De terugreis ging, dank zij den sterken stroom, in enkele uren. Diezelfde stroom maakt ook eene vlotreis mogelijk, en mijn brave gastheer, een gulle Zwitser, heeft dan ook, gedurende mijne afwezigheid, een vlot voor mij reeds bijna laten klaarmaken. En kippen waren reeds gekocht, en roeiers aangenomen, en er werd maar dadelijk besloten, dat ik de groote blauwe arara ook maar mede zou nemen. Een prachtdier, zooals ik nog nooit een zag, — geheel ultramarijn blauw, alleen rondom de oogen en den zwarten bek liep een dun randje hooggeel. Het geheele hoofd is met vederen bezet, het dier heeft dus niet het onaangename, belachelijke clownsgezicht van zijne meer alledaagsche natuurgenoten.

En zoo mak! Maar op een vlot nog al een lastpost, vooral, daar wij er al twee hebben van de meer gewone soorten. Eerste vraag: hoe krijgen wij het driel tal naar Pará? Tweede vraag, nog veel ernstiger, hoe komen zij naar Holland? Ziet gij mij reeds uit den trein stappen met een vogel op den schouder, die twee voet staart voert? Ik heb een paar vellen van tijgerkatten opgedaan, en denk er over, daarvan een pakje te laten maken, om mij als Robinson te laten kijken.

De dag van aankomst was minder aangenaam. Mijn gastheer was op een feest genoodigd, en men was zoo beleefd geweest, ook mij te vragen. Een diner schijnt hier te beteekenen, dat men van den morgen tot den laten avond speelt en er haastig den tijd voor twee maaltijden afneemt. De gasten waren slechts van het

sterke geslacht. Maar bij het aan tafel gaan vonden wij de vrouw des huizes in de achtergalerij staan, wij gaven allen een handje, waarop mevrouw weder in de diepte van het achterhuis verdween, om niet weder te verschijnen. Zoo viert hier eene gelukkige echtgenoot den verjaardag van haren gebieder. Het eten was zeer goed, en kort daarna meldde ik mij ziek, en ging naar huis. Ik had dus niet veel last van het feest, maar was toch liever met mijn goeden gastheer kalm thuis gebleven.

Ik behoef u wel niet te zeggen, dat ook dit oord een veel fraaiere Zondagsnaam heeft: S. Gonçalo-de-Amara; op de kaarten staat, goedergewoonte weder dan eens de eene helft, dan eens de andere, en op zijne plaats staat het plaatsje nooit.

12 April.

Het werk is afgedaan; Jan is aan het pakken, morgen gaan wij te vlot. Wij hebben hier de brave burgerij eens heerlijk gefopt; in plaats van op straat, deed ik mijne goocheltoeren op het geheel omheinde erf van mijn gastheer, zoodat slechts de huisdieren wat te zien kregen. Maar dezen zijn velerlei en zeer nieuwsgierig. Behalve negers en negerinnen van allerlei leeftijd loopen er in alle eendracht rond: twee groote honden met hun spruit, drie arara's, een stekelvarken, kalkoenen, een schildpad, twee gazellen, eenige bergeenden, een paar kleine eendjes op hooge beenen, twee ganzen en eene bende kippen, duiven, en.... hoe moet ik die dieren toch noemen? Parelhoenders klinkt zoo erg boekachtig, en ik kan toch hun waren naam niet schrijven: — poelepetaten, dat ziet er nog gekker uit! Maar gij weet toch, welke schreeuwers ik bedoel, men vindt die hier overal, maar hun naam is een groot struikelblok!

De eene gazel is nog jong, de andere volwassen, ongeveer als eene groote geit, maar vlug, vlug, — als eene gazel! We hadden evenveel werk, al die gedierten van ons af te houden, als anders de menschen. Gisteren zat een groote zwarte vogel reeds op een stoel, met den besten wil, om op het instrument te wippen, toen gelukkig, door zijn sprong, de stoel omviel, en het dier boos en beleedigd wegstapte.

De kalkoenen kan men wel zien, dat in Amerika uitgevonden zijn. Daar zijn prachtdieren onder, die men bij ons nooit te zien krijgt. Geheel havanna-kleurig ziet men ze vaak, maar de kroon spannen de zilvergrijze, die zeer zeldzaam zijn. In een zonnestraal pronkend, is zulk een dier heerlijk schoon.

15 April.

Te vlot, en zelfs reeds een plaatsje, Queimadas, afgedaan, dat wij van Amarante uit in eenige uren bereikten. Het vlot is lang niet zoo weelderig ingericht, als men dat in Palembang weet te doen, maar toch voldoende, vooral, sedert een goed deel van mijne bagage is overgebracht in eene vrij groote kano, die wij medevoeren.

Het vlot zelf is uit de reusachtige bladsteelen van den buriti-palm vervaardigd; een paar duizend stuks, in vele lagen kruiselings over elkander gelegd, en door rijswerk tot een stevig geheel verbonden. Het huisje is een dak van palmbladen, half-cirkelvormig in doorsnede, voor en achter open, en aan beide uiteinden ruimte voor de roeiers overlatende. Aanvankelijk regende het schitterend door, maar gisteren heb ik drie ossehuiden gekocht, die er boven op liggen, en als het voor of achter inregent, wordt een der zeilen van mijne tent voor de opening gespannen.

Aan de eene zijde onder de tent staat mijn veldbed, aan de andere de chronometers op twee rijen, en midden

in blijft nog ruimte genoeg over voor de tafel, d. i. de groote kist, voor zitplaats, gangpad, enz. Des avonds wordt er wat opgeruimd, en hangt Jan zijne hangmat op. De keuken wordt voorgesteld door eene groote kist, op ééne zijde gelegd. Daarin is een flinke laag aarde en asch, een paar steenen, om de potten op te zetten. Nu en dan gaat de kano eens weg, om wat hout te halen, want voor de brandstof behoeft men hier zooveel geld niet uit te geven.

De manschap bestaat uit drie roeiers. De baas is een afschuwelijke mulat, zwaar van de gemoedsbezwaren geschonden; een is bijna blank, de derde een half-Indiaan, een pretmakende jonge hond. In het geheel is het gezelschap recht vroolijk en boezemt mij nogal vertrouwen in. De mottige is bovendien een goede kok, wat misschien aan Jan's opvoeding zal ten goede komen.

Voor Queimadas had ik een brief, die voor den voor-naamsten — of eenigen — winkelier van het plaatsje bleek te zijn. De winkel was wel vier meter lang en evenzoo breed, en er lagen wel zes geheele stukken katoen te koop. Er kwamen dan ook elk oogenblik lieden voor twee centen zout of voor een cent van iets anders koopen. Een oude heer, een dikke vrouw, die zich natuurlijk niet vertoonde, maar toch liet zien, en een zwerm nog jeugdige, gekoperde kinderen, met gehavende kleederen. De man bood mij zeer beleefd eene kamer aan, maar ik vond het gemakkelijker op mijn vlot te slapen. Maar ik wist mijne bedoeling volstrekt niet duidelijk te maken, dat ik zeer gaarne bij hem zou eten, en ik begreep niet, dat hij niet begreep. En zoo zat ik in den winkel, eerst te praten, daarna niet te praten en te acht uur ging ik op het vlot beschuit knabbelen.... Eindelijk een niet-gastvrije Braziliaan? Wel neen, de man gaf later niet onduidelijk zijn leed-

wezen te kennen, dat ik zijne gastvrijheid had afge-
wezen, de schuld lag aan mijne onhandigheid.

S. Luiz, 16 April.

De naam is mooi en herinnert wel aan zeker ge-
vleugeld gezegde, dat bij den dood van Louis XVI
niet gezegd is, — evenmin als andere gevleugelde ge-
zegden. Maar de plaats waar ik lig, heeft slechts één
huis; de landingsplaats van eene fazenda.

Dat ik niet in een dorp bleef, dat een uurtje hoger
op ligt, en waar wij slechts stopten, om eene kip te
koopen, is omdat ik een brief voor den „kolonel” had.
Een eind voorbij het dorp hoor ik op eens een mijner
mannen naar den wal schreeuwen: „Is u niet kolo-
nel...?” — „Ja wel.” — Gauw verteld dat ik een brief
voor hem had, — een Dr. — een vreemdeling, gehoord
dat wij daar niet goed konden landen, maar wel bij
het huisje, kolonel zou dadelijk terugkeeren... En nauw
was het vlot ook vastgemeerd of ik schudde de hand
van den gezelligen dikzak en van zijn zoon, die mooi
bezig is, uit een groen jasje te groeien, en daarbij al
de vervelendheid tentoonspreidt, die aan dien leeftijd
tegenover vreemden eigen is.

Karakteristiek was het gesprek, dat ik met mijnen
bevelhebber had. — „Kent gij dan den kolonel?” —
„Neen” — „Maar hoe kwaamt gij er dan zoo toe, hem
„dadelijk aan te roepen?” — „Och, als men hier in de
„wildernis een goed gekleed persoon met een buikje
„ziet, kan het zoowat [altijd maar één man zijn.”
Spaart dit niet twee bladzijden beschrijving uit?

De grootste bezigheid aan boord geven de drie arara's.
Wij hebben nog geen kettingen kunnen koopen, en
met touwtjes drijven de scherp gebekten den spot,
zoodat zij naar hartelust rondwandelen, en allerlei
kattakwaad uitvoeren. Pas heeft men voor den eenen

de suiker in veiligheid gebracht, of er wordt ontdekt, dat een ander al drie eieren verorberd heeft, en zoo is die niet op het pad der deugd teruggebracht, of nommer drie heeft een blik met gelei te pakken. De groote blauwe is zoo mak, dat men alles met hem doen kan; die is dan ook den halven dag in handen. De gele is al in het water gevallen, maar gelukkig gered.

19 April, varende.

Twee drukke prettige dagen. Om u op de hoogte te brengen, moet ik vooraf zeggen, dat men zoowel te Terezina, als te Amarante hoog opgegeven had van vulkanische verschijnselen in deze buurt en dat in den brief dan ook mijn kolonel op het hart gedrukt was, mij een gat in den grond te laten zien, een gat, waar gassen uit opstijgen, door sommigen gladweg met den naam van vulkaan betiteld. Ik moet bekennen, dat de aard van het landschap mij zeer veel twijfel inboezemde, maar ik wilde dat toch wel zien. Zoo werd dan reeds bij de eerste ontmoeting besloten, dat den volgenden dag de reis naar den vulkaan zou ondernomen worden.

Des avonds zond de brave man mij nog wat vruchten, en de boodschap, dat ik vooral den volgenden dag bij hem moest ontbijten. Toen mijn werk dan ook afge-loopen was stond er reeds een ros gereed. Ik kleepte mij haastig, en kwam na een kort, doch aangenaam ritje door half bebouwd, half boschachtig land in de armen van den kolonel terecht.

Van ontbijten was in de eerste uren nog geen sprake, zoodat wij maar eerst de vulkanische verschijnselen rondom het huis in oogenschouw namen. Eene zwavel-bron, die ik volgens de beschrijvingen licht tot den rang van geiser had kunnen verheffen, wanneer ik mijn volkje niet kende. Het bleek dan ook niets te zijn, dan eene bron van gewoon water, dat maar een

weinig warmer dan de lucht is. Als er zwavel in is, dan is het toch zoo weinig, dat men het in het geheel niet proeven kan. Dat was dus al vast niets buitengewoons.

Een paar varkens bewonderd en een paar reusachtige vruchtboomen, en toen weer op stoelen gezeten, en ten slotte in hangmatten; eene courant gelezen, die tien dagen oud was, en eindelijk.... Bij half twee genoten wij toch het ontbijt, dat, dit moet erkend worden, een weinig wachten waard was. Drie dochters, — de plaats van mevrouw bleef ledig, zij gluurde door een reetje van de deur.

Wij aten snel, wegens den tocht, dien wij ondernemen zouden, en, toen wij gegeten hadden, werd met algemeene stemmen uitgemaakt, dat het er te laat voor geworden was. En zoo trok ik, na een paar uur rustens, eenvoudig naar mijn vlot terug, waarbij ik niet van mijn paard viel, wat wel een wonder is, daar de buikriem brak, en dus het zadel onder mij wegschoof.

Den volgenden dag zou de tocht te water gedaan worden, en mijn gastheer reeds te acht uur bij mij zijn, om mij te zien werken. Hierop was ik weinig gesteld, maar ik maakte mij weinig ongerust. Zooals ik ook verwachtte, kwam de man eerst te tien ure, en en wij trokken op; stroomopwaarts ging dit, zelfs met drie stevige roeiers, lang niet snel. Vooral niet, daar de kolonel iedereen kent, en overal aanlegt. Hier bij eene pikzwarte D. Leocadia, ginds bij eene halfzwarten „compadre” Joaquim, om aan iedereen te vragen, of hij ook weet waar het gat is, en dan tevens een half uurtje te praten.

Nu eens werd een gids medegenomen, dan weer een reisgezel, of een roeier, en zoo groeide het gezelschap steeds aan, maar nog altijd wist ieder zoowat, waar

het gat was, doch niemand met juistheid. Eindelijk landden wij, bij eene oude negerin met een ontelbaar aantal afstammelingen, waarvan weer ieder ongeveer het gat wist. En ziet, daar kwam, als deus ex machina nog een zoon uit een kano opstijgen. — „Weet gij het gat?” — „Wel zeker!” En toen wist op eens iedereen het, en had het ons ook juist goed gezegd.

Toch werd er eerst nog eens een half uurtje verbabbeld, waarop wij te voet vertrokken, een heele stoet. Heen en terug hadden wij een goed uur noodig altijd door die soort van halve wildernis van nuttige en nuttelooze planten, waarvan men niet weet, of de natuur dan wel de mensch haar heeft geplant. Niet overveel schaduw. Alleen een boschje van hooge palmen met enkele bamboestoelen was schoon: die hooge gewelven in alle richtingen, statig en sierlijk, waardoorheen een fijn weefsel van scherp licht en blauwe schaduw op den grond wordt uitgespreid.

En daar stonden wij dan bij „het” gat, „de” vulkaan! Eene opening van ongeveer een voet middellijn in den flauw gegolfden grond, en waaruit een koele luchtstroom opstijgt. Daar alles in den omtrek zandsteen of kalksteen schijnt te zijn, is het waarschijnlijk wel de schoorsteen van eene dieper liggende grot, die misschien zeer merkwaardig zou zijn, wanneer zij ontdekt was.

Terugwandelande, maakte iemand de belangrijke opmerking, dat wij met ons achttienen bij het gat geweest waren, en dat wel op den achttienden April. „Ja,” antwoordde ik zeer ernstig, „dat is hoogst merkwaardig, dan zal er wel iemand van ons moeten sterven.” Mijn achterman, nog wel vrij heerchtig gekleed, werd op eens bleek als een doek, en met bevende stem vroeg hij: „Wat zegt Sr. Dr. daar? Moet iemand van ons sterven?” Ik moet bekennen, dat ik

zoo ondeugend was, hierop niet te antwoorden, dat wij vermoedelijk zelfs alle achttien zouden sterven.

Neen, wat ik nog van Brazilië zag, is niet vulkanisch al moeten soms flauwe sporen van aardbeving gevoeld zijn. Die komen dan zeker van de westkust van Zuid-Amerika. Dat er daar genoeg voorkomen, is overbekend, en gij kunt de tragische en komische tafereelen ervan in elke bibliotheek vinden. Maar eene onuitgegeven episode mag ik u toch niet onthouden. Het verhaal werd mij gedaan door een diplomaat in Rio, die vroeger gezant te Valparaiso geweest was.

Op zekeren nacht werd deze gewekt door het eerste donderen van een der geweldige schokken, die daar zoo vaak voorkomen. Zijne eerste beweging was natuurlijk, om het huis uit te vliegen, en op het groote plein midden in de stad te gaan. Ieder deed hetzelfde, en in een oogwenk was het plein vol menschen in de eenvoudigste toiletten, die de maan zoo onbescheiden was, wat te zeer te verlichten. Zoo werd de aandacht van mijn diplomaat allereerst getroffen door een heer, die zich sierlijk in zijn beddelaken gedrapeerd had, maar daaronder klaarblijkelijk niet in groote tenue was. Maar al spoedig trekt eene veel meer buitengewone verschijning zijne aandacht: eene jonge, slanke gestalte in hetzelfde kostuum, doch minus het beddelaken. Als de gestalte met vluggen tred hem nadert, herkent hij de schoone dochter van een zijner kennissen, waarvan hij echter de schoonheid zeker nog nooit zoo ten volle had kunnen waardeeren. De dame herkent ook hem, maar ach, welke schaamte is tegen eene aardbeving bestand! Zij staat ten minste niet stil, wat trouwens de drom vluchtelingen achter haar wel zoude belet hebben. Maar wacht, daar stevent zij den edelen Romein in het beddelaken voorbij, en — verheven tegenwoordigheid van

geest — een enkel rukje van de fijne vrouwehand, en het laken is in haar bezit, en de Romein staat in Romeinsch badkostuum met weemoedigen blik zijn eenige kleedingstuk na te staren, dat verder zweeft!

Naar men zegt, wil de regeering dat plein met vijgeboomen beplanten.

De terugtocht zou zeer vlug gegaan zijn, wanneer er niet weder praatjes hadden gemaakt moeten worden. Daar in elk eenigszins fatsoenlijk huis altijd iets genoten moet worden, duurt elk bezoek minstens een half uur. Zoo kwamen wij eerst bij het vallen van den avond thuis.

Bacuri, 21 April.

Bacuri is eene vrucht, en eene zeer fijne vrucht, die ik nog nergens buiten deze provincie gezien heb. Maar waarom het oord een naam moet hebben, dat begrijpt men minder; eene landingsplaats en één huis, door één ouden neger bewoond. Het is alweder de aanlegplaats van eene fazenda, waarheen ik dan ook dadelijk een aanbevelingsbrief zond. Deze werd beantwoord met eenige eieren en de boodschap, dat de overste morgen komen zou.

Maar hij kwam tot nog toe niet, waarschijnlijk om den gruwelijken regen, die, bijna zonder ophouden, sedert gisterenmiddag valt. Men zegt mij, dat een riviertje zoo aangezwollen is, dat men er te paard niet door kan. Ik overtuigde mij dan ook gisterenavond, dat de weg zoo onderstaat, dat die wel voor heeren met bloote beenen begaanbaar is, maar minder voor oversten, die niet in den oorlog zijn.

22 April.

Even nadat ik gisteren geschreven had, kwam de man aangereden, met een stoet zonen achter zich. Dezen liepen zoowat van tien tot ruim dertig jaar uiteen, denk

ik, eene bloemlezing uit 's mans kroost, want dit moet zeer talrijk zijn, en de typen zijn zoo verschillend, dat men ook vele moeders vermoedt. Een kort bezoek, maar met aangename gevolgen, want heden ontving ik reeds in de vroegte twee prachtige kippen en eene hoeveelheid melk, als ik hier zelden bijeenzie.

De zon was zoo vriendelijk, even door te komen, toen ik hem noodig had, zoodat wij vroeg konden vertrekken en straks reeds in Terezina hopen te zijn. Daar zullen wij de bressen in onzen voorraad herstellen, en ons tot afscheid door de kennissen laten omarmen. Vat dit gerust in letterlijken zin op. De gewone groet hier te lande is, dat ieder een arm om zijne tegenpartij slaat, waarop de buiken een- of tweemaal tegen elkander aangedrukt worden. Meent gij het bijzonder hartelijk, dan klopt gij elkander een paar maal met de omarmende hand op den rug: dat zet klem bij aan de ombuiking.

Terezina, 23 April.

Weder in het speelhol ingekwartierd. Dadelijk naar het kantoor, waar ik mijne brieven geadresseerd had, en zeer teleurgesteld, dat ik niets vond; heden wordt mij in een ander handelshuis, waar ik bij toeval kom, een heel pakket ter hand gesteld. Een brief ontbreekt, dien een slimmert naar Amarante gezonden heeft, en ziet, een uur later komt ook die opdagen, een andere slimmert heeft hem weer teruggezonden!

Te vlot, 25 April.

Hedenmorgen uit Terezina vertrokken, maar wij moesten er een dierbaar pand achterlaten: den blauwen vogel. Jammer; maar toch voor mij, die zoo weinig van gevangen dieren houd, bijna eene opluchting. Ik behoef hem nu niet mede naar Europa te nemen, want voor den lang niet zeldzamen gelen geef ik mij stellig die moeite niet. Die blauwe arara's schijnen bijzonder

teer te zijn, ik heb er al van meer gehoord, die de kust niet bereikten. En och, wat zag de onze er ongelukkig uit, als het weder maar een weinig guur was, en hoe kroop hij dadelijk op het dak, als er maar een zonnestraaltje te voelen was!

União, 28 April.

Reeds sedert eergisteren hier, en nog niet geschreven, omdat ik wel den nacht en de werkuren aan boord doorbreng, maar verder de gast van den notaris ben, met wien ik door de snuifmummie in kennis kwam.

Daar het dorp een kwartiertje van de rivier verwijderd ligt, gaat er dus nog al veel tijd verloren.

Die gastvrijheid is waarlijk zooveel te meer te waardeeren, omdat de notaris een weduwnaar met zeven kinderen is. Dezen zijn, behalve een zoon, die in een winkel te Parnahyba is, in massa bij twee dames in het binnenland ondergebracht. Zou er ook eene daarvan, met de kinderen, ook den vader willen hebben? Het zou zoo ondenkbaar niet zijn, want deze is al zeer goedig, en daarbij nog al grappig.

Den nacht voor onze aankomst brachten wij op eene zandplaat door, waar de muskieten hoogtijd hielden, — niet meer trouwens, dan hier, waar zij u geregeld leegpompen.

Maar het water was er zoo uitlokkend, de maan scheen er zoo schoon op, dat er al spoedig iemand in het water lag, en binnen zeer weinig tijd lagen wij er alle vijf in. Daar ik nu juist uwe brieven vol verkoudheden ontvangen had, vond ik, om niet aangestoken te worden, eenige voorzorgsmaatregelen niet te onpas. Gelukkig was er nog vuur, de trekpot weigerde zijne diensten niet, om bij uitzondering ook eens punch te maken, en gelukkig kon ik u melden, dat, ten gevolge daarvan, niemand verkouden geworden is.

En de tongen werden los, en ik ondervond, dat het waar was, wat men mij in Amarante verteld had, dat een van mijne roeiers een recht grappige kerel is. In den regel wordt natuurlijk de afstand wat beter bewaard. Maar zoo eens eene enkele maal, met punch, op een matje in den maneschijn, kan men de lui wel eens in gang brengen, en het was dan ook zeer vermakelijk.

Vooraf reeds was er besloten, hier wat langer dan gewoonlijk te blijven, wegens de wasch. Eigenlijk bekomt mij dit slecht; ik heb het zoowaar met de politie te doen gekregen, door de schuld van den jongsten mijner roeiers. Wij hadden het toch al niet meer op hem, hij is niet al te eerlijk, hoogst gediensdig, als ik aan boord ben, en anders nooit te vinden. Waarschijnlijk door wat drank opgevroolijkt, heeft deze gisteren avond eenige keeren ruzie gemaakt, waarvan eenmaal in de onmiddellijke nabijheid van het vlot, waar ik de laatste sigaar van den avond zat te rooken. Onnoodig, u het geval te beschrijven; de duisternis, en het feit, dat het mij vrij onverschillig was, maakten dan ook, dat ik er weinig van weet. Alleen zond ik een van de ouderen aan land, toen het met de scheldwoorden wat hoog liep.

Maar een uur later, — ik lag reeds te bed, — had ik de heilige justitie aan boord, in den vorm van een „delegado” of kommissaris van politie, met twee soldaten, en natuurlijk het noodige gevolg van niet aangestelde lieden. Ik moet echter zeggen, dat de man zeer bescheiden was, en vertrok op mijne verzekering, dat de man niet aan boord was.

Waarop wij natuurlijk raadsvergadering hielden. Misschien was onze vriend de schuldige, misschien ook niet, maar dat doet er weinig toe; zoodra ik wist, dat de aanklager een „heer” was, vond ik het veel veiliger,

als de jongen maar ontglipte. Toen hij dan ook later aan boord kwam, sliepen Jan en ik zoo vast, zoo vast, dat wij er niets van weten, dat hij met wat vleesch en wat zaagsel wegwandelde. Toch hadden wij een sterk voorgevoel, dat wij hem den volgenden morgen ergens zouden terugvinden.

Het is hier zulk een Eldorado voor heeren boosdoeners! Die beide oevers der rivier behooren aan twee verschillende provinciën, en de politie uit de eene kan toch niet zoo maar in eene andere eene arrestatie gaan doen? Gij kunt u dus voorstellen, hoe diender aan den eenen oever staat, en aan de andere zijde boef, die diender hartelijk uitlacht.

Maar o wee! Daar komt van morgen uit, dat het jonge mensch het medenemen van een kano veel gemakkelijker vond, dan loopen! En de eigenaar kwam heel kalm aan mij vergoeding vragen. Zoo dom niet. Maar een uur later word ik voor dezelfde reden voor den politieman gedaagd. Zoo goed mijn Portugeesch toeliet, bracht ik dezen aan zijn — nog al beperkte — verstand, dat eerstens de diefstal verre van bewezen was, dat verder de veronderstelde dief mijn slaaf niet is, maar slechts per dag gehuurd, en . . . dat ik er niets mede te maken had. Tusschen de bedrijven werd ik nog even in het schromelijk vuile soldateverblijf achter de gerechtszaal geroepen, om een stervenden politiesoldaat te genezen: ik ben toch Sr. Dr.

De slotsom van mijn rechtsgeding was, dat ik aanbod den eigenaar van de kano mede te nemen, om het ding op te sporen, en terug te brengen, ik zou hem zelfs voederen. Of het gebeuren zal, weet ik niet. Maar den jongen wil ik nu niet meer terugnemen.

29 April.

Van morgen vertrokken. Het schijnt hooger op ge-

regend te hebben, ten minste het water rijst, en stuurt ons met verdubbele snelheid voorwaarts.

Van mijn kleine oproer was het einde, dat de kano gisteren avond reeds teruggebracht was, de dief had er slechts gebruik van gemaakt om zich over te zetten. Ik nam hem niet weer aan boord, toen wij hem eenige uren stroomafwaarts vonden, en ben blijde van hem verlost te zijn, al is zijn opvolger vooralsnog niet bevredigend. Het is een oudachtig man, onhandig, en die in plaats van uit vleesch en been, wel uit pap schijnt te zamengesteld te zijn.

1 Mei.

Weder een plaatsje achter den rug, maar een, dat niet gemakkelijk te bereiken was. Met het laatste schijnsel der schemering geraakten wij op het droge, en toen wij weder vlot waren, wist mijne manschap wel zoowat, dat wij voor Corralinho moesten zijn, maar volstrekt niet, waar wij konden aanleggen. Gelukkig kwam er een kano voorbijvaren, en ja, we waren juist de plaats voorbij! Het vlot moest worden opgetrokken, wat een zeer langdradig werk is. Gelukkig was het slechts enkele meters ver, en daar zie ik, tot mijne verwondering, hoe wij het land ingaan tusschen allerlei heesters en waterplanten door, — een nauw bemerkbare ingang. Eene ware lagune deed zich aan ons voor, zooiets, waarvan men zich afvraagt, of het water of land is: ondiep water boven diepen modder, — en dat in eene rivier.

Aan het einde der lagune een oever, als naar gewoonte zes of acht voet hoog, en eene lange reeks hutten van palmbladen, huizen, als gij er dien naam aan geven wilt. Het is de landingsplaats; het eigenlijke dorp ligt dieper landwaarts in.

Dit laatste is hier te lande nog al eens het teeken, dat de eigenlijke kust ongezond is. Ik vond er nog

een ander bewijs voor: in heete landen gaan koorts en muskieten nogal eens te zamen, en van die lieve dieren genieten wij hier volop. Des nachts geen slaap, en de heerlijke avonduren, als het koele maanlicht u een genot belooft, ruim verdiend na een al te warmen dag, — zelfs die in eene marteling herschapen! Dit is ons leven hier. Want een vlot heeft dit nadeel, dat zelfs uw muskietegordijn u niet voldoende beschermt: die bloeddorstige wezentjes weten zeer wel tusschen de palmstengels door te komen, waaruit uw drijvend eiland bestaat.

Wij besloten dus dadelijk, ons verblijf zoo kort mogelijk te laten zijn.

Ik had een brief aan eene familie van kapiteins, dien ik opgezonden had, met het verzoek mij een paard te zenden: dit is zoo de gewoonte, al weder een bewijs voor de groote vriendelijkheid tegenover vreemden. Toen dan ook in den namiddag mijn werk afgelopen was, reed ik stadwaarts, door een aardig boschje van laag hout. De stad heeft een paar steenen huizen, d. w. z. van gepleisterde klei, en in een daarvan woonde natuurlijk mijn kapitein, en zijn zoon, met denzelfden titel behept.

Opwekkend was het bezoek niet, daar beiden zich bepaalden tot het om beurten zeggen van: „ja, mijn-heer,” zoodat eigenlijk van mij verwacht werd, dat ik voor drie zou praten, wat ik — in het Portugeesch — niet deed. Eenige voorbijgangers kwamen door het raam het vreemde wonderdier aangeluren, en braken de plechtige stilte niet. Ten slotte kwam nog een inboorling opdagen, die iets meer sprak, maar toch niet zoo, of spoedig reeds besteeg ik weder mijn ouden klepper, en was dankbaar, weer op mijn vlot te zijn.

Zeer vroeg konden wij niet vertrekken, want eerst moest een ontzettende ramp hersteld worden. Juist was

ik van nacht in mijn eersten slaap, toen een gekraak mij opschrikte, en daar lag ik op eens op de kisten, doozen en blikken, die onder mijn bed stonden: een van de inhouten er van was gebroken! Op mijne onevene legerstede sliep ik niet veel, en van morgen wandelde een mijner lieden naar de stad. Maar gij begrijpt, dat er verscheidene uren noodig zijn, om een rond stuk hout klaar te krijgen. En zoo heb ik dan ook wel hoop, heden avond in een geheel nieuw bed te stappen, maar niet, om van avond nog op het volgende station aan te komen.

Lagoa, 3 Mei.

Zoek deze plaats maar niet, het zal wel op geene kaart staan, want wij zijn zoo maar in het bosch, al staat op eenigen afstand eene woning. Gij behoeft mij u niet voor te stellen, arbeidende met een cirkeltje van tijgers rondom mij, onderling verbonden door sierlijke guirlanden van slangen; zelfs de musketen zijn hier nog al tam. Maar de beschaafde wereld is dan toch ver. Het was ook niet het plan, dit oord aan te doen. Maar toen mijn kommandant gisteren aan een voorbijvarende vroeg, waar Mocabim lag, waar ik eigenlijk henen wilde, was het vriendelijke antwoord: „Dat moet gij mij „maar zeggen.” Toen de woede van mijn vriend wat opgekoeld was, vroeg hij nog eens, en kreeg toen ten antwoord, dat wij het wel moesten weten, daar wij er reeds voorbij waren. Een vlot gaat slechts stroomafwaarts, dus konden wij niet anders doen, dan maar ergens landen. Aan den eenen oever vonden wij niets, dan diepen modder, dus nog maar wat lager, en aan de andere zijde vonden wij eindelijk een geschikte landingsplaats, waar weldra verschillende koeien, een negerjongen en een varken ons het bewijs gaven, dat het oord bewoond is. Een mulat, na eerst anderhalf uur zoo

onnoozel mogelijk naar mijn werk gekeken te hebben, ontpopte zich ten slotte als de eigenaar van al den modder, al de koeien, al de muskieten, ik heb zijn paleis gezien, maar het zag er mij niet uitlokkend genoeg uit, om binnen te treden. Die eigenaar van, wie weet hoeveel, grond is ook schoenlapper, maar voor wien hij, in deze wildernis, schoenen moet lappen, is wel een raadsel.

4 Mei.

Nog steeds houdt het slechte weder mij hier, zoodat ik den mannen reeds aangezegd heb, dat wij er wel niet vandaan komen. Een ongeluk daarbij is, dat de koehuiden op het dak zoo ineengeschrompeld zijn, dat het weder aardig begint te lekken. Een druppel op uw neus is eene onaangename wijze van gewekt te worden.

Repartição, 7 Mei.

Den 5^{den} eindelijk vertrokken, maar het gaat nu langzaam: de stroom wordt al zwakker, en de wind al sterker. Zelfs zeer weinig wind maakt natuurlijk een vlot reeds vrij onbeholpen. Wij zaten dan ook ettelijke malen vast, dan moeten de heeren te water. Maar door prachtige maneschijn geholpen, kwamen wij dan toch nog des avonds hier aan.

Heden morgen hebben twee vette varkens mij een grooten dienst gedaan, al moest mijne ijdelheid er een grooten knak door krijgen. Als naar gewoonte had ik mijn kring van toeschouwers. Een oude kolonel zeide zelfs ronduit, dat, als ik eens wat moois zag, ik het hem vertoonen moest. Nu, ik liet hem even de zon zien: hij vond het ronde schijfje zeer fraai.

Daar komt een kar aan. Een van die hoogst primitieve voertuigen met massieve houten schijven tot wielen, met houten assen, die een krassend geluid maken, dat men op een klein uur afstand soms reeds hooren

kan, en met een overgroot aantal ossen, voor het werk, dat een span zou kunnen doen, als weg en karren maar iets beter waren. Ik heb reeds twee-en-dertig ossen voor eene kar zien staan!

Ik was tamelijk ontstemd, want de kar kwam onheilsPELLend dicht bij mijne instrumenten. Maar ziet, daar worden er twee varkens uitgewenteld, zoo vet, zoo vet, dat ik in eens afgedaan had, en het dorp voor den verderen morgen veel meer belangstelling in de varkens toonde, dan in mij. Die lieve dieren!

Wat is het toch eigenlijk treurig, in zulke landen te reizen, en geen arts te zijn! Gisteren ben ik weder eens, op mijn titel af, bij een zieke geroepen. De man heeft kennelijk eene leverkwaal, die hem wel sloopen zal. En dan maar wat huismiddeltjes te kunnen opgeven, want zelfs het weinige, dat ik zou durven voorschrijven, heb ik niet om te verstrekken. En dit was nu nog een geval, waarin ik zeer goed zag, wat de man had, maar meestal begrijp ik niet eens, wat de kwaal is. En dan hebben de lieden al weken lang op uwe komst gehoopt en twee moederlooze meisjes smeecken u, toch wat voor vader op te schrijven, gij weet toch altijd meer dan zij!

Als er, zooals gisteren, een kerel komt, die verlangt, dat gij hem van een halven horlogeketting zeggen zult, of het echt, of valsch goud is — misschien, om er iemand anders mede te bedriegen, — dan kost het heel weinig moeite te zeggen, dat gij geen goudsmid zijt. Maar, den armen lieden te moeten zeggen, dat gij geen arts zijt, dat is pijnlijk, en ik wensch wel eens, den moed te bezitten, om maar flink den kwakzalver uit te hangen.

18 Mei.

Weder in een oord zonder naam en zonder bewoners. Wij hadden, om hier te komen, nogal oponthoud; de

waschvrouw wilde niet klaarkomen, de stuurman plengde zooveel afscheidstranen, dat het moeite kostte, hem aan boord te krijgen, zoodat eindelijk, toen wij zouden vertrekken, de wind ons bijna niet liet vorderen : die is in den namiddag altijd het sterkst.

Nog kan ik iets aardigs van Repartição vertellen. Toen ik den laatsten morgen nog eens naar den zieke ging zien, vond ik hem met koorts. Toen kon ik ten minste wat chinine zenden. En toen ik juist zou wegvaren, komt een halfnaakte jongen aanhollen met twee watermeloenen. „Het is een zeer lekker soort, maar „mijnheer moet ze nog een paar dagen laten liggen.” Dat zijn van die trekjes, die u berouw doen gevoelen over alles, wat gij ooit slechts van een volk zegt.

Wij zijn reeds lang geheel uit de bergen, en in het armoedig begroeide, zandige land, dat ik u reeds beschreef. Als ik het echter onbewoond noemde, overdreef ik. Eene soort van apen is hier verbazend sterk vertegenwoordigd, en tergend genoeg. Hun onmenschelijk gegil vervolgt ons steeds, en te zien krijgen wij hen nooit. Het geluid gelijkt het meest op dat van een ongesmeerd houten wagenrad, even pijnlijk als doordringend. En dan vallen onze arara's in in het koor; vooral als het regent, kunnen die hunne luidruchtige vreugde niet be-toomen.

Wat wij van de muskieten te lijden hebben, laat zich met geene tien pennen beschrijven. Den geheelen dag zijn wij bezig met op al onze lichaamsdeelen te slaan. Duizenden zijn er reeds opgeofferd, maar andere duizenden prikken ons steeds door; het is een afwisselend slaan, krabbelen en stampvoeten, alsof onze armen en beenen aan touwtjes zitten. Lach ons maar uit, maar eigenlijk zijn zulke kleine rampen vaak erger, dan de groote. Eene flinke koorts, zelfs een schipbreuk, ja, die zijn zeer onaange-

naam, maar tasten het moreel niet zoo aan, als zulk eene kleine, kleine, maar voortdurende plaag. Ik heb Jantje nog maar eens hooren zeggen: „Neen, op die „manier zou men wel het land aan het reizen krijgen!” En dit was niet, als hij hard de koorts had, niet, als hij niet genoeg te eten kreeg, maar gisteren, toen wij het ijverigst aan het krabben waren.

Parnahyba, 14 Mei.

Deze reis is afgeloopen, en ik heb weer eene nacht in eene kamer doorgebracht. En zelfs in een bed met kant en blauw satijn bekleed! Laat u dat in dit land van hangmatten niet verwonderen. Een deftig huis heeft altijd eene pronkslaapkamer, met eene of twee breede deuren, die altijd openstaan, in de „sala” uitkomende. Een overblijfsel uit vroegere eeuwen in Europa, toen de slaapkamer nog tot ontvangkamer diende. Daar staan toilettafels met kant bekleed, met fijn porselein bezet, groote spiegels, een fraai bewerkte kast, en dan dat pronkbed. En de versierselen, die men bezit, vaasjes, lampen, beeldjes, die moet gij haast eer hier zoeken, dan in de eigenlijke zijkamer, die veelal niet veel meer aanbiedt, dan het onvermijdelijke vierkante vierkant van stoelen.

Denk echter niet, dat die slaapkamer gebruikt wordt. Ja, als er eens iemand ziek is, maar anders moet gij de werkelijke slaapkamer van uw gastheer en van zijne vrouw ergens anders zoeken, daar hangen een paar hangmatten, en staan een paar kisten, en de heilige beelden in een glazen kastje in een hoek. Een gast krijgt die pronkkamer wel, maar niet zoo maar elke gast.

Mijn vriendelijken gastheer van de vorige maal vond ik niet thuis en hij had mij ook niet kunnen innemen, want het ledige huis was weder bewoond. Ik ging

eene deur verder, en werd even hartelijk door de familie U. ontvangen. En werkelijk, die weelde doet goed. Niet, dat ik die kantjes voor mijn tijdelijk welzijn noodig heb, maar het is zulk een genot, het weer eens goed te hebben!

Amaração, 17 Mei.

Eergisteren een drukke dag. Des morgens vroeg een rit te paard, die den vorigen avond niet gelukt was, omdat een jong mensch, dat mij zou komen afhalen, dit met beminnelijke luchthartigheid maar niet deed. Daarna een bizonder druk persoon te ontbijten. Na het ontbijt nog een, die piano speelde. En de gastheer haalde zijne fluit voor den dag, en eene viool, waarop nog eene snaar bleek te zijn. Wij hadden dus vele pogingen tot muziek, en nog meer genoegen.

Maar er kwam nog meer. De moeder mijner gastvrouw is 82 jaar oud, eene goede, verstandige vrouw, zoo eene, die er voor gemaakt is, om u den ouderdom beminnelijk te doen vinden. Die haalde werkelijk ook nog hare stem voor den dag, toen een lied harer jeugd haar in vuur bracht. Een stemmetje, zoo dun, dat men het slechts op een paar centimeter afstands kon hooren, maar het was aandoenlijk, die oude vrouw, die haar jonge hart nog niet weggeborgen had, en er ons zoo gul de overblijfselen van vertoonde.

Ook hier zijn natuurlijk een paar kinderen om godswil in huis; bij lieden, die zoo goed zijn, kan dat alderminst ontbreken. Maar hier zijn het twee lang niet leelijke meisjes, gij begrijpt, dat de muziek eindigde met dans... Ja, vertel het toch aan niemand, maar ik heb hier, bij deze warmte, te twaalf uur des middags gedanst! Even, maar het is al dwaas genoeg, ik heb dan ook gisteren reeds de koorts gehad.

En dan afscheidsbezoeken — gelukkig per as. En in allerijl

een paar uur gedineerd, weder met den drukken vriend, en toen naar de boot, waarin Jan intusschen alles overgeladen had. Want het vlot kon mij niet verder brengen, het is al wel, dat ik er tot hier mede kwam. In de avondkoelte roeiden wij hier heen, waar wij alles dicht en duister vonden, maar de hotelhouder liet zich dan toch opporren, en zoo zit ik weder in het allerellendigste aller hotels.

Doch niet voor lang. De opgaven van den dag, waarop de boot hier zou zijn, liepen van den 15^{den} tot den 22sten uit een, en daar verschijnt die op eens gisteren! Het is toch maar waar, dat de stoom ons aan stiptheid gewend heeft. Maar er is niets klaar, geene lading, geen lichter.... wij zullen dus nog wel een daagje hebben.

Maranhão, 21 Mei.

De reis hierheen was voorspoedig en gelukkig! Want aangenaam was die niet. Dezelfde oude waschmand, waarmede ik van hier vertrok, maar ditmaal met katoen zoo volgeladen, dat op het achterdek slechts bovenop de balen plaats voor de passagiers bleef. En het was eene groote, ongemanierde bende. Gelukkig nog, dat er geene dames aan boord waren, want, om aan die eenig gemak te gunnen, hadden de heeren bepaald buiten boord moeten gaan. Maar zooals het was: met de koorts op een baal in den regen te liggen, is reeds minder vermakelijk.

Ook het doen van afscheidsbezoeken, — en ik heb er hier heel wat, — is met koorts onaangenaam. En toch gij hebt geene verontschuldiging: al ligt gij heden als een geplaagd mensch op uw rug, morgen zijt gij voor het oog weer wel, en kunt dus best bezoeken afleggen. De meesten heb ik dan, zoo goed als het ging, maar gedaan.

In het hotel vond ik verschillende oude kennissen, ook een paar, met wie ik in de binnenlanden kennis maakte. Want het is de tijd van de zitting der provinciale staten. Let wel op, hoe voorzichtig ik mij uitdruk. Want, zitting is er niet. Wel wordt er moeite genoeg gedaan, om er lid van te worden. Want dan is men een heel heer, en kan casu quo eens een neefje onderbrengen. Maar als men het eenmaal is, ja, dan gaat men de zitting eens bijwonen, als men juist eens boodschappen in de hoofdstad te doen heeft, anders blijft men in rustige grootheid thuis.

Zoo wordt vaak in sommige provinciën het eene jaar na het andere, de vergadering gedurende eenige dagen telkens geopend, en, wegens niet-aanwezig zijn van de meeste leden, weder gesloten. Heden zeide mij nog een der leden, dat hij maar weer naar huis zou gaan: er kwam toch weer niets van.

De president heeft daarom geene slapelooze nachten. Integendeel, hij wordt bij den dag opgeruimder. Want, als hij zijn wetgevend lichaampje niet bij elkander krijgt, regeert hij maar verder met het budget van het vorige jaar. En misschien zijn de belastingschuldigen er ook welgemoed onder, want de volgende begrooting zou natuurlijk, door al het bezuinigen, hooger zijn, dan de loopende.

HOOFDSTUK V.

DE RIVIEREN VAN PARÁ.

Apporoaga, 12 Aug.

Zoek dit oord maar niet op uwe kaart. Wel zult gij een zwart streepje vinden, den Rio-Capim, maar dit is ten eerste verkeerd geteekend, en ten tweede staan er geene namen bij. Toch, — ja hier is het een onbeduidend riviértje, maar in werkelijkheid overtreft het de Maas of de Seine in afmetingen. Maar er liggen slechts enkele gehuchten aan, en een paar half vervallen fazenda's.

Gisteren avond gingen wij omstreeks acht uur aan boord, maar de schuit gaf nog weinig teeken van leven. Wij moeten omstreeks elf uur vertrokken zijn, maar ik lag reeds in de hangmat. Reeds te zeven uur waren wij bij S. Domingos, dat uit eene kerk, een flink huis, eene kroeg en een twintigtal hokken bestaat. Hier vloeien de Capim en de Guamá tezamen, en vormen benedenwaarts den breeden stroom waaraan Pará eigenlijk ligt, want eerst beneden de stad vereenigt zich deze met de Tocantins, die nog lager pas een arm van de Amazone opneemt. En toch is de rivier voor Pará reeds zoo ontzagwekkend! Te twaalf uur, na een bijna eetbaar

ontbijt kwamen wij hier, en, met niet al te veel moeite, brachten wij alles eerst in eene groote boot over, en toen naar het aanleghoofd. De stoomboot gaat tot een plaatsje, S. Anna genaamd, dat nog een half uurtje hooger ligt.

Apporoaga is eene fazenda van onzen vriend C. Vroeger werd er suiker gemaakt, thans is er niets dan een kleine aanplant van cacao. Het huis is op zeer groote schaal begonnen, maar nooit afgebouwd, slechts een gedeelte er van is bewoonbaar, en zal dit niet zoo heel lang meer zijn. Er is nog een restantje slaven, en alles staat onder toezicht van eene oude, vrijgemaakte slavin, D. Maria de Jesus, aan wie ik dan ook een brief had, dien ik zelf moest voorlezen.

Wij hebben het groote, bouwvallige huis geheel ter beschikking. Ik zit zelf op het oogenblik alleen, want E. is al onvermoeid op expeditie, en Pedro, mijn tegenwoordige bediende, is bezig met de oude dame, om ons wat te eten te bezorgen.

13 Aug.

Van de stoomsloep, die mij hier zou afhalen, is nog niets te ontdekken, waarop ik natuurlijk niet onvoorbereid was.

E. is op de jacht geweest, maar heeft niets thuis gebracht, hij is nu uit visschen, zoodat het diner misschien luisterrijker zal zijn, dan het ontbijt. Pedro bevalt mij best, en vooral valt het mij mede, dat het baantje hem past. Hij moet dan hier, dan daar, en overal tegelijk zijn, mij bij de waarnemingen helpen, en in denzelfden tijd koken, maar dit gaat best.

De kapel hier is kennelijk door de negertjes zelven uitgedoscht. Het is eene kamer, de eerste van eene reeks woningen. Eene deur, een raam, en aan den tegenoverliggenden wand het altaar. Daarop staat het

kastje met glazen deuren, waarin, in elke Portugeesche woning, in het huisvertrek, de heiligebeelden staan. Alleen vertoonen deze hier een allergrappigst gemis aan symmetrie. Een kruisbeeld staat tegenover een S. Sebastiaan, die maar half zoo groot is, en daartusschen in eene H. Maagd tegenover een nog veel kleineren S. Antonius. Aan de wanden is eerstens eene lambrizeering van gele verf aangebracht, hier en daar met groene en blauwe strepen afgezet. Een voet hooger eene reeks groene en roode silhouetten van vogeltjes en midden op eene der zijwanden onder de vogeltjes in een blauwen driehoek twee roode moezen op een groene paal. De vogeltjes kunnen H. Geestjes zijn, maar moeten die moezen en de paal de Drieëenigheid beteekenen? Of is het een boom, waarom dan de driehoek? Men zou waarlijk willen weten, wat de kunstenaar wel heeft meenen voor te stellen.

14 Aug.

Zooeven hebben wij een der meest grootsche vertooningen genoten, die de natuur ten beste geeft. De pororoca. Als ik u nu zeg, dat de naam hiervoor in Europa mascaret is, dan zijt gij waarschijnlijk nog even wijs, want er zijn maar zeer weinig rivieren, die het verschijnsel vertoonen. Hier hebben het er verscheidene, maar juist de Capim in de eerste plaats. En wij zijn op een zeer gunstig gelegen punt, in eene bocht der rivier, zoedat de sterkste stroom hier juist langs den oever strijkt, om dan weder over te steken. En het is springtij.

Wij stonden dan ook, reeds lang, eer de vloed te wachten was, op het hoofd. Eindelijk zien wij in de verte, stroomafwaarts een witte streep, die dwars over het water loopt. Dat moet het zijn; steeds nadert de streep, — het wordt meer dan een streep, — het is,

alsof het een drempel over de rivier is..... Nu zien wij het duidelijk: een muur is het van wit schuim, gesteund en vooruitgedreven door een muur van water. Met razende kracht rolt die wand voorwaarts, gij gevoelt, dat geene dijken of dammen daaraan weerstand zouden kunnen bieden. Waar de rivier diep is, wordt de muur lager, soms schijnt hij, rechtstandig weg te zinken, maar fluks verrijst hij weder even geheimzinnig, als hij verdwenen was.

Daar nadert de wal de zandbank die zooeven nog drooglag, de aanval is als die van twee reusachtige legers: het is alsof beide, rivier en zandbank achteruit deinzen, gij denkt aan twee lokomotieven, die in volle vaart tegen elkander bonzen. Maar het duurt slechts een oogwenk; die golf overwint alles, — eenige voeten hoog rolt het bruischende water over den overwonnen vijand heen. Straks komt het ook van de andere zijde tegen de zandplaat aanbeuken, en juichend vereenigen zich de een oogenblik gescheiden watermassa's boven wat zooeven nog droog land was. Hoog wordt het schuim de lucht in geworpen, de waterdruppels fonkelen als zoovele diamanten in de zonnestralen.

Steeds verder trekt de pororoca. Alles wat haar in den weg staat, grijpt zij aan en voert het mede, wat haar weerstaat heft zij op, om het met woede weder neer te smakken.

Nu nadert zij ook het hoofd, waarop wij staan, en dat haar gelukkig genoeg ruimte tusschen de palen overlaat. Brullend nadert die watermuur, de geheele steiger trilt, alsof ook zij weggerukt zal worden, een oogenblik dondert het onder onze voeten, en voort holt het water weder hooger en hooger op, totdat eene bocht der rivier het aan ons oog onttrekt. En niets dan eene kleine beweging in het, nu troebel geworden, water

herinnert er ons meer aan, dat wij in die weinige oogenblikken een der meest overweldigende tooneelen hebben bijgewoond, die de natuur maar ooit ergens vertoont.

Van de stoomsloep nog geen tijding. Van morgen heb ik met D. Maria krijgsraad belegd, en daar de vloed ons nog een eindje stroomopwaarts kan brengen, zullen wij maar een stap verder gaan per roeiboot. Het zware goed vertrekt van nacht, wij gaan morgen met eene lichtere boot, na nog eene laatste observatie.

Daar ik juist voor het werk hier geene geschikte plaats vond, dan in een grasveld; maak ik, niet voor het eerst, maar ter dege, kennis met eene van de Braziliaansche landplagen. Behalve zandvlooien, muskieten, wespen en nog zooveel stekend ontuig, zit hier en daar het gras vol van kleine, bijna onzichtbare diertjes, die door de kousen heen meedoogenloos prikken. Die prik zwelt op, wordt een klein blaasje en jeukt heel wat erger en langer, dan de boosaardigste muskietetebeet. Mijne voeten zijn dan ook met tallooze mikroskopische wondjes bedekt. Dat zijn van die zaken, waar men zich in warme landen in moet leeren schikken.

Jawel, de rivier bracht meer op dan het woud, gisteren hadden wij visch in allerlei vormen. Van morgen bracht de jager ons een agoeti, dat hij gestrikt had. Het gaat u wel aan het hart, die sierlijke diertjes te slachten, maar het vleesch smaakt zeer goed, en dan — een hongerige maag overwint wel een klein vooroordeel.

15 Aug.

Zoo straks vertrekken wij, maar ons gezelschap is intusschen vermeerderd. Gisterenavond lagen wij op het hoofd aan de maan rook in het gezicht te blazen, toen wij in eens een „Herr Doctor, sind sie da” uit de rivier hoorden opstijgen. Het was een Duitscher, die hier op de rivier en de vele beekjes, die er in vallen, al langen

tijd op de vogeljacht is, en die hoogerop reeds bericht van onze komst gehad had. In een kleine kano kwam hij aanzetten, met een kleinen wolbaal als roeier.

De brave had niet gegeten, en Pedro had niets meer, maar wat voor ons ontbijt van heden bestemd was, stond nog uit, en dat werd dan ook verdelgd, met de twee laatste broodjes, zoo oudbakken, dat men er de muren van Jericho nog veel beter mede zou hebben omgegooid, dan met de trompetten van Jozua, dien aarts-goochelaar. Wie weet hoe lang de arme al op zaagsel geleefd had!

Badajoz, 17 Aug.

Ik vrees, dat mijn schrift bijna onleesbaar zal zijn, want voor schrijftafel dient mijne toiletkist, die tusschen mijne beenen op een stoel staat. En ik heb juist nog al wat te schrijven.

Eergisteren naar S. Antonio geroeid, eene fazenda, die een uurtje boven Apporoaga ligt. De bezitters zijn even konservatief, als die van Apporoaga liberaal is. Beide huizen waren dan ook steeds vuur en vlam, en vochten om den invloed in deze streek, — die bijna onbewoond is. Vochten in letterlijken zin, er moet eens een ware zeeslag geleverd zijn, — op de rivier altijd, hoeveel dooden er vielen, vermeldt de geschiedenis niet.

Gij begrijpt, dat de weinige bewoners van zulk eene streek lichtelijk cijnsplichtig worden aan den een of anderen rijkaard. Bij zijne zorgeloosheid moet de arme man altijd wel eens komen leenen, en dan is hij voor-goed aan het lijntje. Ik ben 'er eens bij een geweest, die voor zwaren arbeid zijne eigene slaven spaarde: met zijn kapitaal moet men niet roekeloos omgaan. Hij zond dan om eenige vrijen uit de buurt: — „Gij zijt „mij, geloof ik, nog zoo en zooveel schuldig?” — „Ja-a-a.” — „Nu, hier heb ik wat werk voor u, dan kunt gij van

„uwe schuld wat opverdienen.” Geheel opverdiend wordt de schuld natuurlijk nooit. En wee, als er een met zijn armoedje van farinha of rijst naar de naastbijgelegen stad durfde gaan, om te verkoopen zonder zijne toestemming!

Juist was ik te S. Antonio begonnen aan eene namiddagwaarneming, toen zoowaar de stoomsloep op het tooneel verscheen: slechts vier dagen te laat is nogal bescheiden. Wij vertrokken, zoodra de reeds geloste bagage weder ingeladen was. Inmiddels hadden zich echter de roeiers, slaven van Apporoaga, eens duchtig bedronken. Gelukkig hadden zij verder niets te doen, maar bijna was niet meer of minder dan de groote kist met instrumenten blijven staan.

Bijna den ganschen nacht voeren wij door. De stoomsloep met de groote bolderschuit, die wij bewoonden, langs zij vastgemeerd, ging maar zeer langzaam stroomopwaarts, ten slotte zelfs in het geheel niet meer. Ik kan het raadsel niet oplossen, maar het is een feit, dat de arme oude sloep nu en dan eens rusten moest. Zoo kwamen wij eerst gisterenavond te Manso aan, dat uit twee fazenda's, dicht bij elkander, bestaat.

De rivier is schoon, maar van dat schoon, dat mij reeds lang verveelt. Hier en daar is echter de rivier nauw en het land nevelachtig. Als er dan eens een stuk zandsteen door het groen komt kijken, of eene geheele boomgroep is naar beneden gegleden en heeft een wand, kaal, glad en loodrecht, achter zich laten staan, dan is het landschap wel eens werkelijk schoon.

Te Manso, waar de vriendelijke eigenaar ons een varken, eieren, zout medegaf, en daarvoor maar niets wilde aannemen, bleven wij maar lang genoeg om ons middagmaal te koken en stoomden nogmaals een nacht door. Wij waren zoo vroeg hier, dat ik mijn werk dadelijk

kon beginnen, terwijl de anderen op de jacht gingen. Na den middag aanvaardde de stoomsloep de terugreis en nam E. mede, die te Pará weder aan het werk moet. De Duitscher is bij mij gebleven.

Badajoz bestaat uit een hut of drie, en eene kerk, die nog stamt uit den tijd, toen er nog iets meer was, dan de twee huisgezinnen, die thans de stad uitmaken. Wij vonden een dak zonder wanden, een onafgebouwd huis namelijk, en, met verlof van den eigenaar, zijn wij er best gelogeed.

19 Aug.

Gisteren onvervalschte Indianen bezocht. Ten minste, voor zoover hunne eigene huid betreft, want dezen zijn helaas al zoover beschaafd, dat zij broeken dragen in plaats van araravederen, en geweren in plaats van pijl en boog.

Des morgens vroeg vertrokken wij in een klein bootje, dat wij te Manso leenden, met zes van onze zwarten. Pedro moest achterblijven, om, als wij niet reeds des avonds terug waren geweest, heden de chronometers op te winden. Eerst roeiden wij nog een eind den Capim op, daarna een zijtak, den Candirú-Assú. Als gij uwe kennis van de Indiaansche talen wilt vermeerderen, assú beteekent groot, evenals mirim klein. Eene nauwe kreek soms bijna geheel versperd door gevallen boomstammen, waarvan de takken als de duizend armen van een poliep boven en onder elkander warrelen, als waren zij opzettelijk zoo geschikt, om u den doortocht te beletten. Maar ons kleine schuitje kruipt er tusschen door, of het hakmes komt er bij te pas, — wij komen steeds vooruit.

Hoe smaller een water, des te schooner, en zoo is dit beekje recht genotrijk, met de eeuwige bochten en met de groote boomen, die, hoog boven uw hoofd, elkander ontmoeten. Maar, helaas, het is niet de bloemetijd,

slechts eene enkele plant gelieft voor ons te pronken, één boom, met violette bloemen bijna overdekt, verlevendigt hier en daar het anders zoo eentonige groen. En dan, er was geen zon. Reeds van den eersten dag dezer reis af, zien wij even vóór, of even na zonsopgang een fijnen nevel opkomen, dichter en dichter worden, zoodat de zon eerst te negen, of zelfs te twaalf uur voor den dag komt. Voor mijn werk is dit zeer storend.

Maar terwijl dit aan het landschap ontzettend veel kwaad deed, gaf het ons tevens koelte, zoodat wij, door het dichte bladerdak geholpen, den ganschen dag buiten het tentje zaten. Mijn metgezel bijna altijd met zijn geweer, elken vogel schietend, die maar onder zijn 'bereik wilde komen. Wij moesten daarvoor heen en weder roeien, hard roeien, zacht roeien, in het geheel niet roeien, — ik genoot al den hartstocht mede van den echten jager, en waarlijk, het sleept u mede, al hebt gij zelf geen geweer in de hand, het kleinste pistooltje nog niet.

Reeds spoedig zagen wij een huis, dat in niets van andere armoedige Braziliaansche woningen verschilde. Hooger de rivier op moeten andere Indianen wonen, die ten deele zelfs nog boosaardig zijn. Maar wat wij bezochten, is het treurige overblijfsel van een stam, dat door armoede reeds lang gelijk geworden is aan andere armoedige Brazilianen. Alleen vertoonen zij nog volmaakt zuiver het type van hun ras.

Doch in het eerste huis kregen wij dit nog niet te zien. Want er lag eene boot voor, en R., mijn Duitscher, meende, dat die van een reizend koopman zijn moest. Velen van dezen zijn ware bloedzuigers, en den armen onnoozelen Indianen vooral, halen zij het merg uit de beenderen. Zij betalen met kruit, hagel, sterken drank,

vooral voor dit laatste verkoopt de Indiaan al wat hij bezit. En als hij het machtig wordt, is hij met zijn slecht doorvoede lichaam dadelijk smoordronken en dan zeer lastig. Ook wij hadden cachaça bij ons, maar besloten, dit pas op de terugreis te verstrekken, als wij niets meer te vreezen hadden.

Wij bezochten twee andere huizen. In het eerste vonden wij slechts een paar lieden, een aapje en een kat, in het tweede groot gezelschap, mannen, vrouwen, en de gevolgen daarvan. Vrij flinke lichamen, maar niet mooi van bouw, zwaar bovenlijf en wel wat te korte beenen, die dikwijls ook niet volmaakt recht zijn. De kleur is zoo afwijkend niet van die onzer Javaantjes, maar nog lichter. En de gezichten toonen zoo erg veel verschil met de onze niet, ten minste bij hen, die eene soort van platten wipneus hebben. Het ware is echter een lange, kromme neus, met eenigszins hangende punt, meer zonderling dan leelijk: het geeft aan de gezichten iets vogelachtigs. Zwarte oogen en haren, deze laatste lang en sluiik. De mannen dragen die zooals onze burgerjongens, de vrouwen in dichte vachten, zoo over het gezicht hangend, dat dit bijna driehoekig wordt, en dat de ooren verdwijnen. De jongere dragen het echter opgemaakt in eene soort chignon, en bij deze, nog meer bij de kinderen, is het eenige overblijfsel van hun vroegeren vedertooi een paar kleurige veertjes, die als kwastjes in de haren gevlochten worden. De zuigelingen worden in een doek tegen mama's lijf gedragen, half op zijde. Hunne voeding moeten zij zeer laag zoeken, want ook hier openbaart zich het gemis aan korset door het treurwilg-type van mama's boezem.

De huizen, die wij hier zagen, verschillen slechts daarin van andere hier te lande, dat zij met boomschors gedekt zijn in plaats van met palmladeren.

Wij vernamen, dat hooger op geene Indianen meer wonen, en zoo roeiden wij nog maar een klein eindje op; lieten een bekoorlijk plekje in het bosch openkappen en op mijn shawl werd het ontbijt opgedischt. Daarna werden de hangmatten tusschen de boomen opgehangen en wij rookten in kalmte onze sigaren.

Onze terugreis nam een eenigermate duivelachtig karakter aan. Wij deelden den inhoud van onze dame-jeanne uit. Uit het laatst bezochte huis kwam alles naar den oever afzakken, tot de zuigelingen toe, en in kano's kwamen er nog lieden op den geur af opzetten. Ten slotte waren er een paar dozijn bijeen, en in flesschen, in kalebassen, in alles wat zij maar hadden, werd het begeerde vocht aangenomen, gij kunt er op rekenen, dat allen binnen een half uur als bezeten waren. Of ik niet een klein weinig gewetenswroeging had? Och, zij krijgen het toch, het is hun eenige genot, en laten de arme drommels dat dan maar eens hebben.

Zoo ging het overal. Het laatste huis eindelijk, bijna aan de monding, was dat, waar eerst de kano gelegen had. En, tot mijn groote spijt, bleek toen, dat het volstrekt geen koopman geweest was. De „pagé", de duivelbanner, had er een bezoek gebracht, om een zieke te bezweren. Dat hadden wij gemist.

De toovenaar was zelfs onze gast geweest, want hoogerop had hij een heel eind in onze boot medegevaren. Mijn collega Dr., zooals R. hem noemde, was een jong man, niet leelijk, al was hij geducht van de gemoedsbezwaren geschonden, met een paar zoo doordringende, schrandere oogen, dat daarin wel zijne grootste geleerdheid zal gelegen hebben. Overigens een zeer prozaïsch toovenaar, met een pakje van gestreept katoen aan, een kruithoorn en een gevlochten patroontasje.

In het laatste huis heerschte zekere welvaart, het

was zichtbaar, dat dit het dichtst bij de beschaafde wereld ligt. Ik kocht er een boog en eenige pijlen.

Met het vallen van den avond dineerden wij bij de monding van den Candirú. Daartoe moest echter eerst een slangetje onschadelijk gemaakt worden. Zoo giftig schoon zag ik er nog geen. Onze negers kenden het trouwens ook niet. Op gelijke afstanden had het zwarte ringen, de tusschenliggende vakken waren hoogst regelmatig ingedeeld, telkens twee geel en een oranje-rood. Het diertje zag er geducht boosaardig uit, en heeft dan ook den driehoekigen kop, die de vergiftige slangen kenmerkt. Het woont nu in eene flesch, — op brandewijn.

In den maneschijn keerden wij recht voldaan naar Badajoz terug.

Boa-Vista, 22 Aug.

Den 19^{den} met het vallen van den avond uit Badajoz vertrokken, waren wij omstreeks drie uur in den morgen weder te Manso terug, en bleven kalm in de schuit slapen. Des morgens vroeg toog ik aan het werk op eene groote, opene vlakte, gelijk ik maar zelden hier vind. Het huis ligt hoog op een heuvel.

Even als hier, moest Pedro koken, die zou dat wel beter naar onzen smaak doen, dan de vrouw des huizes. Nu, dat geloof ik ook wel. De jongen kweet zich lustig van zijne taak, steeds aan den arbeid, steeds zingend of pratend, of bezig, de zwarten uit te schelden. Want in zijne hoedanigheid van half blanke en van mijn lijf-trawant deelt hij aan de slaven zijne bevelen uit, dat het een lust is, schimpt en scheldt, als het pas heeft, en laat zich getrouw senhor Pedro noemen. En de slaven veroorloven zich weder, met een medelijdend schouderophalen over de Indianen te spreken, hoewel deze toch vrije mannen zijn, maar zoo onbeschaafd bij de negers vergeleken.

Toen wij het slangetje van den Candirú vertoonden, kregen wij een en ander omtrent slangen en Indianen te hooren. Als deze laatsten een boa vinden, dan wordt die met veel hout verbrand. Op de plaats, waar dit geschied is, groeien dan spoedig velerlei kruiden. Wie nu daarvan eet, heeft de macht van de slang over herten en andere dieren in zich opgenomen. Andere slangen eten zij weder, om over vogels macht te verkrijgen. Deze dieren, even als zij heeten door eene slang gebio-logeerd te worden, loopen dan den pijlen der verslangde Indianen tegemoet.

Zoo zullen zij hertevleesch eten, om vlug te worden, tijgervleesch om de krachten des tijgers op te doen.

Van onze Indianen hebben wij verder geen tijding gehad. Of hunne wederhelften onder hunne haarpijn te lijden gehad hebben? Eigenlijk moest men wederkwarten zeggen: een onzer vrienden had drie vrouwen, de andere twee.

Gisteren, na het ontbijt, zakten wij van Manso verder de rivier af en waren met zonsondergang hier. Weder een alleenstaande fazenda, tevens winkel, kroeg, alles tegelijk. Maar een gul gastheer met een goed, open gezicht. Maar ziek, alles is hier ziek, alles heeft hier de koorts, even als te Manso, het gelijkt wel een hospitaal.

Voor de deur staat een boom met eene kolonie van japim's. Dit is een schoone, zwart-en-gele vogel, die zijn naam van spotvogel ruim verdient, want hij aapt alle mogelijke klanken na. Zelfs maakt hij, na den regentijd uit het zuiden terugkeerend, — want het is een trekvogel, — geheel andere geluiden dan thans, omdat hij dan met andere dieren kennis gemaakt heeft. Onze boom nu hangt vol met zakvormige nesten, vier en vijf aan een tak. De grappige dieren maken echter,

vereenigd met de varkens, negerkinderen en honden, zooveel spektakel, dat het mijnen arbeid zeer bemoeilijkt.

S. Domingo, 27 Aug.

In Boa-Vista vermaakten wij ons nog een dag met de japim's. Zij zijn werkelijk vermakelijk, wanneer er een mooi touwtje voor zijn nest aanbrengt, en een ander het hem wil afstelen, waarover dan een geducht gevecht ontstaat, onder kakelende goedkeuring, van de tallooze bewoners van den boom. De touwtjes halen zij van de stengels der palmbaren af.

Ook vermaakten wij ons een weinig over onzen goeden gastheer; dien wij ten minste ditmaal van den hongerdood gered hebben. Hij had een koortsje gehad en mocht dus ongeveer niets eten, vooral niet, daar de kippen reeds opgegeten waren. Wij kregen eend, varken, visch, maar dat is alles doodbrengend, wanneer men in het laatste jaar maar eens koorts gehad heeft. Wij plaagden hem zoolang, tot hij at, en toen bleek het eerst, hoeveel honger dit arme slachtoffer van het vooroordeel had, hij at voor drie, en werd ook in de drie dagen die wij er doorbrachten merkbaar beter, hoewel hij zich verplicht rekende, op zijn eersten eetdag toch ten minste hoofdpijn te gevoelen. Na ons vertrek zal de vrouwelijke omgeving hem wel weer plichtmatig uithongeren.

Hoewel ik den 24sten slechts weinig te doen had, vertrokken wij toch eerst in den namiddag. Daar doet zich de vloed reeds gevoelen, zoodat wij op eb moesten wachten. Toch waren wij reeds voor den dageraad te S. Antonio, waar wij reeds eenmaal eene bliksemachtige verschijning gemaakt hadden. Ik ging onmiddellijk aan den arbeid, R. ging onzen gastheer zijne opwachting maken.

Na het werk kroop ik, in afwachting van het ontbijt

in eene hangmat, maar het duurde lang, zeer lang, eer wij iets kregen, wij werden ongerust, wij werden knorrig, maar het hielp niets, wij kregen geen eten, en niemand zag naar ons om. Toen ten slotte zelf de tijd voor eene namiddagwaarneming daar was, liet ik eerst een blikje verschijnen om ten minste geen flauwte te krijgen, — verbeeld u, als wij daar kop aan staart waren omgevallen! — en kondigde aan, dat ik onmiddellijk zou vertrekken.

Toen de gastheer dit bemerkte, had hij hevig het land. De zaak bleek dan ook, zooals wij wel vermoed hadden, een treurig misverstand te zijn. De man dacht dat Pedro goed en wel in de keuken bezig was, voor ons te koken, en wij hadden gedacht dat het hier anders zou zijn, omdat R. bij eene vorige gelegenheid met den baas gegeten had, terwijl bij ons vorig bezoek de tafel ook reeds gedekt stond toen wij vertrokken. Wij scheidden recht goede vrienden, hoewel onze vriend geducht in zijn wiek geschoten was, dat hij aan de gastvrijheid zóó te kort gedaan had.

En toch was het meer mijne schuld, dan de zijne. Dat komt er van als men nog niet volkomen thuis is in de gebruiken van het land. Wel heb ik reeds tusschen drie soorten van gastheeren leeren onderscheiden. De eerste is dit in den vollen zin des woords, gij vindt bij hem tafel en bed. De tweede, iets minder gezeten, gastheer geeft u eene plaats waar gij uwe hangmat hangt of uw veldbed opslaat, gij kookt uw eten en noodigt hem uit mede aan te zitten; den gastheer van de derde soort laat gij bij uw eten toezien.

Nu moet men maar den takt hebben te gevoelen, tot welke rubriek iedereen behoort want het spreekt van zelf, dat er allerlei gradatiën zijn. Botje bij botje leggen gebeurt altijd min of meer, en het is dan toch

niet meer dan billijk, dat, als, in eene zoo arme streek, iemand zoo maar in huis komt vallen, hij ook zooveel bijdraagt, als hij kan, tot het gemeenschappelijk comfort.

Dienzelfden avond waren wij terug in Apporoaga, van waar wij even na middernacht vertrokken. Gisteren moesten wij bijna den geheelen voormiddag wegens het tij stilliggen. Wij sloegen ons woudleger op in een palmboschje, waar het heerlijk koel was.

Ook voor de negers was het oord een eldorado. Niet, omdat zij van zeven uur roeien eens konden uitslapen. Och neen, zoo lui, als slaven zijn, mopperen doen zij toch niet, als zij eens een nacht moeten doorroeien. Ook na dezen gedwongen rusttijd, roeiden zij weder tot zes uur en in den nacht nogmaals van een tot vijf. En het is zwaar roeien, staande, met riemen van drie meters lengte! Nu en dan een slokje houdt hen best in hun humeur.

De groote held is Pedro, een kapitale kerel. Altijd in beweging, hij kookt, komt aangesprongen, als ik hem voor het werk noodig heb, en als wij dan afreizen, en tot elkander zeggen, dat wij hem nu wat moeten sparen, omdat hij zoo gesjouwd heeft, dan is hij juist uit louter genoegen aan een riem gaan staan, en roeit een paar uurtjes, om uit te rusten. En hij zingt om de anderen vroolijk te houden, geïmproviseerde liederen over de gebeurtenissen van den dag, niet hoog verheven, maar de negers lachen er om. En als wij aanleggen, paf, is Pedro met potten en pannen aan den wal, en ons maal staat te vuur.

Dus, rust verlangden onze slaven zoo veel niet, maar die palmen waren voor een groot gedeelte assahi-palmen. Wat zijn zij zich te buiten gegaan aan de roode drab! En wij deden ook mede.

Ook voor het middageten kwam de opkomende vloed

ons zeer gelegen. Maar de oevers waren zoo modderig, dat wij aan boord moesten blijven. Alleen kwam men mij even halen, om in eene andere schuit als dokter te fungeeren, wat ik met mijn gewone wijze gezicht deed. Ik heb nog nooit zooveel chinine uitgedeeld, als op deze korte reis. Vroeg in den morgen kwamen wij hier aan.

28 Aug.

Eene reden waarom ik in zoo vele dagen niet schreef, durfde ik u gisteren niet goed zeggen, om u niet al te zeer te schokken. Maar het kan u toch te pas komen, het te weten. Of wist gij het al, dat 24 Aug., S. Bartholomeus, een dag is, waarop de duivel vrij spel op aarde heeft? Een Braziliaan werkt dien dag liefst niet, want alles moet slecht afloopen. Nu, op andere dagen werkt hij ook liefst niet. Ik heb er niets van bemerkt, de reis was zeer voorspoedig en mijn werk ging goed.

Dit is, geloof ik, de eerste maal, dat ik den duivel in hoogsteigen persoon hier in het volksbijgeloof tegen kom. Behekst zijn, betooverde wezens, ja, dat komt voor, maar de duivel, dien wij uit het oosten overnamen, schijnt de kracht zoo niet gehad te hebben, den oceaan over te steken. Hier verkoopt men hem niet zijne ziel, hij heeft niet belet, kerken af te bouwen, niet met rotsblokken geworpen, geene juffrouwen vervolgd... Kortom, hij bestaat wel, maar is toch niet die alomtegenwoordige kijk-in-de-pot van ons Europeesch bijgeloof.

Wij zijn hier bij Lazarus gelogeed. Misschien zijt gij slecht genoeg, om liever bij den rijken man uwen intrek te nemen, maar deze Lazarus schijnt zijne slechte dagen te boven gekomen te zijn, ten minste wij hebben het recht goed. Met nog twee andere firmanten, waarvan een de rivier op is, drijft hij handel in stokvisch, jenever, blikjes, katoen, en verder in alles en nog wat. Hoeveel vrouwen er zijn, weet ik niet, maar uit het groote aantal

min of meer naakte wezentjes, dat door het huis loopt, zou men tot een vrij groot aantal moedertjes gaan besluiten. Een mooi klein meisje heeft mij bepaald in haar hart gesloten. Bruin als een kastanje met haar gitzwarte oogen en fijn zwart krulhaar, is het een allerliefst kindje, als het niet al te zeer met assahi bezoedeld is. Later zal het wel eene dikke mulattin worden, zooals de anderen.

Pernambuco, 31 Aug.

Verbeeld u niet, dat dit de stad van Maurits is, en dat de ballonneman mij hier heen gedragen heeft. Het is eene fazenda van dien naam, waar ik de boot naar Pará denk af te wachten.

Eergisteren zijn wij van S. Domingo vertrokken, met een gebraden kip tot diner bij ons. Het is noodzakelijk, juist deze gebraden kip te vermelden, alsof men hier nooit kip at. Want het was een geluk, dat wij die gezegende kip hadden, daar wij tot negen uur wilden doorvaren, om van de eb gebruik te maken, en omdat wij bij zonsondergang door een storthui werden verrast. Wij mogen niet klagen: het was de eerste maal, dat ons dit gebeurde, maar wij genoten er dan ook alles van. De zwartjes waren druipnat, alles was nat of vochtig, en wijzelven, ja, wij waren, onder dak, maar, ofschoon ik mij in mijn stoel reeds tot de kleinst mogelijke afmetingen in elkander gewerkt had, kwam er toch wel eens een druppel ook op mij te land. Mijn ledekant — de planken van den vloer der schuit — was drijfnat, zoodat ik dien nacht wel in de hangmat moest kruipen, waarvan de genoegens verhoogd werden door een poot van mijn stoel, die ik wel in mijne ribben moest dulden, omdat ik anders met een hoek van eene kist in aanvaring kwam. Een bepaald aangenaam nachtje, waarna ik mij gisteren wel wat menschehaterig gevoelde.

De roeiers, die eerst des nachts weder konden ver-

trekken, sliepen een groot gedeelte van den dag, na zich eerst van het overschotje mijner cachaça een heerlijken roes gedronken te hebben. Ja, zelfs Pedro, — niet de mijne, maar een mijner zwartjes, die zoowat als koksmaat dienst gedaan heeft, — viel op een boomtak in slaap, terwijl hij mij helpen zou. Mijn Pedro is nooit vermoeid. Ik heb hem aan het inzamelen van bloemzaden gezet, want zoo recht in zijn humeur blijft de jongen slechts, als hij volop arbeid heeft, en dat heeft hij hier niet, waar hij niet behoeft te koken.

De fazenda is een oud klooster, waarvan de kerk nog staat, met boomen boven op den gevel. Zij schijnt iets op te brengen, vooral echter eene steenbakkerij, die er bij behoort.

Over een paar dagen wachten wij de boot, om naar Pará terug te keeren, vanwaar ik dan zeer spoedig de Tocantins denk op te gaan.

Voor Cametã, 7 Sept.

Het vertrek van Pará ging ditmaal zoo gemakkelijk niet. Evenals de vorige maal, vertrok Pedro met de karren, die de bagage wegbrachten, en zou met het goed aan boord blijven. Wij zaten kalm in ons hotel te eten, toen men mij zeide, dat mijn bediende buiten stond. Ik vond den jongen in een vloed van tranen; zijn broeder hier, van wien wij nooit gehoord hadden, had op eens bericht gekregen, dat de peetoom, die hen opgevoed had, in Maranhão gestorven was. Een geducht tooneel volgde, Pedro omarmde mijne knieën, vertelde mij, hoe de man hem opgevoed had, hoe hij geene ouders had, wel een half uur lang, zoodat ik eindelijk begon te twijfelen, of het ook soms uitsluitend jenevertranen waren, want hij was stevig dronken. Jammer toch van zulk een flinken vent, gelukkig gebeurt het zelden. Nu eens wilde hij niet met mij mede, dan weer wel, ik werd er niet uit

wijs. Ik riep E. te hulp, en wij hielden hem voor alle zekerheid maar bij ons; de rit naar huis om de chronometers te halen frischte hem wat op, en, toen wij op het hoofd stonden, was hij al tamelijk goed te spreken.

Ondertusschen was het aangekondigde uur van vertrek van de Parintins, — zoo heet onze stoomboot — al lang verstreken, maar men kan er altijd wel op rekenen, dat het eenige uren later wordt. Op het hoofd vond ik een paar vrienden, die mij aan boord hadden willen brengen, en die reeds van daar terug kwamen met het nieuwtje, dat al mijn goed nog aan wal stond. Tevens bekend Pedro, dat hij vergeten heeft, de kist met wijn en blikken af te halen uit den winkel waar zij stonden. Heerlijke toestand! E. weder in het rijtuig terug om de kist, ik naar boord geroeid, want de stoomboot lag wel aan een steiger, maar het toegang gevende pakhuis was gesloten!

Aan boord trof ik gelukkig een bekende, een neger, bediende van mijn vriendelijken gastheer te Caxias. Deze hielp een handje, de vrienden hielpen een handje, en alles kwam in orde, op die eene kist na, want E. kwam weldra terug met het bericht, dat de winkel reeds gesloten was. En al dat haasten was toch nog voor niet geweest, want ook toen vertrok de schuit niet, er waren nog bergen tijd: die zijn er altijd.

Omstreeks negen uur vertrokken wij dan toch, nadat ik kennis gemaakt had met twee heeren uit Cametá, vader en zoon, met wie mijn neger op reis was. De oude heer is de schoonvader van den rechter uit Caxias, en was zijn zoon gaan afhalen, die in de medicijnen gepromoveerd was. Tevens is hij te Maranhão gehuwd met de dochter van mijn grootsten begunstiger aldaar, die weder een zwager is van den vriend uit Caxias....

Vermoei uw hoofd niet met dit Nijmeegsch raadsel, maar voor mij is het niet onaangenaam.

Welk eene rivier! Ik wil er alles onder verwedden, dat niemand, op eens hierheen verplaatst, aan eene rivier gelooven zou: het is eene zee, een archipel, zoo uitgestrekt, dat men zou wanen in de Molukken te varen, of tusschen de Duizend-Eilanden in de Java-zee. Is het water nu en dan eens zoo breed, dat men den oever nauwelijks als een flauw, blauw streepje zien kan, dan denkt men, dat dit nu toch wel de volle breedte zijn moet. Doch, juist zijt gij tot die slotsom gekomen, of die blauwe lijn schuift weer uiteen, het waren maar weer eilanden, en daar tusschen door ziet men al weder water, steeds meer water. En dat is nog maar de Tocantins! Zeg nooit weder, dat gij in Europa op eene rivier geweest zijt, gij hebt nooit iets dan beekjes gezien, zelfs de Donau verzinkt in het niet. Om van de Tocantins een begrip te krijgen, zoudt gij u iets moeten denken zoo breed als de Bodensee b.v. en dan bezaaid met eilanden, zoodat men soms toch door zeer nauwe kanaaltjes vaart.

Al die eilanden zijn natuurlijk groen, schandelijk groen. Nog nooit zag ik zooveel palmen, de meeste eilanden zijn uitsluitend met palmen begroeid. Het zijn twee soorten: de statige buriti, met zijne forsche waaiers, de slanke assahi, met zijne kruin van lichtgroene franje.

8 Sept.

Terwijl wij even stil liggen, om hout in te nemen, kan ik verder schrijven. Des morgens na het vertrek uit Pará had ik dadelijk aan Pedro's lange gezicht gezien, dat niet alleen zijne dronkenschap waarheid geweest was. De peetoom is dood, en de jongen heeft er werkelijk verdriet van. Het nietsdoen hier aan boord deugt hem niet, maar van morgen had ik het geneesmiddel bij de hand. Juist met het vallen van den avond kwa-

men wij voor Cametá, en, daar wij eerst in den namid-dag zouden vertrekken, besloot ik, meer ter wille van Pedro, dan omdat het hoog noodig was, maar dadelijk een gedeelte der werkzaamheden te doen. Het had werkelijk het gevolg, de zwaarmoedigheid eenigszins te verdrijven, en, wat gedaan is, is gedaan.

Mijn rechtsgeleerde vriend uit Caxias stond aan het hoofd, om mijn reisgezelschap op te wachten, de geheele familie was er, ik was in een oogenblik burger van Cametá, en kon dadelijk een groot gedeelte mijner brieven afgeven. Er was trouwens reeds vooruit zoo prachtig voor mij gezorgd, dat alles reeds in orde was: wij hebben de boot op sleeptouw, die mij zal terugvoeren, en de roeiers er in. Gij ziet, het regent niet altijd: op den rampspoedigen avond volgde een zeer voorspoedige dag.

Cametá is niet klein, van de rivier uit ziet het er zelfs flink en aardig uit. De grootte is echter min aangenaam voor wie zoo dankbaar moet zijn als ik. In het zweet mijns aanschijns oefende ik beleefdheid uit. Zelfs zoo, dat ik gisteren tweemaal gegeten, en heden tweemaal ontbeten heb. Gelukkig zijn de Brazilianen wel eens een weinig op-uw-bord-hooperig, maar nemen u toch volstrekt niet kwalijk, wanneer gij verklaart, reeds gegeten te hebben. Behalve voor zeer deftige bezoeken, zijn hier eigenlijk niet zulke beperkte, vaste visite-uren, als bij ons. Komt men op het etensuur, dan loopt men even goed binnen, als anders, men eet mede of niet, al naar de geest getuigt, maar de familie laat zich niet storen. Het is niet altijd prettig voor wie reeds aanzitten, maar gastvrij is de gewoonte: „Neem wat wij hebben. — Niet? — Doe wat uw lust is.”

En sedert glijden wij weder over het blauwe water, tusschen de voor elkander schuivende eilanden, op den eindeloozen plas.

Voor Mocajuba, 9 Sept.

Ons stoombootje gaat misschien wel wat langzamer dan eene roeiboot doen zou, daar wij vervaarlijke zigzaglijnen beschrijven, en overal een, twee uren stil liggen, om een vijftigtal planken af te geven, of een dozijn flesschen cachaça. Maar het verveelt mij niet. De rivier is en blijft schoon, schip, voeding en gezelschap zijn veel beter, dan ik die wel eens gehad heb, ik heb een berg couranten, om door te werken, en hier en daar maak ik nuttige kennissen. Hier zelfs meer, dan mij lief is, want het is Zondag, en de schuit is dus, volgens bekende gewoonte, goeden prijs verklaard, het geheele dorp is aan boord, en heeft formeel bezit genomen.

Cametá eene stad, hier een dorp, wat zegt gij er wel van? Ja, de Tocantins is bepaald beter, dan wat ik tot nog toe zag. Overal aan die breedere of smallere rivierarmen staan huizen, soms zelfs vrij groote; overal, waar wij stilhouden, liggen wij aan een flink houten hoofd; ongekende weelde. Het geverfd zijn van vele huizen, al is het soms bont; het houden van bloemen, al is het ook eens een enkele zonnebloem, in een groot vat zorgvuldig verpleegd; reinheid, — alles duidt grootere welvaart aan, dan ik elders zag.

Wat die houten hoofden aangaat: er is tweeërlei bodem. De eilanden zijn voor het meerendeel laag, en worden in den regentijd geheel overstroomd. De gebouwen staan daar op palen, huis, winkel en pakhuis door plankieren verbonden. De eigenlijke oevers zijn echter op verscheidene punten hoog, en daár heeft men wijselijk de dorpen gebouwd, wat wij Hollanders wel niet zouden gedaan hebben.

Zooeven heb ik met een toekomstigen huisgenoot kennis gemaakt, een tapir, waarvan iemand eigenaar is, bij wien ik op mijne terugreis hoop te logeeren.

Baião, 11 Sept.

Van hieruit denk ik per roeiboot tot Cametá terug te gaan, om met de volgende stoomboot, die iets verder gaat, weer stroomopwaarts te gaan. Eergisteren kwamen wij te elf uur 's nachts voor de landingsplaats en aan mijn gastheer in spe werden, zonder eenig ontzag voor zijne nachtrust, mijne aanbevelingsbrieven gezonden. Na een half uurtje was ik onder dak, want, hoewel het huis onmiddellijk boven de landingsplaats ligt, is hier toch een zeer groote afstand tusschen den beker en de lippen. Een afstand van 130 treden. De oever is zoo hoog en steil, dat men uit het dorp evenmin iets van de vastgemeerde stoomboot ziet, als men iets van het dorp zien kan, wanneer men aan boord is.

Voor ik mijne afgebroken nachtrust kon hervatten, moest ik dan ook die jakobs ladder, zonder het minste rustpunt, op. Ik verzeker u, dat men hijgt als een oud trampaard, wanneer men er eindelijk is. Mijne bagage bleef dan ook in een pakhuis beneden, slechts het noodige kwam gisteren boven, — ik geloof, dat de dragers het al meer dan genoeg vonden.

Mijn lokaal is de sala. Oneindig veel stoelen en tafeltjes vormen het ameublement. De stoelen in de ontvangkamer zijn in Brazilië op eene enkele, onveranderlijke wijze gerangschikt, hetzij gij bij den Keizer binnentreedt, of bij den armsten man; indien deze stoelen heeft, volgt hij dezelfde methode. Een canapé pal tegen den muur en in twee rechte lijnen, loodrecht op dien muur gericht, twee reeksen stoelen, eerst een of twee armstoelen naast de canapé, verder gewone stoelen. Het geheel vormt dus een rechthoek met ééne openblijvende zijde, en de vier hoeken worden ingenomen door vier reusachtige kwispeldoors.

Met permissie, tien keer met permissie, maar het is

zoo, de Brazilianen zijn zulke ijverige, onverpoosde, volleerde spuwvers, dat men het onderwerp niet kan vermijden. Ik beloof u, het zal eens en voor altijd zijn, maar weten moet gij het, spuwen schijnt hier even noodzakelijk voor het leven te zijn, als elders ademen, en men ziet dan ook soms stukjes van de grootste virtuositeit in dat vak.

Een verhaal kan ik u niet sparen. Het is na een smakelijk middagmaal bij deftige, beschaafde lieden. Eene andere familie komt op bezoek, eene dochter is eene schoone vrouw, eene handige taktiek heeft u op een stoel naast haar gebracht, geurige koffie, droomerig pianospel, de mama op grooten afstand over hare sla-vinnen met de huisvrouw aan den gang gij zijt reeds bezig in die glinsterende zwarte oogen te kijken, en de stoelen zijn reeds zeer dicht bij elkander gerukt, — daar hoort gij een gerasp onder in dien blanken hals, er glijdt iets tusschen uw stoel en den haren door, dat met een dof tikje op den grond valt! Zoudt gij, door een wesp gestoken, met akeliger gil opgestoven zijn?

Ik ben van mijne sala afgedwaald. Op een tafeltje staat een spiegel, eene lamp, twee vaasjes, waarvan een gebroken, en een behelzende twee armbanden; twee kandelaars met ballonnen er op, waarvan de eene een kam en een groen lint, de andere een waaier en eene haarvlecht behelst. Bewijs, dat er eene huisvrouw is, die ik wel niet te zien zal krijgen.

Op een ander tafeltje staan nog twee vaasjes, en eene lamp van ander model, en verder eene verzameling honden en herten van gips, zoo zonderling van kleur en vorm, dat het dierrijk geene bekende vormen heeft, waarmede men deze wezens zou kunnen vergelijken, en nog een gipsprodukt, ook al eene vaas,

maar met vruchten er in, even abnormaal als de beestjes.

De huisvrouw krijg ik, volgens gewoonte, niet te zien. Van dit feit is wantrouwen, geloof ik minder de oorzaak, zooals het dit in Mohammedaansche landen is. Toch zal de gewoonte nog wel uit Europa zijn medegebracht, en grootendeels van Arabischen oorsprong zijn, evenals hier in de architectuur, nog heel wat Moorsch schuilt.

Het verschijnsel wordt zeker hier sterk in de hand gewerkt door de dames zelven, die over het algemeen niet dan in vollen tooi zich willen vertoonen, en de groote versiering eerst voor groote gelegenheden over hebben. Schuw zijn zij eigenlijk niet. Wel zijn vrouwen, zoo van de wereld afgezonderd in het binnenland levend, zoo weinig gewend, onbekenden te ontmoeten, dat velen niet verder komen, dan gichelen en een benepen ja uitbrengen. Maar toch zal de huisvrouw niet wegloopen, als gij u vertoont, gij kunt zelfs best een praatje met haar maken, als gij haar eens ziet, maar gij kunt ook wel eene week in huis zijn, zonder haar te zien, of goed te weten, wie die huisvrouw is.

Natuurlijk zijn in de steden dergelijke voorwereldlijke gewoonten reeds verdwenen. Ik verzeker u, dat eene deftige Braziliaansche evengoed weet te ontvangen, als eene deftige Europeesche. Maar in de binnenlanden ben ik er reeds toe gekomen, in het al of niet verschijnen der vrouw den thermometer der beschaving te zien. Daar, waar mevrouw en de dochters u reeds dadelijk mede ontvangen, en mede aan tafel zitten, daar zult gij u ook altijd behagelijker, meer thuis, gevoelen, dan daar, waar zij in de achterwereld verscholen blijven.

Ik ben hier ook weder in de politiek verzeild, want mijn vriendelijke, prettige gastheer is het hoofd

van zijne partij, en wij zijn juist in de verkiezingen.

Dat dit hoofdschap geene sinecure is, weet gij reeds. Reeds vier, vijf dagen voor de verkiezing komen al de kiezers uit het distrikt aanzetten, en nemen zonder plichtplegingen hun intrek bij hunnen kandidaat, als die op de plaats der verkiezing woont, of anders bij het hoofd der partij. Deze heeft dan ook eene half officieele positie, en wordt bepaald door de partijgenooten aangewezen. Natuurlijk is hij altijd een der rijksten, of wel, een die de politiek zóó liefheeft, dat hij er zich voor verarmen wil, wat reeds menigeen overkomen is. Ik heb er zoo eenen gekend, die thans van aalmoezen leeft.

Zulk eene verkiezing is tevens eene goede gelegenheid, om de hoofdplaats van het distrikt eens te bezoeken, inkoopen, bezoeken te doen, en zoo druipen de kiezers nog niet eens dadelijk na de verkiezing af, gedurende een tiental dagen heeft het gelukkige partijhoofd de eer, zijn huis nauwelijks zijn eigendom te kunnen noemen.

Heel veel omslag maakt men nu wel niet voor de lieden. Hier bewonen zij den winkel, een ruim gebouw, op eenige passen afstands van het woonhuis gelegen. Dat geeft niet veel moeite, hoogstens een paar krammen meer in den muur, ieder brengt zijne hangmat mede, zonder dat artikel reist niemand hier in het noorden. Aan tafel eten eerst de huisheer en ik, maar er staan buitendien nog een twaalfstal couverts op tafel. Zoodra wij opgestaan zijn, komt de kudde, „os eleitores”, met de winkeljongens. Daarna is er nog eene derde tafel, waar Pedro mede aanzit. Ik heb het ook reeds gehad, dat ik eerst met den heer des huizes at, en mijn bediende later met de dames. Men zou dan wel eens geneigd zijn, om met zijn bediende te ruilen.

Talrijk is de kudde niet, zooals gij ziet. Enkele jaren

geleden had men hier getrapte verkiezingen, maar waren er veel meer kiezers. Sedert heeft men direkte verkiezingen ingevoerd, maar het aantal kiesgerechtigden belangrijk ingekrompen. En toch komen er nog wel eens voor, die niet lezen kunnen, als zij maar goed liberaal of konservatief zijn, al naar de partij van wie de lijsten opmaken.

Mocajuba, 13 Sept.

De terugreis hierheen in mijne roeiboort was een ware pleziertocht. Gisteren na den middag van Baião vertrokken met een zacht windje, zoodat ik, zonder te groote warmte, kalm met een boek in de hand onder het afdakje op mijn rug lag, nu en dan eens uitkijkende, om van het landschap te genieten.

Des avonds was het eerst recht liefelijk. Eerst een bad in de kristalheldere rivier, daarna het diner, waarvoor mijn goede gastheer te Baião ook al gezorgd had, en daarna het ongestoorde genot van den maneschijn. Heerlijk snel gleden wij tusschen de eilanden door, het gerimpelde water hier en daar verzilverd door het maanlicht, een muur van boomen in elke richting; de vele woningen, meest alle verlicht, elk lichtje als een lange streep in het water weerkaatst. Piet hield de roeiers weer vroolijk, en pijlsnel bracht ons de eb hierheen, reeds te negen uur zat ik hier in huis.

Vervelend is, dat men mij hier de vorige maal op de stoomboot aan twee personen voorstelde, aan mijn gastheer en aan zijn vroegeren compagnon, die, om verschil in politieke richting, zijn konkurent en vijand werd. Ik moet nu, van het huis van den eenen uit, den ander gaan bezoeken.

Vergeef mij, dat ik, in dezen verkiezingstijd, zooveel over politiek spreek, politiek is de pest van Brazilië, het land gaat er aan te gronde. Geneesheer, koopman,

priester, rechter, ingenieur, wie maar, door geld of beschaving, eenig gewicht heeft, is veelal in de eerste plaats politikus, en de eigenlijke betrekking och, dat loopt wel los. Zij zijn toch tot hun rang gekomen. niet, omdat zij er voor geschikt waren, maar omdat zij liberaal waren, of konservatief.

Welk beginsel er nu is, dat een onderscheid maakt tusschen deze twee partijen, zie, dat heeft mij nog niemand kunnen duidelijk maken. Ik heb nog maar eens iemand gevonden, die er zelfs maar een volzin voor over had. Die meende, dat beide partijen hetzelfde doel hebben, maar de konservatieven er wat langzamer op los streven, dan de liberalen. Als ik van anderen eens een antwoord kreeg, dan was het altijd, dat er twee groepen van personen zijn, die beurtelings alle ambten en betrekkingen onder elkander verdeelen. Zelfs de koster en de cipier staan en vallen met het ministerie.

Dat zulk een toestand een kanker voor een land is, behoeft wel niet gezegd te worden. Een jongmensch studeert in geneeskunde, in ingenieurswetenschappen. Zich op zijn vak met hart en ziel toeleggen? Weelde. Hij zal het toch nooit door zijne bekwaamheden ver in de wereld brengen. Hij moet de kleine en groote wegen der politiek leeren bewandelen, en volzinnen aan elkander rijgen. Als hij dan op belachelijk jeugdigen leeftijd, (geneesheeren van 21 jaar komen hier genoeg voor!) beladen met de kennis, uit Jules Verne geput of uit de wetenschappelijke berichten der dagbladen, met den hoogsten lof gepromoveerd wordt, dan glijdt hij van zelf in eene betrekking. Want Papa of Neef is konservatief, en als hijzelf maar handig weet te praten, dan gaat hij toch de hoogte in. Knap is hij ook, al heeft hij ook geene andere boeken in huis, dan een almanak, een Braziliaan is nu eenmaal een genie: men heeft het

hier zoo heel ver in de „admiration mutuelle” gebracht.

Alles, zonder onderscheid, is met politiek besmet, de geheele administratie wisselt met de kleur der regeering. Van een goed korps ambtenaren kan dus geen sprake zijn, de ambtenaar van heden kan morgen een goed heenkomen zoeken, en ruimt zijne plaats in voor iemand, die misschien zomaar van de straat opgeraapt is, waar hij de verkiezingen heeft helpen beschreeuwen. Het noodzakelijke gevolg van zulk een toestand moet wel zijn, dat ieder in den korten tijd, die hem gegund wordt, zoo goed mogelijk zijne zakken vult; of de dienst goed gaat, daarover heeft men zich minder te bekommeren.

Het ergste is, dat ook de rechterlijke macht aan de politieke koorts lijdt, en dit moet wel, want, helaas, is zelfs wettelijk de rechterlijke macht niet volkomen van de administratieve gescheiden. De rechters hebben nu eenmaal sommige dingen te doen, die beter aan gemeenteraden of aan andere ambtenaren overgelaten waren. Het onvermijdelijke gevolg is, dat het volk geen geloof heeft in de strikte onpartijdigheid der rechters, dat er geen rechtsbewustzijn is, dat men er al heel kalm in berust, als een schurk bewierookt wordt, en zijn slachtoffer vertrappt. En indien ergens, zou juist hier eene, boven alle verdenking verheven, magistratuur zoo noodig zijn!

Met deze treurige zijde van het karakter gaan van zelf de goede en aangename eigenschappen gepaard, die den man van de wereld tot eene welkome verschijning maken. Als men geheel buiten de politiek staat, is het toch een beminnelijk volk; men ziet de fouten, maar zij hinderen u persoonlijk niet, integendeel, gij zult slechts hunne hulpvaardigheid en voorkomendheid te loven hebben.

Dat zulke toestanden een groote hinderpaal voor den

vooruitgang van het land zijn, zal u niet verwonderen. Zoo is er misschien geen land, waar over zooveel rivieren al zooveel rapporten uitgebracht zijn, waar zooveel spoorwegen bestudeerd werden.

Er wordt eene kommissie benoemd. Twee, drie ingenieurs, groen, — vindt gij groen en geel ook niet korter dan liberaal en konservatief? Soms gaan de vrouwen en kinderen mede, en dus de dienstmeisjes; die allen zullen ergens op eene aangename plaats gedeponeerd worden, maar zij moeten toch ook wat hebben van zulk een zomerreisje op landskosten. Verder zijn er natuurlijk eenige groene lieden, die als opzichters, schrijvers, niet gemist kunnen worden, en zoo is een reisgezelschap voltallig, indrukwekkend door aantal en door groenheid. Daar op dat oogenblik de provinciale overheden, inclusive de politieagenten en theater-direkteurs, van groenheid blaken, is het reisje natuurlijk alleraardigst. Het zal langer voortgezet worden naarmate er vooruitzicht is, dat de groenen langer op het kussen blijven. En, begint het soms te vervelen, welnu, berri-berri en koorts zijn immers uitgevonden, ons den terugtocht te motiveeren!

Het einde van dit alles is een lang rapport, eene meer intensieve bewierooking van de verdienstelijke ingenieurs, een groot gat in de schatkist en eene onverbeterde rivier of een niet aanwezige spoorweg; want inmiddels zal de regeering wel in gele handen zijn overgegaan.

Of dit te sterk gekleurd is? Zeer zeker is het dit, er zijn ook bekwame en weldenkende lieden genoeg, maar zij worden licht overschaduwed door de velen, wier groen- of geelheid, hun hoofdverdiensde is. „Hors de la politique „point de salut.”

En geloof ook niet, dat deze zwartgallige beschrijving voor het geheele land geldt. Op het platte land vindt men, ja, een enkelen heftigen politikus, in sommige

streken is het, zooals ik schreef, maar over het algemeen zetelt dan toch deze politiek „à outrance” in de hoofdplaatsen. Gaat men het land in, dan zijn de indrukken gunstiger. Naarmate men minder eischt, vindt men meer. Bij lieden, die zich meer om hun veestapel bekommeren of om hun cacao, dan om het groengentinte heil des vaderlands, komt de goedige zijde van het karakter veel meer tot zijn recht, en komen de Brazilianen u eerst recht beminnelijk voor.

Cametá, 16 Sept.

De reis hierheen werd in twee afdeelingen gedaan, want ik dineerde halverweg bij een recht aangenamen Portugees, met wien ik ook over mijne verdere reis te spreken had. Het oord heet Tamandúá. Dit is de inlandsche naam van den miereëter. Zeer vele plaatsen heeten naar dieren of planten in hunne Indiaansche vormen, zoo is mocajuba eene palmsoort. Onwelluidend zijn die namen niet, met al hunne medeklinkers. Hebt gij al eene eigenaardigheid van die Indiaansche woorden opgemerkt? Dat zij namelijk bijna uitsluitend uit open lettergrepen bestaan, hoogst zelden eindigt er een met een medeklinker. Bovendien schijnen de Indianen er veel van te houden, om in een woord telkens denzelfden klinker te gebruiken: surucucú, tracajá, paranaguá, jararaca, — aldus zijn de helft der woorden zamengesteld en dit geeft wel iets klankrijks.

Dat is, met de beteekenis van een tiental woorden, wel zoowat het eenige, dat ik ooit er van te weten zal komen. Onder de halftamme Indianen, die een reiziger zooals ik slechts te zien krijgt, vindt men er altijd wel, die redelijk Portugeesch spreken, zoodat men geene aanleiding heeft om hunne talen aan te leeren.

Het maal te Tamandúá was uitstekend, maar hield

mij zoo lang op, dat de eb reeds bijna voorbij was, toen ik vertrok, waardoor wij moesten blijven liggen, en eerst des morgens hier aankwamen.

Ik ben in de societeit gelogeerd. Mijn gastheer is eigenlijk de onderwijzer. Maar deze is gehuwd met de onderwijzeres, die even beschaafd en verstandig als hij zelf is. Maar zij heeft hare meisjesschool in huis, daar kon ik dus slecht logeeren. Maar zoover gaat de gastvrijheid hier, dat de goede man mij toch een onderkomen wist te bezorgen.

Mevrouw is zoo beschaafd, dat zij, zonder uitbundig toilet te maken, aan tafel zit, evenals haar dochttertjes. Het gewone morgenkostuum der dames is hier eigenlijk niet zoo verschillend van dat in onze Oost. Een gewone rok in plaats van den sarong, maar daarboven een wit jakje met strooken en kant, dat eigenlijk niet van de kabaai verschilt. Ook de negerinnen, als zij mooi zijn, dragen dit veel, en soms van zeer sierlijk maaksel, het staat haar veel beter dan de, ook zoo geliefde, baljaponnen.

Mijne societeit wordt gelukkig juist niet gebruikt, omdat al de genoegens op een plaatsje in de buurt gezocht worden, waar het kerkfeest aan den gang is. De plaats heet „Aldeia”, maar dit beteekent niets anders dan dorp, dit is dus slechts een naam, als men het stelt tegenover „de” stad, Cametá. Nu, hier te lande is Cametá zeer zeker eene stad.

17 Sept.

Ook de pastoor is een zeer beschaafd man en een aardig spreker. De achtenswaardige bisschop van Pará gaf mij eene circulaire voor zijne pastoors. Ik had daarom verzocht, wegens den angst, dien in andere streken de bevolking voor mijne verdachte werkzaamheden had. Thans vertelt de pastoor, dat er geen kwaad

achter steekt, en heb ik veel minder last van die sidderende nieuwsgierigheid.

Gisteren avond ben ik naar Aldeia gestapt, alleen. Had ik maar geweten, dat mijn gastheer het rijtuigje niet krijgen zou, waarop hij gerekend had, dan had ik met het geheele gezelschap kunnen wandelen. Nu kon ik mij alleen verlustigen in den prachtig overgroeiden weg en in de opgedirkte mulattinnen, waarvan er verscheidene niet kwaad uitzien; in den pastoor op zijn grijze paard; in een ander ruiter met zijn zoontje voor zich in het zadel, en van de „jeunesse dorée” van Cametá, niet minder vermakelijk uitgedoscht, dan de mulattintjes. Vooral een jongeling was goddelijk: klein, behalve de neus, die onbeschrijfelijk lang was, jasje en broekje lichtgeel met groote ruiten, vestje zwart, en het geheel bekrond met een hoogen hoed van c^a 4 jaar geleden, bijna zonder rand. En men kon het dit miniatuurpaskwil zoo recht aanzien, hoe hij, door zijne distinctie en door zijn fijnen smaak, zich zoo hoog verheven gevoelde boven dat volkje om hem heen.

Hoe de dames in het groen waren met oranje afgezet, of in andere papegaaitinten, behoef ik u niet meer te zeggen. Maar verbeeld u, dat, juist op het oogenblik, waarop gij moeite hebt, eene dusdanige schoone niet in haar gezicht uit te lachen, iemand u vraagt, ernstig, of gij ook niet vindt, dat de dames te Cametá bijzonder veel smaak toonen in de keuze harer kleeding? Ik hield mij goed, verzoeke om bewondering.

Het feest was overigens eene verkleinde, maar zeer vroolijke nabootsing van het Nazareth-feest. Alleen is hier het pleintje, met de rivier aan eene zijde, wel zoo frisch. En dit kan geen kwaad, want de warmte is tegenwoordig groot. Ik zou niet gaarne het klimaat in de binnenlanden van Brazilië haarfijn te verklaren heb-

ben. Waarom het b.v. te Baião zoo smoorheet was, en hier heel wat minder, ik begrijp er niets van, evenmin als van de onbeschrijfelijke hitte van Caxias en Terezina. Maar toch, de binnenlanden zijn wel wat warmer, dan de strook, die nader bij de kust ligt. De zeewinden brengen er geene verkoeling meer aan, en het land is zoo laag, dat de lucht ook zelve niet kouder is. Zalig de bergachtige binnenlanden van Java en Sumatra!

% ss. Parintins, 20 Sept.

Hetzelfde goedhartige stoombootje heeft mij weder gehaald en weder mijne roeiboot op sleeptouw genomen, en reeds zijn wij Baião voorbij. Weder zouden wij te twaalf uur vertrekken, daarna te twee uur, weshalve ik te vier uur nog kalm eene waarneming deed, om dan te hooren, dat het vijf uur zou zijn, waarop het zes uur werd. Dit is nu wel grappig en een beetje Braziliaansch, maar het is toch wel wat slecht van mij, er zoo op te drukken, want het scheepje is eigenlijk meer voor den goederenhandel bestemd, en moet zich dus naar de inladers schikken. Ook op mij wachtte het al eens een half uurtje, dus, geen snoode ondankbaarheid meer. Ook liggen wij overal lang stil. Eerst een half uurtje, om aan den steiger te komen, de sterke stroom maakt het lastig, maar met zes zetjes vooruit, zeven achteruit en een beetje schreeuwen, komen wij eindelijk zoover, dat men, met een weinig gymnastiek, aan wal kan gaan. Dan ontbreken natuurlijk de mannen om te lossen, als zij het al niet halverwege noodig vinden, te gaan eten; wee als de lading grootendeels uit dakpannen bestaat! Dit gaat bij vijf of zes tegelijk, en al het beschikbare volk staat op een lijntje, om op te vangen, met nu en dan eene pauze, om uit te maken, of het er nu zestien of zeventien zijn, en ten slotte een langdurig gekakel over vijftien stuks, die gebroken zijn. Gij denkt reeds,

dat zij zoo dadelijk handgemeen zullen worden, — och neen, zoo dadelijk zijn zij op een ander kapittel gekomen, en spelen weer heel zoet met elkander.

Het reizen gaat echter zoo voorspoedig, dat mijn humeur tegen alles bestand is, zelfs tegen een nachtelijk bezoek te Baião. De geheele dakpangeschiedenis speelde daar vlak naast mijn veldbed, waar ik zoowaar nog van verrijzen moest, om mijn braven gastheer te omhelzen, die echter gelukkig beneden aan zijn hemeltrap stond. Ook moesten hier eenige kisten weder worden ingeladen, die ik de vorige maal achterliet, omdat het eenige schuutje, dat men mij verschaffen kon, zoo klein is.

Wij zijn in het gezicht van Patos, het eindpunt der stoombootreis. Maar het anker is uitgeworpen, omdat een paar passagiers en de stuurman zoo gaarne eens wilden visschen.

Het landschap is voor het oogenblik geheel veranderd. In plaats van de rijk met palmen bezette eilanden en de hooge oevers zijn zandplaten getreden, en eentiental voeten hooger het eveneens zandige land, bestemd om in den regentijd onder te loopen. Magere heesters en hier en daar steenen.

Daar komen juist de visschers terug. Hunne groote boot ligt eenige decimeters hoog met visch bedekt, dui-zende visschen, en het net is maar ééns uitgeworpen. Tot slot sprongen al de visschers even in het water, om zich wat op te frisschen, en nu schijnt het, dat wij weer zullen vertrekken.

Jutahy, 21 Sept.

Of ook „os Patos”, — de Eendjes, — als gij dit liever wilt. Dit zijn eenige steenen, die een eindje verderop in de rivier liggen. Waarom of nu dat juist als eindpunt der reis wordt opgegeven, terwijl de boot hier stopt, dat kan ik niet doorgronden.

Gisteren werd ik dadelijk bij aankomst aan den bewoner van het eenige huis voorgesteld, en na het ontbijt aan boord, — met visch, — terwijl mijn goed reeds aan wal gebracht was, stapte ik ook af, en hield mij nog eenigen tijd bezig met de weder wegtrekkende boot toe te wuiven. Waarlijk, de bewoners er van hebben het wel aan mij verdiend, en ik kon het wel doen in de schaduw van een prachtigen mangaboom. Schaduw genoeg trouwens, de zon verschuilt zich nog meer, dan vier weken geleden. Zonderling in deze maanden!

Mijn verblijf is geheel open. Slechts de winkel en het lokaal van mevrouw hebben wanden van palmstengels en van klei. Denk u eigenlijk maar een huis, waarvan alles aanwezig is, behalve de buitenmuren. Verder is alles met kisten, tonnen, koopmansgoederen zoo opgevuld, dat er, met mijne bagage er bij, nauwelijks voor mij en mijn bed meer plaats is. Vooral, als er een dronken kooper bijkomt, die drie uren zonder ophouden doorleutert. De eerste maaltijd was maar matig, maar sedert wist Pedro zich van de keuken meester te maken, en met behulp van mijne blikjes gaan wij sterk vooruit. Als naar gewoonte, belooft men mij wild in overvloed. De wildrijdom van Brazilië is sinds lang bij mij tot geloofsartikel geworden: ik neem dien aan, zonder er iets van te zien.

22 Sept.

Gisteren avond op de jacht geweest — van schildpadden — zonder er een te vangen, maar gezonde beweging gehad. Aan de overzijde bestaat de oever uit eene breede strook zand, waarin die landerige schepsels, vooral op onweersavonden, hun eieren in het zand gaan begraven, om het uitbroeden aan de zon over te laten. Dikke zoetwaterschildpadden, waarvan verscheidene soorten lang niet onsmakelijk zijn.

De natuur maakt toch zonderlinge schikkingen : waarom moeten juist die dieren de kammen leveren, die toch waarachtig zelven zooveel haar niet hebben ?

Na het eten, in het donker, trokken wij, mijn gastheer, de vier roeiers, Piet en ik, in mijne boot, naar de overzijde, met eene kano op sleeptouw, om aan land te gaan. Want het strand is zoo vlak, dat de boot er wel een minuut of drie uit blijft liggen. De manschap zou visschen, en bracht juist evenveel thuis als wij, d. w. z. niets. Wij deden een snelmarsch van meer dan een uur door het zand, blootsvoets. Piet bijna naakt, met een lantaarn gewapend, -- ik kwam mijzelfen als spook voor. Sporen genoeg, maar allen van den vorigen dag. Toen had dan ook juist mijn gastheer er twee gevangen, waarvan wij er reeds een hebben opgegeten. Ten slotte ontsnapte ons zelfs een groote visch, die aan het strand lag te slapen, hoewel ditmaal mijn Indiaansche stuurman in geboortekostuum te hulp schoot.

Zoo kon hij waarlijk wel als type gelden, met de groote gaten in zijne ooren, waarin vroeger zeker araravederen gezeten hebben ; in zijn gewone kostuum ziet hij er te beschaafd uit. Toch is hij een volbloed-Indiaan, als jongen door iemand medegenomen. Hij beweert echter niets meer van de taal van zijn volk te kennen.

S. Francisco, 23 Sept.

Met een paar dozijn toeschouwers rondom mij in een cirkel, zit ik te schrijven. Daaraan moet men zich leeren onderwerpen, en als men zich maar kalm houdt, verveelt het hun spoedig. Het is ook geene onbescheidenheid, het is eenvoud. Gij nadert het huis, allen staan voor de deur te kijken, wat dat voor een vreemd dier mag zijn. De gastheer doet een paar pas voorwaarts. — „Hoe maakt gij het? Ga binnen”. En daar

binnen: „hier is eene hangmat.” Gij gaat in de hangmat en alles wat zich bewegen kan, staat, zit, of hangt in een ommezien om u heen, binnen een kwartier zijn zelfs al de bureu, die binnen niet al te grooten kring wonen, toevallig een bezoek komen brengen. Onmiddellijk begint de ondervraging, die niet ophoudt, voor men weet, hoeveel eksteroogen uwe overgrootmoeder had. De lieden zijn, als gij maar wilt, even gul met de inlichtingen omtrent alles wat hun aangaat. Zij zullen het u ook volstrekt niet euvel duiden, als gij hun verzoekt, heen te gaan.

Intusschen is de koffie klaargemaakt, en gij hebt die heldhaftig gedronken. Want naar onzen smaak is die afschuwelijk. Ten eerste tot kool gebrand, zoodat er iets bitters overblijft, zonder geur. Zonderling, dat èn de Arabieren, èn de Javanen hetzelfde doen, men moet dus haast tot de slotsom komen, dat wij een verkeerden smaak hebben, als juist de voornaamste koffielanders het zoo doen, en wij in Europa anders. Maar er wordt nog suiker bij gebrand, en vet, en sommige kruiden, anijs of fenkel, die er een smerigen bij-smaak aan geven. En dan nog wordt er dadelijk ontzettend veel strooperige suiker bijgedaan, of zelfs de suiker wordt eerst met het water tot een stroop gekookt, en dat moet door de koffie heenzijgen.

De huisheer is afwezig en wordt eerst van nacht terug verwacht. Ik ontmoette hem van morgen, een man met een vriendelijk gezicht, bij een ander huis, waar hij eene bijeenkomst had. Zijne vrouw neemt echter zeer goed de honneurs waar, en vertoont zich vrijelijk, maar met mij aan tafel zitten doet zij toch niet.

Er zijn kennelijk op dit oogenblik veel meer lieden hier, dan het normale aantal. Er zijn zoowaar twee

nog getatoeëerde Indianen onder. Een blauwe streep loopt vertikaal van elk oog naar beneden tot over de wang en de kaak, recht sierlijk. Dat zij broeken dragen, bederft echter weder alles.

Ilha do Arco, 26 Sept.

Ik vertrok reeds eer mijn gastheer thuis kwam.

Was het landschap rondom S. Francisco reeds heuvelachtig, op weg hierheen wordt het steeds woester en schooner. De omgeving wordt bepaald rotsachtig, de rivier eene onmetelijke watervlakte, met eilanden en steenen bezaaid: in alle richtingen is men door steenen ingesloten. Geheel kaal is natuurlijk in deze gezegende landen niets, de grootere eilanden zijn dicht begroeid, zelfs op de kleinste klip groeit altijd nog wel een plantje; en hier en daar staat er een heester op, waarvan men niet begrijpt, hoe hij er gekomen is, en de eigenlijke oevers voor zoover men dit te zien krijgt, zijn altijd groen. Ook geven hier en daar zandplaten afwisseling, een mooi kristallijn wit zand, het water is donkergroen en doorschijnend als glas, het is eene echte wildernis van water, zand, rots en planten, zoo woest door elkaar geschud, alsof de natuur halverwege was blijven steken.

Hoe men er doorheen komt, weet men zelf niet, niet eens terwijl men bezig is, er doorheen te komen. Nu eens schuift gij gladjes voort over wat een effen, ondiep meer schijnt te zijn met weinig stroom, en terwijl gij droomerig naar de groene boorden staart, brengen een paar riemslagen u in eens voor een heel ander tafereel. Het water, dat straks nog zoo kalm was, golft en spat en schuimt hier in razende vaart over groote en kleine rotsblokken, en schiet u te gemoet, zoo dat gij niet begrijpt, hoe ooit eenig vaartuig daaraan weerstand zou kunnen bieden. En toch komt gij er door.

Nu de riemen, dan weer de boom, nu wordt de voor-, dan de achterstevan aan den felsten stroom blootgesteld, om de schuit te laten wenden; zoo dicht mogelijk langs de steenen goochelt u de stuurman heen, om den sterksten stroom te mijden; gij kruipt door de nauwste gaatjes; blijkt het toch niet te gaan, dan worden alle krachten ingespannen, om een ander gaatje te vinden, eer u de felle stroom in twee minuten zoover teruggeslingerd heeft, dat gij in geen half uur het verlorene herwint, als hij u al niet in zijne verbolgenheid eens wat al te flink tegen een steen geworpen heeft, waarvan gij niet zeer veel zoudt navertellen. En wordt het al te erg: in een oogwenk zijn een paar bruine kerels te water, de ketting in de hand, en met alle macht trekken zij het schuitje, dat danst en bibbert op de kleine, maar boosaardige golfjes. Nu eens ziet gij hen boven op een rotsblok, bijna in hetzelfde oogenblik staan zij tot aan den hals toe in het water, gij ziet ze zelfs eens onderduiken, en een kleine rilling loopt langs uw rug..... geen nood, daar staan zij weer op het droge en even snel als gij van het kalme water in den maalstroom gekomen zijt, zijt gij ook weer op den volgenden grooten plas aan het drijven, de mannekens klimmen weder binnen boord, en gij glijdt kalm voorwaarts tot aan den eerstvolgenden hinderpaal.

Een paar stootjes hebben wij wel gehad, dit is voor de chronometers een paar te veel, maar het gaat niet anders. Hoe knap uw stuurman ook zij, er zijn verraderlijke steenen, die uit de diepte schijnen op te duiken, juist als gij er over heen wilt. Op hem komt alles aan; eene verkeerde beweging slechts, en de schuit draait in verkeerde richting en ontsnapt aan alle leiding. Maar de lieden zijn hier van jongs af aan de rivier gewend, die tegelijk hunne straat is en hunne voedster; een kind

zwemt en roeit in zijne kleine kano, bijna eer het loopen kan.

De flinkste knaap van allen is al weder Piet, die werkt als een paard, en in de tusschenpoozen speelt op een draaiorgeltje, zoo groot als een snuifdoos, dat één enkel deuntje tjingelt, maar dit schijnt hem nooit te vervelen. Van morgen lag het ding zoowaar in zijne hangmat, hij was er mede naar bed gegaan, als een kind met zijne pop.

Mijn gastheer van S. Francisco, die mij begeleid zou hebben, verloren wij geheel uit het oog. Wij waren halfweg hierheen, toen ons eene kano uit alle macht achterop roeide. Wij wachtten even, en vernamen, dat Sr. Cezar zooeven thuis gekomen was, en mij verzocht, op hem te wachten. Zoo onnoozel niet! Wij beloofden langzaam te zullen gaan, en gingen zoo snel mogelijk; gelukkig, want Sr. Cezar kwam eerst den volgenden morgen, toen mijn werk reeds afgeloopen was.

Toch was ik blijde, dat hij kwam, want mijn Indische stuurman is eigenlijk zoo heel goed niet, en, om de „cachoeira” te bezoeken, was het maar goed, dat ik een beteren had.

Dit is weder een woord, waaraan gij u zult dienen te gewennen. In ons land, waar de rivieren levensmoede voortkruipen, bezitten wij geene woorden om de verschillende eigenaardigheden aan te duiden, die zij in bergstreken hebben. Het Portugeesch heeft voor alles, van den grootsten waterval tot aan de geringste stroomversnelling, verschillende woorden, maar het algemeene woord is „cachoeira”, dat dit alles beteekenen kan. Waterval beteekent het slechts in weinige gevallen. Meestal is het eene plaats in de rivier, waar het water door rotsen, eilanden, ondiepten, buitengewoon sterken stroom, gevaarlijk gemaakt wordt, zonder dat er daarom juist overgroot verval in is.

Zoo bevind ik mij nu eigenlijk in het eerste gedeelte van eene reeks cachoeira's die zich over zestig mijlen van de rivier uitstrekken. Welk een jammer, dat zulk een water onbevaarbaar is! Want kleine kano's kunnen ten alle tijde wel op en af gaan, al moet men die nu en dan over land transporteeren. In den regentijd, als al die bezwaren diep onder water geraakt zijn, de watervallen bedekt, en slechts de grootste eilanden droog blijven, ja, dan kunnen zelfs stoombootjes gedurende eenige weken op en af varen, maar dat is toch geen werkelijke slagader voor het verkeer.

Hoe gaarne was ik wat dieper in die rotswereld ingedrongen! Maar in dit jaargetijde, en met chronometers gezegend, heb ik mij moeten tevreden stellen met een namiddagbezoek aan de „Cachoeira-do-Aguariba". De aguariba is de brulaap, en werkelijk is het geluid, dat het water hier maakt, volmaakt dat van die aanminnige dieren, die uren aan een stuk hun, uit ééne schorre noot bestaande, lied afzagen. Den weg er heen heb ik u eigenlijk reeds beschreven, die was nog maar iets wilder, maar van dezelfde soort, als wat ik hierheen komende zag. Maar, al is de val maar een voet hoog, de cachoeira is werkelijk grootsch, die wilde massa van rotsen, waar zich het water tusschen doorwringt. En over de geheele breedte der rivier schijnen zich hier die rotsen uit te strekken.

Mijne verblijfplaats is een klein eiland, waarop drie huizen staan. Een daarvan is thans onbewoond, en het eigendom van mijn gastheer te Jutahy, die gedurende de cacao-campagne zijn winkel hier opslaat. Dit huis was mij afgestaan.

Itaquára, 1 Okt.

Lang stilzwygen, maar ik heb ook heel wat afgevaren; dit oord ligt niet ver boven Baião: gij ziet, dat ik al op de terugreis ben.

Van de Ilha do Arco uit bracht ik nog een bezoek aan eene kleine nederzetting van Indianen op den vasten wal. Slechts één man en twee vrouwen kon ik te zien krijgen, de overigen waren op de jacht. Maar ik deed toch eenige pijlen op en versierselen van vederen. En laat mij een ander tijdverdrijf niet vergeten. Er waren twee reizende speelluiden aangekomen, en die liet men wat voor mij opspelen. Stel u voor, vlak naast uw oor een klarinet, die met alle kracht bearbeid wordt, en daarnaast een gitaar, die met eenige, meer klagelijke, dan zachte, arpeggio's den achtergrond vormt. Ik heb verschillende stukken met groot geduld aangehoord, en meen zelfs in mijn lof uitbundig genoeg geweest te zijn.

Daar de steeds niet doorkomende zon mij niet voor 5 ure liet vertrekken, konden wij S. Francisco niet meer bereiken, waar ik nog wel beloofd had, te ontbijten. Nu, dit deed ik ook, — den volgenden dag.

Dien nacht en de beide volgende nachten sliep ik onder den blooten hemel. Met den avond wordt eene zandplaat opgezocht en dadelijk trekken er eenigen op, om brandhout te zoeken. Er wordt een vuurtje gestookt, te weerszijden een stok in den grond gestoken, aan de bovenzijde gevorkt, daarop een derde, waaraan de pan hangt, en de keuken is gereed. Terwijl ik dan een kip of een schilpad met heerlijke hongersaus gebruik, koken de anderen ook hun potje. Ondertusschen heeft Piet mijn veldbed opgeslagen, weldra liggen wij met ons zessen de sterren te bewonderen, — niet heel lang, ik geloof, dat een toeschouwer onze stomme bewondering weldra in een welluidend loflied zou hooren overgaan — door den neus.

Zulk een leger is in den drogen tijd heerlijk. Ik zou u wel eens willen doen genieten van die atmosfeer,

luchtig, niet te warm, niet te koud, met dat groote water rondom u, de blauwe lucht met fonkelende sterren er boven. In den morgen echter komt meestal een koude wind, die minder aangenaam is.

Voor zonsopgang is reeds alles op de been, het vuurtje wordt weer aangemaakt, terwijl ik een bad neem, wordt thee gezet, en de zon is nog niet op, voor zoover die tegenwoordig belooft op te komen, of wij zijn onderweg. Het varen gaat echter langzaam, want wij hebben soms vrij sterken tegenwind, en hier doen zich eb en vloed ook reeds gevoelen.

Te Jutahy wachtte ons eene teleurstelling. Wij vonden het huis ledig en ik kon mijn goed niet krijgen, dat er achtergebleven was. De gastheer was een eind stroomafwaarts op een feest, en een slaaf meende, dat wij maar wachten moesten. Dat natuurlijk niet. Tegen den middag wezen ons een paar vuurpijlen en eene menigte schuitjes duidelijk genoeg waar wij zijn moesten. En weldra werd het ons nog duidelijker, door het gebrul van vele zeer dronken stemmen, met begeleiding van eene muziek, die ik niet beter vergelijken kan, dan bij rhythmisch beuken op een ledige kist. Heerlijk vooruitzicht; ik ging dan ook maar niet aan wal, maar zond Piet op verkenning.

Maar Piet kwam in het eerste uur niet terug, ook in het tweede niet, en ik werd al vrij boos, in het vermoeden, dat hij zich mede in het feestgewoel geworpen had. Gelukkig hadden mijne roeiers geen feestgewaad bij zich, en werd ik dus niet geheel aan mijn lot overgelaten, — en aan de feestelingen, die nu en dan een dronken bad kwamen nemen. Eindelijk werd mij de zon verduisterd door mijn ex-gastheer, die niet al te zeer bewogen was, en mij vertellen kwam, dat Pedro er al lang op uit was, om het achtergelatene goed te

halen. Mijne woede verkeerde natuurlijk in een stillen lofzang, en ik trok naar land, niet naar het tooneel der vreugde, maar onder een grooten boom, waar ik mijn ontbijt liet brengen en naar den horizon bleef staren.

Maar het werd drie en vier uur, en ik begon vrij wel landerig te worden, toen op eens de verloren zoon voor mij stond, doodelijk vermoeid, met een der zwartjes, met het goed beladen, op den achtergrond. Zij hadden bijna den ganschen weg te voet afgelegd. Dien avond zochten wij al spoedig eene gastvrije zandplaat en de zoete rust.

Gisteren kwam ik na den middag hier. De man, voor wien ik een brief had, is afwezig, maar een ander stond mij dadelijk zijne ruime voorgalerij af, een zeer eenvoudig man, volbloed Indiaan, met Indiaansche kalmte begaafd, maar niet onbemiddeld. Hoewel het huis van welvaart getuigt, is er niet één stoel, de eenige bank staat vast. In de naastbijzijnde huizen, want hier is een soort van lang uitgerekt gehucht langs den oever, is evenmin een stoel. Voor mijne waarnemingen wist Pedro, minstens vijf minuten ver, twee lange banken op te scharrelen, die halverwege buiten mijne tent steken.

In den namiddag kwam weder een heilige voor zijn feest om aalmoezen vragen. Twee kerels, blootsvoets, een met een jas aan, en met een smallen witten lap bij wijze van stola om den hals gehangen, hield den heilige in den arm. Niet eens de wijde, gekleurde mantel, dien leden van broederschappen dragen, schijnt er hier op te kunnen overschieten. De heilige was een vormeloos beeldje, verdwijnend onder tien of twaalf stukjes lint, die er om waren geknoopt, maar zeer voornaam was de paraplu, die boven het hoofd gehouden werd.

Achteraan liep een jongen, die op eene kindertrommel sloeg, bij wijze van draagbaar kerkorgel. Zoo komen zij voor het huis, de heilige wordt aangereikt, al de bewoners brengen hem tot op 0,2 Meter afstands van hun mond, wat kussen voorstelt, en dan offert de huisheer zijne gave. Voor gaven in natura heeft de man zonder jas een grooten zak bij zich, waarin dan ook een waschkom met farinha werd uitgestort. Dat was alles.

2 Okt.

Pedro is met den Indiaanschen stuurman op de jacht geweest, want wij zijn een geweer rijk, dat zijn interest nog niet heeft opgebracht, want er worden meer salvo's mede gegeven, dan er dieren mede geschoten zijn. Hij bracht een aapje mede, twee vogels met schoone vederen, doch oneetbaar, en twee schildpadden. Van de laatsten zullen wij er maar dadelijk een slachten, want het eten is hier schaarsch; in al dien tijd heeft Pedro niet meer dan drie eieren kunnen opduiken, en daarvoor heeft hij nog beweerd, dat ik ziek ben. Op deze geheele reis hebben wij nog al moeite gehad om te fourageeren. De lieden zijn hier te welvarend, zij eten den voorraad liever zelve op, dan dien te verkoopen.

Gisteren wandelde ik een eindje, en ontdekte nog al wat huizen. Zou het u niet verwonderen, in kotten zooals ik die vaak beschreef, naaimachines te vinden? En toch staat er eene in één huis op drie, ofschoon er wel eens een zal zijn, waar niemand op in staat is te werken. Door den een of anderen winkelier opgedrongen.

Want de handel hier in de binnenlanden, eigenlijk bijna nog ruilhandel, gaat zooals in elk arm en primitief land, zie Erckman-Chatrion, zie de Chineezers in Indië. De armen zijn zorgeloos en verkwistend, voor den tijd, waarin zij niet verdienen, wordt ook niet gespaard.

Dan zijn de winkeliers o, zoo goed, zij geven alles op krediet, maar de arme is dan ook feitelijk met lijf en goed, met arbeid en produkten zijn eigendom, meestal voor altijd.

Zulk een brengt zijn produkt, kaoetschoek, cacao bij den afnemer. Denk niet, dat hij dan zijn geld krijgt en heengaat. Daarbij zou de baas geene rekening maken. Dadelijk heet het: „en wat moet je nu hebben?” Grif komt de bezoeker voor den dag met wat hij werkelijk noodig heeft: zooveel ellen wit of blauw katoen, een broek, een stuk japonnegood — van dat mooie zeegroen met kleurige bloemen —, boonen, boter, eene handvol knoflook, eene flesch cachaça, naaigaren, lucifers, naalden, tabak... allerlei tegelijk en door elkander.

Terwijl hij bezig is, moet de klant ook een glaasje drinken, als hij het niet spoedig vraagt, zal men het hem wel geven, dat maakt kooplustig. Misschien is hij ook al dronken aangekomen, het is toch Zondag; dat is de grootste koopdag.

Nu heeft de man alles wat hij noodig heeft, maar — al dat goud daar in dien hoek, en die mooie prentjes; de man koopt al licht nog een gouden horlogeketting voor eenige stuivers, of een heerlijk naaidoosje met een spiegeltje er op. En als hij dan klaar is, dan begint het genie van den verkooper te werken. „Er is nog... over, „ik heb geen klein geld in de lade, heb je waarlijk niets „meer noodig? Kijk dien zakdoek eens. — Neen? — „O, maar hier weet ik wat voor je,” en dan komt eene flesch reukwater voor den dag, of pommade, een vogeltje, dat piep zegt en met den staart wipt, een blikje met iets er in, dat de man nooit heeft hooren noemen, en hij is al heel knap, als hij aan niets blijft hangen.

En dan staat in een hoek nog die verleidelijke afdeeling, de loterij, waar men voor vijftig cents een papiertje

trekt, waarop de winkeljongen triomfantelijk de keus geeft tusschen een doosje speelgoed en een mannetje, dat zijn tong uitsteekt.

Ook daarna gaat de vriend niet weg. Er zijn weer andere „compadre's" (medepeters) aangekomen, het schrale nieuws van eene geheele week wordt opgedischt. De baas moedigt de lui werkelijk niet tot vertrekken aan, iedereen blijft nog een, twee uur koffiehuis houden, en menigeen gaat min of meer zwaaiend weg, verrijkt met allerlei schoone zaken, en met een paar noodige, en misschien met eene vermeerderde schuld.

Tamandúá, 5 Okt.

Reeds was men bezig de bagage te Ituquara in te laden, toen E. op eens uit een bootje opdook. Ik had hem reeds opgegeven, maar hij kwam zoo laat, omdat hij geene schuit had kunnen vinden. Spoedig het diner wat uitgebreid, en met de eb terug naar Baião, heel gezellig te zamen in het holletje, dat voor één reeds nauw genoeg was. Slapen deden wij zoowat om beurten.

Een groot gedeelte van den dag brachten wij nogmaals te Baião door, en kropen te acht uur weder in ons hokje. Ditmaal maakte sterke wind de reis onvoorspoedig. In plaats van reeds vóór den morgen hier te zijn, omhelsden wij onzen gastheer eerst te elf uur. Evenals vroeger, hebben wij het hier ontzaggelijk goed. De roeiers heb ik hier afgedankt, en van morgen vertrok de Indiaan alleen met de schuit, want ik denk hier de stoomboot af te wachten.

9 Okt.

Eergisteren avond kwam hier nog een gast aan, die op eene bruiloft in de buurt moest, en wij verklaarden dadelijk, dat wij medegingen. Of wij het bruidspaar kennen? Volstrekt niet, maar dat doet er ook niet toe.

De man was eerst laat met de stoomboot gekomen,

had nog wat zitten praten, niet goed geslapen, zoodat hij het te vier uur hoog tijd vond, ons in zijne slape-loosheid te laten deelen. Hij wekte ons, en onmiddellijk begon een zinneloos geratel. Mooi knorrig, gaven wij weinig of geen antwoord, zoodat hij toch eindelijk uit-gepraat geraakte, en wegging, — wij draaiden ons weer om. Te vijf ure kwam de ratel weer, en stonden wij dan maar op, om te zes uur te hooren, dat het tij nog niet dienstig was, zoodat wij pas na zeven uur ver-trokken!

Onze vriend had des avonds nog juist tijd gehad mijn wonderdoenden Chineeschen trekpote te zien, wat hem op eens eene dusdanige liefde voor thee inboezemde, — nieuw speelgoed; hij moest er dien avond nog driemaal even uit drinken. Dadelijk werd ook besloten, dat de pot mede moest naar de bruiloft, om ons, gedurende de reis van een uur, voor verdorsten te bewaren. Ik komplot-teerde daarentegen met E. en Pedro, om het ding te vergeten. Want ik had hoegenaamd geen lust, het door zooveel, misschien dronken, mulatten te laten bewonde-ren: ik heb er maar één. Pedro werd van morgen be-knord over zijne vergeetachtigheid, en speelde zijne rol voortreffelijk. Maar de wanhoop van onzen metgezel, toen hij, na de eerste tien minuten, thee wilde drinken, en de trekpote niet te vinden was. En ons onschuldig: „hoe is het mogelijk!”

Onderweg pikten wij nog een jeugdigen Portugees op, meer dik, dan welgemanierd, naar het schijnt, eenigszins afhankelijk van onzen reisgenoot, die hem half als bediende behandelt. Ik denk, dat hij voor zijn winkeltje in het krijt staat. Het manneke liet zich vrij wat voorstaan op zijn grijs en bruin geruit pakje, dat hij voor een zeer geschikt bruiloftskleed hield. Ver-der was hij vrij spoedig dronken, en den ganschen dag

wel wat lastig. Des avonds hadden wij echter vrij veel pret om hem, toen zijne gruwelijke angst voor de hel bemerkbaar werd; hij kreeg reeds kippevel toen die plaats bij toeval genoemd werd. — „Maar wij „die in de wet van Christus gedoopt zijn . . .” — „Welke „is die wet van Christus?” — „Die is, de wet van „Christus te volgen.” Verder kwamen wij niet. Toch moest hij toegeven, dat hij eigenlijk, om die warme plaats te ontgaan, ook zijne klanten niet met kaoetschoek moest bedriegen, en dat hij nog wel een en ander mocht nalaten . . . Maar die wet van Christus . . . Zulke moreele Holloway-pillen zijn toch maar alles.

Zoo kwamen wij dan naar het oord der genoegens. Eene groote suiker-fabriek, bijna in puin gevallen, met een administrateur, die zelf niet weet, wat hij te administrateeren heeft. De vorige eigenaar der fabriek was de vader van den bruidegom. Nooit gehuwd, heeft hij vier spruiten nagelaten van vier verschillende moeders, zooals mij een der spruiten vertelde, en zoo zwart, zoo zwart! Maar op die fabriek moest dan toch het huwelijk plaats hebben.

Onnoodig te zeggen, dat de plechtigheid, in plaats van te acht uur, te tien uur plaats greep. In den tusschentijd was het hangen in de ontredderde voor-galerij. Den bruidegom zagen wij af en toe: een gewone neger, die zich plichtmatig vereerd toonde, dat twee vreemde stoethaspels, maar blank, wel op zijn feest wilden komen. De bruid werd steeds door ge- en verkleed, eerst voor de biecht, later voor de trouwing. En wij zagen de kapel versieren door een misdienaar drie voet hoog, doch van veertigjarigen leeftijd, die later in een zwart lustre jasje de mis hielp bedienen.

Eindelijk begon de plechtigheid. De bruidegom zag er met zijne witte glacé handschoenen nog iets bene-

pener uit, dan hem zijn zwarte pak reeds maakte, de bruid, van wie men ons nogal verteld had, dat zij blank was, bleek eene vette mulattin te zijn, die er in eene blauw-witte bruidsjapon, met overdreven veel oranjebloesem, afschuwelijk uitzag. Een viertal dames waren bij haar, met de meest buitensporige regenboogkleederen, en met heel veel bloemen, bijna zoo schoon als wat men bij ons wel om pijpen wikkelt. Eene er van was bijna blank, en had een zeer lief gezicht.

Het was spoedig afgeloopen, maar er moesten nog wat kinderen gedoopt worden, die van allerlei zijden bijeengebracht waren. Daarna kregen wij wat koffie en beschuitjes, want het ontbijt zou elders zijn, omdat de fabriek geen stoelen genoeg bezit. Denkt gij, dat behalve de kapel ook maar iets versierd was? Geene bloem, niet het kleinste groene takje. En wat zou men in zulk een land de meest vervallen schuur niet heerlijk schoon kunnen maken!

Eindelijk vertrokken wij per stoomsloep naar de woning van eene der veelmoederige zusters, eene bruine oude juffrouw, met een paar flink gepommadeerde „crochets-d'amour" op elke wang, meer bloemen dan de anderen, en nog heerlijker kleeding. De stoomsloep had een vriend des huizes uit Cametá medegebracht, van wien onze metgezel vermoedt, dat hij zoo minzaam voor den zwarten bruidegom is, omdat hij diens fazenda wil opslokken. Hij had ook goeden wijn medegebracht, die het ontbijt niet weinig verbeterde. Dit liet slechts anderhalf uur op zich wachten, en was niet lucullisch. De pastoor presideerde, en dronk verscheidene toosten. Op dit punt zijn de Brazilianen zeer verstandig, trots hunne breedsprakigheid, zijn gelegenheidstoosten nog al zeer kort. Een was er op ons, o wee! Ik moest antwoorden, mijn fraaie Portugeesch werd op eene zware

proef gesteld en ik was recht dankbaar voor het lachen dat men niet deed.

Na het ontbijt moesten wij nog een uurtje hangen, en dat wij toen vertrokken, hielp eigenlijk ook niet, want de vloed kwam eerst te middernacht opzetten! Bij stukjes en beetjes ging dus de reis. Eerst brachten wij een der broeders thuis. Daarna zochten wij de plaats weder op, waar de indrukwekkende plechtigheid had plaatsgevonden, en waar de brave administrateur ons een zeer goed avondeten en recht welkome hangmatten bezorgde, en eerst te twee uur in den morgen waren wij weder hier. Behoef ik u te zeggen, hoe wij na den middag onze kamerdeur barrikadeerden?

Pará, 12 Okt.

De terugreis was niet merkwaardig. In Cametá deed ik ijverig bezoeken, en later had ik nog meer gelegenheid, dan op de uitreis, om de onmetelijke breedte van de rivier te zien. Welk eene watervlakte! Men eindigt, als men telkens en telkens weer ziet, hoe de schijnbare oevers toch maar eilanden waren, met te gelooven, dat die ontzettende stroom geene oevers heeft!

%, ss. Tapajoz, 11 Dec.

Wel liggen wij voor een plaatsje waarvan ik den naam zou kunnen vermelden, maar die is zoo uitheemsch dat ik hem vergeten was, toen de laatste letter was uitgesproken. Want reeds bijna een dag varen wij dan eindelijk op den grootsten der stroomen, zonder dat ik nog schrijven kon, want de boot schudt zoo onhebbelijk, dat er van denken zelfs geen sprake is, laat staan van schrijven; wij worden eenvoudig geklutst. Het schudden wordt verergerd en de reis aanmerkelijk vertraagd, door een lichter met kolen, die naast ons vastgemeerd is. Overigens hebben wij het goed aan boord, het eten

is zeer goed, en onder het personeel zijn een paar lieden die ons bevallen.

Het landschap kan men met weinige woorden beschrijven: hetzelfde als op de Tocantins, maar in zulke mate vergroot, dat het niet meer zoo schoon is. Diezelfde archipel, maar het zijn eilanden zoo groot als koninkrijken, van elkander gescheiden door riviertakken zoo breed als menige zeearm niet is. De afmetingen zijn al te groot; het heerlijke voor elkander wegschuiwen der eilanden met telkens een nieuw vergezicht gaat verloren, men moet weten, dat te weerszijden achter dat land, dat gij ziet, nog drie, vier stroomen zijn, even reusachtig, als die, welken gij bevaart. Een smaller kanaal komt natuurlijk ook wel eens voor, van nacht kreeg ik in mijn bed een bezoek van boomtakken, die er zelfs eene vrucht in achterlieten — onrijp. Anderen hadden van denzelfden boom rijpe vruchten weten te plukken: een bewijs, dat de man, die de fortuin in zijn bed afwachtte, toch zoo heel verstandig niet was.

Voor Santarem, 13 Dec.

Wij schijnen hier nog al wat passagiers te verliezen, wat natuurlijk winst is. Een uur vooraf bemerkt men het uitstijgen reeds aan de toiletten, de heeren steken zich dan in hun deftigste pak, en verspreiden de liefelijkste geuren, want gij begrijpt, dat iemand, die zoo sierlijk is, ook een halven parfumeriewinkel over zijn kostbaar persoonkje uitgiet.

Gisteren hadden wij bergen aan de noordzijde, — heuvels als gij juist pessimistisch gestemd zijt. Weder van die blauwe neveltint, die u in de tropen volmaakt in het onzekere laat omtrent den afstand, dus ook omtrent de hoogte. Schoon was het echter, de groote watervlakte, fonkelend en schitterend in het felle zonlicht, dan een paar verdiepingen groen, en als achter-

grond die bijna doorschijnende bergen, vooral, als een enkele maal de bekende roode steen den oever kwam verlevendigen. De bergen zijn, als naar gewoonte, allen van eene hoogte, van boven volmaakt vlak.

Van morgen bij het ontwaken scheen het waarlijk, alsof wij op zee waren. Rechts de oever met zijne boomen, links een water zonder oever, een nevelachtige gezichteinder met een paar lange, zilveren streepen, zooals onze zeeschilders zoo gaarne schilderen. Zonder den morgennevel zouden wij den tegenoverliggenden oever misschien flauw gezien hebben. Ik geloof het echter niet, want toen, midden in den stroom, een eiland opdoemde, och, wat was dit nevelachtig en ver verwijderd! En wat hadden wij, later op den dag, een tijd noodig om over te steken! Het begrip van afmetingen ontvalt hier aan uwe beperkte zintuigen.

Santarem maakt bepaald met zijne flinke, goed onderhouden huizen eenen gunstigen indruk. Men zegt mij, dat het oorspronkelijk eene Amerikaansche kolonie was. Dat spreekt van zelf, zult gij zeggen. Ja maar, volgens het hier heerschende spraakgebruik, zijn wij niet in Amerika; die naam wordt alleen aan de Vereenigde-Staten gegeven.

Jammer, dat alles zoo dor is; het breede strand is eene zandwoestijn zonder een grashalmpje. Tot nu toe is, over het geheel, de plantengroei onbeteekenend: eidelooze massa's van die dunne nietswaardige boomen, die opschieten in een oogwenk, waar de mensch in een oogwenk vernield heeft wat de natuur in eeuwen had opgebouwd. Hoe anders moeten de eerste ontdekkers dezen reus onder de rivieren gezien hebben!

Verder is de rivier, oppervlakkig beoordeeld, bijna onbewoond, een paar dorpen, die nog gedeeltelijk niet aan de hoofdrivier liggen, om de drie uur eene hut, en op

het water een vaartuig per dag. Hoe geheel anders, dan de zoo bevolkte Tocantins! Het is ten deele slechts schijn, er zijn meer bewoners, dan men zoo denken zou. Maar de oevers, die in den regentijd onder water staan, zijn zoo ongezond, dat de bevolking, evenals langs vele andere rivieren, een paar mijlen van de rivier verwijderd huist.

Ik was er echter op voorbereid, dat ik niet veel schoons zou zien. Eene zoo breede rivier legt u zeker een oogenblik van plichtmatige verbazing op. Maar het is toch slechts een groote plas, zonder het grootsche van de zee. Want die oever, dien gij nauwelijks ziet, bederft toch den indruk, hij neemt het eindeloze weg, den verdwijnenden horizont. En de breede golfslag is er niet, en het blauwe water niet; het water van de Amazone is vuile, gele modder. Het is eene vaste waarheid: hoe smaller eene rivier is, hoe schooner. Het mooie gedeelte van de rivier ligt eerst buiten de grenzen van Brazilië. Ik heb daar geen tijd toe, en doe ook deze reis voornamelijk als gewetenszaak: wie zou in Europa willen gelooven, dat ik in Brazilië geweest ben, als ik de Amazone niet gezien had!

Manáos, 17 Dec.

In al dien tijd slechts des nachts stilgelegen, of juist onder het eten, of ook slechts lang genoeg om enkele brieven af te geven, zoodat ik nu eerst schrijven kan. Zoowat te middernacht kwamen wij hier, en nu, elf uur, zit ik nog aan boord, maar zoo straks gaan wij aan wal, wat mij toch beter schikt. Juist heden maakt Manáos geen aangename indruk, hoewel het anders zeer schilderachtig moet zijn. Maar wij stonden op onder een grauwen hemel, binnen een half uur donderde het. Ik ben dapper met de instrumenten naar wal gegaan, maar ik werd wel nat, en Piet en ik hadden heel

veel moeite om den boel, half in de tent, half onder een viadukt, zoo ongeveer droog te houden.

Van de reis is nog eene merkwaardigheid te vermelden. Een kind van ongeveer twee jaar, dat geheel alleen loopt, flink spreekt, en nog geregeld zuigt, liefst staande, en dat bij eene mama, die spoedig een tweeden zuigeling denkt te hebben. Gij begrijpt, dat de eenige reden is „Ja, het kind wil.” Het is echter vrij walgelijk om te zien, maar toch zijn zulke dames mogelijk in de toekomst een heele vervulling in een land, waar de koeien zoo weinig melk geven.

Het landschap bleef onbeduidend, wij zagen één grooten boom gedurende die vijf dagen. Een paar plaatsjes, die wij aandeden, lagen schilderachtig, vooral een met een barbaarschen naam. De bodem is er rotsachtig, en de witte huizen met roode daken tusschen het groen steken alleraardigst af boven den violetbruinen steen.

Manáos, de stad die van kaoetschoek leeft, ligt ruim twee uur gaans de Rio-Negro op. Deze nevenrivier, die nog altijd wel zoo groot als de Rijn of de Donau is, verdient haren naam wel: het water is zoo zwart als inkt, zonder eenige overdrijving. En toch is het zoo prachtig helder, dat wij juist hier de pot denken te vullen, die wij ditmaal voor drinkwater zelven medenamen, want aan boord wordt daar niet altijd voldoende zorg voor gedragen.

21 Dec.

Sedert eergisteren avond op de terugreis, en nog niet geschreven! In Manáos toch waren wij niet zoo geheel onze eigen meesters. Aan boord hadden wij kennis gemaakt met een zeer vriendelijken Engelschman, die hier eene woning heeft, meer voor ondergeschikten, want hij is meest reizende. Die bood hij ons aan, en ofschoon er nog druk aan gewerkt wordt, waren wij er niet slecht

ter gekampeerd dan op zoovele andere plaatsen. Onze gastheer deed zelfs meer, dan mij lief was, hij kwam er zelf een nacht slapen, en kocht overhaast allerlei meubelen, terwijl hij gentleman genoeg was, om stokstijf vol te houden, dat dit niet om onzentwil gebeurde. Maar onze vrijheid waren wij, door zijne goedheid, wel een weinig kwijt.

Veel kwam het er niet op aan, want de hemel bleef ons ongunstig. Wij zagen er geen zon, bijna geen daglicht, een vaderlandschen hemel, en nu en dan wat regen. Toch is Manáos eene der beste plaatsen, die ik bezocht heb, al is zij nog in ongeboren toestand, met groote wildernissen, verbonden door straten, die u evenzeer aan wildernissen doen denken. De genoegens van die straten worden door het heuvelachtige terrein niet vermeerderd: geen stap kunt gij doen zonder klimmen of dalen. Dit geeft intusschen soms keurige vergezichten over een laagliggend gedeelte der stad, tusschen witte huizen en wuivende palmen door, op dat zwarte water. Op twee of drie plaatsen verbinden groote viadukten twee hooger gelegen gedeelten van de stad, die anders in den regentijd volkomen van elkander gescheiden zouden zijn.

De voortreffelijkheid der gebouwen is het niet, die Manáos aangenaam maakt. Wel is de buitensporig groote en massieve kerk niet de leelijkste van het land, en de parthenonische woning van den president nog al redelijk, maar overigens zijn de openbare gebouwen even zouteloos als elders, de overige even krottig. Maar de plaats is jong en vooruitgaande, en heeft nog geen tijd gehad om te vervallen en te vervuilen, zooals de overige uit slijk gebouwde, voorheen gepleisterde steden. In de achterbuurten krijgt men dan ook niet zoo hevig den eersten indruk, dien dergelijke buurten in Pará op

den vreemdeling wel moeten maken: dien van een enkel, groot roovershol.

Kortom, Manáos maakt een vriendelijken indruk, en onze gastheer stelde ons in de gelegenheid, die drie dagen te midden van beschaafde menschen door te brengen. Een avond moesten wij zelfs op een partij, waar wij ons zoo ongelukkig nog niet gevoelden. Wel was de muziek..... nu ja, E. beweert dat er in Pará twee soorten van geraas zijn: muziek die gemalen, en muziek die gehakt wordt. Ook heeft een dame mij hier al eens gezegd: „O ja, mijnheer, een zeer mooi instrument, de „piano, maar, ik voor mij, vind een draaiorgel toch „altijd het mooiste.” Maar het waren aardige meisjes, die muziek hakten, er waren er zelfs, die wisten, dat er eene andere taal, dan Portugeesch bestaat, eene sprak uitstekend Engelsch, — wij waren onder menschen, wat men aan boord niet altijd zeggen kan. Manáos wàs eene oase, al zagen wij ook niets van de watervallen.

Want er zijn er twee, de eene klein, de andere zeer klein, doch beide zeer liefelijk volgens de afbeeldingen te oordeelen. Gedurende de negen dagen van de reis en van ons verblijf is ons door iedereen onze plicht voorgehouden; wij moesten die watervallen zien, maar mochten ons geen moeite geven, men zou alles wel voor ons in orde brengen. En in Manáos werd ons dagelijks herinnerd, dat wij ze nog niet gezien hadden: „Jelui „moest nog wat blijven, maar morgen kan het, wacht „maar.” En dan aan iemand de opdracht gegeven, en die iemand zou voor alles zorgen, rijtuig, ontbijt, en gezelschap. Den volgenden morgen hoorden wij, dat het na het ontbijt zijn zou, — ook goed. En een paar uur na het ontbijt, toen toevallig die iemand voorbij kwam: „En de cachoeira?” — „De cachoeira, cachoeira? Vandaag?” — „Ja, dat hadt gij beloofd, en zij

„gaan heden avond weg.” — „Ja, maar voor heden is „het te laat.” En daarmee liep het heel kalm en vredelievend af, en wij zagen den waterval niet. Het is dan ook onze schuld, dat wij, na drie dagen, waarin het had kunnen geschieden, reeds weggaan.

Onze bagage hebben wij in Manáos vermeerderd met een reusachtigen schildpad, dien wij in Pará aan eene dame van onze kennis denken te zenden.

24 Dec.

Wij sukkelen vervelend voorwaarts, in plaats van stroomafwaarts te vliegen, dank zij een geheel schoener, dien wij op sleeptouw hebben. Dit brengt nog mede, dat de kolenvoorraad niet voldoende is, zoodat wij telkens moeten stoppen, om hout in te nemen, wat natuurlijk, met de bekende een-voor-een-methode, telkens eenige uren kost.

De schoender, zooals Jan gezegd zou hebben, verschaft ons ook het genoegen van drie douane-heeren, die hun liefelijk aanschijn beurtelings op de beide schepen vertoonen. Een schip kan toch niet van uit zee naar en van Manáos zonder zulk toezicht. Waar zou het heen met de formaliteiten? Gisteren werd er voor een vijftig gulden tabak aan boord van den schoener gebracht. Groot douanekonsistorie, een half uur lang, het viel kennelijk buiten de gevallen in hun boekje voorzien, dat de kapitein onderweg een kennis zou hebben! Goede raad duur, eindelijk, — ja, de tabak moest dan maar onder douanehoede medegaan, en zoo geschiedde het.

Neem het hun niet kwalijk, het was een te groot buitenkansje, eens iets te doen te hebben. Want Brazilianen aanvaarden over het algemeen eene reis van dagen of weken, zonder een zweem van bezigheid mede te nemen, en aan boord is zelfs geen dambord of dominospel aanwezig. Op veertig passagiers zult gij geen

vier boeken vinden, waarvan dan nog één een almanak is. Dag in dag uit doen de lieden niets dan hangen, en keuvelen, soms ook wat kaartspelen, een beetje hazardspel, wat kunstjes met kaarten, en zoo vlieden de dagen. Zijn er veel jongelui aan boord of veel lieden uit de binnenste binnenlanden, dan worden zij ten slotte lastig, als kinderen wanneer de kindermeid uit is. Op het eind der reis geniet men wel eens katjesspel, met veel zinneloos gegil, waarom dan luidruchtig gelachen wordt.

Ik heb eens bijgewoond, dat eene bende studenten, jawel, juristen, in een plaatsje naar wal trokken, een huis binnen gingen, en in de keuken volvoerden, wat men anders in een kleiner lokaal doet. Dat was eerst geestig, wel een uur lang werd er aan boord om gelachen. En toch, zoo is de Braziliaansche aard niet, zij worden laf uit nietsdoenerigheid. Ik heb dan ook altijd aan boord Engelsche of Hollandsche boeken bij mij, liefst zelfs Duitsche met Duitsche letters gedrukt. Als zij uw boek kunnen lezen, wees dan overtuigd, dat gij het weldra in allemans handen zult zien.

Het landschap is meestal treurig, door gebrek aan verlichting. Valt er soms eens een zonnestraal, dan verandert alles. Zoo was Obidos zeer schilderachtig, gebed in het groen, boven eene vertikale rotswand te midden van groene heuvels. Ook Porto de Moz aan de Xingú was lief, onderstreept door de blinklichtjes, die naar beneden schoten tusschen de massa's door van eene dreigende donderwolk, die hier en daar eene diepe schaduw wierp naast een zilveren lichtstreep. En toch bestaat het plaatsje uit skeletten van huizen, tusschen anderen in, die bijna invallen, rondom eene kerk gegroepeerd, waarvan de kalk reeds in groote lappen het leem der muren verlaten had. Tot zelfs in dit land van belofte verval!

Wat heeft Brazilië toch gedaan om dien vloek te verdienen?

Te Obidos was vooral de plaatskommandant opmerkenswaard, in zijn huiskostuum. Om van onderop te beginnen: eerst een paar zelfkanten pantoffels, volgens de vaste gewoonte van het land, te klein voor den voet, en van achteren platgetrapt, zoodat zij hangen te bungelen en de hiel vrij in het luchtruim zweeft. Daarboven een paar rimpelige kousen en een paar duim van een kleedingstuk dat men gewoonlijk niet vertoont. Over alles heen een lang nachthemd, vuurrood, met witte bloempjes bezaaid. Aan de bovenzijde sierlijk openge-slagen, liet dit een groot gedeelte van een bruin perkamenten hals zien, gerimpeld als die van een schildpad. Daarboven een bruin gezicht met witte stoppels. Maar vriendelijk was het bruine gezicht, en verstandig ook, de man wist ons in korten tijd heel wat wetenswaardigs te vertellen.

Voor Breves, 25 Dec.

Een nieuw natuurverschijnsel ontdekt! Pará ligt niet op eene vaste plaats, elken dag trekt het wat verder oostwaarts. Ten minste, wij zouden er eerst den 24sten des avonds aankomen, maar langzamerhand werd het den 25sten, toen den 25sten des avonds. En, toen wij gisteren zeven uur lang voor een alleenstaand huis in eene modderomgeving hadden gelegen om hout in te nemen, toen was het reeds den 26sten geworden, en nu heet het al weder morgenavond. Wie weet? Nu, als het passagiers die uit het Oosten komen, eveneens gaat, dan heeft de stād kans, om steeds heen en weder schuivende, toch ongeveer op dezelfde plaats te blijven liggen.

Heden hadden wij een schoon eindje, omdat wij het reeds vermelde nauwe kanaaltje overdag passeerden, zoodat wij, bij uitzondering, de détails te zien kregen,

die hier toch altijd schoon zijn. De hooge palmen zijn ook hier talrijk, en hier en daar spreidt een enkele reus met rechten, witten stam, onderaan, gelijk een Gothische toren, door beeren gestut, hoog in de lucht zijne kruin boven honderd andere boomen uit. En de altijd sierlijke klimplanten over alles heen, en in plaats van de volstrekt ontbrekende bloemen verscheidene soorten van blauwe kapellen, — als goud blauw kon zijn, zou het er in een zonnestraal zóó uitzien.

Het is onbeschrijfelijk, hoe de oevers hier steeds worden weggeslagen. Op eene plaats, waar het strand bijna volmaakt horizontaal is, kwamen wij toch met onze vrij groote schuit zoo dicht langs den wal, dat men met het meeste gemak kon overstappen. Een bewijs, dat de oever rechtstandig in het water afvalt, geheel weggevaagd. Dit land wordt natuurlijk elders weer afgezet, voor een deel in zee, maar ook ontstaan voortdurend nieuwe eilanden, evenals er voortdurend worden afgebroken. Men ziet het gebeuren, men ziet eilanden in allerlei stadiën van wording: een drijvenden boomstam, een vastgeraakten boomstam, een weinig grond er tegen aan en dadelijk een bosch er op, dat de vergrooting van het eiland weder bevordert.

Breves heeft den roep van bij uitstek ongezond te zijn. Het is een van de verbanningsoorden voor rechterlijke ambtenaren. Als er een groen ministerie opgetreden is, dan verplaatst men eenige van de geelste rechters naar zulke oorden. Afzetten kan men hen niet, maar dan bedanken zij al licht, en dan is men die al vast kwijt. Het was een rechter, die mij dit verhaalde, ik laat het voor zijne rekening.

Pará, 27 Dec.

Toch nog gisteren hier gekomen, niettegenstaande nog meer oponthoud, eer romantisch, dan aangenaam.

Den 25ten had men ons juist aan tafel medegedeeld, dat wij in den nacht nog hier zouden zijn. Wij waren opgevlogen om eene stoomboot te zien voorbijtrekken, wat altijd voor de bevolking van beide een heel feest is, en zoo waren wij in goeden luim. Maar reeds zagen wij eene tweede stoomboot, en spoedig kwam men tot de overtuiging, dat die vastzat. Het was er eene van dezelfde maatschappij, dus stil liggen en om tijding vragen.

Jawel, zij lagen er sinds den vorigen avond. In Breves was een leerling-loods bij het looden overboord geslagen, door het rad gepakt en verdronken. De loods, die veel van hem hield, was daardoor zóó van streek, dat hij een uur of zes verder de boot op eene zandbank zette. Zulke uitleggingen worden voor zoete koek opgenomen, — als de schuldige groen is.

Wij moesten de passagiers overnemen, zeventig stuks bij de velen die wij reeds hadden. Gelukkig waren de meesten voor het benedendek, waar men zich toch tusschen de honden, de opgehangen stukken vleesch, de schildpadden en kinderen nauwelijks bewegen kan. Maar boven kregen wij er toch ook nog, en daar de boot van boven kwam, waren er daar onder, nog onaangenamer, dan wat wij reeds hadden.

Het eten leed er meer onder, dan het slapen, want er was in het geheel niet op een maaltijd meer gerekend, en wij kregen dan ook een bitter klein beetje, als hongerige wolven verslonden wij tot het laatste brokje. En slapen deden wij toch niet veel, daarvoor zorgde eene donderbui. Een gedeelte van den nacht bracht ik in mijn stoel door boven op de etenstafel, en toen de regen opgehouden had het dek te overstroomen, vond ik trots alle voorzorgen, mijn bed zoo nat dat ik maar elders een goed heenkomen moest zoeken. Zulke zaken moet men zich in de tropische landen nooit te hard aantrekken.

Te drie uur kwamen wij hier terug. De schildpad bereikte dadelijk zijne bestemming. Fraai versierd met een bouquet en een rooden strik op zijn leelijken rug, zoo droeg Piet hem op zijn hoofd weg, Mevrouw C. schoot in een schaterlach toen zij het zonderlinge geschenk zag, maar den volgenden dag at zij het op.

HOOFDSTUK VI.

• DE S. FRANCISCO.

Sabará, 11 April.

Daar ben ik dan eindelijk aan de rivier! Al gedurende eenige dagen, zult gij antwoorden, als gij de vorige brieven aandachtig gelezen hebt. Maar hier is het eigenlijk pas eene rivier: hier kan men er met veel moed en weinig diepgang op varen. En varen zal ik, maar moeite kosten zal dit ook, want de schuit moet ik hier eerst laten maken, en dat is iets, dat hier eigenlijk nog maar eens vertoond is, toen de Keizer de rivier eens wilde zien.

En die rivier is ook nog de S. Francisco zelf niet, diens bovenloop is al weder door een waterval afgesloten. Deze zijtak, de oostelijkste der twee, waaruit de rivier eigenlijk gevormd wordt, is iets beter bevaarbaar. Het is de Rio-das-Velhas.

Reeds gisteren bracht ik mijne brieven rond. Die schijnen juist aan de goede lieden geweest te zijn, want ik word flink geholpen, wat niet wegneemt, dat voorloopig het aantal dagen, waarin men eene schuit kan vervaardigen, nog geheel onbepaald is. En heden is het Goede Vrijdag: de vrome „Mineiros” (inwoners der provincie Minas-Geraes) nemen eigenlijk de geheele

Paaschweek als feestweek, d. w. z. zij werken niet, zoodat er vóór Maandag in geen geval begonnen wordt. Dus geduld, geduld, Braziliaansch geduld.

Toch kreeg ik heden vleesch, en, tot mijne groote verwondering, at Pedro er ook van, niettegenstaande ik hem eieren genoeg gelaten had.

Sabará is een vrij groot plaatsje, juist op de plaats gelegen waar een ander riviértje in de Rio-das-Velhas vloeit, zoodat twee groote bruggen de stad bijeenhouden. Het is kennelijk nog eene oude Portugeesche nederzetting: zeer nauwe, ongeregelde straten, met schrikbarende hellingen, doch allen geplaveid; kleine, dicht opeengepakte huisjes, met raampjes, die met gesneden houten traliewerk voorzien zijn, dat zijn Moorschen oorsprong niet verloochent.

Van den zonderlingen naam der rivier — die beteekent: Oude-vrouwenrivier — geeft men mij de volgende afleiding. Toen de eerste Portugeezen van uit S. Paulo hier kwamen, vonden zij een Indiaansch dorp, waarvan de bewoners gevlucht waren, op eenige stokoude vrouwen na, die men op een boomstam vond zitten jammeren. Deze werden door de kolonisten uit medelijden onderhouden, en naar haar werd de rivier gedoopt.

16 April.

Naar Morro-Velho geweest, de oudste goudmijn van den aardbodem, geloof ik, waarin nog gewerkt wordt. Ik reed er heen met een der leden van de firma, die mijne schuit binnen veertien dagen, bouwen zal, des morgens vroeg reeds. Mijnen en gebouwen liggen op eene vrij groote hoogte, aan den voet waarvan het dorp Congonhas ligt, dat natuurlijk zijne reden van bestaan alleen aan de mijnen ontleent. Deze laatste behooren thans aan eene Engelsche maatschappij.

De vriendelijke direktEUR ontving mij met zijne fa-

milie recht gezellig. Ik vond hen nog aan het ontbijt, wat niet onaangenaam was, na een flinken rit op een nuchtere maag. Want de oude dame van mijn hotel houdt niet van vroeg opstaan, mijn eerste ontbijt had uit een slok water bestaan. Reeds dadelijk werd mij aangekondigd, dat een dag niet voldoende was, om alles te zien, en het kostte hoegenaamd geene moeite, mij tot blijven over te halen: mijne twee weken moet ik klein krijgen.

Reeds dadelijk na het ontbijt bezichtigde ik alles, wat boven den grond te zien is; het tot poeder malen van de groote rotsblokken, die uit de mijn te voorschijn komen; het amalgameeren; het afdampen van het kwikzilver in de groote retorten, het in vormen smelten van het goud.... ik zag, in allerlei vormen, genoeg goud om een half dorp voor te koopen.

En in den namiddag bezagen wij een paar van de belangrijke waterwerken, die van heinde en ver het water aanvoeren. Want steenkolen zijn er niet, de eenige beweegkracht is water. In welke richting men dan ook den blik wendt, overal draaien groote water-raderen langzaam krakend rond.

En des avonds deden wij eenige kinderlijke spelen, — wat is het toch genotrijk, zoo nu en dan weder eens onder menschen te zijn, wier gewoonten meer op de uwen gelijken!

Gisteren omstreeks negen uur werd de reis naar de mijn ondernomen. Die is duizend voet diep: Niedermennig en Salzburg zijn er kinderspel bij. Ik werd dan ook behoorlijk aangekleed. Een geheel pak van zeildoek, een grof wollen hemd, een paar schoenen zoo hard, als de rots zelve, en voor een of anderen Goliath gemaakt; een linnen kalotje en daarop een hoed, zoo hard en zoo zwaar, dat een ijzeren ridderhelm mij niet

aangenamer had kunnen zitten, en daartegenaan met eene prop klei eene brandende vetkaars geplakt.

Zoo toegetakeld, gingen wij: de Directeur, een „captain”, of opzichter, en ik zelf, eerst een honderd meters loodrecht naar omlaag. De lift is iets minder weelderig, dan die van het Grand Hotel. Er is plaats op voor vier van de ijzeren karretjes, die met erts beladen worden. Tot op het platform, waar de lift eindigt, worden de karretjes langs rails door de machine opgetrokken.

Verder ging de tocht langs ladders. Dezen zijn niet breed, en hebben soms hellingen, die niet veel van recht op afwijken. Gij kunt u dus het gezelschap voorstellen, als katten afdalend op handen en voeten, elk met zijne kaars op den hoed, en langzaam vervuilend, want modder is er overal. Het allerlaatste eindje is zelfs een ladder, die aan kettingen vrij in de ruimte zweeft, — slechts 15 voet hoog, maar lang niet vermakelijk!

En toen was ik in de diepte. Een uitgestrekt duister hol, voor oogen, die reeds aan het volstrekte duister gewend zijn, schemerachtig verlicht door de flauwe lichtpuntjes, waarvan elk gedragen wordt door een grijs, voortbewegend iets, waarvan men begrijpt, maar niet ziet, dat het een mensch is. Op den bodem dwalen zij rond, langs de wanden dwarrelen zij, hoog boven u.... hoe zij er komen, en zich vasthouden, is een raadsel: elke man is een Blondin.

De meeste lichtpuntjes gaan regelmatig op en neer, met elken slag, dien de drager geeft. Een houdt het boorijzer vast, een ander geeft er mokerslagen op, telkens wordt de bout een klein weinig omgedraaid en zoo boren zij en boren, een paar van hen, twee gaten daags! Welk eene wriemelende wereld van nietige wezentjes in dat groote, grauwe hol, dat wel eindeloos zou

kunnen zijn, want ziet gij naast u al eens eene wand, in alle andere richtingen ziet gij slechts grauww, einde-loos, dof grauww. Hier pompen er eenigen, ginds brengen anderen een stutbalk aan, er wordt gesmeed, getimmerd, maar het is alles hetzelfde : kleine wezentjes, die onbegrijpelijke dingen in eene onbegrijpelijke omgeving uitvoeren.

Het schijnbaar grenzelooze gewelf is geheel ondervan-gen en geheel gesteund door houten stellingen. Eene ontzettende hoeveelheid hout wordt hier gaandeweg diep onder de oppervlakte der aarde begraven, eeuwenoude boomen, soms van de fijnste houtsoorten, ceder en palisander. Dagen en dagen lang moeten die woudreuzen hierheen gesleept worden, zoodat een van die balkjes minstens op 500 Gulden te staan komt. Ik kwam er juist een tegen, door 32 ossen getrokken. Het is jammerlijk om te zien, hoe, in een land, waar de bosschen toch al zoo weggekapt zijn, zulke prachtboomen zonder tal voor altijd weggestopt worden. En doelloos is het toch niet : een van de mijnen derzelfde maatschappij is vroeger eens ingestort, hoeveel lieden daar begraven liggen, zullen wij maar niet zeggen : dan nog liever eenige boomen.

Uren lang waren wij daar in die diepe spelonk ; overal werden steenen gezien, gebroken en bepraat, zoodat wij zelfs allen het dynamiet-koncert vergaten, dat mij beloofd was : het springen van eene mijn. Ik kreeg dit later, toen wij reeds weder verscheidene ladders op waren : de klank viel mij toch niet mede, ik had zwaarder donderslagen verwacht. Hebt gij al eens gestaan met een dynamiet-patroon in de linkerhand, en eene nitro-glycerine-lont in de rechter ? Ook dat buitenkansje heb ik gehad, maar ik wil wel bekennen, dat mij eene koude rilling langs den rug liep. Een klein onvoorzich-

tigheidje en..... Eene enkele maal gebeuren er wel eens ongelukken: er loopt hier een Chinees rond, waarvan niet veel meer dan de helft overgebleven is.

De terugreis naar het daglicht — wat is dat dan heerlijk blauw! — is natuurlijk vermoeiender, maar gemakkelijker dan het dalen. Het gaat zelfs vlugger. Gij zoudt mij van grootspraak beschuldigen, als ik u wilde wijsmaken, dat ik niet vermoeid was. Zelfs heden ben ik nog eenigszins stijf. Was het om de vermoeienis, dat ik mij zoo gemakkelijk liet overhalen, nog tot heden te blijven? Och neen, ik had het er veel te goed. Gisteren avond hadden wij er eene repetitie voor een weldadigheidsconcert, dat ik er Zaterdag ga bijwonen, en een robber whist tot besluit.

Het personeel van Morro-Velho, twaalfhonderd man, bestaat bijna geheel uit Engelschen, Brazilianen van allerlei tint en Chineezen. De maatschappij maakte veertien maanden geleden al hare slaven vrij, maar zij huurt er nog wel van anderen.

Gelukkig werd de terugreis niet zooals de heenreis onaangenaam gemaakt door een of ander dood gedierte, dat vrij dicht bij den weg moet gelegen hebben. De vliegende vrijwilligers der gezondheids-kommissie hadden reeds hun plicht gedaan. Ik heb u misschien nog nooit van den urubú gesproken, omdat het eene van die zaken is, hier overal zoo gewoon, dat men zoo niet begrijpt, dat zij elders niet bekend zouden zijn. Een afzichtelijke, maar hoogst nuttige vogel, zoo groot als een raaf, dof, vuil zwart, met naakten, zwabberigen hals, log en lomp in zijne bewegingen, wipt vijf of zes maal over den grond, eer hij opvliegen kan, leeft uitsluitend van rottende lijken. Zoodra men hen in grooten getale hunne cirkels in de lucht ziet beschrijven, weet men wat het beteekent. Een walgingwekkend wezen,

maar hoe nuttig in landen, waar de menschen zoo zorgeloos zijn! In de steden zijn zij dan ook talloos, en het dooden er van wordt streng bestraft.

18 April.

Ik verloor hier het vroeg opstaan. Wij gaan zoo langzamerhand naar den dag, die voor u de langste is, maar voor ons, hier aan de andere zijde van ons bolletje, de kortste. In Pará of Batavia maakt dit geen, in het dagelijksch leven bemerkbaar, onderscheid. Hier zijn wij echter ver genoeg van de linie verwijderd, om het wel degelijk te gevoelen. Als men op gewonen, tropischen tijd opstaat, krijgt men geen thee, nog in geen uur zal iemand opstaan om water te koken. En ga ik met de instrumenten naar buiten, dan vind ik, dat ik nog heel wat wachten kan, eer de zon er gebruik van belooft te maken. Maar mijn weg ligt noordwaarts, en na Juni keert de zon terug, en de goede gewoonten ook.

Morro-Velho, 19 April.

Gisteren na den middag afgehaald door den Heer M., den directeur van eene andere mijn van de Engelsche maatschappij. Hij ging ook feestwaarts. Des avonds hadden wij de groote repetitie, — met mijne weinige muziekkennis, zal ik daar maar niet van spreken. Van avond het feest.

Onderweg heb ik mijne boot weder eens gezien. Het werk vordert; ik heb nog al hoop, dat dit geen verder oponthoud zal geven.

Sabará, 23 April.

Pas gisteren hier teruggekomen.

Het concert liep goed van stapel, al werd het, bij de repetitie vergeleken, aanmerkelijk ontsierd door de medewerking van de plaatselijke stafmuziek, onder aanvoering van den schoenmaker. Zelfs boven de vele ongeöefende muziekkorpsen, die men in zulke binnenlanden te hooren

krijgt, muntte dit nog uit in barbaarschheid. Andere troepen werken zich ten minste door hunne stukken heen, deze dapperen bleven zoo nu en dan geheel steken. Meestal was een van de horens bovendien een paar maten vooruit. Doch het allerergste van den avond was de bittere koude. Het is op deze hoogte toch reeds koud: in den salon van het directeurshuis staat een schoorsteen! Maar het feest had plaats in een groot lokaal zonder zoldering, boven op een heuvel, hoe de zangers het uithielden, begrijp ik niet.

Zeer aardig was eene tooverlantaarnvoorstelling tot slot, en nog aardiger de opmerkingen der toeschouwers. Dit waren voornamelijk de Engelsche werklieden en hunne gezinnen, zoo heel fijn waren dus de uitroepen niet altijd, maar toch was er maar eene onwelvoegelijk.

De daaropvolgende Zondag, met het bekende geloovige luieren, was nog al zwaar, maar er kwam toch een eind aan, en eerst Maandag na den middag nam ik van die gulhartige lieden afscheid. Met den heer M. at ik hier in het hotel, na nog even de boot geïnspekteerd te hebben. Daarna stegen wij weder te paard, want ik zou ook de andere mijn te Cuiabá even bezoeken. Dat even zou in een regentijd zoo heel weinig niet geweest zijn, want wij hadden een riviértje eens, een ander zeven maal te doorwaden. Zooals het nu gaat, worden de voeten wat nat, daar een muilezel niet door het water gaat als een visch, zonder te spatten, maar een bad kreeg ik toch niet bepaald. Het was eigenlijk reeds vrij donker; terugrijdende zag ik echter gisteren, dat de weg door eene zeer schilderachtige vallei voert, fraai begroeide hellingen, met vele beken, die allen hun aandeel goud afvoeren: de rivier vertoont steeds aan beide oevers een groenachtig streepje van stofgoud.

Ook te Cuiabá ging ik de mijn binnen. Maar dit was geen ernstig werk, slechts een wandelingetje, en meer was ook onnoodig, na de „grondige” bezichtiging van Morro-Velho. Ik kreeg niet eens een pakje aan, en werd toch niet veel vuiler, dan de rit mij reeds gemaakt had.

De mijn heeft twee horizontale ingangen. Een daarvan is een lange tunnel, met rails er in, wij stapten in een van de karretjes, die erts naar buiten brengen, en een muilezel trok ons naar binnen, tot aan een punt waar wij nog eene, eveneens horizontale, galerij inwandelden, — alles slechts kinderspel bij de groote mijn vergeleken.

S. Luzia, 24 April.

Gisteren omstreeks half tien uit Sabará vertrokken met het stoombootje van Morro-Velho, dat hout moest gaan halen, en waarvan de reis recht vriendelijk zoo geschikt was, dat ik er van kon gebruik maken. Eigenlijk is het vaarwater ongeschikt voor een stoombootje. Om de vijf of tien minuten zaten wij vast. Dan eens kwamen wij los met achteruitstoomen, dan eens met ijverig boomen, een paar maal moest alle man te water, om het ding af te schuiven, wat menigmaal een half uur kostte. Schoon is de reis. Nog steeds aan beide zijden heuvels, rijk begroeid; eene sterk kronkelende rivier, eene blauwe lucht — met die gegevens kunt gij u het landschap samenstellen.

De lucht was mij wat al te blauw, de felle zon, eene verkoudheid, en de machine misschien, bezorgden mij zware hoofdpijn. Men gewent niet op eens, uit Pará komend, zoo gemakkelijk aan het groote temperatuurverschil tusschen dag en nacht. Hier toch mag men werkelijk van winter spreken, want, hoewel wij eerst in het begin er van zijn, gelijkt het klimaat vrij wel op dat van Europa, — een koude, mooie April b.v. in

Zuid-Frankrijk. In de zon warm, des middags zeer warm, maar, zoodra de zon onder is, koud, in den vroegen morgen zelfs vinnig koud, voor wie aan tropische hitte gewoon is geraakt. Het zonderlingste is, de zon zoo laat te zien opgaan, en zoo laag te zien blijven! En droog wordt het langzamerhand zeer, men zegt mij, dat wij nu niets dan volstrekte droogte te wachten hebben.

Hoe langzaam de reis ook ging, wij waren hier nog met daglicht. Maar daarmede was het niet afgelopen. Het dorp ligt namelijk hoog boven de rivier, en op eenigen afstand, recht schilderachtig, met zijne twee kerken, maar minder gelegen voor wie er heen wil. Eene poging om beneden kwartier te vinden, mislukte. En ik had reeds vernomen, dat het kamerlid, voor wien ik een brief had, weder een uur buiten de plaats woonde, waar, dit wisten mijne lieden niet. Maar op den brief van den bisschop ontving de pastoor mij recht welwillend.

Met zijne goede oude moeder bewoont de pastoor een eindeloos huis, maar het is nog al vervallen, gelijk geheel S. Luzia, dat op een puinhoop gelijk, gelijk dit geheele gedeelte van Minas: een treurig bewijs van den vloek, dien het goud met zich brengt! Vroeger was ook hier rijkdom, toen het goud nog aan de oppervlakte te vinden was. Thans is dit niet meer zoo, en door het uitwasschen is de bovenste grondlaag geheel verdwenen, en menige plaats voor kultuur ongeschikt geworden. Het hout is weg, en de bewoners, door goud verblind, zouden toch den grond niet bebouwen. En zoo leeft men voort, steeds achteruitgaande; de goede huizen vallen in, enkele hutten blijven den naam der stad voeren, in de schaduw der twee treurende kerken.

Sabará, 26 April.

De terugreis ging recht voorspoedig, reeds te half vijf waren wij hier. Er werd eens flink gefloten, en nauw was mijne bagage op het strand gezet, of Pedro, die voor de chronometers achter gebleven was, kwam al met de dragers aanzetten. Of ik daarom zoo spoedig in huis was? Lang niet: op de brug viel ik in de armen van de paar kennissen, die ik hier maakte, omstuwd van al de jongelingen uit Sabará in hunne feestkleederen, en beladen met hunne muziekale foltertuygen. Een groot feest? Och neen, men ging in triomf mijne schuit, die intusschen klaar gekomen was, van boven halen, en zij kwamen juist een paar minuten te laat, om met het stoombootje te gaan! Dus deden zij de reis maar te voet, trompettend en wel. Erg rouwig was ik niet, dat mijn ledige maag mij een goed voorwendsel gaf, om dien proeftocht niet mede te maken. En de oude dame van het hotel, D. Maria das Prazeres (Mevrouw Maria van de Genoegens) kookte zoo lang, dat ik de feestelingen hier niet eens ontving, wat mij, om der beleefdheid wille, meer speet. Er waren ruim vijftig man in de schuit geweest, zoodat zij laadvermogen genoeg blijkt te hebben.

Heden laat ik nog eenige kleinigheden veranderen, het dak van de tent wat verzwaren, de proviand wordt in balen en zakken binnen gedragen, en morgenochtend hoop ik te vertrekken. Gij ziet, Sabará is mij nog zoo ongunstig niet geweest. En een paar flinke wollen dekens hebben wij ons ook aangeschaft!

Gisteren avond sprak ik hier nog met een der kennissen over het verval van S. Luzia. „Och ja,” zeide hij: „ik heb er ook nog twee groote huizen, maar ik „laat die maar invallen, zij zijn toch niets waard.” Het eene had hij nog wel voor eene kwade schuld moeten

overnemen. Het keerpunt schijnt een opstootje in '42 geweest te zijn, dat heel wijsch met den naam van „oorlog van S. Luzia” bestempeld wordt. Het is waar, kogelgaten ziet men nog in de blinden, die nog niet gevallen zijn. Maar zonder dat zou het verval maar wat geleidelijker gegaan zijn.

Te water, 28 April.

Sedert gisteren varende op de prachtige rivier. Wel heeft het moeite gekost, om alles en allen ingescheept te krijgen, maar omstreeks tien uur kwamen wij dan toch weg. Half Sabará — vooral de jeugd — stond langs den oever geschaard, op de brug, op elken vooruitspringenden steen stonden toeschouwers, en de geheele woordeschat werd uitgeput, om genoeg uitroepen van bewondering te vinden. Die schuit is dan een wonder van scheepsbouwkunde, men zou wel gaan gelooven, dat men het in Glasgow niet beter doet.

Nu, het is een zonderling stuk werk. Gij hebt ook wel in uwe kinderjaren een arke Noachs bezeten — uit Neurenberg. Welnu, dan weet gij vrij wel, hoe mijn vaartuig er uitziet. Denk u een der oude schouwttjes, zooals wij in de singels plachten te hebben, maar langer, en aan beide uiteinden met een driehoekig verlengstuk. Niets dan een platte bak, met rechtopstaande wanden, zonder eenige bocht of ronding.

De bodem moet trouwens wel plat zijn: de rivier heeft hier en daar, als haar bed zich verbreedt, op de diepste plaats nog geen voet water.

Voor en achter heeft de schuit een huisje, uit latten bestaande, met doek bekleed. Daar dit tegen de zonnestralen ongeveer evengoed beschutte, als een nieuwjaarswensch tegen de pokken, heb ik er stroomatten op laten leggen, zooals de lieden hier voor matras gebruiken, en nu zit ik er zeer goed in. Ruim zelfs, want klein is

mijne kist niet, zeven meter lang en ruim twee breed. Tusschen de twee huisjes in staat de haard: een houten bak, met zand gevuld, op pooten. Daarboven ligt op twee steenen een ijzeren rooster: een groote stap vooruit bij de keuken van het vlot op de Parnahyba.

Als vaartuig heeft het ding eigenlijk alle mogelijke gebreken. De buitenplank is te smal, zoodat de lieden niet goed kunnen boomen; het geheel is zeer slap in zijne lendenen, en schudt als een dwaas, en luistert niet naar het roer, dat te klein is. Alles moet dus met de boomen gedaan worden, en hiervan laten wij er twee per dag in den grond steken, als oorlogschip is het dus ongeveer even goed als de ark zelve moet geweest zijn. Bovendien is het niet al te best waterdicht, en pakken de twee huisjes, die te hoog zijn te veel wind. Maar wij komen er toch, en gaandeweg zullen wij een en ander laten verbeteren.

Pedro is weer in zijn element: hij kan weer koken en schreeuwen en kommandeeren, en als verpozing eens wat van het zwaarste werk doen. Verder bestaat mijne manschap uit de drie getrouwen, die mij reeds langer dan eene maand volgen, en twee lieden, vader en zoon, die ik in S. Luzia opdeed. Papa is de loods, of stuurman, de zoon is op de voorplecht, met een boom. Deze post is zeer belangrijk, in een moeielijk vaarwater komt alles er op aan, dat de twee man voor en achter elkander met een wenk of een half woord verstaan. Zwaargheden hadden wij trouwens nog niet, vastzitten deden wij al menigmaal, maar dan gaan de lieden te water en, met een beetje trekken en sjoeren, komt men weer vlot.

Mijn stuurman zorgde wel, dat wij niet verder dan S. Luzia kwamen. Ik bleef in de schuit, om vroeg weg te komen, en ziet, mijn man was deugdzaam, en kwam

werkelijk vroeg terug. Wij zijn dan ook al een redelijk eind gevorderd. Maar vlug gaat het niet: de rivier kronkelt zoo bespottelijk, dat men tot de slotsom komt, dat de natuur nooit meetkunde geleerd heeft, ten minste zij weet niet, dat de rechte lijn de kortste is.

Maar schoon is de rivier. Voortdurend hooge heuvels aan beide zijden, bijna alle met bosch, waarboven een groot aantal palmen uitsteken, weelderige palmen, met groote gevederde kruinen. Nu en dan breken er rotsen door het bosch heen; geene zeer ernstige rotsen, maar zij maken effekt.

Funil, 29 April.

De cachoeira die aldus heet, zijn wij eigenlijk al voorbij; hier in de buurt liggen wel een paar hutten, waaraan wij dien naam maar geven, maar wij zijn toch gekampeerd. De tent blijft permanent opgeslagen, er slapen drie of vier man in, met een groot vuur zoo dicht mogelijk voor den ingang. Ik heb een heel aardig slaapkamertje, als de gordijnen van mijne tent gesloten zijn, maar koud is het er in.

Voorraad hebben wij genoeg, eergisteren kochten wij nog uit eene voorbijvarende kano een ontzettend grooten visch, waarvan wij reeds beide dagen allen atén, en er is nog heel wat gedroogd. Pedro heeft er zich ziek aan gegeten. Wij betaalden het monster grootendeels in tabak, want gij moet weten, dat ik ook kramer ben. Zout en tabak zijn hier vaak meer gewild, dan geld, en ik heb dan ook beide bij mij. Zout vijf zakken en tabak vijf en twintig meter; die is hier in een touw zamengerold en wordt bij de lengtemaat verkocht.

Pedro heeft van alles bij zich: goudwaren, echt en valsch, naalden, katoen — ik geloof dat al mijne mannen eenige koopwaar medevoeren.

Sitio, 3 Mei.

Gisteren avond hier aangekomen, het oord is eene fazenda, waar de kippen waarlijk niet duur zijn, wij koopen de groote voor dertig cent. Waren de biggen ook maar zoo goedkoop, dan kocht ik die alle, want zij hinderen mij zeer bij den arbeid. Die lievelingen zijn in dit land bijzonder onbescheiden.

De bergen worden schaarscher en van een zeer laag kaliber, maar toch was de vaart genotrijk. Ten eerste door het kronkelen der rivier, hoe dat ook de reis verlengt. En dan het prachtige bosch. Dit wordt verlevendigd door groote hoeveelheden van eene hooge grassoort, „canna braba”, wat wild suikerriet beteekent. Zilverwitte pluimen van een paar voet lengte, met lange, fijne sprietjes, die als franje, naar omlaag hangen, en die door het minste zuchtje bewogen worden. Die wuivende trossen steken overal en door alles heen.

Een boom, die ver over het water hing, was zoo schoon begroeid, dat zelfs de roeiers er op letten. Een geheel woud van stijve bladeren op de takken en er onder aanhangende, met duizende bloemtrossen van die kleine, licht roode bromelia, die in geheel Brazilië den stam, vooral van de manggaboomen, vaak in eene massa van bloemen verandert.

Menschelijke wezens verlevendigen maar zelden het tooneel, meestal nog in kano's, maar er zijn veel vogels, en overal op de vele zandplaten koeien. Waarom die juist op zonnige, onvruchtbare zandbanken gaan liggen herkauwen? Om het water?

Het glanspunt van de reis was een overhangende rotswand uit horizontale lagen bestaande, en van boven tot onder rijk bezet met de meest zonderlinge druipsteen-versierselen. Gordijnen van meters breedte hangen in

schuinsche houding naar buiten; groote massa's, slechts als door een draad met de rots verbonden en zelven naar onder en naar boven in eene menigte spitsen eindigend, als een gothisch ornament; lange fijne naalden, — allerlei grillige vormen. Denk u daarbij de nooit rustende plantegroei, die, van boven nederdalend en van onder opklimmend, zich overal tusschen die hangende gewrochten inwringt, ze insluit en omlijst, — een van de schoonste en meest verrassende stukjes natuur die ik nog te zien kreeg.

Verbeeld u, een mijner getrouwen heeft de mazelen! Zij heerschten in Queluz en Sabará, en de jongen was al lang verkouden. Een paar dagen geleden sprong hij gekleed en bezweet in het water, om naar iets te duiken; hij kreeg hoofdpijn en koorts, en gisteren ontdekten wij de mazelen. Men loopt hier te lande daarmede kalm in de lucht, maar gisteren vroeg ik toch eene kamer voor hem, en zond hem met eene dosis chinine naar bed. Heden is hij beter en ik hoop wel, dat de luchtige omgeving mij voor eene epidemie zal bewaren.

Trahiras, 6 Mei.

Onderweg halt gehouden te Jequetibá, een dorp met eene brug over de rivier, evenals S. Luzia had. Ik had een brief aan den pastoor, en vond een grooten man van omstreeks vijftig jaar, een schoon type van geestelijke, vooral toen ik hem het eerst zag, in de kerk met zijn lange gewaad. Er zou gedoopt worden, maar zoo groot is de Braziliaansche gastvrijheid, dat de toekomstige christentjes zoolang hebben moeten wachten, totdat ik in het huis van den pastoor geïnstalleerd was. Later hadden wij een praatje, en ik hoorde weder een en ander omtrent het land, want het was een scherpzinnige, beschaafde man.

Maar ongelukkig was het Zondag, en toen ik op het

gestelde uur aan boord kwam, ontbraken er drie van mijne mannen, en het kostte drie kwartier, eer ik hen, wel een weinig dronken, weder bijeenverzameld had. Het spijt mij, te moeten zeggen, dat Pedro aan het hoofd der boosdoeners stond.

Gisteren brachten wij den nacht bij eene zandplaat door, het eerste werk was weder geweest, een groot vuur aan te leggen. Spoedig genoeg zat ik er ook naast, en met behulp van den gloed en een flinke punch, was het de eerste avond, dat ik niet bepaald bibberde.

De punch was eene belooning, want de lieden hadden hard gewerkt. Gisteren maakten wij met de eerste cachoeira kennis. Het is eene zonderlinge gewaarwording, als men het kalm vlietende water voor zich uit zoo op eens ziet koken en bruisen; straks was het een meer en plotseling gelijkt het eene woeste zee in het klein, en al die golven duiden aan, dat de ondergrond niet te vertrouwen is. Als het water zeer laag is, zijn er misschien echte watervallen, nu is het telkens een steenen drempel, waar het water overheen krult, maar tot nog was het nog altijd diep genoeg, om er, met alle voorzorgen, over te kruipen. Sedert gisteren morgen hadden wij er zoo wel een tiental.

Enkelen hebben een geheel vrij kanaal. Vooral is gewoonlijk één arm zonder bezwaar, wanneer in het midden van de cachoeira een eilandje staat: een steen, wat grooter dan de andere, waarachter zich het zand opgehoopt heeft. Maar men moet het nog maar vooruit weten, of het kanaal vrij is. Anders gaat alle man aan de boomen, het roer, dat toch geen dienst kan doen, wordt uitgehangen, en de schuit omgewend, om den loods op den uitkijk te brengen. Met alle macht wordt tegen den stroom opgewerkt, om zoo langzaam mogelijk af te drijven; het gunstigste plekje wordt uitgezocht,

en voort schiet men over de golfjes, alle man steeds de diepte peilend en gereed om van boomstammen of steenen af te houden. En in een oogwenk is de woedende watervlakte weder achter u, en de ark glijdt weder in kalm water voort.

Lastiger wordt het, wanneer twee of drie van die stroomversnellingen kort op elkander volgen, met zeer weinig kalm water er tusschen. Er moet dan opgepast worden, dat de verkregen vaart het vaartuig niet onverhoeds op een verkeerd punt van den volgenden val brengt. Nog lastiger is het, wanneer men tusschenin de rivier moet oversteken, omdat het kanaal van den eenen val links, van den volgenden aan den rechteroever is. Met een goeden loods is er geen gevaar: de mijne kent het vaarwater, en is uiterst voorzichtig.

7 Mei.

Mijn gastheer is weder de pastoor. Ik krijg hier een veel gunstiger denkbeeld van de godsdienstige toestanden, dan in het noorden: de priesters hebben meer achting voor hun kleeid, en de leeken dus meer achting voor den priester en den godsdienst. Ook de kerken zien er tot nog toe beter uit, dan daar ginds, waar het vaak slechts armzalige bouwvallen zijn. Ook ziet men hier soms kruisen op de hoogten staan, en hier en daar eene goed onderhouden kapel.

Het uitzicht uit het huis van den pastoor is beperkt tot eene dorre vlakte, met een enkelen prachtboom in het midden, rechts de kerk en enkele huizen, en nog een paar huizen hier en daar verstrooid. Met één gemakkelijken stoel, geloof ik, dat mijne schuit nog beter gemeubeld is, dan het geheele dorp bijeengenomen. Het laatste woord van gemak hier in de binnenlanden is nu eenmaal een krukje met een lap leder of eene plank tot zitting. Zelfs een gewonen stoel moet men reeds in

de rijkere woningen zoeken. Gemakzucht kan men zeker den Brazilianen niet verwijten.

De koude is eene zeer geldige reden, waarom men hier de hangmat niet heeft aangenomen, waarin men in het noorden zoo heerlijk de warmste uren doorbrengt. Geheel onbekend is die trouwens niet: in Sabará worden er zelfs gemaakt. Doch gewend is men er niet aan, in geen enkel huis vindt men er haken voor.

8 Mei.

Van avond nog eene waarneming, en dan nog een eindje gevaren. Het is noodig, van alle losse uurtjes gebruik te maken, want het kronkelen der rivier verlengt de reis wel. Men zegt mij, dat wij drie uur zullen noodig hebben, om een punt te bereiken, dat hier een half uur gaans van daan ligt.

Pedro begint bedorven te worden. De omstandigheden brengen mede, dat hij over het paard getild wordt, maar het wordt zeer bemerkbaar. Hij doet bijna niets meer, dan wat hem op het oogenblik bevalt, en kommandeert de manschap voor al het overige. Gisteren was hij weer dronken. Ik heb heden eens met hem gesproken, het zal wel niet meer helpen.

Sacco do Porto, 11 Mei.

Hoe men voor zulk een oord, waar niet meer woningen staan, dan elders langs den oever, altijd nog een naam vindt? Ik beticht mijn stuurman, dat hij er een maakt, om mij te ergeren; ik vlas er al zoo lang op, eens eene waarneming in de anonieme wildernis te doen, uit aardigheid!

Gisteren morgen hield ik even op bij eene fazenda, voor den eigenaar waarvan ik een brief had, en waar ik eenige inkoopten wilde doen. Eene groote bezitting, en waar waarlijk gewerkt wordt. Het geheele binnenplein, waarop eene kleine boerderij had kunnen plaats

vinden, lag vol met boonen, die gekeerd werden om te drogen. Kennelijk zijn er nog vele slaven, en de gebouwen hebben dan ook den echten, ouden vorm, allen gekeerd naar het binnenplein, dat geheel afgesloten kan worden, om het wegloopen der slaven te beletten.

Het is een der stukken, waarin door vererving eene bezitting gesplitst is, veel grooter, dan eene onzer provinciën. Ik heb ergens gelezen, dat een vroegere eigenaar eene zonde op zijn geweten had, waarvoor de kerk hem in Portugal met het grootste deel van zijn eigendom deed boeten. Maar zijne afstammelingen kunnen ook nu nog verschillende dagreizen op eigen grond afleggen. Ik gun hun de welvaart van harte, sedert ik hunne bezitting gezien heb, die in redelijken toestand is, en waar gewerkt wordt.

Omstreeks den middag was ik weder aan boord, en wij gleden voort tot aan zonsondergang. Die komt mij, in dit jaargetijde, wel wat vroeg. Maar de cachoeira's maken het werkelijk onraadzaam, om des nachts te varen. Wij hebben er weder verscheidene overschreden. Waarom zou ik niet bekennen, dat die woedende kolken mij wel eens eene hartklopping bezorgen? Al weet men, dat het zoo erg niet is, het kan er soms gevaarlijk genoeg uitzien, en een paar maanden later zal men er ook wel niet overheen kunnen.

12 Mei.

Van een oogenblikje, dat de roeiers nog ontbijten, kan ik in de schaduw van het kreupelhout even gebruik maken, om u te zeggen, dat ik juist redelijk hoge bergen voor mij zie. Drie verdiepingen hoog, worden zij steeds doffer en blauwer. Ik zou hier wel in den avond willen zijn, want de lage zon maakt dan verrukkelijke lichteffecten. Men kan hier werkelijk van avondrood spreken; niet van dat zonderling avondrood, dat, dicht

bij de linie, als met een tooverslag komt en verdwijnt, maar van werkelijk avondrood, dat bijna een uur aanhoudt. En dan komt de maan; een dag of drie geleden was die juist vol, en verzilverde de kabbelende rivier: een stroom van schitterende, bewegelijke puntjes tusschen twee golvende lijnen van donker, blauwachtig groen.

Barra do Paraúna, 13 Mei.

Barra beteekent monding, en werkelijk stort zich hier de Paraúna, een vrij breede stroom, in de Oude-dames-rivier. Hier staan slechts een paar onbewoonde huisjes. Een brief, dien ik had voor den eigenaar eener fazenda, die hoogerop ligt, zond ik door twee mijner roeiers, en liet er bij zeggen, dat ik morgen ga. Tevens liet ik naar een stuurman hooren, daar de mijne mij hier verlaat.

Heden morgen passeerden wij het schrikbeeld der bemanning: de „cachoeira do Picão”. Reeds van den eersten dag af had ik daarvan moeten hooren. Het eene kanaal was niet diep genoeg voor ons, het andere niet breed genoeg; wij zouden de meest lastige en tijdroovende methode te baat moeten nemen: aanleggen, uitladen, aan wal een weg kappen door het kreupelhout, daarlangs de bagage dragen, en de ledige schuit zoo voorzichtig mogelijk over de gevaarlijke plaats aflaten. Dit zou, met al mijne zaken, wel niet eens in een dag afloopen.

Gisteren avond reeds hadden eenige koopers van de gouden en koperen heerlijkheden van Pedro ons gerustgesteld: er was zooveel water, dat er geen gevaar was. Maar toen wij er voor waren, hielden wij toch ons hart vast. Ten eerste omdat de groote val onmiddellijk op een anderen, kleineren volgt, zoodat men geen bedenktijd heeft: in razende vaart vliegt men er op los. En eene reeks van rotsblokken strekt zich van den eenen

oever naar den anderen uit, en daar tusschen en achter kookt het water zoo boosaardig, terwijl een paar lange, gladde golven, die niet van plaats veranderen, zoo duidelijk toonen, waar gezonken steenen liggen. En de stuurman staat te rillen, en roept met een beverige stem: „stoppen, stoppen, ik zie in het geheel geen door-„gang!” En men ziet alle spieren gespannen, vier krachtige kerels slagen er in de schuit eenige minuten lang bijna stil te houden een boom gebroken, en men weet niet wat er gebeuren zou, of liever men weet het best. — „Laat maar gaan!” — „Waarheen?” — „Links van „den steen, en dan scherp op dien boom aan!” — en wij schoten waggelend en bonzend vooruit, overal spatten de golven over boord, en in minder tijd, dan waarin gij dit lezen kunt, waren wij veilig in kalm water, — mijne lucifers waren nat geworden. Iedereen was vroolijk, want het ding zag er kwaadaardig uit, zelfs toen wij nog een dankbaren blik achterwaarts wierpen.

Den nacht hadden wij doorgebracht onder een heerlijke boomgroep. Over den oever hingen de takken, waar de manschap kop aan staart lag, over de schuit, en nog ver over het water. Het maanlicht, gezeefd door het fijne, zwarte loover, hier en daar een rood lichtpuntje op het water van onze lantaarns, niet al te groote koude het zou een goddelijke avond geweest zijn, als wij het brullen van dien leelijken waterval niet reeds zoo duidelijk gehoord hadden.

Ook werd het tooneel niet verfraaid door eene geheele familie met vervaarlijke kropgezwollen. Reeds van Carandahy af zijn die zoo menigvuldig, dat men aan Aosta zou denken.

Een liefelijke herinnering aan ons Europa geven hier de zangvogels. Den ganschen dag hoort men hen, in deze koelere streken, tijlpen, maar des morgens en des

avonds is het groot concert, terwijl ik mijn werk doe, is er aan alle zijden gezang; een is er bij, die den leeuwerik bedriegelijk genoeg nabootst.

Van vogels gesproken: Pedro vangt zooeven een schildpad, — er zijn er hier geen, zeggen de lui die het weten.

15 Mei.

De schildpad verspreidde zoo onaangename geuren, dat wij hem weder in het water gooiden. Een ander bericht, dat niet betrouwbaarder was: in de maand Mei regent het hier nooit. Wij hebben al tweemaal een buitje gehad, gisteren namiddag een paar donderslagen er bij.

De loods en zijn zoon zijn gisteren weder naar hunne haardsteden teruggegaan. Mijne twee roeiers, die den brief naar de fazenda gebracht hadden, kwamen terug met geen ander bericht, dan dat het moeielijk zou zijn, een vervanger te vinden. Doch gisteren, terwijl ik aan het werk was, en een paar toekijkers had, kreeg ik op eens eene ingeving: en jawel, een van de twee was een goede stuurman, en werd op staanden voet aangenomen. Als hij nu maar op zijn tijd komt.

De lange reis naar de fazenda was daardoor wel wat onnoodig geworden, maar ik had mijn bezoek nu eenmaal aangekondigd. Dus trok ik met Pedro omstreeks elf uur op. Wij waren nog niet honderd passen ver, of wij zagen een gezellig buikje boven op een muilezel aankomen, en boven alles een vriendelijk, rood, rond gezicht, met een grijzen stoppelbaard. Dit kon slechts de overste zijn, en hij was het. Een kwartiertje later kwamen zoon en schoonzoon aanzetten, en was het in het roeffje zoo vol, als maar eenigszins mogelijk is. Laatstgenoemde is Dr. Juris, maar wil eene weverij opzetten, hij reist rond, om daarvan de aandeelen te plaatsen.

Er zijn namelijk in deze streken eenige weverijen, die sterke, maar zeer grove weefsels leveren; ook het zeildoek van mijne tent is van inlandsch maaksel. Deze fabrieken bestaan uitsluitend door de verbazend hooge inkomende rechten, eene ongezonde industrie, maar dat zal men hier, evenals elders, wel eerst inzien, als het leergeld betaald is.

Het bezoek duurde een uur of drie: wel wat al te lang. Grappig was overigens de oude heer, die geen sigaar of sigaret wilde aannemen, omdat hij alleen pijpen rookt. Kort na de komst der beide anderen stond hij op, ging eens achter kijken, vroeg den roeiers naar allerlei, ging eens aan land, kwam weer terug, en wilde volstrekt maar niet weer gaan zitten, behalve op den rand der schuit, waar ik hem maar half zien kon, — alles, omdat hij zijn bejaard eindje pijp niet wilde laten zien.

A., 17 Mei.

Ik heb mijn zin, een ongedoopt oord! Wie weet, hoe ver ik het nog in het alfabet breng!

Na de Paraúna ontvangen te hebben, is de rivier al vrij aanzienlijk geworden. Hier is de breedte ongeveer 300 meter. Op sommige plaatsen is die echter veel grooter. Ook daar is dan de ondiepte niet hinderlijk, omdat er nog overvloed van water is. Wel is de stroom er erbarmelijk zwak. Toch vorderde ik goed, wat ten deele wel aan den nieuwen stuurman zal liggen, die veel minder vreesachtig is, dan de vorige. De cachoeira's die wij genoten, waren niet van de ergste; hij schoot er onversaagd op los. Een kropgezwel heeft hij ook. Zijn kameraad, die niets van roeien verstond, heb ik weggezonden; wij kunnen het best met een minder af.

Barra do S. Francisco, 20 Mei.

Geloof niet, dat dit reeds de groote rivier is, het is een klein stroompje, dat rechts in de Oude-dames-rivier valt. Wij zijn echter heel wat gevorderd, de rivier kronkelt veel minder, en, nu het water dieper is, wordt er meer geroeid, dan geboomd, en glijden wij met flinke vaart.

Het water van mijn riviertje, hoewel donkergekleurd, is heerlijk doorschijnend: voor het eerst sedert het begin dezer reis neem ik zoo recht genoegelijk mijn bad. Het oord is overigens lief, voor mij uit eene heuvelreeks: een uitlooper van het gebergte, dat het bekken der groote rivier aan deze zijde begrenst.

Pedro is kipaانبidder geworden. Reeds van Sabará af hebben wij eene witte kip bij ons, werkelijk een schoon dier, en zoo mak, als eene kip maar zijn kan. Pedro heeft verklaard, dat die pas bij hooge noodzakelijkheid mag geslacht worden, en is er letterlijk verliefd op. Het dier krijgt de lekkerste hapjes, wordt gestreeld, is altijd in vrijheid, en Pedro spreekt er mede als met een meisje.

Het regent hier nooit in Mei . . . na middernacht een slagregen, die ruim een uur aanhield. Mijn huisje is waterdicht, maar mijn gevolg had het minder goed.

21 Mei.

Al verveelt het u nog zoo, ik moet het nog eens zeggen, wat wij van de koude te lijden hebben. Des nachts heb ik het hier goed, omdat de schuit door den hoogen oever tegen den wind beschut is. Maar deze blaast onbarmhartig over de vlakte daarboven, zoodat mijne roeiers het alweder boos hebben. Mijn thermometer gaf 46° aan, denk eens, welk genoeg het is, daarbij in de open lucht te slapen. Van morgen moest ik telkens het werk afbreken, om eens bij het vuur

te kruipen; het is nu, een uur na den middag, nog niet warm.

Wij moeten niet ver van hier weder over eene belangrijke cachoeira, de Escaramussa. Gedurende een geheelen dag hebben wij aan ieder, dien wij maar tegenkwamen op de rivier, gevraagd, hoe ver wij er nog af waren. De antwoorden waren achtereenvolgens: 10 legua's, 2, 13, 10, 4, 2 en 3. Goed op de hoogte zijn de lui, van hunne onmiddellijke omgeving!

B., 23 Mei.

Hier zijn wij dan ook wel in de ongedoopte wildernis: ik heb zelfs nog geen enkelen toeschouwer gehad, dat is mij nog nooit gebeurd.

Gemakkelijk was de reis waarlijk niet: wij hadden weder verscheidene cachoeira's, waarvan behalve de Escaramussa, ook nog de Taboquinho zeer lastig is. Weet gij wat een kwaad oogenblik is? Als in het heetst van het gevecht met den fel bruisenden stroom zich op eens een hevig gekraak doet hooren: — de boom van den stuurman aan splinters! De anderen werken nog wat harder, iemand — niemand weet wie — grijpt een boom en geeft dien aan den stuurman, in hetzelfde oogenblik echter een gil, — de boom van Pedro ligt in het water, en hij zelf bijna aan de andere zijde; wel zijn wij een richel goed overgekomen, maar vlak voor ons ligt een eiland, waar wij recht op aanvliegen, en aan beide zijden er van kookt en schuimt het water, en steken er overal steenen boven uit: een ijzingwekkend gezicht, zelfs Pedro schreeuwt nu niet. Maar met wanhopige krachtsinspanning wordt naar den wal gehouden, ik krijg een boomtak te pakken, een sterke kerel springt met het touw te water, en daar liggen wij aan den wal, voor het oogenblik veilig.

Reeds staan er twee in het water, met niet veel

meer kostuum, dan de rozekrans van witte en zwarte kraaltjes om den hals en gaan op verkenning uit: allen staren hunne bewegingen met spanning na. Na een kwartier zijn zij weer aan boord: „nào ha novi-„dade!” (geen nieuws, het gaat best) — zegt Pedro, die natuurlijk een van de twee was, hij is altijd of voor, of achter, waar maar iets aan het handje is. En nu gaan bijna allen te water, met alle macht wordt de schuit in het veiligste vaarwater gehouden, voort schieten wij langs het eiland, de stuurman voorop, nu een stoot links, om van het eiland vrij te blijven, dan een rechts, om van een steen af te houden: in een oogwenk zijn wij weer in kalm water en alles is voorbij. Dit was de Escaramussa.

En toen wij de balans opmaakten: een boom weg, — die van Pedro was opgevischt, — de Zondagsche broek van Pedro in de diepte verdwenen, alles nat, het huisje op de voorplecht geheel platgedrukt, en de voet van mijn instrument gebroken, Pedro was er op gevallen!

Dit was een zeer ernstig geval, en wij begonnen allen met vrij zuinig te kijken. De stukken werden eens goed geïnspekteerd: ja, die eene poot kon wel wat korter, lastig, maar het zou toch wel gaan. Maar hoe? Beide houten, waaruit de poot bestaat, waren juist afgeknapt op de plaats, waar zij in de koperen huls gaan. Met scharen, messen, gloeiende ijzertjes, werd, in een uur of vier, al het hout er in poedervorm uitgepeuterd, en toen werd ontdekt, dat er twee, kruiselings geplaatste boutjes door het hout heen geklonken waren, wat alles nog bemoeielijkte. Maar onder den drang der omstandigheden is ieder een Edison, en, terwijl ik schrijf, is reeds alles in orde.

Gisteren avond landden wij wat vroeger, dan ge-

woonlijk. Ook dit ging niet gemakkelijk, want alles is hier dicht begroeid. Tweemaal gingen wij op verkenning uit, en moesten weer verder varen, er was geen open plekje te zien. Eindelijk werd in het bosch geland, en gehakt, gehakt, — heel wat boomen hebben wij laten vallen. Een redelijk zware boom werd op de geschikte hoogte afgehakt, de stomp gelijk gemaakt, het bronzen bovenstuk van den drievoet er op bevestigd, met spijkers? Neen, die zijn van ijzer, en dus bij magnetische waarnemingen ongeoorloofd: wij ramden groote stukken kopergeld in het hout, en het instrument stond paalvast. Daarna moest alles omgehakt worden, wat mij het uitzicht naar de Oostzijde benemen kon; het was eene echt Gladstone'sche hakmanie: Pedro geraakte zoo in vuur, dat, als ik hem had laten begaan, een stuk bosch verdwenen zou zijn, meer dan voldoende, om den grond voor eene villa volgens Rotterdamsche begrippen te leveren.

Terwijl ik van morgen mijn werk op den boomstomp deed, — gelukkig tegen den wind beschut: alweder die bittere koude! — zat Pedro altijd maar aan den drievoet te knutselen. Het kostte hem nog vijf uur, maar morgen wordt het ding weder ingewijd, het is weer bruikbaar.

Guaicuhy, 26 Mei.

Zie eens, of die naam u evenveel moeite kost van uitspreken en onthouden, als ons; Pedro struikelt er nog steeds even goed over, als ik. De uitspraak is: Goe-a-i-coe-i, in Hollandsche klanken.

Het oord ligt juist aan de vereeniging van de Rio-das-Velhas met de S. Francisco. De oude dames heb ik dan achter den rug, en ik mag er waarlijk geen kwaad van spreken. Tot het laatst toe was het een aangename tocht. Gedurende de laatste dagen was het een kalm genot: eene breede rivier, boschrijke oevers, hier

en daar een heuvelrug. Wat eentonig, maar, waar gij maar een schilder zoudt plaatsen, hij zou onmiddellijk schilderen, wat hij voor zich zag, alles is mooi genoeg.

Eergisteren hebben wij wat geluierd, zooals men doet, wanneer men zeker is, aan te komen, en gisteren kwamen wij bijna te laat hier, zooals men ook doet, als men zoo zeker is. Maar ik haalde toch nog eene tijdsbepaling.

Daarna op expeditie in het dorp. De man, voor wien ik een brief had, is op reis, maar zijne vrouw, eene half-Indiaansche, met overblijfselen van groote schoonheid, ontving mij daarom niet minder goed. Een troepje vrouwen, waaronder twee schoone mulattinnetjes, was bezig, onder haar toezicht van papier en klatergoud bloemen te maken voor het kerkfeest, dat over acht dagen moet plaats hebben. Den pastoor, die hier op bezoek was, vond ik bij eene dikke dame, kennelijk de aristokraat der plaats. Zij had verscheidene stoelen, was zindelijk gekleed, en verborg het gedeelte van haren boezem, dat te veel neiging had, om haar hemd te verlaten, onder een van die veelkleurig bedrukte tafelkleedjes, die hier geregeld als omslagdoek dienst doen.

Daarop groote omwenteling aan boord. Het bleek mij nu pas, dat mijne drie getrouwen mij in Sabará verkeerd begrepen hadden, en veel meer geld verwachtten, dan ik van plan was, hun te geven. Van weerszijden kennelijk evenveel goede trouw, het was een misverstand. Ik kondigde aan, dat ik er eerst eens op wilde slapen, en van morgen gaf ik hun, wat zij verlangden, maar gaf niets voor de terugreis, en wij waren allen tevreden. Mijn stuurman blijft gelukkig bij mij, en nog een ander.

27 Mei.

Het eerste gevolg van de afbetaling is, dat een van mijne roeiers nog al dronken is.

Gisteren heb ik de stad in oogenschouw genomen. Dit is spoedig afgeloopen. Eene straat, en nog een pad langs het strand, maar slechts hier en daar zijn beiden met huizen bezet. Aan het lagereinde staat de kerk: slechts een hoop steenen kan er treuriger uitzien. Veel te groot begonnen, en nooit afgebouwd. Een zeer klein gedeelte staat onder dak en is door een paar blinde muren afgesloten van het niet afgebouwde; eene deur, een paar gaten, waar vensters bedoeld waren, een paar balken die den afwezigen toegangstrap vervangen, en een paar stukjes muur, die ongeveer doen zien, wat men eigenlijk bedoeld had.

Het beste lokaal van de plaats is de gevangenis. Niet in druk gebruik: zij stond geheel open, en eene vrouw zat er heel kalm kant in te maken. Maar men heeft toch, evenals voor de kerk, indertijd goede verwachtingen gekoesterd: in het blok zijn wel gaten voor een dozijn liefhebbers. Ook zag ik in een huis een spinnewiel staan: een echt spinnewiel. Voorwaar geene blonde Gretchen, die er aan zat! Toch zijn hier blonde kinderen, zonderlinge speling: echte mulatten, met blauwe oogen en licht haar. Het komt meer voor.

Ik strekte mijne wandeling tot even buiten het dorp uit, om de samenvloeiing der beide rivieren te zien. In statige bocht kromt zich de S. Francisco, en de driesprong der wateren vormt een geweldige plas, doch benedenwaarts ziet het er vrij vervelend uit.

Ook al geen groot denkbeeld van de rivier krijgt men door de grootste merkwaardigheid der plaats: eene gezonken stoomboot. Door de provincie werd die voor eenige jaren naar de rivier getransporteerd, zij deed, geloof ik, een paar toertjes, en... zij ligt gezonken te Guaicuhy. De verschansing en de schoorsteen steken nog boven het water uit.

Extrema, 29 Mei.

Het vertrek uit Guaicuhy was ver van aangenaam. D. Maria zou mij wel twee roeiers bezorgen, er waren er in overvloed. Best; ondertusschen waren wij ook aan het onderhandelen, maar het vlotte niet, zoodat ik meer en meer mijne hoop op onze vriendin vestigde. Ten slotte bezorgde zij er één, en dien kon ik slechts krijgen, door eene kleine schuld voor hem af te betalen — aan D. Maria. Een ander wilde en wilde niet. Midden op den dag zie ik een zwart, dronken wezen aankomen en op eene mat aan den oever neersmakken. Dat was de door D. Maria gezondene!

Kort daarop hoor ik een gewezen en gehuil, dit was een van mijne eigene lieden, die, in eene bitter treurige drankstemming, met het hoofd in de handen zat. Toen ik te half drie wilde vertrekken, ontbraken er twee; Pedro zou den eenen gaan halen, en nog met den tweeden onderhandelen, en ik bleef over mijne twee dronken klanten de wacht houden. Na een paar uur komt de stuurman alleen terug, Pedro was het dorp uit, om nog een man te zoeken. Iemand gehuurd, om Pedro op te scharrelen, en hem met of zonder man terug te brengen. Een half uur later verschijnt Pedro, smoordronken, in een vloed van tranen, en, wip, daar ontsnapt de nieuweling. Ik haal hem terug, terwijl de stuurman op post blijft, en eindelijk steken wij van wal.

Juist zijn wij vlot: de rijst en maïs zijn vergeten, — en betaald. Beneden in het dorp weder aangelegd. Pedro weg, uit voorzorg de stuurman met hem mede. Maar jawel, deze kwam wel terug, Pedro niet. Ik er weer op uit, en eerst bijna aan het andere eind van het dorp kwam ik mijn dronkaard tegen, die haast niet kon staan.

Eindelijk kwamen wij toch weg, maar het was bijna

donker, en gij begrijpt, dat er meer geweend, dan geroeid werd. Ongelukkig had Pedro het in zijne dronkenschap tegen mij, zoodat de avond recht onaangenaam was. Ik kreeg, toen wij aanlagen, nog wat te eten, maar toen viel alles aan wal lijk, zoodat alleen Beraldo, de stuurman, beschikbaar was, om mijn bed op te slaan.

Gisteren morgen was er wel wat haarpijn aan boord, maar men schaamde zich ook een weinig, en roeide flink door: na het ontbijt waren de gemoederen tot kalmte gekomen.

Ook hier was mijn briefman afwezig. Mijne lieden hebben zich in Guaicuhy met hem bedronken, zonder te weten, dat ik aan hem juist een brief had. Wij werden door twee lieden verwelkomd, een ouden en een jongeren. Toen Pedro vroeg, of de laatste niet als roeier wilde medegaan. — „Dat is onze professor!” Gezegde schoolmeester heeft een ziekelijk, dom, bruin gezicht, en zijne bovenkleeding meer gaten, dan laken. Voor hier zal hij wel goed genoeg zijn, want het is vrij raadselachtig, wie hij onderwijzen moet. Rondom een onregelmatig pleintje staan enkele huizen en een kerkje; een achttal mannen, twee- of driemaal zooveel vrouwen, en een dozijntje kinderen is alles, wat ik ontdek.

30 Mei.

Wij zijn weder op reis. Als gij reeds een roeier te weinig hebt, is het een leelijk geval, als er een ziek wordt. De nieuweling had gisteren eene zware koorts, en ik begrijp nu, dat hij, bij het vertrek uit Guaicuhy, ook reeds minder dronken, dan wel ziek was. Wij zullen wel zorgen, dat hij het niet weder krijgt, maar onder-tusschen gaat hij een paar dagen als versiersel mede. Wat gij niet gelooven zoudt, als gij zijn leelijk zwart gezichtje zaagt, met een neus er in, die stomp is, en toch vooruit steekt, juist als een apeneus. Gelukkig

heeft een der acht mannelijke bewoners van Extrema zijne liefhebberij voor roeien te kennen gegeven. Zoo zit er nu tegenover mij in plaats van een jong baviaantje, eene oude zwarte geit, met een grijze sik; maar hij roeit goed, en ziet er niet ongunstig uit. Over het algemeen komt mij het volkje hier wat lastig voor, wispelturig, niet erg toeschietelijk, moeielijk te bepraten, maar in den grond goedig, zacht, en eerlijk.

Mijne geit heeft tegen de koude een vuurrood wollen vest, of buisje, dat hem tot eene soort van aristokraat der tweede klasse stempelt. Die van de eerste klasse hebben lange, blauw laken mantels, waarmede zij zich hoogst edel drapeeren, — met den mantel, of met het overschot er van, gelijk de Spanjaard, trots gehuld in gaten. Toch wordt de koude wel iets minder hinderlijk.

Weet gij hoe de mannen onder het roeien rooken? De stuurman maakt eene sigaret, en rookt even. Dan wordt deze vooruit gegeven, en de beide roeiers doen elk een paar haaltjes, waarna het eindje achter een oor gaat, of onder den leëren band van een der leëren hoeden. Totdat er weer eens lust is, dan wordt er nog eens opgestoken, en beiden doen weer eenige trekjes. Even spaarzaam, als gezellig.

Ik heb Extrema belasterd. Het is wel viermaal zoo groot, als volgens mijne eerste beschrijving! Er is nog een klein pleintje, en eene soort van straat, evenwijdig met de rivier. En een paar schoone vrouwen zijn er ook, eene zelfs is zeer schoon, natuurlijk Indiaansch halfbloed. De huishuur bedraagt in het schoone oord 80 cts. per maand.

Paracatu, 31 Mei.

Eigenlijk zit ik een uurtje boven de monding van de rivier Paracatu. Eene woning zie ik, en nog eenige moeten er zijn, ten minste mijne lieden zijn bezoeken

gaan afleggen, en ik heb reeds een uur lang vier zwarte gezichten tegenover mij, daar moet men zich aan gewennen, al is het vervelend. Men gaat kalm zijn gang, en doet, alsof de lieden er niet zijn, zij blijven als mummiën zitten, of maken onder elkander eenige opmerkingen over uw doen en laten. Het maakt mij zoo kregel niet meer, als drie jaar geleden, ik ben reeds zoover, het niet meer als onbeschoftheid op te vatten, maar als een eigenaardige vorm van beleefdheid, hoogstens van onschuldige nieuwsgierigheid. Maar taai is het, zoo op de vingers gekeken te worden. Maar wat doe ik zelf? Ik stap aan wal, ga op iemands erf werken, naast zijn huis, bijna zonder hem verlof te vragen, en belet hem dan nog, om er bij te komen staan. Mij jagen zij ten minste van mijn grond niet weg, zoolang ik hun aangapen kan uithouden.

De zieke is hersteld, dank u.

Bij de woning hier staan twee sinaasappelboomen, een vijftien meters hoog, en bijna even breed, met stammen zoo dik als een burgemeesterslichaam. Niet, dat dit iets buitengewoons is, maar een schoone boom is het altijd, als hij juist zoo overvol vruchten zit. Er zijn er zooveel, dat men ze nauw opraapt, wij mochten meenemen, zooveel wij maar wilden.

1 Juni.

Pedro had twee groote visschen gevangen, zoodat het geheele ontbijt uit visch bestond. En voor avondeten had ik waarlijk een beest, een beest uit het bosch, een grooten vogel, die na uren koken zacht genoeg was, om gegeten te worden, en toen juist naar uitgekookt vleesch smaakte. Niet merkwaardig lekker, maar het merkwaardige is, dat ik eens wild kreeg, — daar komt zoowaar Beraldo weder met een vogel aan! Zoolang ik nu in Brazilië reis, is het steeds dezelfde geschiede-

nis: men geeft hoog op van het wild, dat ik in de juist te bereizen streek zal eten; soms behoef ik zelfs niets mede te nemen: ik zal het wild en de visch niet kunnen opeten. En de slotsom is altijd, dat ik geen stuk wild te zien krijg, al neem ik ook een jager van professie opzettelijk mede.

Barra do Urucuia, 4 Juni.

Reeds weder een stadje voorbij en niet geschreven. Er is ook veel gebeurd.

De reis tot aan S. Romão bood niets bizonders, en daar gekomen, was ik weldra ingekwartierd bij een overste, een goeden ouden heer, en had vóór den avond reeds bezoeken gewisseld met een paar andere heeren. O. a. met den arrondissements-rechter, van wien ik een en ander te zien en te hooren kreeg, dat niet onaardig is. Hij woont namelijk in een huis, waarvan een gedeelte als winkel gebruikt wordt. Een zoon heet de winkelier te zijn, maar het blijft niet tien minuten lang geheim, wie de eigenlijke winkelier is. De edelachtbare zit van den morgen tot den avond bij de toonbank, en zoonlief verkoopt geen spijker zonder een blik met papa te wisselen. Na eene onderhandeling over een weggelooopen slaaf te oordeelen, die ik bijwoonde, zou ik wel vermoeden, dat de rechter van zijne dubbele betrekking wel een weinig misbruik maakt. De brave man was vroeger geel, maar was wel zoo wijs groen te worden, toen een der machthebbenden in de buurt, die groen is, om de hand zijner dochter aanhield.

Ik was recht verheugd, voor het eerst sedert Trahiras weder eens in een bed te slapen, en geene koude te lijden, want de beide laatste nachten waren weder bitter geweest. Toch was het slapen hier maar zeer matig, want het was het feest van den Heiligen Geest, en het dorp was den geheelen nacht dronken met zeer veel rumoer.

Het ergste kwam echter pas gisteren morgen. Pedro had reeds kans gezien, zich eenigszins te bedrinken in het uur, dat hij gebruikte, om te eten, en mij het noodige voor den nacht aan wal te brengen. Toen ik des morgens kwam, om te werken, zag ik, dat hij, en niet alleen hij, weder smoordronken was. Ik liet mij door een ander helpen, en kondigde dadelijk aan, dat ik te twaalf uur zou vertrekken, — met het werk slechts half gedaan, want het feest moest nog drie dagen duren. Waarop Pedro verklaarde, dat hij mij verliet. Hoeveel uitroepsteekens wilt gij hier wel zetten? De getrouwe Pedro! Ik had hem nog nooit zoo behandeld, meende hij. Ik had geen enkel woord gebezigd, maar zijn kwade geweten ergerde hem zeker.

Er was eigenlijk iets flinks in. Als ik hem beknord had, of zelfs uitgescholden, zou hij brutaal geworden zijn, en daarmede uit, maar juist in mijn zwijgen, en in de hulp van een ander bij mijn werk, zag hij minachting. Een paar maanden geleden zou ik het zeker nooit hebben kunnen droomen, dat ik blijde zou zijn, van hem verlost te zijn.

Ik vertrok met slechts drie man, want de laatste mijner getrouwen, een van Carandahy, verklaarde ook achter te blijven. Juist hij was Pedro's ongeluk. Een goed ventje, flink, gewillig, maar een drinker, en tegen die verleiding was Piet niet bestand. Arme jongen, — op dit oogenblik zal zijn geld wel reeds op zijn, en zijn vaderland zal hij wel nooit terugzien.

Beraldo heeft dadelijk Pedro's plaats ingenomen. In Guaicuhy en S. Romão was hij de nuchtere, en ik ken hem nu al sinds drie weken als een zeer geschikten man, zoodat ik overtuigd ben, een goeden ruil gedaan te hebben. De beide anderen, die bij mij bleven, het herstelde baviaantje en de zwarte geit, zijn ook stille, werkzame kerels.

S. Romão is een redelijk plaatsje. Twee vrij regelmatig bebouwde straten loopen evenwijdig aan de rivier, eene derde rij huizen is door deze weggeslagen. Zooals elke in vrijheid gedresseerde rivier, doet ook deze wat haar goeddunkt, neemt hier van den oever af, waarvan zij ginds een eiland zal vormen, om later het eiland weder eens af te breken, om verder op den oever te verbreeden. De kerk zag ik niet, maar wel eene kapel, barbaarsch beschilderd, doch goed onderhouden.

Er is overigens één aanzienlijk gebouw, met eene geschiedenis. De plaats zou tot stad gemaakt worden, zoodra er een gebouw voor gemeentehuis en gevangenis stond. Natuurlijk betaalt dit een politikus, die wel van plan is, in dat gebouw geene tweede viool te spelen. Maar als het gebouw er staat, is er ook een ander ministerie, en de arme politikus blijft de gelukkige eigenaar van zijn gebouw. Bij gelegenheid, als uwe vrienden weer eens op het kussen zitten!

Mijne waarnemingen deed ik daar onder een prachboom, eene „gamelleira”. Niet hoog, maar de stam, die een middellijn van wel drie meter heeft, verdeelt zich reeds op manshoogte in een groot aantal takken, waarvan elk de omvang van een zwaren boom heeft, en die zich ontzettend ver horizontaal uitstrekken.

5 Juni.

Gisteren een zeer langdurig bezoek gehad van den bewoner eener bezitting aan den tegenoverliggenden oever. Zoolang in een vest te zitten, was te veel voor zijne deftigheid, elk kwartier ging een knoop los. Ik verzocht hem, mede te eten, en hij weigerde, — alles volmaakt naar de wijze des lands. Maar het gezicht van erwtjes uit een blikje was hem te veel: die boonen had hij nog nooit gezien. Niet alleen at hij er van, maar hij moest ook een proefje voor zijne vrouw medenemen.

Hij zou heden terugkomen, maar ik ging maar tot hem, — verandering, — en dan, zoo kon ik ten minste de bijeenkomst afbreken, wanneer dit mij beviel.

De goede man verwart halsstarrig Holland met Japan, en begrijpt, dat het eene *republiek* is, omdat het een *rei* (koning) heeft. Ik ben, omdat ik altijd op reis ben, een collega van Don Quichotte, en dan De Engelsen hebben kort geleden eene revolutie, — neen, geen oorlog, eene revolutie, — met de Arabieren gehad; (hij heeft zeker van Arabi-Pacha gelezen) al de Arabieren zijn gevangen genomen, er zijn er zelfs twee hier geweest, om het reisgeld bijeen te bedelen, om naar hun land, Jeruzalem, terug te kunnen keeren! Vindt gij twee uur van dergelijke konversatie niet volmaakt genoeg? En hij bedreigt mij nog met een bezoek. Als hij maar niet weer onder mijn eten komt, want hij gelieft eene leelijke wond aan zijn scheen ten toon te spreiden, die mij gisteren dankbaar maakte, dat hij wel wat voor mij wilde eten.

Weet gij wat eene zandplaat ontegenzeggelijk voorheeft bij vele andere ligplaatsen? Dat men er op wandelen kan. Gisteren heb ik in den maneschijn een goed uur geijsbeerd, — ik sliep er slecht op, het was al te koud. Of men aan land dan niet wandelen kan? Neen. Of in het geheel geen weg, of smalle voetpaadjes, telkens door boomstammen, takken, slingerplanten versperd, overal doornen, die u dan hier, dan daar, schrammen en scheuren, — er zijn hier te lande onbarmhartig veel gedoornde planten. En dan de wetenschap, dat gij vol carapato's thuis zult komen. Dit zijn kleine insecten, die onder de huid kruipen, en die u het geheele lichaam met kleine jeukende wondjes zullen overdekken, waarvan gij twee à drie weken genot zult hebben. Uwe gezondheid moet u al heel veel waard zijn, om

u onder die omstandigheden tot wandelen te nopen.

Mijne manschap is hier versterkt met een oud mannetje met een verschrompeld, zwart gezicht, zonder tanden, — men ziet hier zelden gave gebitten.

S. Francisco, 7 Juni.

Zoo heet deze plaats alweder pas, sinds zij stad geworden is. Niemand kent dan ook dezen naam, in de wandeling zegt men: „Pedra-das-angicas”. De beide lieden, aan wie ik brieven had, waren uit de stad, maar de rechter, aan wien ik er geen had, nam mij onmiddellijk tot zich, een beschaafd, aangenaam mensch.

Hier verschijnt in eens een weinig rotsgrond: de kerk staat op een bastion van zwarten steen. Een grappig gezicht, na al den kleigrond. Dat gedeelte van de stad wordt dus gelukkig niet bedreigd door de voortwoekerende invallen der rivier; op eene andere plaats is vóór de huizen nog slechts een paar voet grond overgebleven; die huizen zullen dus bij den eersten hoogen vloed wel vallen, evenals in S. Romão. Het stuk rots is niet groot, maar zet zich onder water voort: een steenen drempel, zooals die op andere plaatsen de cachoeira's vormen.

Van Pedro heb ik reeds gehoord, door een zestal lieden, die de dronkenschap in S. Romão waren gaan genieten. De arme jongen heeft zijn geld letterlijk weggeslingerd, en is reeds vol berouw. Ik niet.

Barra do Mangahy, 9 Juni.

Ik ben eigenlijk even beneden de monding van de Mangahy, en aan de overzijde gekampeerd, weder bij eene zandplaat.

De manschap is weder een weinig veranderd. De tandelooze oude heer was een bedrieger, wiens plan bleek te zijn, voorschot te krijgen, en dan achter te blijven. Het gelukte echter, zijne booze plannen te

verijdelen, en tot aan de volgende plaats zit ik tegenover een zwarten Mephistofeles met één oog.

De reis werd weder zeer bemoeielijkt door den wind, de schuit draaide en tolde vaak meer dan zij vooruitkwam.

10 Juni.

Beraldo is weer beter. Een paar dagen lang was hij niet te spreken wegens hoofdpijn en kiespijn. Dit is reeds de tweede maal. Dat zulk een uit het bosch gekapte kerel zulke jonge-juffrouw-verkoudheden heeft! Is het niet even goed, als een nachtwaker met Welt-schmerz?

Van zijne beterschap hebben wij gebruik gemaakt, om groote schoonmaak te houden. Het plankier toch van mijne zit-, slaap- en eetkamer was mooi vuil geworden, en er onder was al het water opgehoopt, dat binnen komt sijpelen. De chronometers werden aan wal gebracht, en tegen de zonnestralen zorgvuldig toegedekt; alles werd uit de schuit gedragen, en toen werd er gehoosd en geschrobd, zoodat ik weer in een zeer net verblijf zit. Ik bracht dat uurtje in de tent door, maar helaas, de wind werd op eens zoo hevig, dat ik die moest laten afbreken. Die wind is een kwaad-aardige vijand.

11 Juni.

Van morgen was de wind reeds vroeg zoo sterk, dat ik voor de tent bevreesd werd, en in het zonnetje moest werken.

Mephisto ligt te kermen van maagpijn, — wat hebben hier de lieden beschaafde kwalen!

Januaria, 13 Juni.

Gisteren even na den middag kwam ik reeds hier aan, en kreeg reeds dadelijk een gunstigen indruk, en die bleef zoo. Het is verreweg het beste oord sedert Sabará. Aan den wal liggen een tiental schuiten van

een wel zonderling model, maar toch heel wat anders, dan mijne ark, die er tusschen ligt, als een rhinoceros in eene voliëre met fezanten. De vrij groote plaats heeft verscheidene redelijke huizen en mijn gastheer, Kolonel Eleutherio, is een vriendelijke, krasse man van 74 jaar, dien men, vooral bij anderen vergeleken, gerust deftig noemen mag. Hij heeft veel gelezen, houdt er boeken op na, ook fransche, en weet gezellig over de geschiedenis van den dag te praten, zonder Arabi met de Arabieren te verwarren. De sala is met eenige fotografieën versierd, hier en daar staat een vaasje, een kandelaber, — niet het naakte hol, dat men zoo vaak aantreft. Het eten wordt behoorlijk opgedischt op een bijeenbehoorend servies, en door twee zindelijk gekleede negers opgedragen. Voor de deur een schoon-gehouden straatje en een zestal palmen.

Er is hier zelfs een dandy, een allerkluchtigst voorwerp in zulk een oord. Een oudachtig heer met eenigszins kromme beenen, fijn opgedraaide snor, hoogen hoed van vijf jaar geleden, een zeer bont overhemd, gekleurd vest, rood dasje, bruine katoenen handschoenen en natuurlijk met veel goud, en met veel ratelende r's in zijne spraak: dat behoort bij zulk eene elegantie.

Behalve dit grappige wezen kwamen mij nog eenige aanzienlijken bezoeken: dit is eene beleefdheid, die de Brazilianen niet verzuimen, als een inwoner van den gegoeden stand een gast heeft. Allen lieden, die zich weten te gedragen, en die goed gekleed zijn. Er is er wel weer een bij, die mij morgen een zonnwijzer brengen zal, waarvan ik hem alles moet uitleggen.... Men zou hier de vragers wel in twee klassen kunnen rangschikken: de gewone, die van alles tekst en uitleg willen hebben, en zij die Flammarion en Jules Verne gelezen hebben: dit zijn de ware geleerden, zij vragen niet, maar weten.

Ik heb eene uitstekende kamer, met twee bedden, waarvan ik zoo vrij ben, er een als canapé te gebruiken. Op de tafel eene karaf met water en eene volle flesch met cachaça met een glaasje, dit laatste is mij nog nooit gebeurd. Zou het hier beschaafd zijn, te denken, dat uwe gasten de kat in het donker knippen? Maar wel wordt u hier overal ongevraagd des avonds een bad met lauw water gebracht; als badkuip doet een zeer groote, diepe metalen schotel dienst, maar een waschkom wordt mij eerst des morgens gebracht, zoo-dat ik mij gewoonlijk op de schuit ga wasschen, omdat er nog niemand op is.

Van wasschen gesproken, heb ik wel ooit de handdoeken vermeld? Daarvan wordt veel werk gemaakt, zelfs in huizen, waar geene weelde heerscht. De stof is gewoon effen katoen, veel te dun, naar onzen zin. Meestal is het een lange lap, aan de twee uiteinden versierd, soms is het formaat ook vierkant, en loopt de versiering rond. Die bestaat voor een groot gedeelte uit de inlandsche kant: ik heb er gezien met drie, en vier rijen tusschenzetsels en kant. Borduursel, vaak zeer flink van teekening, wordt ook toegepast, soms in verbinding met kant, waardoor werkelijk sierlijke zaken ontstaan. Ik heb er reeds gezien, waarop geheele spreuken zegenwenschen geborduurd waren.

De, toch vrij fijne, handdoeken, die ik mede genomen had, heeft Pedro nooit als deftige handdoeken willen erkennen, omdat er geene kant aan zat. Als servetten liet hij die desnoods gelden, maar verder vond hij ze alleen voor het vuilste werk geschikt.

Als men u iets zendt, vruchten of koekjes — eene zeer gangbare beleefdheid — is het altijd netjes op een blad, toegedekt met den fraaisten handdoek, dien het huis bezit.

Ook het beste beddegoed is in de rijkere huizen aldus versierd. Ik lig hier op een praalbed, drie voet hoog. Dit heeft een gewelfden hemel, zoo laag, dat het geheel sprekende gelijkenis vertoont met eene van die bekende grafnissen in den muur, die men in Italië zoo dikwijls ziet, en waarin de arme overledene zich niet kan omwentelen, zonder zijn neus te stooten, of er uit te tuimelen. Gezegde hemel is van gebloemd katoen met witte franje.

Verder lig ik op een laken in twee verdiepingen. De eerste verdieping is eigenlijk slechts eene strook met eene breede kant, het eigenlijke laken hangt daarover met een geborduurd rand van bijna een kwart meter breedte. Het kussen heeft ook een kanten overtrek, meestal over fluweel of satijn. Dit verwijdert men van het bed, als men gaat slapen, of men keert het om. Dit is ook al weder een van die gebruiken, die ik pas ontdekt heb, nadat ik er reeds menigmaal tegen gezondigd had. Even zoovele huismoeders, die ik geërgerd heb.

Tot dekking dient de gewone, gevoerde katoenen sprei. Heeft men het koud, dan krijgt men, wat het huis oplevert, een shawl, een tafelkleed, bij uitzondering ook wel een beddedeken.

Herkent gij in deze versieringsmethode niet de Middeleeuwen? Ook in Europa was toen, en nog veel later, het bedde- en tafelgoed op die wijze versierd. Eerst nog later verdrong het schoon gebloemde linnen de kanten, die thans weer in zwang komen. Ik zou wel willen weten, of het in Portugal ook zoo is, dan wel, of de oude gewoonte nog slechts hier opgehouden is, zooals zooveel, dat in Holland vergeten is, in Oost-Indië nog bestaat.

Nog in meer opzichten heerschen hier ouderwetsche gewoonten, waarvan er ook ten onzent bestaan hebben.

De etensuren, 9 en 4, nam men eenvoudig van Portugal over, zonder te bedenken, dat die voor keerkingslanden vrij ongeschikt zijn. Hierbij behoort ook de gewoonte, dat het geheele maal tegelijk op tafel staat, en deze, dat soms, na het eten, een bediende bij alle aanzittenden rondgaat met een kom met water, om de handen te wasschen. Zoo vindt men ook nog hier, evenals op Java, de rechtstandige, rechthoekige fauteuils, die in mijne jeugd ook nog de huiskamers ten onzent versierden.

Mephisto heb ik afgedankt, hoewel hij verder wilde gaan. Maar ik vond hem lastig, hij houdt meer van praten, dan van werken; na vijf minuten roeiens heeft hij er vier noodig om een sigaret op te steken, of een verhaal te doen; en zoo werken ook de anderen slecht. Maar vooral, ik kon het gezicht niet uitstaan: ik durfde onderweg niet van mijn boek opzien, om dat duivelsch gezicht maar niet te zien, dat mij deed huiveren. Misschien doe ik den man bitter onrecht aan, maar ik kon het niet met hem uithouden.

14 Juni.

Eene heerlijke bijdrage tot de geschiedenis van het recht. In 1879 is Januaria afgeloopen en leeg geroofd door eene bende inwoners van Carinhanha, het eerstvolgende stadje. Mijn gastheer verloor zes duizend gulden aan vee en huisraad, schuit op schuit zakte met den buit de rivier af.

Het geeft geen hoog denkbeeld van den moed der Januariërs, die veel meer in aantal zijn, dan de bevolking van Carinhanha. Maar dit daargelaten. Het grappige er van is, dat de rechter verklaarde, dat het geheele zaakje een opstand was. Tegen wien? En opstand schijnt hier geen zwaar misdrijf te zijn, ten minste, er is nooit iemand gestraft, en de plundersaars zijn in het kalme bezit van den roof gebleven.

Gisteren avond maakte men mij opmerkzaam op lichtpuntjes, die den stroom afdreven. Dat zijn ex-voto's voor het heiligdom van Bom-Jesus-da-Lapa, dat nog meer dan 60 legua's stroomafwaarts ligt. Op eene plank wordt een lichtje gezet, en meestal eenig kopergeld nedergelegd, en dan wordt het vlotje aan den stroom overgegeven: een zeer eenvoudig model van bedevaart. Er zullen wel weinig kaarsen hun doel bereiken, maar als er veel van die huiszittende pelgrims zijn, kan de rivier wel een aardig geldmijntje voor varensgezellen zijn.

Van varen gesproken: de schuiten op de rivier zijn eigendommelijk. Allen hebben een zelfde model: dat van de eerste redelijke schuit, die een ondernemend man, nog niet vele jaren geleden, op de S. Francisco het eerst vertoonde. Zij zijn zeer lang, voor en achter sterk verhoogd, zoodat het houten roefje achterop schuin komt te staan, als in een Chineesche jonk. Aan de voorplecht steekt de hoofdbalk, de verlenging van de kiel, een paar voet boven de zijwanden uit, en is gebeeldhouwd, soms als een fantastischen slangekop, soms als een menschenhoofd, al niet gedrochtelijker, dan de krijgshelden en schoone dames, die onze koopvaarders ontsieren. Rechtstandig er bovenop behoort nog een groote pluim te prijken, een vergroot model van de plumeau's, waarmede men meubels afstoft.

Mijn werk is afgelopen, en ik geef mij schandelijk aan des duivels oorkussen over. Ik wil de volgende post afwachten, of die ook brieven wil medebrengen.

15 Juni.

Wij hebben het steeds druk over de heilige justitie. Er is hier namelijk een dolleman in de doos gestopt wegens eenige dwaasheden over eene jonge dame. Naar aanleiding daarvan vernam ik, dat de gevangenen niet door den staat gevoed worden. Arme gevangenen krijgen

een klein daggeld, de rijkere niets, en zij moeten zichzelf van voedsel voorzien. Wie familie op de plaats heeft, laat zich door deze eten brengen, anderen laten het zich door den cipier bezorgen. Deze zal daar wel zaken mede maken, en dit zal ook wel de reden zijn, waarom de gevangenbewaarders ook al met het ministerie aftreden. De gevangenen hebben dan ook getraliede ramen aan de straat, waardoor ieder vrij met de gevangenen kan spreken, en men gaat geen van die gebouwen voorbij, zonder een druk gebedel te doorstaan.

Maar ik bemerkte ook, hoe laag hier het moreele peil is. Mijn zegsman, een der aanzienlijken van de plaats, vertelde mij, en dat niet onder vier oogen, hoe de beklagde eenige dagen geleden zijne hulp kwam inroepen. Weet gij, wat het antwoord was? — „Waarom komt „gij mijne hulp inroepen, gij hebt geen enkel recht op „mij. Als gij tot mijne cliënten behoort, ja, dan...” En daarop volgde de preek: — „Ge zijt een ezel! Als „het werkelijk is, zooals je zegt, dat het meisje even „veel van u houdt, als gij van haar, wel, dan hadt ge „ook geen leven moeten maken. Dan had het meisje „eens moeten uitgaan, gij hadt haar ergens in een huis „moeten stoppen, en dan had de vader wel moeten toe „geven.” Dit was de raad van een der patriarchen van de plaats, die ook beweert, dat hij aan den grootsten misdadiger nog geld en hulp zou geven, om te ontsnappen, — „want wie onzer heeft nooit kwaad gedaan?” Zeer fraai, maar wat wordt er van recht en gerechtigheid?

Heden wandelde ik met mijn gastheer de stad rond en hier en daar vuurden wij een bezoek af. Nog is mijn, indruk gunstig. De plaats is werkelijk vrij groot: men zegt, dat zij 4000 inwoners heeft, maar zulke opgaven

zijn in het geheel niet te vertrouwen, 2200 is mij ook al opgegeven. De straten zijn vrij breed en recht, er zijn goede huizen, de kerk is zeer behoorlijk, al zou het even gemakkelijk vallen, u om de architectuur er van te laten lachen, als om die van bijna elk ander gebouw hier te lande.

En het uitzicht over de rivier is eigenlijk zeer schoon, hoewel het, uit eenige horizontale lijnen bestaande, niet van die soort is, die u dadelijk opvalt. Maar het kleurspel! Bij zonsondergang is dit onvergelykelijk. Eerst de breede plas: eene massa van vloeiend goud. Door een donkere slagschaduw daarvan gescheiden, de steile oever van lichtgeel zand, onmiddellijk daarboven een donkergroene streep van bosch, en daarboven een heuvelreeks. Van die vlakke, eentonige heuvels, die ik zoo vaak beschreef, maar nu zoo gloeiend bruin van tint, dat zij eene heerlijke tegenstelling vormen met het koele groen er onder, en den hemel, die de fijnste overgangen van goudgeel door vuurrood tot lichtblauw vertoont.

16 Juni.

Ik heb mij laten vertellen, hoeveel dignitarissen de theoretische schutterij hier telt. Een kolonel, twee luitenant-kolonels, een majoor, plaatselijk adjudant, en acht kapiteins, — luitenants zullen er wel heel wat zijn.

Ook hier zijn voorbereidingen voor een kerkfeest aan den gang. Gisteren ging eene roode vlag het dorp rond om gekust te worden en geld op te doen. Er ging eene verschrikkelijke ketelmuziek achter. Later kwamen hier een zestal exemplaren van de „jeunesse dorée” voor het huis, op paarden met bellen getuigd, de jongelingen zelfven met witte pakken en afzichtelijke maskers. Een van hen las een zeer laf kreupeldicht voor, waarin het feest aangekondigd werd, maar waarin voornamelijk van zeer wereldsche genoegens sprake was; de geval-

len engelen werden uitdrukkelijk mede uitgenoodigd.

Die bacchanaliën onder een godsdienstigen dekmantel beginnen hoe langer zoo meer mijne gal op te wekken. En toch, wat anders is de oorsprong onzer kermissen? Maar in onze eeuw moest de kerk, zelfs in een land als dit, genoeg achting voor zich zelve hebben, om die feesten, die zij niet kan tegengaan, van zich af te schuiven. Ik gun het volk gaarne een pretje, zelfs een roes, maar onder dat vaandel wordt het stuitend.

Op reis, 17 Juni.

Gedwongen halt, wegens zwaren wind. Wij gingen bijna stroomopwaarts, niettegenstaande er hard werd geroeid. Mijn volkje is nu overigens werkelijk goed. Gisteren, na ons vertrek, toonden zij wel, door meer dan gewone zangerigheid, — welk hartverscheurend gegil! — dat zij een afscheidsdronk genoten hadden, maar zij waren volkomen behoorlijk.

Op de plaats waar wij ons nachtkwartier opsloegen, had ik goed gelegenheid te zien, hoe geducht de veranderingen moeten zijn, die zulk eene natuurrivier te weeg brengt. Even beneden ons kamp was een vertikaal stuk strand, waarvan gedurende den ganschen avond van tien tot tien minuten, een gedeelte naar beneden plofte, met het doffe geraas van een onweder op grooten afstand.

Voor Januaria ligt een eiland dicht bij den tegenovergelegen oever. Voor dertig jaar bestond dit niet. Langzamerhand baande zich de rivier daar een nieuwen doortocht, waardoor niet alleen het eiland ontstond, maar ten slotte verzandde het kanaal voor de stad geheel, zoodat deze binnenslands kwam te liggen. Eenige jaren geleden veranderde dit weder: de schepen kunnen nu weder voor de stad komen, en de arm achter het eiland is aan het verdwijnen. In de geheele rivier ver-

andert het vaarwater elk jaar, vooral echter in jaren van zeer zwaren regen.

Praia, 20 Juni.

Reeds een plaatsje sedert Januaria achter den rug. Hier schijn ik geene bureu te hebben, dan eenige koeien, al staat er eene hut, maar menschen zag ik hier nog niet.

Het landschap is zeer veranderd. Bijna alles is zand; zand met zandkleur, niet meer die roode klei, die al naar de omstandigheden harde steen, pap of poeder is. Nu en dan een alleenstaande heuvel: op mijne vorige pleisterplaats was het er een van steen. Eene boomsoort die juist nu bloeit, geeft nu en dan wat kleur. Het is er eene, die thans geen enkel blad heeft, maar eene menigte rosé bloesems, die, zonderling genoeg, reeds op vrij kleinen afstand violet schijnen te zijn.

Gij ziet al weder, dat het hier, evenmin als in de Oost, waar is, dat de boomen in de heete luchtstreken altijd groen zijn. Hier is het zelfs nog minder waar, dan daar. Is het op Java voornamelijk de djattieboom, die gedurende de droogste maanden volmaakt bladerloos is, hier zijn er zoo zeer veel. Maar hier is het nog opvallender, dan daar, hoe bijna alle boomen, in dezen tijd, minder groen hebben, en armzaliger er uitzien, dan in den regentijd. Men ziet hier en daar geheele heuvels met een echte wintertint, het groenachtig bruin van onze iepen in Januari.

Gisteren was het weder een dag van ellende, de wind liet ons bijna niet vooruitkomen; het is niet mogelijk, de schuit in het vaarwater te houden, zij rolt van de eene naar de andere zijde, zonder te vorderen. Heden was het beter.

22 Juli.

De koude schijnt afscheid genomen te hebben, en ik geef haar het heilige kruis achterna!

Een verhaal moet ik u nog doen, dat ik in Januaria hoorde, een heerlijk staaltje van etiquette. Een apotheker, die eenigen tijd geleden minister van oorlog was, had een generaal bij zich te ontbijten. Een sergeant komt met een papier: — „Ja vriend, daar heb ik nu „geen lust in, maar, als mijnheer mede wil ontbijten, „dan kunnen wij het daarna inzien.” Daar had de sergeant niets tegen, maar de generaal zeide, dat hij dan maar vertrekken zou. Dit kon Z. Exc. maar volstrekt niet begrijpen, de sergeant was echter wijzer, en begon te vinden, dat hij toch geen honger had. — „Nu, een „anderen dag dan,” — eindigde Z. Exc. Ik zou u nog een paar bijna gelijkluidende verhalen van andere hooggeplaatste personen kunnen doen.

Ik ben zooeven geplaagd geweest met het bezoek van een ouden man, die mij een vuilen zakdoek met glimmende steentjes liet inspekteren, waarvan hij stellig verzekerd was, dat het minstens diamanten waren. Een paar waardelooze kristalletjes, een paar stukjes erts, een geslepen stukje groen glas, kennelijk uit een oorbelt of ring verloren; dit was 's mans verzameling. Daarna verveelde mij de vriend met idiote vragen, tot dat ik een boek tusschen zijn aangezicht en het mijne plaatste. Toen hij hiervan de achterzijde lang genoeg bekeken had, ging hij naar achter, om zich door de roeiers wat te laten voor den gek houden. Beraldo vertelde hem van de betooverde wapenen die wij hebben, en liet hem mijn mes uit Noorwegen zien, dat op een woord van mij uit de schede vliegt, en gaat treffen, wat ik maar wil. De overige wapens zitten in de kist, maar zijn ook minder noodig, dat ééne mes is reeds genoeg. Mij dunkt, ja. Nu, als Beraldo het vijf keer verteld heeft, gelooft hij het zelf. Ten minste hij heeft mij reeds gevraagd naar „dat groote beest, dat op zee de schepen opeet.”

Carinhanha, 24 Juni.

Welkom in de provincie Bahia! Het is mij, alsof ik een weinig uit de wildernis ben, nu ik weder in eene provincie kom, die aan zee ligt. Toch ben ik daar even ver van af, als overal sedert het begin der reis, daar de kaart u zal toonen, dat de S. Francisco grootendeels evenwijdig aan de kust loopt.

Wij kwamen hier gisteren eerst te negen uur aan. Reeds anderhalf uur voor onze aankomst zagen wij overal vuren, en toen bedacht ik, dat heden St. Jan is. In een dorpje, dat juist op de grens ligt, hoorde ik dan ook muziek en onmiskenbare teekenen van dronkenschap.

Om het late uur, maar niet minder met het oog op de feestvreugde, — ik lag midden tusschen eene menigte dronken schuiten, — bleef ik in mijne ark slapen. Het bleek eene goede ingeving te zijn, want toen ik van morgen mijn brief naar den arrondissements-rechter zond, bleek deze op reis te zijn. Dezen hebben namelijk in hun rechtsgebied gewoonlijk twee of drie plaatsen, waar zij zitting moeten houden, telkens gedurende eene maand, als ik mij wel herinner. Nu, beter, dat de rechter afwezig is, bij een feest dan dat, zooals ik eens ergens bijwoonde, de beide rechters der plaats met den „delegado da policia” eener naburige, in dronkenschap wedijverend, over het feestterrein zwierden.

Van morgen veel bekijks van katterige feestelingen. Het wetende gezicht, dat sommigen opzetten, vermaakte mij zeer. Zoo hoorde ik er een zachtjes aan Beraldo vragen, wat er toch in die mand zat? (De Chineesche trekpot.) Een paar minuten later vroeg een tweede hetzelfde, waarop nommer een, met een toon, waarin duidelijk het „wat ben jij een ezel” klonk, antwoordde: „Wel, thee natuurlijk.”

Juist toen ik mijn hoed opzette, om buiten het dorp te gaan, kwamen er een paar, die zich kennelijk aangekleed hadden, om eens een lang praatje te maken. Ik zeide hun in der haast, dat ik juist uitging, dat mijn werk palinothuria hippografica heet, en dient, om te zien, hoeveel zieke varkens in het distrikt zijn..... Beraldo zou hun het overige wel vertellen.

Zulk eene wandeling buiten het dorp, ja, dat is soms wel vervelend, en toch noodzakelijk, zelfs, als men bij iemand logeert. Er ontbreekt nu eenmaal in de Braziliaansche huizen bijna altijd een en ander, dat wij nogal als een eerste vereischte in eene woning aanzien. Wilt gij dus uwe slaapkamer niet tot verschillende bezigheden gebruiken, dan wordt gij wel tot wandelen genoodzaakt, al is het nog zoo warm.....

Het schijnt in deze streken zeer deftig te zijn, in plaats van een jas een overjas te dragen. Men ziet vele lieden met een demi-saison, zelfs met een duffelschen kuitedekker lopen. Zou een spekulant hier een partijtje hebben weten af te zetten, dat in Rio geen aftrek vond, of zouden de lieden werkelijk het onderscheid niet zien? Het is toch merkwaardig, welke dikke klederen men zelfs in het noorden ziet dragen. Vooral de Portugeezen schijnen eene voorliefde er voor te hebben. Zou dit uit een begrip zijn, dat dikte stevigheid, rijkdom aantoonst?

Barra do Parateca, 26 Juni.

Met weinig wind kwamen wij in korten tijd hier: een strand, ongeveer tien voet hoog, van fijn, hard zand, met iets meer landinwaarts eenig struikgewas, waarin mijn pluimgedierte zich kostelijk vermaakt; die arme dieren krijgen hun genot wel lepelsgewijze. Op reis, en in dorpen, blijven zij in hunne manden, slechts op eenzame plaatsen mogen zij fortuin zoeken.

Mijne ligplaats te Carinhanha was eigenlijk recht schilderachtig. De hooge oever is er van een gelen, brokkeligen steen, beneden is slechts een smal strandje: het herinnert al weder aan de „falaises” van Normandië. In den avond neemt die wand een heerlijken goudglans aan. Eene gleuf bevat het pad van de landingsplaats naar het dorp, waarvan een paar huizen over den rand komen kijken. Ter eere van het feest liggen er een tiental van de zonderlinge, hagedisvormige schuiten, en wel een paar dozijn kano's rondom mij; het strand is vol vuurtjes, en overal staan, hurken, of zitten de schuitbewoners en eenige bruine dames uit het dorp, die dezen zoeken te bekoren. Op kleinen afstand moet men het wel niet zien, wat die dames kleederen noemen, — het is al weder vooral het tafelkleedje, dat de schoonheid verhoogen moet. Maar al dat volkje, met hunne matjes en vuurtjes en potten en pannen, — de waschvrouwen aan het strand, — de naakte bengels met honden en geiten, half in het water, half op het land, — alles steekt zoo geestig tegen den gouden achtergrond af, dat een kolorist er vreugdedronken van zoude worden.

Het dorp beantwoordt natuurlijk niet aan dien schoonen ingang. Behoef ik het u te beschrijven?

Gij bemerkt, dat hier reeds meer vertier is. Gedurende den eenen dag, dien ik te Carinhanha doorbracht, kwamen er nog twee volgeladen schuiten van beneden. Verder dan Januaria gaan zij zelden. Zulk een vaartuig heeft heel wat inwoners. In het schuine kajuitje eene geheele familie, evenals onze schuitbevolking, altijd rijk met kinderen gezegend, benevens eenige vette negerinnen ter bediening. Allen trekken natuurlijk, eer zij aankomen, hunne allerbeste kleederen aan. Verder minstens een dozijn negers, want zulk eene schuit tegen den stroom op te boomen, is geen kinderwerk. Het zijn dan ook

sterke monsters, die er, met een klein rokje van zakkegoed, soms nog met een hemd, en met een grooten hoed, onuitsprekelijk schrikverwekkend uitzien. Toch zijn het goedige wezens, als zij niet juist tegelijkertijd recht veel cachaça en een mes onder de hand hebben.

Eene van die schuiten vertrok gelijktijdig met ons, bleef den geheelen dag in onze nabijheid, maar ankerde een half uurtje vroeger. Van morgen kwam zij echter weer voorbijvaren, terwijl ik werkte. Zulk gezelschap verlevendigt de eentonige rivier wel; wij keken dan ook van weerszijden nogal naar elkander uit, en de roeiers wisselden tal van niet al te fijne aardigheden.

Pitoba, 29 Juni.

Gisteren den aftocht begonnen met groote jacht op onze kippen. Dezen namen toch, met meer verstand, dan men gewoonlijk aan een hoen toekent, dadelijk de vlucht in de doornboschjes, die zoo dicht zijn, dat niet eens hunne schuilplaatsen te ontdekken waren. Alle man werkte zich in het zweet; slechts nu en dan liet zich een kipje verschalken, als met alle stokken, die wij maar hadden, in de struiken gepord werd. Maar toch duurde de grap twee uur, en zelfs toen ontbraken er twee hoofden aan onzen veestapel. Gevoelig verlies voor een reiziger!

En, gedurende de jacht, was ook reeds de wind komen opzetten, zoodat ik mij op eene lange reis voorbereidde, te meer, daar bij de afvaart het roer brak. Maar de goden kregen medelijden: de wind keerde, de stroom was vrij sterk, en, met een roeispaan als roer, zijn wij er gekomen. Dat is, op eene zandbank, want, wat eigenlijk Pitoba heet, dat weet ik niet. Maar de bank is ditmaal van fijn grint. Ik zou haar wel geheel mede naar huis willen nemen, mooier grint is in geen tuinpad te vinden.

Van morgen zijn vier schuiten voorbijgekomen, niet zonder heel wat gebrul. Wie weet, of dit niet aan mijn adres was. Want weet gij wel, dat ik in Carinhanha niet meer of minder was, dan de antechrist? Voorzeker eene hooge betrekking, al is zij niet zeer gezien. Ik ben niet goed thuis in dien boozen droom, waarmede de bijbel sluit: werkt de antechrist met instrumenten?

Bom-Jesus-da-Lapa, 2 Juli.

De groote merkwaardigheid van dit oord hadden wij reeds lang voor onze aankomst in het oog. Weder eens een van die bergjes, die hier zóó, zonder eenige verstandige reden, uit een vlakken grond oprijzen. Hier is het eene vrij naakte rots, zoodat de gedachte bij u opkomt, of de aarde hier eens gekwetst is geweest, zoodat er een beentje is blijven uitsteken?

Rots en dorp liggen landinwaarts. Een takje rivier met bijna stilstaand water voert er heen. Terwijl wij dit opboomden, zagen wij reeds menschelijke gezichten en allerlei fratsen in de zonderlinge klip. Het geheel ziet er uit, alsof het uit louter zuilen en spitsen bijeen-gevoegd is, — door uitwassching ontstaan, schijnt het wel. Bovendien staan er overal, maar niet dicht bijeen, kleine dotjes op van eene dorre plant, die volmaakt de kleur van den steen heeft, zoodat de rots eene onmiskenbare, grappige gelijkenis heeft met een grooten, grooten, versteenden cactus, juist van de soort, die hier veelvuldig voorkomt: groote kolommen, weinig vertakt, en dicht opeengepakt.

Ook zijn er grotten in dit wonderlijke produkt. In een daarvan is voor eenige jaren een Christusbeeld gevonden. Het is van het model, dat hier te lande gangbaar is. Het volk heeft het wonderdoende beeld al zeer spoedig van heinde en verre bezocht, men zeide mij, dat, gedurende verscheidene jaren, de bisschop zelfs

geene kennis droeg van de vereering, die hier zoovelen heenlokte.

Tegenwoordig is uit de vele giften — het beeld bezit zelfs aanzienlijke vaste goederen — eene kerk gebouwd. En met smaak ook. Men heeft de grot niet verder veranderd, dan dat er een gevel en een trap voor gezet is, en eene soort van koor er in. Die nu, zijn wel in den gewonen smakeloozen trant, maar het was zoo goed gezien, dat men de grot zelve zoo ongeschonden liet: van het natuurlijke gewelf hangen een paar schoone druipsteenkegels naar omlaag. En eene tweede, zijdelingsche opening in den rotswand werpt, zonder dat men de opening zelve nog ziet, een overvloedig licht op het verguldsel van altaar en beeld, zoodat deze een werkelijk verrassenden en plechtigen indruk maken voor wien door het duistere portaal binnentreedt. Men heeft hier werkelijk met onbeholpen middelen een kunstgewrocht weten te scheppen, dat den indruk maakt, dien men van eene kerk verlangt, grootsch, geheimzinnig..., het legt u het zwijgen op. Hier staat de mensch in het duister, het bovenmensche lijke daar in de verte, het verblindt u, gij onderscheidt maar half, wat die lichtmassa verbergt.

Ontsierd wordt helaas dit heiligdom door de vele bedelaars, die hunne kwalen op zoo walgelijke wijze ten toon spreiden, dat ik blijde was, weer beneden te zijn, en er zeker niet weder heen ga. Het schijnt, dat de rijkdommen van het beeld zoowat door niemand beheerd worden. Welk een flink hospitaal zou men daaruit voor die onbeschaamde spekulanten op de vroomheid kunnen onderhouden!

Ik had een brief voor iemand, die ook spoedig mij kwam bezoeken, vergezeld van iemand anders, dien hij mij als een landsman van mij voorstelde. Het bleek een Franschman te zijn, een goede, oude man, die mij weldra een klein huisje bezorgde.

Ik zou dit laatste weldra betreuren, want, was het aan de landingsplaats al vrij druk, ik hoorde weldra, dat het heden weder eens een feestdag zou zijn. Ditmaal een wereldlijk feest: de onafhankelijkheidsverklaring van Brazilië. Die wordt bijna in elke provincie op een anderen dag gevierd, hoewel er een officiële dag voor is vastgesteld. Want, gij weet reeds lang, dat vaderland hier provincie beteekent. Brazilië is eigenlijk eene federatieve republiek, die gedomineerd wordt door het het genie van één man, om, na den dood van dien man, als een zeepbel uiteen te spatten.

Mijne aanwezigheid werd eenvoudig als een onderdeel van het feest beschouwd. Men wandelde in mijne schuit, alsof het een publiek uitspanningsoord was. Of ik al aan het eten was, of aan het verkleeden, ieder zette zich neder in de houding, die hem het gemakkelijkst voorkwam, om mij eens goed te bekijken, en dan is het weder mijn plicht, om op alle vragen van allen te antwoorden.

De aangename eigenschappen van het verblijf deden mij den slimmen raad van Beraldo volgen. Van morgen, na den arbeid, ging ik mijn goeden Franschman vertellen, hoe ik, met zooveel levenmakers rondom mij, mijn werk niet doen kon, en ik vertrok. Ik lig nu, om verder te werken, op eenige minuten afstands, in eene bocht van de kreek, waar ik het vrij rustig heb. Wel zijn allen een weinig landerig. Want in de schuit sliepen al evenmin, als ik in mijn huisje in het luidruchtige dorp: allerlei volk kwam ook in den nacht aan boord.

Het begin van het feest heb ik gisteren avond gezien. Gij hebt u Brazilië te denken als eene Indiaansche vrouw in fantazie-kostuum, die met een pijl eene slang of een krokodil doodt. Zoo is dan ook het middelpunt van het

feest een witgeverfd handwagentje, waarop een krokodil, hoogst natuurlijk nagebootst, — voor iemand, die er nog nooit een gezien heeft. Daarop staat een bruine jongen, in heldhaftige houding, met tranen in de oogen. Zijn vederen rokje is wat nauw, zoodat er nog al veel van een vuil broekje te zien komt. Maar dat doet er niet toe, het was gisteren nog maar de voorpret: de „zegewagen” werd naar de kerk gebracht, vanwaar zij heden moet gehaald worden, getrokken door de jeugd der plaats, die daarvoor in het wit is, — gisteren was zij in hare gewone lompen. Helsche muziek natuurlijk, vuurtjes, en vuurpijlen, die eene onwederstaanbare neiging vertoonden, om niet de hoogte in te gaan, maar de omstanders te treffen. Zelfs mijne manschap wil heden niet naar het feest gaan!

Tot slot zag ik een lief huiselijk tafereeltje. Eene slavin, die zich ter eere van de onafhankelijkheid zoo bedronken had, dat zij geen woord meer kon uitbrengen, werd op straat door hare meesteres, die zich in niets van haar onderscheidde, eerst eigenvoetig op den grond getrapt, en daarna zoo met vuisten en hielen en scheldwoorden bewerkt, dat het walgelijk was om aan te zien.

3 Juli.

Het feest duurt voort. Bijna den ganschen nacht hield het gebrul aan, om reeds vroeg weder aan te vangen. Behalve schorre menschestemmen, hooren wij bijna voortdurend de meest eentonige ketelmuziek, voortgebracht door eene kleine en eene zeer groote trommel, twee fluitjes en een tamboerijn. Stel u een zeer eenvoudig referein van vijf of zes noten voor: ta-ta-tòm-ta-ta, en dat eenige duizenden malen achtereen, totdat allen voor het oogenblik uitgeput zijn. Dit is het genot, dat ik van het feest heb, op dezen afstand, behalve nu en dan een vuurpijknal.

Maar het is niet goed, dat ik zoo bitter ben over die feesten. Wij zouden ook niet gaarne in druk lezen, hoe, eene halve eeuw geleden, onze grootmoeders kermis hielden, en hoe hunne echtgenoten van een feest thuis kwamen! En dan, is er wel iets waaromtrent men zoo spoedig geblaseerd geraakt als feesten? Als elk vuurwerk, elk ballet, elke optocht niet nog fraaier, nog kostbaarder was, dan zijn voorganger, men zou er spoedig niet meer naar omzien. Eigenlijk moesten wij dus de lieden benijden, die zich met een handkarretje, veel geraas en veel sterken drank, nog zoo hartgrondig kunnen vermaken. Als ik er zoo vinnig over spreek, zal het wel voornamelijk zijn, omdat die eeuwige feesten mij persoonlijk zoo in den weg zitten.

Maar toch, bemerkte gij wel, hoe ik hier altijd en altijd maar over drank te spreken heb, terwijl ik in het noorden juist altijd op te merken had, dat men daarvan zoo weinig bespeuren kon?

4 Juli.

Vertrokken, wind, stilliggen, — het oude liedje.

Het stond geschreven, dat ik toch nog van het feest genieten zou. De laatste tijdsbepaling voor mijn vertrek wilde ik op dezelfde plaats, als de eerste, doen. Even voor ik daarheen zou gaan, kwam werkelijk mijn oude heer nog aan, om mij toch niet zonder afscheid te laten vertrekken. Hij ging met mij in de kano terug. Maar ziet, het landen werd ons bijna onmogelijk gemaakt door een mulat, die zich juist voor onzen neus in het water wierp, smoordronken, om zich van kant te maken. Het water is zoo ondiep, dat de man moest hurken, om kopje onder te gaan. De toeschouwers dachten dan ook even als wij, dat het bad hem wel ontnuchteren zou, en lachten. Maar, toen hij ten slotte lust kreeg, zich te redden, bleek het, dat zijne krachten daartoe

niet toereikend waren. En wij moesten eerst noodzakelijk met de instrumenten aan land gaan, eer met de, toch reeds buitelige, kano iets uit te voeren was. Maar doe dat eens, als het eenige bereikbare punt van den oever zeven voet in vertikale richting boven u is! Wij krabelden er dan toch tegen op, en toen kon Beraldo den man met een langen riem aan wal trekken, waarop hij hem, op mijn raad, eerst een kleine, maar duchtige kastijding toediende. De kerel was, ten gevolge van standjes bij het spel, op verschillende plaatsen gewond, en gaf nu eenige dronkemanstooneelen ten beste, waarom wij ons niet verder bekommerden. Maar het werk was er niet beter op, daar wij allen eenigszins zenuwachtig waren, en omringd door een drom toeschouwers, die niet wisten, wat merkwaardiger was, de dronkaard, of ik.

Voor een paar dagen zijn, juist achter de heilige rots, drie lijken gevonden. Van wie? Wie zijn de moordenaars? Niemand weet het, en niemand zal het wel ooit weten.

Het is met een gevoel van dankbaarheid, dat wij allen dit oord verlieten, want mijne lieden hebben er al evenmin mede op, als ik. Trouwens, zij zijn allen nog uit de provincie Minas-Geraes, en de Mineiro's zijn niet gesteld op de Bahianen; zij zijn er ietwat bang voor. Zij zelve maken ook, trots de vrij algemeen verspreide drankzucht, lang niet het slechtste volkje van Brazilië uit. Zij zijn eerlijk, trouwhartig en zachtaardig; de Bahianen hebben den roep minder eerlijk te zijn, twistziek, en vlug met het mes.

Ik houd mij sinds eenigen tijd onledig, met aan Beraldo lezen en schrijven te leeren. Reeds van Guaicuhy af kreeg hij onderwijs van het herstelde baviaantje, dat er een heel klein weinig van kent. Eerst heb ik er geen

acht op geslagen, maar, toen ik zag, dat het ernstig gemeend was, heb ik het mij aangetrokken. Het is aardig, met welken onverdroten ijver die halve wilde aan het werk is. Nog des avonds bij een stompje kaars op een kist zit hij zijne bochelige letters te trekken.

Urubú, 6 Juli.

Zeer onvoorspoedige reis, wegens den wind. Ik zal dan hier ook wat langer blijven, om de tenten te laten verlagen, en het roer vergrooten.

Daar ik van morgen aankwam, en de plaats vrij ver van den oever ligt, deed ik eerst mijn werk, en toog toen naar het huis van kolonel R., waar ik al weder recht gastvrij opgenomen werd. Het ontbijt was zelfs zeer goed, en mijne kamer is gemeubeld op eene wijze, die zeer bij het gewone afsteekt. Eene hangmat, twee tafeltjes, stoelen, waschgereedschap, een spiegeltje (!) en weder een van die grafnis-praalbedden met kanten en borduursels. Het hoofdeinde is gebeeldhouwd, beschilderd en verguld, bont, maar zuiver en smaakvol. Nu, na Carinhanha en Lapa heb ik wel eens wat gemak verdiend!

7 Juli.

Gisteren avond groote voorstelling van een ambulante akrobatetroep. Zoo zijn er hier verscheidene, die het platte land bereizen, en in elke kleine plaats het publiek eenigen tijd vermaken. Ook zijn er dergelijke inheemsche troepjes van schouwspelers.

De inrichting is hoogst eenvoudig. Eenige ruwe palen worden in het rond gezet, daaraan een zeil gespannen — een dak is in den drogen tijd niet noodig en stoelen brengen de toeschouwers mede. Al de dames werden naar eene zijde geboegseerd, wij, het leelijke geslacht, zaten aan de andere, en eenige hoopvolle zwartjes, die onder het zeil doorkropen, stonden achter onze stoelen,

zich beijverend, om zoo lastig mogelijk te zijn. De verlichting bestond uit de volle maan en vijf walmende olielampjes, waarvan één een glas rijk was. De overige gingen dus nu en dan uit, en werden dan door Paillas aangestoken, om straks weder uit te gaan.

De troep bestond uit drie mannen en eene vrouw. Dezen voerden zeer middelmatige toeren uit, en gaven meer pauze, dan voorstelling. Paillas was, op negerwijze, nog al grappig, en vooral zeer gevat. Mij had hij geducht beet, omdat ik hem niet begreep, wat een geducht gelach veroorzaakte. Maar een ander kreeg het erger. Deze vond zichzelf ook geestig, en gaf telkens zijne opmerkingen en grappen gratis ten beste, wat zelfs dit publiek smakeloos vond. In eens voegt Paillas hem boven uit een touw toe, dat hij de beste clown was van het gezelschap, en sedert noemde hij hem steeds „kollega”. Kollega werd gruwelijk uitgelachen, maar het verbeterde hem niet.

Die intimiteit tusschen publiek en spelers was eigenlijk het aardigste van den avond. Ons onderscheid van stand kent men hier eigenlijk niet: geld is de voornaamste scheidsmuur. Dus zijn ook rondreizende kermisgasten hier burgers, even gewoon, als de hoogstgeplaatste persoon van het dorp. In zulk een oord kent hen iedereen en noemt hen bij den naam. Paillas had eerst als vrij blanke mulat aan den ingang gestaan, toen hij later zwartgemaakt, optrad, was geen enkele toeschouwer dupe.

Weder gelegenheid, om de goedigheid van het volk te bewonderen. Van 7 tot lang na 9 uur hebben wij op den aanvang der voorstelling gewacht! Alleen gaf het plaatselijke muziekkorps nu en dan eene betoverende melodie ten beste, om ons goed te houden. Goddank was het maar de helft van het korps! Maar

twee uur lang toonde het publiek geen flauw teeken van ongeduld. Welk een heidensch leven zou een, zelfs beschaafd, Europeesch publiek niet al gedurende het eerste uur gemaakt hebben.

De helft van het muziekkorps? Jawel, ook maar de helft van het publiek: de groene. De gele zal van avond eene voorstelling bijwonen. Zoover heeft men het hier in de politiek gebracht. In de kerk komen de groene dames door eene deur binnen, de gele door eene andere.

In eene plaats, niet zeer ver van hier, heeft een politikus een ander op klaarlichten dag in diens huis laten vermoorden, na reeds eenige uren vroeger diens dood in brieven te hebben aangekondigd. Den eenen rechter heeft men — ten minste, zoo verhaalt mijn zegsman, — zoo gedreigd, dat hij krankzinnig geworden is, de ander is door angst hulpeloos. De moordenaar loopt met zijne handlangers hier in Urnbú rond, zonder lastig gevallen te worden, een twintigtal familiën van bepaalde kleur zijn gevlucht, en daar blijft het bij. Er zijn zelfs lieden, die dat flink vinden!

Er zijn hier ezels! Ik meen geene tweebeenige, — daar ik nogal eens gezegd heb, dat de Brazilianen intelligent zijn, zoudt gij kunnen denken, dat ik noodig vond te vermelden dat op dezen regel enkele uitzonderingen bestaan, — al was het maar de vriend met zijne Arabieren. Neen, ik meen echte langooien. Het is toch merkwaardig, dat men hier overvloed van muildieren en muilezels vindt en ook paarden, maar bijna nooit een ezel. En toch is de gewone opvatting, dat men, om muildieren te hebben, ezels noodig heeft. Het geheim is, dat er slechts in sommige streken van het land fokkerijen bestaan, en dat zeer vele lastdieren uit zuidelijker gelegen staten worden ingevoerd. Hier schijnt

men echter van grauwtjes te houden, er zijn er zeer veel, terwijl ik tot heden toe nog niet vier ezels in Brazilië gezien had.

Itahy, 11 Juli.

Wel ligt aan de overzijde een plaatsje, maar ik vreesde, daar de zon niet te zullen zien, zoodat wij ergens in het bosch aanlegden. Na het eten ging Beraldo op verkenning uit, en kwam terug met het bericht, dat een eindje lager een groot huis was, waarvan de eigenaar dadelijk gevraagd had, waarom de Dr. niet daar kwam! Nogal verleidelijk, maar.... de kippetjes waren al losgelaten. Met eenige moeite werden zij — op twee na, die men heden zoeken zal — te voorschijn gehaald, en vier minuten later lagen wij hier, vlak over het dorpje, en was ik in huis.

Een goedig oud man is de eigenaar. Verder zijn er verschillende vrouwelijke bewoners, en een zoon, met kunstenaarsharen, vele ringen, en eene kamerjapon van vuurrood katoen met witte koordjes afgezet. Juist uit dezelfde materialen heeft een broertje van drie jaar een buisje tot eenig kleedingstuk. Het kind heeft mij dadelijk tot zijn eigendom verklaard. Dit heeft zijne onaangename zijde, daar het mij zeer vuil maakt, en mij voortdurend met zijne ongewasschen handen korreltjes zaagsel in den mond wil stoppen. Dit wordt door de huisgenooten zeer geestig gevonden, en ik tracht dit ook te doen.

Eergisteren avond kwam de maan op, even nadat wij ons leger op eene zandbank hadden opgeslagen. Nog bijna vol, en de hemel volmaakt onbewolkt. Ik kwam op den inval, de maan eens door mijn instrument aan mijne lieden te vertoonen. Het loonde zeer, er was uitbundige vreugde, en ik vernam bij die gelegenheid, dat het mannetje in de maan hier St. Joris is. Jawel,

uit twee donkere vlekken kan men, met veel goeden wil, wel eene liggende figuur maken, en eene staande er boven.

Gisteren kochten wij weder eens, van een voorbijvarenden visscher, drie flinke visschen voor 10 cts. Maar er is toch bepaald eene eenvoudiger methode om visch te hebben, dan koopen, zelfs veel gemakkelijker, dan er zelf naar te hengelen. Juist toen wij hier aan wal zouden gaan, kwamen er twee zoo maar in de schuit springen; een viel op den haard neder, nog zoo dom niet. Stevige dieren, die ons van morgen tot ontbijt dienden. Zij waren zeker opgejaagd, maar welk eene spierkracht toch, want de opstaande kant van de schuit steekt een halven meter boven het water uit. Misschien was het wel een krokodil, die hen achterna zat, die schijnen hier vrij talrijk te zijn. Gisteren zagen wij er wel acht of tien aan den oever liggen. Zij zijn zeer klein, niet veel langer dan een mensch, maar zij maken toch het denkbeeld van een bad minder aantrekkelijk, er mocht eens een Goliath in de buurt zijn!

C., 13 Juli.

Weder eens een plek, waaraan men geen naam weet te geven. Een sterke stroom bracht ons vrij spoedig hier. Het landschap bleef bergachtig, ook hier zie ik een flinken heuvel aan de overzijde, en verschillende boomen wisselen het groen met hunne bloemen, of hooggekleurde vruchten af. Verdere afwisseling leveren de lessen van Beraldo, die sedert Urubú zijn eerste abcboekje rijk is, en steeds met ijzeren wil studeert.

Wij zijn weder aan den Bahia-oever. Want, ofschoon alles onder Bahia behoort, spreekt men toch, van Januaria af, getrouw van Bahia- en Pernambuco-zijde, omdat de linker-oever vroeger onder Pernambuco stond.

Torrinha, 17 Juli.

Toen ik gisteren bij het vallen van den avond hier aankwam, zond ik volgens landsgebruik Beraldo naar de fazenda die hier ligt, met den brief, dien ik voor den eigenaar had. Mevrouw liet zeggen, dat haar man er niet was, maar dat ik welkom was. Ik ging onmiddellijk, en vond eene beschaafde vrouw, en hare moeder, en met beiden kon ik heel gezellig praten; ook de vier kinderen zijn zeer welopgevoed. Maar aan tafel eten, neen, dat doen toch ook deze dames niet, nu ik er ben. Heden morgen was een oom van de overzijde overgekomen, om mij te helpen onderhouden, en tegen den middag kwam de huisheer, die eene ander fazenda was gaan inspekteren.

Ik heb het hier weder zeer goed. Alleen een regenbui, zelfs van donder vergezeld, was onaangenaam. Reeds drie achtereenvolgende nachten brachten ons regen; maar ditmaal waren er een paar niet volkomen waterdichte plaatsen in het dak, juist boven mijn bed.

Zoudt gij niet denken, dat men in deze landen hoogst dankbaar is voor zulke regens in het droge seizoen? Neen, het tegendeel is waar. Het schijnt dat de planten, die nu wel willen groeien, maïs, watermeloenen, een weinig gras, er niet tegen kunnen. Die staan meestal op de zandbanken, op plekken, waar een weinig klei door het zand gemengd is, en het schijnt, dat, in dien mullen grond, reeds betrekkelijk weinig regen de wortels doet verrotten.

18 Juli.

Reeds in weinige uren zooveel gevorderd, dat wij ons een kalm uurtje gunnen, om te eten. Ik maak er van gebruik, om u te vertellen, hoe de goede man van Torrinha mij bij mijn vertrek een geheel schaap medegaf, en eiëren, en groenten... Men wordt waarlijk schaamrood tegenover zulk eene gastvrijheid.

Wij doen dan ook wonderen van kookkunst. Wilt gij soms het recept, om hutspot te maken zonder wortelen, zonder aardappelen, zonder rundvleesch? Neem dan maar schaaap, zoete aardappelen en abobora (eene soort pompoen, die aan wortelen herinnert). Dit levert een heerlijken hutspot.... op de S. Francisco.

Ik had niet begrepen, waarom ik in den laatsten tijd een paar maal eenigszins koel beleefd ontvangen werd, in huizen, waar men mij, na weinige minuten, toch even vriendelijk behandeld heeft, als elders. Ik heb niet lang geleden de verklaring gekregen: ik ben van kleur veranderd! De brieven, die ik in het begin van deze reis te vertoonen had, waren toevallig allen aangroenen. Daardoor was mij een roep van hevige groenheid voorafgegaan, wie weet, welke groene gruwelen men niet van mij geloofd heeft. Toen dus het toeval mij sedert in gele huizen bracht, is het niet te verwonderen, dat men begon mij met wantrouwen te ontvangen. Maar — zelfs een politieke tegenstander is, als gast, den Braziliaan heilig. Hoe kan een onschuldige vreemdeling al niet in de politiek gehaald worden!

Barra, 20 Juli.

De volle naam is: Cidade de S. Francisco-das-Chagas-da-barra-do-Rio-Grande. Gij vindt zeker wel goed, dat ik maar den werkdagsnaam, Barra, gebruik?

Ik ben bij den kantonrechter gelogeerd, een bloedverwant van mijne gastheeren te S. Francisco en Torrinha, een familie, die waarlijk een klein hemeltje aan mij verdient! De rechter is ongehuwd, bewoont een groot huis, en spreekt vrij goed Fransch, terwijl er vaak een Franschman op bezoek komt, zoodat mijn tijd recht aangenaam voorbij gaat.

Minder vroolijk is, dat mijne manschap mij gaat verlaten, op den getrouwen Beraldo na. Reeds sinds Lapa

hangt dit in de lucht: wat wij daar te zien kregen, heeft de angst van mijne Mineiro's voor de Bahianen niet verminderd. En nu zij gehoord hebben, dat te Chique-Chique, waar ik echter niet denk te komen, omdat het aan een zijtak der rivier ligt, moord en doodslag aan de orde van den dag zijn, is hun moed geheel gezonken in de schoenen, die zij niet dragen. Maar geen nood, mijn brave gastheer onderhandelt al met anderen.

Barra ziet er, van de rivier uit, zeer aardig uit. In het midden der plaats staat eene kerk, met twee torens, nog niet geheel afgebouwd, maar ook nog niet vervallen, die een goed effect maakt. Het stadje ligt bovendien laag aan het water, dat hier bijzonder breed is. Uit mijn raam toch zie ik juist de vereeniging van de Rio-Grande met de S. Francisco.

De Rio-Grande, die ten deele door heerlijk vruchtbare gronden moet vloeien, is een van de drie of vier eenigszins aanzienlijke nevenrivieren sedert Guaicuhy, en verder stroomafwaarts, is er geen enkele meer van eenig belang. De S. Francisco valt mij dan ook niet mede. Een statige rivier, ja, maar toch niet op een dag te noemen met de Tocantins. Diepte is hier nergens, en breeder, dan dadelijk na de Rio-das-Velhas ontvangen te hebben, is de rivier ook eigenlijk sedert niet.

Maar daarom is Barra toch niet minder aardig. Terwijl ik heden morgen werkte, was het strand zoo schilderachtig, dat ik mij den geestigsten schilder tot metgezel gewenscht had. Het was Zondag, er was markt aan den oever: uit de stad kwam alles, mannen, vrouwen, kinderen, gewasschen en gestreken te voorschijn; van de rivierzijde kwamen tallooze kano's met eetwaren, en den ganschen morgen kriede daar alles dooreen: witte hemden, bonte tafelkleedjes, bruine gezichten, — juist

op den goeden afstand, om mij niet te hinderen, en mij het levendige, kleurrijke tafereel te laten genieten.

Mocambo-do-Vento, 24 Juli.

Of de wind mij zal laten schrijven? Wij liggen te schudden, dat men er zeeziek van worden zou. Reeds lang geleden had men mij beloofd, dat het beneden Barra steeds erger worden zou, en het heeft er veel van: het observeeren wordt haast even ondoenlijk, als het varen. Gelukkig is mijn stuurman heel wat beter, dan de vorige, die eigenlijk geen stuurman was, en die het vaarwater niet kende. De tegenwoordige houdt onder den wal, waar men eenigermate beschut is, hij durft door de nauwe kanaaltjes varen, en vooral: hij weet, dat in een bocht de stroom altijd het sterkst aan de buitenzijde is. Daarvan had zijn voorganger geen flauw besef.

Weder heb ik twee mulatten en een caboclo, of half-Indiaan. Men zou hem voor een geheelen aanzien, het type is bijna zuiver: hij gelijkt weer sterk op een Chinees, die zijn staart heeft afgelegd. In één opzicht loochenen die lieden zelden hunne Indiaansche afkomst. Terwijl de mulatten gaarne hun haar zeer kort laten knippen, dragen de caboclo's het liefst zoo lang, dat het hun gezicht, bij eenigen wind, tot aan den mond bedekt, wat mij altijd aan schoothondjes doet denken. De heeren heeten Estevão, Januario en Raphael.

In Barra liet mijn gastheer mij nog de geheele stad zien. De kerk is werkelijk nog niet leelijk: als de gipsen fratsen er aangebracht zijn, zal zij dit wel worden. Een vrij groot hospitaal is ongebruikt, omdat de regeering geene gelden toestaat; natuurlijk moet die het weder doen.

En weder ben ik vertrokken, overladen met goede gaven voor de verdere reis.

Matto-Grosso, 27 Juli.

O die wind, die wind! Om den moed er in te houden doen mijne lieden, als wij weder eens een uur of wat moeten stilliggen, eindelooze verhalen van allerlei vaartuigen, die hier overal door den wind verongelukt moeten zijn. Eentonig om te lezen, al die wind? Ja, maar om uit te staan, nog veel eentoniger.

Aan den Pernambuco-oever hebben wij, reeds bijna sedert Barra, hooge duinen. Echte duinen van geel zand, maar niet leelijk, omdat zij hier en daar flink begroeid zijn. Zij worden opgeworpen door den steeds in eene richting blazenden wind, die het zand eenvoudig over de rivier transporteert. Natuurlijk wordt daardoor op den langen duur de rivier ook verplaatst.

Eene merkwaardigheid van mijne tegenwoordige roeiers is, dat zij, gelijk alle lieden uit deze streek, behalve het toch reeds zoo overvloedige voedsel, dat ik verstrekken moet, ook nog „rapadura” noodig hebben. Dat is ruwe, donkerbruine suiker in groote, vierkante, onoogelijke blokken. Die worden, tusschen ontbijt en diner, met groote massa's zaagsel naar binnen gewerkt. Grappig, die sterke, groote, zwarte kerels zoo vuistgroote brokken suiker te zien eten. Zonder dat kunnen zij niet werken!

Overigens is het groote genoegen, aan allen, die wij voorbijvaren, wat op de mouw te spelden. Het zijn vaste vragen, als: 1° Hoe noemt gij die schuit? Wij hebben hier nog nooit zoo iets gezien. — Nu, dat wil ik wel gelooven, ik ook niet, eer ik er in stapte! — 2° Wie zit er in? — 3° Waar komt gij van daan? — 4° Waar gaat gij heen? — 5° Wat hebt gij te koop? — De gekste dingen worden geantwoord, die maar in het vruchtbare brein van Beraldo opschieten. Ik kom uit alle mogelijke steden, die niet aan eenige rivier liggen; de schuit is eene stoomboot, wij roeien slechts,

omdat de machine, die in mijne groote kist zit, gebroken is. De lieden slikken alles zoo gewillig, alsof het klonten suiker waren.

28 Juli.

Van morgen heb ik alleen nog kunnen werken, omdat ik een diepe kuil vond, waar de wind het zand over mijn hoofd heen voerde. Of wij heden weggkomen, is zeer twijfelachtig.

Gisteren was het kalm, toen wij toch niet varen konden. Maar, anderen hebben er te meer gebruik van gemaakt: er kwam een tiental schuiten voorbij, en eene menigte kano's. Wat is het opboomen van die logge vaartuigen een zwaar werk! Als zij maar even in dieper water komen, waar de stokken geen grond vinden, dan is in een oogwenk het werk van uren verloren. Velen konden zich gisteren woedend maken, — en deden dit, — over de liefelijke opmerkingen van mijn volkje; als weder eens eene opvarende schuit zoo tegen wil en dank afzakte. Uren lang hebben de mijnen zich dit leed-vermaak gegund. De arme kerels hebben steeds in hun leertijd booze zweeren aan den rechterschouder; later is die geheel vereelt.

Pilão-Arcado, 31 Juli.

Op reis hierheen bleven ons de duinen vergezellen. Hadden wij maar overal aan ons zeestrand zulk een onafgebroken zandmuur! Deze duinen hier zijn met een hoogen heester begroeid, die aan het zeestrand met eene lage, kruipende plant, en die beiden zijn kennelijk ongemeen na verwant. Zou alleen het zoete of zoute water de oorzaak zijn van het verschil?

Nog steeds wordt nu en dan een van die steenen dorpels zichtbaar, dikwijls aan beide oevers tegelijk. Gedurende eenige minuten vaart men over en tusschen rots, en dan is weder alles zand.

Ook hier midden door de plaats gaat een van die dorpels, die ons gisteren avond bij het landen nogal lastig was: bijna waren wij er op geloopen. Van de plaats ontwaarde ik toen niets dan de kerk, die mij, in de duisternis vrij groot toescheen. Zoo groot is zij heden niet meer, en de beide torens..... Hebt gij u torens niet altijd met drie afmetingen gedacht? Deze hebben er slechts twee: hoogte en breedte. Dikte hebben zij niet, het zijn slechts brokken muur, waaraan de silhouette van torens gegeven is.

Het plaatsje is dan ook zeer arm. Het moet eens rijk en welvarend geweest zijn, maar ook hier was eenige jaren geleden een „oorlog”. Zulk een oorlog is niets, dan een politieke twist, waarin alle, lang opgezouten, persoonlijke veeten zich oplossen. De gevolgen zijn dan somwijlen gevechten, open strijd, gedurende langen tijd. Het volk, de regeering zien toe, totdat zulk een plaatsje uitgeput is.

Zoo wil het mij ook hier toeschijnen, als men van den vooruitgang van Barra en een paar andere plaatsen spreekt, dat die juist zoo groot is, als de achteruitgang van Pilão-Arcado en een paar dergelijke ongeluksplaatsen. Hier, evenmin als in het noorden, geloof ik, dat er veel vooruitgang in het algemeen is: politiek moet voor leven doorgaan. Zal het Piet zijn, of Kees; dat is de vraag.

De gesprekken mijner tegenwoordige roeiers loopen dan ook hoofdzakelijk over „oorlog”, twisten, moorden. En onveranderlijk wordt er bijgevoegd, dat ieder de daders kent, en dat niemand straft. De schuldige heeft immers machtige beschermers?

Stel u nu niet voor, dat het maar steeds en overal zoo zijn zou. Als de donderbui voorbij is, is de lucht weer gezuiverd, en kan eene plaats tot verademing komen, — als zij er nog kracht toe heeft.

Zooals ik reeds zeide, het is voornamelijk om die reden, dat ik Chique-Chique niet aandoe, dat anders een niet onaardig plaatsje moet zijn. Eene tweede reden is echter, dat het in dit jaargetijde moeielijk te bereiken is. Het ligt aan een kanaal, zooals vele rivieren hier te lande er hebben, dat slechts in den regentijd bestaat, en waarvan later, slechts krekten overblijven. Gedurende verscheidene maanden worden dan zulke plaatsen langs veel kortere wegen te water bereikt, vaak, zooals hier, dwars door het land heen.

1 Aug.

De leugens van Beraldo worden hoe langer zoo dikker, en het slikvermogen van de bevolking vermindert niet. Ik had, voor een bepaald doel, kleine steentjes laten verzamelen, en die was Beraldo gisteren bezig te waschen. — „Waartoe dienen die steenen?” — „Die eten wij. Als Sr. Dr. die klaarmaakt, worden het boonen, „maar dat geheim kent hij alleen.” Reeds heden hoorde ik dit wonder rondvertellen, en, die het vertelde, voegde er trouwhartig bij: — „en het is waar ook, ze lagen reeds „te weeken!” Beraldo wilde misschien wel, dat hij dat verhaal juist niet gedaan had, want hij wordt bestormd door lieden, die het geheim willen weten, die er zelfs geld voor bieden.

Ik zelf ben hier zoowat het tegenovergestelde, van wat ik te Carinhanha was. De laatste maal, dat de pastoor hier was, schijnt hij in zijn preek iets gezegd te hebben omtrent „den duivel, die hier in Pilão-Arcado „door de straten loopt.” Het schijnt zeer letterlijk te zijn opgevat, want zoodra ik een instrument opgesteld had, zeide eene dame: — „Daar heb je het! Die Dr. „komt, om den duivel te vangen, die hier los loopt.”

Borracão, 3 Aug.

Weder bij een eiland, dat mij door een hoogen oever
II.

tegen den wind beschut. Er woont ééne familie op. Hier toch, waar het vaste land aan beide oevers nog al zeer dor is en onvruchtbaar, zijn de eilanden het beste voor bebouwing geschikt. Vooral, wanneer, zooals hier, het zand door dunne lagen klei afgewisseld is. Dit belet tevens het verstuiven, de duinstreek heeft dan ook opgehouden. Aan den anderen oever zag ik echter twee heuvelketenen, die schoon van vorm waren. En er zijn zooveel eilanden in dit gedeelte van den stroom, al zijn zij ook niet met de palmewouden van de Tocantins overdekt, dat ik overtuigd ben, dat het landschap, van eene stoomboot uit, zeer schoon moet zijn. Eene roeiboot is te laag: men ziet alleen wat onmiddellijk aan den oever staat.

De plantegroei wordt overigens steeds armoediger, slechts weinige soorten, die telkens terugkeeren. De welig groeiende cactussen duiden dan ook aan, dat de bodem slecht is. Er zijn er van indrukwekkende afmetingen: tusschen tien en twintig meters hoog, geloof ik, dat er velen zijn, met stammen van meer dan mansdikte. Weet gij wel, dat het vee die leelijke dingen eet? Men spaart de planten zorgvuldig op, voor buitengewoon droge jaren; de nog groene takken worden dan van de dorens ontdaan, en het vee eet die met graagte, ook de paarden. De stam is geheel tot een sponsachtig hout overgegaan.

Gisteren heeft Beraldo mij met goeden uitslag voor Dom Pedro II uitgegeven. En hij kende mij vrij socialistische bedoelingen toe: den grond af te nemen aan de rijken, en onder de armen te verdeelen. Zulke denkbeelden zijn dan hier in de bosschen toch ook doorgedrongen. Alsof de lui rijker zouden worden! Den grond hebben zij toch voor het nemen; hier beteekent armoede luiheid.

En een stukje volksmoraal. Ik heb u wel reeds verteld, hoe, gedurende den oorlog met Paraguay, allen, die men maar pakken kon, tot vrijwilligers bevorderd werden, nadat vooruit bepaald was, hoeveel van die vrijwilligers elke provincie te leveren had. En nu filosofeerden mijne lui, dat het toch maar jammer is, dat de regeering de lui niet meer aldus pakt. — „Gedurende „den oorlog, wie niet werkte, werd soldaat; wie zijne „vrouw verliet, desgelijks. En nu, hoevelen loopen er „niet rond, die niets uitvoeren? Hoevele vrouwen worden niet in den steek gelaten?”

Zoo hard ongelijk hebben zij nog niet, maar vergeet er niet bij, dat Brazilië eene konstitutie heeft, zoo vrijzinnig en mooi, als maar eene. Daarvoor is de illustratie niet onaardig. In de zeesteden wordt nog steeds van de jeugd, wie niet deugen wil, vrijwillig bij de marine gestopt.

Remanso, 5 Aug.

Van de vorige plaats moet ik nog melden, hoe ik bezoek kreeg van twee broeders, die aan de overzijde de fazenda van een oom bewoonden. — „Beiden moordenaars,” werd mij ingefluisterd. Te zamen hebben zij een ouden man doodgeslagen, die zijn hond niet belette, hunne watermeloenen op te eten. Zij werden evenmin lastig gevallen, als de vrouw, die op eene vorige plaats, op twee pas afstands van mijne ark, aan eene andere een messteek toebracht. Gelukkig maar in de heup, maar het mes ging er tot aan het hecht in. Daar de kommissaris van politie de aanrandster „beschermt”, werd de verwonde in de gevangenis gebracht: zij had geprovoceerd! Ook hier is juist van nacht een moord gepleegd.

Het zou zeer onbillijk zijn, in een zoo dun bevolkt land, waar de inwoners zoo onbeschaafd zijn, eene vol-

maakte rechtspleging te verlangen, eene strikte voltrekking van vonnissen. In de binnenlanden moet noodzakelijk veel door de mazen glippen. Maar men zou er haast toe komen, voor dergelijke landen de lynchwet eene schoone instelling te vinden. Dat is ruw recht, maar ten minste geen ruw onrecht!

En laat ons zelfs den moordenaars niet te hard vallen. Ik ben nog niet vermoord, en geen mijner kennissen. Drie kwart van de moorden zijn eenvoudig dronkenmansstandjes, die bij ons met een schram of een blauw oog afloopen. Maar, als bij ons ieder een lang mes droeg, zooals hier, zou dan de Zaterdag van kermis niet meer bloed zien?

En laat ik ook eens even opmerken, hoe eerlijk het volkje is, al komt diefstal ook wel eens voor. Sedert maanden vaar ik nu reeds in eene opene schuit, met lieden, die ik niet ken, en die best weten, waar de geldtrommel zit. En het geringste is mij nog niet ontstolen, noch door de roeiers, noch door anderen. En het zou zoo gemakkelijk zijn, des nachts een arm in de schuit te steken. Wel moet ik er bij voegen, dat Beraldo een getrouwe waakhond is, maar hij slaapt toch ook.

Ik ben hier tegenover de plaats gaan liggen, bijna in de wildernis. Ten eerste ben ik aan deze zijde tegen den wind beschut. En dan ben ik hier veilig tegen het heirleger van nieuwsgierigen, die mijn geduld op eene al te zware proef beginnen te stellen. Mijne brieven ga ik in den namiddag naar de overzijde brengen.

Trahiras, 8 Aug.

Natuurlijk een ander Trahiras, dan het vorige. Het is zeer lastig, dat hier te lande zoo uitbundig veel plaatsen denzelfden naam voeren. Hoeveel S. Anna's er bijvoorbeeld zijn, weet misschien alleen S. Anna zelve!

Op mijne vorige plaats had ik het best. Er was eene woning, door gewone, arme lieden bewoond, maar zoo goed, dat allen er schik in hadden. De kinderen waren even naakt, of bijna naakt, als anderen, maar zoo fatsoenlijk, zoo vroolijk, gedienslig, gezeggelijk. Dan eens bracht men mij eenen watermeloen, dan eieren, eens een prachtige meloen, een klein meisje bracht mij een takje bloemen.... Nu mag een menschenhater zeggen, dat zij best weten, dat zij er zóó meer voor krijgen, dan wanneer zij verkochten, — onwaar, zij zullen u even vriendelijk vaarwel zeggen, wanneer gij bij uw vertrek het bij „dank je” laat.

Beide dagen was ik aan de overzijde. Een lang niet onaardig plaatsje, dat aan het opkomen is, — tot het weder aan de beurt is, om te dalen, — met een groot aantal flinke, nieuwe huizen. In het grootste, een paleis voor het binnenland, bracht ik een brief aan een overste, bij wien ik nog een paar krijgshelden in partibus vond, beschaafde lieden met wie ik recht gezellig praatte. Den tweeden morgen kwamen zij mij zelfs bezoeken, wat zeer verdienstelijk is, want de reis van het dorp tot mijne ligplaats duurt zoowat drie kwartier. De terugreis doet men in enkele minuten.

Ook had ik een brief voor den kantonrechter, en gelukkig! Want, kort voor mijn vertrek was Rafaël zoek. Hij had den vorigen avond eenig geld gevraagd, wij begrepen dus, dat hij smoordronken ergens liggen zou. Maar waar? — „O! dadelijk naar den subdelegado de „policia”, zeide mijn brave rechter, „laat hem door een „soldaat zoeken.”

Soldaat vond hem ook, in den verwachten toestand. Maar houden deden wij hem daarom nog niet. Zoo was hij niet naar de kano geboegseerd, of hij moest weer even de stad in, — volkomen radeloos. Eindelijk

kregen soldaat en Beraldo hem dan toch, in horizontale positie, in eene kano, en hij werd onmiddellijk naar de overzijde verzonden. Maar toen was Estevão zoek, ook lichtelijk bewogen, had ook die even eene boodschap moeten doen, en natuurlijk kwam hij juist van links aanzetten, toen soldaat en Beraldo naar rechts gegaan waren, om hem te zoeken. Het laatste bedrijf van het blijspel hoorde ik eerst hier: soldaat was dien avond flink dronken van de fooi. De heer Rafaël was natuurlijk niet recht bruikbaar. Alles wat Indiaansch bloed heeft, brengt u beurtelings in den besten en in den slechtsten luim. Hun grootste karaktertrek is wel onverschilligheid. Eene zachte, welluidende stem, een flauwe glimlach maken een niet onaangename indruk: men is geneigd, het woord „lief” te gebruiken. Gij maakt eene aanmerking — de glimlach schijnt u te zeggen: „gij hebt gelijk,” en gij zijt ontwapend. — „Maar kerel, ziet gij dan niet, welk onheil gij daar gesticht hebt?” — Zoete glimlach. — „Gij gaat dood-gemarteld worden!” — Zoete glimlach. Men ziet vaak zoo volkomen in, hoe zij er toe komen de martelpaal met kalmte aan te zien: alles is hun onverschillig. Behandel hen slecht: zij zullen u verraden, — behandel hen goed, zij zullen u ook verraden; gij blijft hun steeds onverschillig, wat gij ook doet.

De vaart hierheen was niet leelijk. Steeds hadden wij rotsjes in het gezicht, die door hunne gehakte en verbrokkelde vormen zeer goed echte bergen nabootsen. Altijd hetzelfde zinsbedrog, die heuvels worden lager, al naarmate men er naderbij komt. En altijd diezelfde alleenstaande heuvels of kleine ketenen, zonder duidelijk uitgesproken richting, die uit een volmaakt vlak land oprijzen. Steeds denkt gij onwillekeurig aan een berg-

land, door eene dikke aardlaag zóó bedekt, dat slechts nog enkele toppen er boven uitsteken.

Onwederstaanbaar dringt zich hier aan u de gedachte op aan een land, dat door herhaalde, goed van elkander gescheiden opheffingen uit zee opgerezen is. Eerst zee, dan een archipel, dan een vastland, dan nog de kuststreek.... Het klinkt heel aardig, maar als men geen geoloog is, houdt men zulke fraaie gedachten voor zich.

Beraldo heeft weer eens hoofdpijn. Hij zegt dan ook, volstrekt niet tegen de warmte te kunnen, en het wordt reeds zeer warm. In de ark is het soms bar heet. Zooeven heb ik getracht, aan land wat meer koelte te vinden. Daarbij ontdekte ik een hoogst schilderachtig punt. Slechts een honderd passen landinwaarts bevindt zich eene langgestrekte lagune, waaruit eene rots opstijgt, die sterk aan die van Bom-Jesus doet denken. Rood, geel, wit, bruin is de steen getint, en sommige punten ervan schieten even grappig loodrecht in de hoogte, als de vele cactussen die er weder op groeien. Verder zijn verscheidene bromelia's wel zoo bescheiden het met dien barren bodem voor lief te nemen, en brengen al weder de geelgroene kleur hunner bladeren, het koraalrood hunner stengels, het geel hunner bloem aan. En aan den voet der rots staat eene sappig groene plant langs het blauwe water. Giet nu over dat alles eene oneindige lichtmassa uit, terwijl de boom waaronder gij staat een koele, zware schaduw op den voorgrond werpt, en gij zult licht begrijpen, dat ik daar een uurtje doorbracht. Maar toen vond ik toch weder, dat mijne ark nog koeler was, wat toch eigenlijk weder niet waar is ... het is overal warm !

Lagoa, 10 Aug.

Niet ver boven een plaatsje, Sento-Sé. Maar ik heb

een weinig met Beraldo gekomplotteerd, om de dorpen maar te vermijden, wegens de cachaça en wegens de lastige bezoeken. Hier krijgen wij er zeker niet te veel: niettegenstaande aan de overzijde huizen staan, zagen wij nog niemand. Als de heeren zich van hun kaartspel kunnen losmaken, zal ik in den namiddag eens eene expeditie uitzenden, om te zien, of er ook eetwaren te koop zijn.

Ook de zandbanken deelen niet meer in onze gunst, wegens den wind. Maar de hooge, rechtstandige oever, met gedoornde struiken er boven op, is ook niet zoo aangenaam: hier moesten wij eerst in de harde klei een trapje met den bijl maken, om boven te komen.

13 Aug.

Boos, zeer boos! Dat ik zit te schrijven, in plaats van te varen, en dat, terwijl juist de wind ons met rust laat, geschiedt, omdat mijn oude stuurman niet opgelet heeft, dat wij onze kano kwijt zijn! Het touw, waaraan die bevestigd was, is vrij oud, is zij dus aan een boomstronk blijven kleven? Of hebben de slimmerds die van morgen hout gingen halen, haar niet vastgebonden? Ik weet het niet, maar zeker is het, dat wij kalm stil liggen, want onze kano kunnen wij niet missen, het is ons rijtuig, ons boodschapwagentje, ons eenig middel om de rivier over te steken, om met andere vaartuigen gemeenschap te hebben! Hoe zouden wij zonder kano aan brandhout komen, hier, waar het schaarsch begint te worden?

Van een vriend, die hier eene poging kwam wagen, om wat vruchten te verkoopen, is eene kano geleend. Dit begrijpt gij, dat een half uur gemoedelijke konversatie noodzakelijk maakte; en op de twee, die er in vertrokken zijn, kunnen wij menig uurtje wachten. Een dag verloren. Ik tracht grimmig te kijken, het maakt

hoegenaamd geen indruk, en bezorgt ook de kano niet terug.

Mijne twee achterblijvers zitten ondertusschen elkander te vertellen — wist gij het wel? — dat ook het water des nachts slaapt. Zelfs op plaatsen waar het bijzonder woest is, wordt het te middernacht zeer kalm.... men hoort niets meer.... tusschen twee en drie uur wordt het water weder wakker. Zonderling, dat de lieden die gevaarlijke plekken dan toch overdag passeeren!

Beraldo staat nog steeds op de ziekelijst. En wat hij heeft, begrijp ik niet: koorts, die zwak is, en toch niet voor chinine wijkt, ik vrees, dat de lever in het spel is.

Daar komt de kano!

15 Aug.

Reeds weder een punt achter den rug, een eiland. Maar gunstig was mij dit niet. Den 13^{den} reeds stak een wind op, dien men bijna storm kon noemen. Den ganschen nacht lag ik wakker door het bonzen, en tobde over mijne arme chronometers. Den volgenden morgen bracht ik die aan wal: kreeg men zulke denkbeelden maar altijd bij tijds!

Gisteren woedde de wind steeds voort. Beraldo lag weder met de koorts, van koken was toch geen sprake, op een open vuur, met zulk een storm, schrijven ging evenmin, — een landerige dag. Het eenige, wat ik doen kon was, eenige ontdekkingsreizen op mijn eiland te doen. De eerste deed mij een varken ontdekken, een paard, een ezel, en eene tamelijk verwaarloosde aanplanting. Maar noch menschen, noch woningen: kennelijk behoort alles aan lieden, die aan de overzijde wonen.

Eene tweede reis liep minder aangenaam af, want in

zeer korten tijd was ik radeloos verdwaald. En toen ik, na lang loopen, de rivier weder ontdekte, wist ik niet meer, of ik aan den voor- of aan den achterwal was. En zulke eilanden zijn soms zoo verbazend groot! Intusschen, uit den stand der zon en den loop van het water kon ik afleiden aan welke zijde ik was, maar moest ik stroomafwaarts loopen, of omgekeerd? Natuurlijk liep ik eerst een half uur in verkeerde richting, en geraakte steeds verder van de ark af, zooals ik later uitvond.

Ook is het tamelijk aardig, steeds nieuwe cactussen te ontdekken, maar die akelige dingen zijn toch niet in staat, een verdwaald mensch op te vroolijken. De gewone, domme zuilen kwamen in grooten overvloed voor; eene andere soort, met ziekelijk dunne, slaphangende armen, die er als slecht gestopte, half-beschimmelde worsten uitzien, is evenmin vermakelijk te aanschouwen. Eene derde, met lange, witte haren, is iets beter, en eene lage soort, met platte bladvormige stengels, met oranje-bloesems dicht bezet, is, bij gebrek aan andere bloemen, dragelijk; maar, bij eene wandeling tusschen cactussen, denkt men toch altijd meer aan de doornen, dan aan de bloemen. En ik was nog altijd niet thuis, en of ik nu en dan al eens gilde, slechts de wind antwoordde in de bladeren der carnaúba-palmen, die een geluid maken, dat aan rammelende doodsbeenderen doet denken, juist de muziek, die bij een cactustafereel past. Eindelijk.... hoor ik daar niet een haan kraaien? Dat kan niet anders, dan onze schreeuwerd zijn.... de vaste wal is te ver af. O! dat beste brave haantje! En het was ons haantje, ik kreeg antwoord op mijn gillen, en weldra vond ik mijne manschap, die reeds ongerust geworden was, en rechts en links naar mij zocht.

Ook was de wind iets bedaard, zoodat wij een kwartier later waagden te vertrekken.

Joazeiro, 19 Aug.

Reeds sinds eergisteren hier. In al dien tijd schreef ik niet, omdat ik, wegens den wind en de ziekte van Beraldo, maar doorreisde. Den 15^{den} kwam ik des avonds te S. Anna — al weder een S. Anna. Dit is een klein nest, even boven den Sobradinho, die de reeks water-vallen opent, die wij nu weder gaan genieten.

Niet minder dan drie ingenieurs zijn bezig dien water-val op te ruimen, en voor twee van hen had ik brieven. Gelukkig, want ook daar hield de wind mij een halven dag gevangen. Die hinderpaal wordt hoe langer zoo grooter.

Geregeld omstreeks acht uur steekt de wind op, groeit gedurende den nacht tot een halven storm aan, zweept het water van de rivier in witgekuifde golven op, maakt aan het strand eene echte branding, al is het in miniatuur, maar de ark ligt dan tóch te bonzen en te kraken, alsof haar laatste ure geslagen is. Tegen den middag neemt de grootste hevigheid af, totdat het tegen zons-ondergang weder voor eenige uren geheel kalm is.

Nog den 16^{den} in den namiddag kwamen wij over den Sobradinho (het „verdiepinkje”). Die ziet er nog al bar uit, maar de hond is toch niet zoo zwart, als hij afge-maald wordt. Even voor men er komt, wordt de stroom door een langgestrekt eiland in twee ongelijke armen gedeeld. De grootste daarvan is volmaakt onbevaarbaar, en men heeft er een sperdam in gelegd, om in den anderen altijd voldoende water te hebben. Maar ook in dezen strekt zich eene reeks rotsblokken van den eenen oever tot den anderen uit: bij een eersten blik ontdekt men weinig, dat naar een vaarwater gelijk. Maar het dynamiet is reeds aan het werk, en er is een kanaaltje.

Met behulp van een loods, die mij geleend werd, schoot de ark er in een paar minuten door, en een uur later sloegen wij ons kamp op in het gezicht van een geestig rotsje, dat eenzaam uit het water opsteekt, als een podding in een grooten schotel met saus.

Den volgenden avond kwamen wij vrij laat hier. Van de menschen, aan wie ik brieven had, was de een naar Bahia, een ander niet thuis, een derde ziek, een zou mij morgen helpen, zoodat ik recht blijde was, ten minste voor Beraldo, die steeds zwakker en zieker geworden was, een onderkomen te vinden, en zelf in de schuit ging slapen. Want, ofschoon Beraldo's gastheer een buitengewoon vriendelijk man is, zoon van een Duitscher, kon ik daar onmogelijk ook onder dak komen, aangezien het huis juist verbouwd wordt. Ik vond den volgenden morgen bij een ander even vriendelijke opname, maar het is niet gemakkelijk, dat wij nogal ver van elkander wonen.

Onder de behandeling van een der beide geneesheeren, en met rust, wordt de zieke zichtbaar beter.

Twee geneesheeren, — een groene en een gele, dat begrijpt gij, — wat zegt gij er wel van? Ja, Joazeiro is een niet onaardig plaatsje, ik zou het na Januaria, en vóór Barra rangschikken. Hier is het middelpunt van den handel met Bahia, die niet langs de rivier gaat. Het oord zal dan ook nogal belangrijk worden, als de spoorweg eenmaal tot hier komt. Daar echter ook deze de eigenschap heeft, iets langzamer te vorderen, dan een huisjesslak, kan nog menig reiziger het met mijne indrukken voor lief nemen.

In het midden ligt een zeer ruim en regelmatig plein, met boomen beplant, doch ongeplaveid. Aan het eene uiteinde de kerk, die, bij uitzondering, niet te groot voor de plaats ontworpen is, en dus afgebouwd. Altijd

op de torens na. De voorgevel eindigt in eene sierlijke krul van gips, ongeveer zooals de notarissen in de vorige eeuw onder hunne handteekening zetten.

Verscheidene flinke huizen toonen onmiskenbaar de grootere nabijheid eener havenplaats aan, al is de reis naar Bahia dan ook altijd nog bezwaarlijker en langduriger, dan eene van Drontheim naar den top van den Vesuvius. Tapijtjes, sierlijke lampen, spiegeltjes, boeken, en vooral menschen, die niet aan bosch en woestijn doen denken.

Een winkel is zelfs reeds vrij hoofdstadachtig : opgevuld met allerlei weeldeartikelen, eene flinke verdieping er boven als woonhuis, — slechts de spoorweg ontbreekt aan Joazeiro om wereldstad te worden.

Aan dien winkel knoopt zich voor mij reeds nu de herinnering aan eene groote zonde. Ik vermaakte mij van morgen met de vele duiven te zien voederen, die op het dak huizen, en die duiven zijn groen, terwijl mijn gastheer geel is! Ik gaf zelfs handen Het spijt mij niets: ik toon zelfs gaarne, dat ik aan de politiek zoo vreemd ben, als een alligator aan de aesthetika. Maar och, wat waren de voederaars in den aanvang verwonderd en stroef, en wat had ik daar een pret in! En mijn gastheer stond op eenigen afstand op zijne nagels te bijten, het was een tooneel voor een blijspel.

20 Aug.

Wat is beleefdheid soms verschrikkelijk! De geheele stad bezocht mij, de juridische en medische faculteit, al de oversten en kapiteins ik heb er soms geen flauw besef van, met wien ik zit te praten. En hier is het in een opzicht eene ware pijniging. Ieder toch geeft mij een anderen raad omtrent de reis naar Bahia. Beiden toch, de overlandweg en de rivierreis schijnen zeer, zeer groote bezwaren aan te bieden.

Pas ben ik besloten, over land te gaan, of iemand komt mij overtuigen, dat het voor mij ondoenlijk is, dat de rivier toch beter is, al is die ook volslagen onbevaarbaar.

Gisteren avond een bepaald beschaafd avondpartijtje bij den arrondissements-rechter. Ik moest geregeld les geven in kosmografie. Nu, aan lieden, die weten, dat de aarde rond is, gaat dat. Maar als de timmerman, zooals heden morgen, volstrekt weten wil, waar de maan vandaan komt, dan leg ik hem uit, hoe die uit de maag van een witten olifant opkomt, en de man is ook tevreden.

Beraldo wordt gaandeweg beter, maar zwak is hij, en mager. Heden heb ik voor het eerst weder geobserveerd, doch het was Estevão, die mij hielp. Dat is een brave kerel die het heel natuurlijk vindt, dat hij Beraldo's dienst verricht, en zijn roeien er bij doet. En ik heb nog met geen woord te kennen gegeven, dat ik er iets voor denk te geven.

Gelukkig blijft mijn volkje voorloopig bij mij, ten minste tot wij de cachoeira's naderen. Dan zal ik versterking noodig hebben, vooral een anderen stuurman, die het vaarwater kent. Denk u dezen toch vooral niet als een bevelvoerder. Ieder der roeiers geeft soms kalmweg den stuurman orders, het is eene republiek, waarin ieder evenveel te vertellen heeft — over mijn hoofd heen.

Het praten houdt trouwens nooit op, er is altijd voor zestien uur konversatie in voorraad. Vooral Estevão is onvermoeid: eindelooze verhalen, stevig doorspekt met de ontelbare equivalenten, die het Portugeesch bezit voor „gussiemijne” en „wat je zegt mensch.” Hij is eene mannelijke schoonmaakster, gepotlood. Maar, als het noodig is, roeien zij zestien uur door ook onder het

praten, en nu en dan raap ik uit hunne gesprekken wel eens iets op.

Gij ziet, dat ik ten slotte besloten heb, den rivierweg te beproeven.

21 Aug.

Beraldo is voldoende hersteld, morgen denk ik te vertrekken.

Weet gij wat hier te lande het wezen is, waaraan ieder onvoorwaardelijk gehoorzaamt? De bedelaar. Alle andere goddelijke en menschelijke instellingen worden in acht genomen, voor zooverre het in uw kraam te pas komt, of uwe maatschappelijke positie het in den wind slaan er van onvoorzichtig zou maken. Maar de temende bede van den bedelaar bij de genade Gods is een bevel, waarop men gehoorzaam koper voor den dag haalt.

Doet gij dit niet, — de landaard is nu eenmaal goedge, — de man zal eindigen met demoedig zwijgend heen te gaan. Maar hij is verbijsterd, zoo iets is hem nog niet overkomen, sedert hij zijne tegenwoordige betrekking ter hand nam. Het spreekt immers van zelf, dat, als hij dien, niet zoo aangenamen, post ten nutte der samenleving wel bekleeden wil, het ieders zedelijke verplichting is, hem te steunen? Karakteristiek is dan ook, dat, als men eens niet geeft, men zich zeer beleefd bij den heer bedelaar verontschuldigt. Men heeft op dit oogenblik bezigheden, — men heeft geen koper meer over, en men verzoekt hem vriendelijk, morgen te willen terugkomen. Zelfs tegenover een bedelaar mag men niet gladweg zijne opinie zeggen, wanneer die soms minder aangenaam zou zijn. Hoe dikwijls hebben Pedro en Beraldo mijne vergrijpen tegen zulke zuidelijke beleefdheid moeten goedmaken!

Eenmaal slechts is het mij gebeurd, dat eene vrouw

mij flink uitschold, omdat ik haar niets geven wilde, daar ik haar den vorigen dag juist bedacht had. — „Maar dat was niet hier!” De dame reisde nl. met den spoor-trein, en had juist ook mijne stations voor hare werkzaamheden uitgekozen.

Eene verontschuldiging is er : stelselmatige verzorging voor hen, die werkelijk geen arbeid kunnen verrichten, is hier niet. Hier en daar zijn hospitalen, Rio heeft een groot bedelaarsgesticht. Maar er wordt slecht, of niet, voor gezorgd, dat de bedelaars er ook heengaan. Integendeel, in elke grootere plaats is een bepaalde dag vastgesteld, waarop deze autoriteit mag rondgaan, om hare belasting te innen. In elk huis, dat niet uitsluitend door monsters bewoond wordt, staat dan een bakje met koper bij de deur, waaruit de eerste de beste put, zoodra zich de eerste zalvend-huilende toon van den kollekteur doet hooren.

Werkelijk gebrekkigen zouden het, indien het anders ware, hard hebben, en alle goede beginselen zijn niet in staat, uwe beurs altijd gesloten te houden. Maar nog veel meer lieden, die best konden werken, leven zoo goed en wel op den zak van anderen : bedelarij is nu eenmaal eene instelling, even heilig, als lui en winstgevend.

Want ook hier zijn bedelaars, die rijk worden. Te Pará kwam er een aan de bank, om duizend gulden naar Europa te zenden. Hij had niet op den slechten koers gerekend: er ontbraken enkele guldens. Toch was het niet de moeite waard, daarvoor de mooie rondesom te bederven, — hij zou wel terugkomen. Een paar straten rond, en een uurtje later kwam de nijvere man het ontbrekende aanvullen. Als gij nu weet, dat de vrouw van dien industriël, even flink gebouwd als hij, van hare zijde hetzelfde handwerk uitoefende, zult gij begrijpen, dat dit paar een aardig inkomen had. Zooals

op deze reis ben ik echter nog nooit door bedelaars lastig gevallen. Daarom moest deze boutade mij eens van het hart.

23 Aug.

Wind ; stilliggen.

Een paar kleine buitjes doen mij vreezen, dat de regentijd reeds op til is. Ik hoop zeer, dat het nog maar loos alarm is, het kan ook bijna niet anders.

Capim-Grosso, 25 Aug.

Wilt gij een anderen naam aan het oord geven : er zijn er nog een paar meer. Van de rivier uit gezien, is het kleine nest zeer schilderachtig : ik werd op eens aan zoo menig Duitsch dorpje herinnerd. Een hooge oever, het dorp op kleinen afstand van het water op de helling gebouwd, vooraan een nieuw huis, dat, met zijne witte muren en veranda, de rol van villa op zich neemt, de kerk boven alles uit, alles in boomen verscholen : de illusie was er. Die zal wel verloren gaan, zoodra ik in het dorp ga. Ik deed dit nog niet, om eerst rustig mijn dagwerk af te doen.

Het vaarwater was niet bezwaarlijk, al zijn er een paar gedeelten, die met den naam van cachoeira vereerd worden. Toch is het zeer veranderd, sedert wij den Sobradinho achter ons hebben. Telkens heeft men een eind, waar de steenen bij honderden boven het water uitsteken, en, in nog grooter aantal, hun aanwezen onder de oppervlakte van het water door rimpeling verraden.

Een nieuwen stuurman voor de verdere reis hengel- den wij, in het voorbijvaren, even voor wij hier aankwamen, uit eene andere schuit. Als naar gewoonte was het gesprek gedurende de weinige minuten van boord tot boord zeer levendig. — „O Jan ! hoe gaat het ?” — „O Piet ! waar gaat gij heen ?” — „Naar Joazeiro.” — „Als stuurman ?” — „Neen, als passagier.” — „Maar

„mijn patroon heeft een stuurman noodig.” — En de man stapte dadelijk in zijne kano, en werd hier aan wal onmiddellijk, op zijn gunstig uiterlijk af, gehoord. Een leelijke caboclo, maar een stevig gebouwde vent, met een zoo flink uiterlijk, dat ik geen oogenblik aarzelde. De anderen blijven allen bij mij.

Gij let toch wel op dat „O!”? Want dit is zeer karakteristiek Braziliaansch. Het is volstrekt noodzakelijk, om van een woord een vocativus te maken. Evenals in uwe Latijnsche taalkunde, de zooveelste naamval van „mensa” vertolkt wordt door „o! tafel.” Hier luistert men eenvoudig niet, als die ronde letter er niet bijkomt; uw eigen bediende zal nauwelijks komen, al schreeuwt gij uw „José!” ook uit. Maar laat hem zelfs in zijn diepsten slaap zijn, en zeg maar eens, halffluid: „O! José” met den eigenaardigen, kort afgebeten klemtoon op de o, en hij zal opspringen, alsof een elektrische stroom door zijne ledematen vliegt.

Een teeken van beschaving, — of van eene breedere rivier en meer wind, — is hier wel, dat de schuiten zeilen. Ten minste stroomopwaarts, en alleen recht voor den wind. De eerste zeilen, die ik zag, bestonden uit eene hangmat, of eenigen anderen lap aan een stok. Maar in de laatste dagen komen wij er echte tegen, al zijn zij van een primitief formaat. Een mastje, en daaraan beiderzijds een driehoekig doek, elk door een anderen stok aan de onderzijde gespannen. Zeer kenschetsend dragen deze zeilen hier den naam van vleermuisvleugels. Eens zelfs zag ik eene schuit met twee mastjes. Schilderachtig zijn die driehoekige zeilen echter bij uitnemendheid.

Tevens moet ik hier een verzuim inhalen. Te S. Anna vond ik weder eene stoomboot! Gelijk de gezonkene te Guaicuhy door de provincie Minas, werd deze door Bahia

in de rivier gebracht, in een oogenblik van opgewondenheid. Voor elkander onderdoen, dat nooit.

Deze nu deed twee reizen tot aan den mond van de Oude-dames-rivier, waardoor duidelijk bewezen was, dat de S. Francisco, ten minste gedurende een deel van het jaar, goed bevaarbaar is. Toen vond men het oogenblik goed gekozen, om de vaart te staken, en eens te bepraten, hoe men die verder zou regelen. Sedert lag de stoomboot een viertal jaren te Joazeiro, en zij zou misschien in denzelfden vroolijken toestand verkeeren, als die te Guaicuhy, wanneer de ingenieurs van den Sobradinho er zich niet over ontfermd hadden. Hun dient zij nu als equipage.

Het is treurig, zulk eene rivier, — al is die dan ook ondiep, al zijn de oevers lang niet overal vruchtbaar, — die gekenmerkt wordt door onafgebouwde kerken, en aan elk uiteinde bewaakt door eene gepensionneerde stoomboot! Aan zoo weinig vooruitgang is de regeering schuld, dat weet gij reeds lang. Hier is het voornamelijk, omdat zij, uit brokken van Minas en Bahia reeds sinds jaar en dag eene nieuwe, binnenlandsche provincie wil maken, en het maar altijd niet doet. Het komt mij ook voor, dat dit eene zeer goede zaak zou zijn, en het schijnt, dat het alleen door het eigenbelang der bestaande provinciën wordt tegen gehouden. De betrokken afgevaardigden vinden den maatregel gewoonlijk uitstekend, maar van hunne provincie willen zij niets afstaan, dan moet dat af te stane stuk maar liever in zijn toestand van verwaarloozing blijven.

Zoude dit ook zijn, omdat iedere Braziliaan ook wel inziet, dat het rijk, tot nu toe door de krachtige hand van een genialen man bijeengehouden, dien man niet lang zal overleven? Vele lieden geven het ronduit te kennen, dat zij voor het land alleen heil zien in den

federatieven regeeringsvorm. Dat zal hier wel beteekenen een twintigtal republiekjes met een vijftigtal presidentjes en eenige duizende lieden, die hunne beurt niet kunnen afwachten, om het ook eens te zijn. Wel bekome het hun. Maar dit is zeker: als het ijs begint te kruien, is het voordeelig op een groote schol te staan; als hier de boel uit elkander spat, zullen de grootste provinciën licht het hoogste woord hebben.

Maar het is jammer. Want, bedenk eens hoe lang ik nu al in de provincie Bahia ben, en hoe ontzettend ver nog van de hoofdplaats. Is het denkbaar bij de verkeersmiddelen, die hier bestaan, dat op dien afstand ook nog redelijk geregeerd wordt, — laat staan, dat al de midelen van bloei behoorlijk ontwikkeld worden? Het is waarlijk al wel, dat de boel niet honderdmaal erger is.

Een der rechters te Joazeiro verzekerde mij, dat in een afgelegen hoek van zijn distrikt, — iedereen weet het, — minstens een paar dozijn misdadigers huizen. — „Maar moet ik die met mijn half dozijn politie-soldaten „gaan halen?” Neen, de man had gelijk: laat hij op zijne hoofdplaats maar voor de heeren boeven zorgen, dan maakt hij zich reeds verdienstelijk.

27 Aug.

Ik ben waarlijk in de villa gehuisvest! Maar wie is mijn gastheer? Een oude heer slaapt in hetzelfde huis, als ik. Ten tijde van diens grootvader was dit oord slechts eene fazenda. Hij liet er eene kerk bouwen, de plaats kreeg daarvoor van de regeering gemeentelijke instellingen, maar bleef nog steeds eene soort apanage van de familie.

Want het is niet ten onrechte, dat men u zegt, dat hier in de binnenlanden feitelijk nog het feudale stelsel heerscht. Het grootste gedeelte van het bewoonde land is tusschen eenige groote eigenaren verdeeld, die de an-

dere bewoners tot eene min of meer afhankelijke verhouding hebben weten te brengen. Daartusschen zijn kleinere landeigenaars ingeschoven, die zich onafhankelijk hebben weten te houden en enkele grootere plaatsen, waar meer vrijheid van beweging is. Beschrijf ik daar niet de middeleeuwen?

Hier ter plaatse zijn nog allen, die jassen dragen, neven, schoonzons, kleinzons van den nabob. En in Joazeiro viel ik in handen van een zwager, die hier een schoonzoon heeft, die de neef is van een ander, die . . . , en die hier dit optrekje heeft, dat ook tevens aan zijn zwager toebehoort; — glashelder en duidelijk, vindt gij niet? Juist, even duidelijk is het mij. Ik slaap in één huis, eet in een ander en erken twee of drie gastheeren, eene rechtmatige gastvrouw en misschien een paar onrechtmatige. Maar aangenaam is mijn verblijf, en goed is mijn driedubbele gastheer.

Juist is ook de rechterlijke macht uit Joazeiro hier, om gedurende eene maand zitting te houden. De arrondissements-rechter beschouwt mij ook al als zijn gast, wat zijn schaduwzijde heeft, — hoe ik het aan moet leggen om geen enkelen te vertoornen, door van middag niet bij hem te eten, weet ik nog niet.

Ilha S. Felix, 30 Aug.

Die laatste zwarigheid is glansrijk opgelost: ik heb tweemaal gegeten, eens te drie, en eens te zeven uur. Wat zegt gij bij tropische hitte van zulk eene heroïsche oplossing? Maar ik zorgde wel, beide malen meer te proeven, dan te eten: ik stelde mij als een bedeesd juffertje aan.

Den 28sten vertrok ik, na eenige uren op een paar nieuwe roeispanten gewacht te hebben. Want de ark is weder stampvol. Mijn nieuwe stuurman, Cyrillo oordeelt, en terecht, dat ik zes man noodig had, in plaats van

de twee die ik van S. Romão af had, — behalve den stuurman. Ik dong er een af, omdat Beraldo eens kan bijspringen. Een ander was het neefje van den ouden stuurman, dat al eenige dagen medereist, en vond, dat geld verdienen beter is, dan passagieren. Een knaap nog, maar hij werkt even flink als de anderen. Hij heeft zich ook dadelijk, als teeken zijner waardigheid, het korte rokje laten maken. Ook zijn oom heeft verklaard, als roeier te willen medegaan. Verder twee caboclos, die nog in de eerste periode zijn, van mij een zeer merkwaardig wezen te vinden, waarvan zij zelfs het eten en drinken ernstig moeten bestudeeren.

Het is echt watervolkje dat ik nu heb. En het is goed ook, want de rivier is hier geene sloot, om in te spelevaren. Wel komen nog breede, effene vakken voor, maar meestal ziet het er verschrikkelijk uit: eene onontwarbare massa van eilanden en rotsblokken: overal steenen. Men ziet vaak geen gaatje waar de schuit door zou kunnen kruipen. Maar Cyrillo weet den weg, en dan links, dan rechts gaat de ark door een kanaaltje, of liever zij vliegt er door, soms met de vaart van een sneltrein, want het water schiet met zinneloozen haast tusschen de hinderpalen door, kokend en golvend.

Eigenlijk is het eene doorlopende cachoeira, maar sommige punten zijn erg genoeg, om een afzonderlijken naam te verdienen. Een paar van de leelijkste hebben wij reeds achter den rug. Gisteren de „Panella”, de kookpan, want daar is het bezwaar eene gemeene draaikolk, die vermeden moet worden, door akelig dicht langs een dreigenden steen te strijken. De kolk is werkelijk kwaadaardig, ik geloof gaarne, dat eene kano er in verdwijnen zou, zooals wel gebeurd moet zijn. Maar eene flinke schuit komt er over; wij bewezen het, — op het kritiekste oogenblik wierp een windstoot er ons midden

in: wij doken, en wij staken den neus weder omhoog, wij kregen een grooten golf binnen, die het knaapje flink besproeide, — en dat was al; zegevierend huppelde de ark verder.

Het was een levendig tafereel, want juist werkten zich een zestal schuiten op hetzelfde oogenblik naar boven. Langs het walletje, kruipend, de helft der bijna naakte nikkers aan het touw, de een tot aan de oksels in het water, een ander boven op een steen, een derde aan een struik krampachtig vastgeklemd; de andere helft in de schuit, bijna liggend op de boomen, en de eigenaar achterop, met de angstige spanning op het gelaat. Een pistoolschot verder mijne ark, dansende in de kolk, met al de sierlijkheid van een olifant op de gespannen koord.... ik had wel op een van die steenen willen staan, om alles kalm te overzien. Maar ik was in de ark, en mijne aandacht was allereerst op eigen have en goed gevestigd.

Gevaarlijk? Met een goeden stuurman zoo heel erg niet, met een middelmatigen is men aan het toeval overgeleverd. En in den mijne had ik mij niet bedrogen: het is een kalme, vastberadene vent, met wien men zich volkomen gerust gevoelt.

Helaas is Beraldo weer minder wel, koortsachtig, pijnlijk en slap. Angst heb ik niet, maar het is naar, dat sukkelen aan te zien, en er weinig aan te kunnen doen. Hij blijft steeds even gewillig en zacht van karakter.

Oom en neef hebben mij tot overmorgen verlaten. Een eindje stroomafwaarts woont hunne familie, en terwijl ik hier werk, kan ik best een paar van mijne trawanten missen. Mijne ligplaats is een kalm holletje tusschen het eiland en een grooten steen. In eene verlaten woning heb ik mijne hangmat laten ophangen,

en het werk deed ik onder een grooten boom, waar een colibri mij voortdurend om de ooren suisde. Eens bleef hij zelfs zoolang op een voet afstands van mijn instrument fladderen, dat ik zien kon, dat het een groene was. Welk een triomf! Want die fraaie colobri's zijn eigenlijk eene mystificatie van de natuur. Zij zijn alleen in een museum te genieten. In levenden toestand zijn zij zoo kwikzilverachtig, zoo voortdurend in hooger sferen, dat men niets dan een stipje ziet, soms een bliksemstraaltje, maar om het diertje te herkennen, zou men een paar teloskopen als oogen in het hoofd moeten hebben.

Dicht bij mijn verblijf staan op een hoogen steen de overblijfselen van eene kerk; op een ander eiland, die van eene andere — alles getuigen van het vroegere zendingswerk onder de Indianen. Of dit de reden is, dat er geene Indianen meer zijn, en maar weinige afstammeligen er van?

Over die tweede kerk heen ziet men een hoogen berg, een groenen oever, vele glinsterende steenen in het fonkelende water een schoon uitzicht, maar zoo zonnig, dat men het bijna niet kan aanzien. Maar gij begrijpt, dat de rivier lang zoo eentonig niet meer is, als hooger op, telkens heeft men iets nieuws te zien — en te vreezen. Vooral aan de achterzijde van het eiland is de rivier eene kokende zee, waar zeker zelfs geen kano door kan. Waar men zelf doorgekomen is, begrijpt men al nauwelijks.

Van mijne kerk zijn de muren met zwaargedoornde cactussen dicht bezet, en op den drempel vond ik de huid liggen van een slang. Geene onaardige zinnebeelden voor een in puin gevallen kerk. Zeker is het cactuspad, dat er heen voert, een ware lijdensweg, zonder enkele wondjes komt men er niet af.

1 Sept.

Dat is voor het eerst sinds langen tijd! Een dag op-
onthoud, omdat de zon niet doorkomt. En ik heb nog
maar twee ongelezen boeken, waarvan een met zoo
groote letters, dat het maar een halven dag tegenhoudt.
Dat is het allerergste, ik zal mij eenige dagen schitte-
rend moeten vervelen. Alleen voor de beide roeiers,
die vacantie kregen is het winst, die hebben een dag
meer in den schoot hunner zwarte familie.

Ik zal eene koe dienen te koopen, om al de zoete
aardappelen op te eten, die men mij geeft. Geeft....
nu ja, als een wildvreemde u zoo iets komt brengen,
beteekent het altijd, dat hij iets wenscht, hetzij een-
voudig een aalmoes, doch meestal geneesmiddelen. Gis-
teren kwam eene geheele familie, een achttal man-
netjes en wijfjes. Bijna elk vereerde mij een zakdoek
vol aardappelen, gelukkig ook enkele eieren, — eene
jonge, uiterst leelijke mulattin bracht slechts zich zelve.
Toen ik de gaven ontvangen had, kwam de aap uit
de mouw: een zwager liet zeggen, dat hij deze en
en die kwalen had, enz. Maar men kan altijd toch
betalen: tabak is altijd welkom; en ik heb weggeef-
tabak genoeg. Elk zakdoekje wordt geledigd, en weder
netjes toegeknoopt met een naar verhouding groot eindje
tabak. Daarmede trekken de lieden weg, na eenige
uren lang hun hart aan een praatje te hebben opge-
haald: daarvoor heeft ieder altijd den tijd. En ik zit
met een ganschen wintervoorraad zoete aardappelen.

Rodella, 4 Sept.

Een paar booze dagen achter den rug. Ik dacht niet
anders, dan dat Beraldo mij toch ontglippen zou. Hij
werd voortdurend zieker, en ik had geene andere hulp,
dan mijne wijsheid en die mijner lieden. En om de
volksgeneeskunst hier te kenschetsen, behoef ik u

niet meer te zeggen, dan dat de zieke met aller goedkeuring ja, ik zeg het u toch eigenlijk liever niet, wat hij dronk. Hij vond, dat het hem veel goed deed.

Gelukkig heb ik hem, met eene afwisseling van chinine en purgaties, en met hoogst voorzichtige voeding, zoover, dat de angst weer voorbij is, maar een bediende heb ik niet meer aan hem. Gelukkig is zijn vrijwillig vervanger een zeer goede zwart. Wat is het toch veel gemakkelijker, zelf ongesteld te zijn! Ik maak nu verder maar haast, om met mijn zieke de ark te kunnen verlaten.

Ik ben weder een weinig boven het dorp gebleven. Het is bijna geheel door caboclo's bewoond, of, juister gezegd, door hunne vrouwen: zij zelf zijn bijna voortdurend op het water, hier groeien de varensgezellen van de S. Francisco. Beraldo is in een alleenstaand huisje ondergebracht, waar eene Indiaansche vrouw huist met een half dozijn blanke kinderen met wit haar — daar zal de eene of andere Europeaan wel iets van weten. Even naakt en armoedig als de overige dorpelingen, en toch kan ik niet nalaten, hen als iets beter, iets deftiger te beschouwen, omdat zij mij aan Europeanen doen denken. Trouwens, ook de oude vrouw heeft een sterk Indiaansch type, doch blond haar, echter donker, vuil, dof bruinachtig. Dit moet meer voorkomen.

Een heuvel niet ver van hier is allerzonderlingst. Juist de top is uit witten steen gevormd. Door de zon beschenen geeft u die onbeteekenende heuvel geheel den indruk van een sneeuwberg. Ik heb er meer zoo gezien.

Sacco, 6 Sept.

Zie zoo, die allervreeselijkste cachoeira's zijn achter den rug, het varken is op een oor na gevild. Nu wil

ik u ook wel bekennen, dat men er mij zooveel van verhaald had, dat de gedane waarnemingen sedert Capim-Grosso buiten de kist waren, en in een pakje onder de hand lagen, voor alle eventualiteiten.

Gisteren was het gedurende een paar mijlen eene voortdurende cachoeira, eene steenwereld om van te ijzen, en toch was ten slotte slechte één punt erger dan wat ik in de Rio-das-Velhas, zonder half zooveel opspraak, te boven kwam. En merk wel op, dat ik dáár nog veel water had. Thans, in September, zullen de Escaramussa en de Taboquinha wel voor geen kano zelfs te bevaren zijn.

Maar dat ééne beestje gisteren, de voorlaatste cachoeira, „das-Espinhas”, of „van de doornen”, was dan ook doornig, ik begrijp nog nauwelijks, hoe wij er zoo gladjes overkwamen. Tusschen twee eilanden een zeer nauw kanaal, waarin men nu en dan over de steenen heen danst, in vliegende vaart; op eens een scherpen zwaai, de schuit helt, alsof zij om wil slaan, en zit met den neus in het eiland vast. Het blijkt u spoedig genoeg, dat dit opzettelijk gedaan was, een kunststukje van stuurkunst: tien pas verder, en er ware geen splinter van terechtgekomen. Zelfs Cyrillo moet zich eens even bezinnen, hoe wij ons straks over die steenen zullen heengoochelen. Het eenige kanaal bestaat uit eenige duimen water, die in dolle vlucht over een breeden steen heenschieten, — en wat gij nog niet ziet, maar hij weet het — onmiddellijk daarachter ligt een steen midden op uwen weg, bijna boven water, een weinig te veel vaart, en de ark zal er op bonzen, dat zij toeklapt als een scheermes. Hier komen de zes man te pas! Twee gaan te water en houden het touw vast, de anderen zijn met alle macht aan het boomen, om tegen te houden, en zoo glijden wij langzaam over al de ge-

varen heen, zien nog eens met eene huivering achterwaarts, en eer de lieden nog aan de riemen zitten, zijn wij reeds een eiland voorbij geschoten, en in kalm water aangeland.

Nog wachtte ons een lieveling, de „Vau”, waarvan veel gesproken wordt, maar die nogal zachtzinnig was, al gelijkt hij juist het meest van allen op een eigenlijken waterval. Een onafgebroken steenrug strekt zich dwars over den stroom uit, met een eiland er op te paard in het midden, en aan de achterzijde valt het water van eene hoogte van drie of vier voet naar omhoog: een lange, lange plooi in den waterspiegel. Vlak langs het eiland is een kanaal, weder gaan er twee aan het touw en met weinig moeite zij wij er over. Hoezee, dat is de laatste geweest!

De ark heeft dus glansrijk de twijfelaars gelogenstraft. Maar aan Cyrillo komt ontegenzeggelijk veel roem toe, hij is een schitterende stuurman, met eene benijdenswaardige kalmte, — daarvoor is hij Caboclo.

8 Sept.

Wind, stilliggen.

Gisteren reeds dadelijk na ons vertrek kwamen wij een schoon punt voorbij. Vooruit, aan den rechter oever een keten van roode rotsen, spaarzaam begroeid, scherp verlicht; aan den linker oever eene geheel groene heuvelrij, die met een laatsten uitlooper den voet van de roode keten bedekte, het gele zand van den oever met hier en daar een sierlijke boomgroep, en het groene water tot voorgrond.

Dergelijke roode rotsen zagen wij er heden veel, sterk verweerd, zoodat hier en daar scherpe slagschaduwen vallen, die een geestig spel van licht en donker te voorschijn roepen. Soms nemen die afgebrokkelde steenen de zonderlingste vormen aan. Vlak aan den oever lag

eene reusachtige vrouw in half zittende houding, met een pak op den schoot. Arm, neus, haar, alles was, alsof het gebeiteld was, nooit zag ik eene zoo treffende toevallige gelijkenis, en allen trof zij, evenals mij. Van de andere zijde gezien, was het een vormlooze steenklomp.

Jatobá, 19 Sept.

De ark is afgedankt! Reeds twee dagen ben ik hier, en ik deed nog niets, dan wat in de koffers scharrelen, de wasch tellen — nu de reis eigenlijk afgelopen is, is er een onoverwinnelijke geest van luiheid over mij gekomen.

Des ochtends vroeg was ik hier, en binnen eenige minuten door den vriendelijken stationschef, aan wien ik een brief had, reeds onder dak gebracht.

Een stationschef....? Jawel, hier is in eens een spoorwegje in de woestijn, als uit de klauwen van een vogel gevallen. Het gaat van de rivier tot aan de rivier, en is alleen aangelegd, om den grooten waterval van Paulo-Affonso te omgaan. Ongelukkig maar, dat het hier eindigt, waar men de rivier toch, ook met den besten wil van de wereld, nog niet bevaarbaar kan noemen! Ik geloof dan ook niet, dat de verwachtingen, die men van het lijntje en van Jatobá gekoesterd schijnt te hebben, in de eerste eeuw verwezenlijkt zullen worden. Met die verwachtingen in overeenstemming is een zeer groot stationsgebouw, op een plein van zulke afmetingen, dat menige spoorwegmaatschappij in Europa er jaloersch van zijn zou, — en dat voor twee treinen per week. Maar daardoor ontbreekt het niet aan ruimte, en ik ben dan ook in het station ingekwartierd, waar ik eigenlijk zooveel kamers zou kunnen krijgen, als ik wil. Kamers zonder een stuk meubel er in, maar dan ook maagdelijk rein, met groote ramen en zonneblinden, — ik weet niet,

hoelang het geleden is, sedert ik zulke weelde zag!

Eigenlijk is het van twee Duitschers, dat ik hier de gastvrijheid geniet. De een is eigenlijk te Arnhem geboren, en dus met minstens evenveel recht mijn landgenoot, als de Franschman te Bom-Jesus. Ik heb het hier best, en zal nogal een lange halt maken. Ten eerste om Beraldo te laten opknappen, om den grooten waterval te zien, en dan ook, omdat de schuit verkocht moet worden. En het is zoo duidelijk, dat het moeten hierbij de hoofdzaak is, dat men slechts belachelijke sommetjes biedt. Toch weet ik, dat het prachtige hout hier heel wat waarde heeft. De tabouretten, waarop ik zat, waren van het schoonste palissanderhout, de geheele schuit zou bij ons, geloof ik, bij meubelmakers te land komen. Maar de spekulanten zullen gefopt worden! Als zij niet genoeg bieden, ben ik vast besloten, van de schuit een vuurwerk te maken. Ik stel mij daarvan een boosaardig genoegen voor.

De rivier is reeds sinds eenige dagen smal, en toch niet snel stroomend, het is, alsof het water verdwenen is. En, hoe gek dit ook moge klinken, het kon wel eens waar zijn, dat er beneden minder water is, dan hoger op. Eene zoo ontzettend groote watervlakte moet, in dit klimaat, door verdamping, zooveel verliezen, dat het zeer goed denkbaar is, dat de kleine hoeveelheid, die de nevenrivieren er bij brengen, hiertegen in geen deele opweegt. Na de Rio-Grande, bij Barra, is er eigenlijk geen enkele nevenrivier meer, hoogstens een bijna droog beekje.

De waarheid is dan ook, dat de S. Francisco een reuzestroom is, doch met betrekkelijk weinig water, met een nauw, en niet al te diep vaarkanaal. Eene rivier, die, zelfs afgezien van de cachoeira's, die voor het meereendeel onschadelijk te maken zijn, voor de toekomst

van Brazilië niet zooveel beteekenis heeft, als velen droomen. Niet het minst, omdat de bodem in den omtrek lang niet overal van de beste soort is. Sedert Barra zag ik eigenlijk niet veel meer dan woestijn.

Ik bemerk, dat ik in eene soort van nabetrachting vervall, deze is ook niet geheel misplaatst, nu ik, na vier en eene halve maand, aan de ark ontsnapt ben. Genoeg had ik er van, al wordt de reis van hier af ook, juist door de meer beschaafde vervoermiddelen, minder van-zelf-glijdend. En dan — ik moet weer alle dagen kousen en schoenen aantrekken, die afschuwelijkste aller uitvindingen.

Het klinkt een Europeaan in Europa waarschijnlijk als een gruwzamen paradox in de ooren, maar er is een genot in, zoo geheel buiten de beschaving te zijn, een genot van dezelfde soort, als boven op den Mont-Blanc te staan, of op een flink paard door de heide te rennen. Men kan het niet uitdrukken, waarin het genot ligt maar het is er. Zoo des nachts op het fijne zand van eene bank uitgestrekt te liggen naast een flikkerend vuur, starend in den donkerblauwen, wolkeloozen hemel, waarin de sterren zoo helder blinken, — geen ander geluid dan die welluidende stilte der natuur: het zachte kabbelen van het water aan uwe voeten, het fijne stemmetje van een krekel, het opspringen van een visch.... Een negatief genot? Neen, gij kent het niet in zulke nachten weet men nauwelijks, dat men leeft, en het is toch zulk een echt, heerlijk leven! Zelfs de gedachten aan huis, die soms, bij het felle daglicht, zich in een pijnlijk vraagteeken oplossen, nemen dan een zachteren tint aan.

Ik geloof, dat ik elegiesch word. Dat bedoelde ik met mijne nabetrachting niet. Enkele zaken moet ik toch nog ophalen. Allereerst mijn volkje. Ieder weeklaagt hier

over de roeiers. Lui, dronken, diefachtig, onbeschoft . . . dit is zoowat de catalogus hunner deugden. Welnu, ik heb van Sabará tot hier goede kerels gehad. Zij werden veelal voor mij uitgepikt, dat is waar; gedurende enkele uren heb ik er een boef onder gehad; een paar beminden de flesch wat al te innig, maar toch moet ik aan de Franciskanen een goede noot geven: ik heb goed volk gehad. Als ik bedenk, hoe zwart mijn brave Estevão en de kleine Hilario waren, en hoe goed, dan zou ik haast aan de uncle Tom's gaan gelooven!

Van de opvarenden op de vaartuigen. Ik zonder mijne ark uit: dergelijke vormelooze dingen worden alleen nu en dan geheel boven aan de Rio-das-Velhas geschapen, en er is er nog nooit een tot hier gekomen. Ook de kano, die prototype van het schip, want die is overal te vinden. Maar drie soorten zijn min of meer kenmerkend voor de S. Francisco.

De eerste is de „ajojo". Twee, drie, vier kano's aan elkander bevestigd, en waarop een planken vloer gelegd wordt. Eene soort van vlot dus, met vrij veel draagvermogen, doch een weinig slap in de lendenen. Ook dit wordt meer op het bovengedeelte der rivier gebruikt.

Dan de zoogenaamde „paquete", een monsterlijk ding, ook al onmiddellijk van de kano afgeleid. Denk er u een, over de gansche lengte doormidden gesneden, gespouwen als het ware, de twee helften op een afstand van vier of vijf voet uit elkander gelegd, en de tusschenruimte met planken op zeer ruwe wijze aangevuld. Een logge, vierkante, onhebbelijke bak, waarbij een schuitje, uit een oude klomp gemaakt, nog een wonder van sierlijkheid is.

En eindelijk de „barca", de hoogste uiting van scheepsbouwkunst op de S. Francisco, eerst in deze eeuw uitgevonden. Ik gaf u reeds vroeger eene beschrijving.

Het is eene schuit, ja, eer zelfs, dan mijne ark, of een „paquete”..... Maar het is zulk een logge dikbuik, de voorsteven gaat zoo zinneloos in de hoogte, de achtersteven is zoo akelig plat, het huisje zoo schuinsch en donker, de mast is een stok..... Toch hebben die varkens onder de schepen soms zulke dichterlijke namen: een er van heet niet minder, dan „Bejaflor: het bloemie-„kussertje”. Dit is de Portugeesche naam van de colibri. De taal heeft veel zulke woorden, die even dichterlijk zijn, als kenmerkend. Maar er behoort waarlijk dronkemansfantazie toe, om de gedachten van die dingen op een colibri te laten overspringen.

Zeer veel van die schuiten zijn er niet: ik heb ze nu natuurlijk allen gezien, en meer dan vijftig meen ik niet geteld te hebben.

13 Sept.

Van een uitstapje terug. Er is hier namelijk in de buurt een waterval, een echte, een voorlooper van den Paulo-Affonso, en dien wilde onze goede gastheer ons volstrekt toonen. Ons: ik deel de eindelooze ruimte van het station met een vrij vervelenden arts uit Bahia, die de rivier op wil. Gastheer, want de tweede gastheer vertrok eergisteren naar een ander station en zou gisteren met een extra trein terugkomen; maar die trein kwam niet.

Omstreeks zeven uur stapten wij in eene kano, wij, onze gastheer, een der aannemers van den spoorweg, een recht vroolijk man, en nog een vijftal meer of minder bruine lieden, die als roeiers, raadgevers, wegwijzers en gezelschap dienst deden.

Stroomafwaarts waren wij reeds in een half uurtje in eene wilde steenwereld, waar een donderend geraas reeds aan den minst ingewijde een waterval aankondigde.

Toen begon eene klimpartij. Want de rotsbodem is ongeloofelijk woest. Een zonderlinge steen, geheel uit

keien bestaande, een konglomeraat, maar hier en daar met eene zwarte glazuur bedekt. Het schijnt, dat deze er door het water op afgezet wordt, maar het ziet er uit alsof die rotsen aan eene buitensporige temperatuur zijn blootgesteld geweest, die de oppervlakte gesmolten heeft, en in eene zwarte emaillaag veranderd.

Maar ook de vormen zijn vreemd, zeer vreemd. Niets, dan overal groote en kleine steenen ketels. Deze ontstaan, wanneer een losse steen, of meer kleinere op de rots komen te liggen, en door den heftigen stroom voortdurend bewogen worden. Belet eene of andere hindernis het voorwaartsschrijden, dan draaien die steenen rond en rond, en in den loop der eeuwen polijstten zij in de rots cirkelvormige gaten met bolronden bodem uit. Duizende en duizende van die ketels, als een spiegel zoo glad, zoo groot als een vuist, of van meer dan een meter middellijn: er zijn er waar verschillende personen tegelijk in kunnen afdalen. Eigenlijk bestaat de geheele oppervlakte uit zulke gaten, van elkander gescheiden door smalle segmenten steen, die vaak geheel vrijstaande bruggen vormen. Het maakt den indruk, alsof het de ruggegraten en ribben van reusachtige voorwereldlijke dieren zijn, versteend en zwart geworden, en door de ontombare krachten der natuur door elkander geworpen: een slagveld van mastodonten.

Gij begrijpt, dat eene wandeling over zulk een bodem geene polonaise is; de muziek van den waterval is dan ook niet zacht en teeder. Integendeel, men leert hier eerst recht waardeeren, dat de natuur ons, behalve een paar voeten, ook nog een paar handen gegeven heeft: er zijn oogenblikken, waarin men met afgunst aan de apen denkt. Ik wil zelfs niet beweerden, dat de kleeding er volmaakt ongeschonden afkwam.

Maar het kwam nog beter. Reeds hadden wij een

stukje van den waterval in het gezicht, toen op eens het tooneel als met een tooverslag veranderde. Alles was graniet, prachtige bruinroode graniet, en gepolijst gelijk de beste fabriek het maar zou kunnen doen. Glad als een ijsbaan, en ook al in stukken geslagen, met ketels, met afgronden, een gletscher van gepolijst graniet, een reusachtige berg van door elkander geworpen Egyptische monumenten.

De tocht was recht bezwaarlijk, maar werd schitterend beloond. Welk een waterval! Door twee vinnige granietblokken in drie deelen gesplitst, herinnert die schuimende watermassa sterk aan Schaffhausen, al is deze val ook veel lager. Maar welk eene andere omlijsting: die armoedige val van Schaffhausen zonder omgeving, doch met een spoorwegbrug, tegen deze woestijn van rotsklompen! En onder onze voeten stort zich de gansche watermassa door den eersten val geheel tot wit schuim opgezweept, nog eens in eenen sprong over eene rots heen: eene ontzettende hoeveelheid tot stof verdeeld water, die in teugellooze vaart door het nauwe kanaal schiet, gansche kolommen hoog in de lucht opwerpt, en het graniet tot poeder schijnt te willen vermorzelen.

Lang stonden wij, aan een granietblok vastgeklemd, elkander de regenboogjes toonend, die de nog laag staande zon over het water welfde, of eene plaats waar het water zich een weg gebaad had, dwars door de rots. Maar bij een tropische zon smelt zelfs de hoogste bewondering, en zoo togen wij dan toch weder terug, om ons onder een boomgroep aan het meer prozaïsche genot van broodjes en sardines over te geven.

Na het ontbijt nog een klautertochtje om nog grootere ketels te zien, en eene smalle gleuf, door het water uitgeboord, waar in den regentijd ook al een waterval

doorheenbruist; — maar de ware wil was er niet meer; de zon stond reeds hoog, de rotsen waren tot kookhitte gebraden, weldra waren wij onder de boomen terug, en na korte rust namen wij den terugtocht aan.

De driehoekige zeilen werden uitgespannen, maar de booze wind, die ons ditmaal had moeten helpen, vond juist heden goed, eens uit den verkeerden hoek te waaïen. Er moest geboomd worden en geroeid, en langzaam kropen wij langs het walletje onder een verschroeïende zon tegen den stroom op. — „Door het „smalle kanaaltje?” — „Daar is geen water genoeg.” — „Ik verzeker u, dat er meer is dan wij noodig hebben.” — „Wij komen er niet door.” — „En de cachoeira in „het groote kanaal?” — „Nu dan, maar we komen er „niet door.” En wij trokken het kleine kanaal in, een slootje tusschen rotsblokken.

Het ging, maar aan het eind: — „uitstappen heeren, „wij zullen zien, of wij de kano ledig er over brengen.” Wij aan land. Maar de vervelende vond gemakkelijker te blijven waar hij was. Aan het ontbijt hadden wij hem reeds met vereenigde krachten geplaagd: hij mocht niet medeëten, omdat hij den geheelen tocht niet had medegedaan. Eigenlijk had hij den waterval niet gezien, hij was met zijn paraplu en pijp onderweg achter een steen blijven zitten. Helaas smaakten wij het boosaardige^t genoeg niet, hem het hem toegedachte bad te zienⁿ nemen, maar wij hadden toch genoeg om over hem te lachen. Het was bijna onmogelijk de kano over de rotsen te krijgen. Maar met kracht van bruine armen, met hulp van ons allen, gelukte het na een half uurtje. En ondertusschen speelde de vervelende steeds de rol van de vlieg van La Fontaine: steeds het roer in eene hand, in de tweede een roeispaan, — alsof roer ofriem in dat water iets konden uitrichten, — de paraplu in

de derde hand, — och neen, de man heeft nauwelijks twee handen; maar de paraplu bleef toch altijd op. En het werd ons niet vergund, hem in het water te zien tuimelen!

Een eind verder stapten wij weder in, gestoofd en wel kwamen wij kort na den middag weder hier, sedert slaapt de vervelende.

14 Sept.

Ik had met mijne nabetrachtingen moeten wachten tot na den tocht van gisteren, want zulk een waterval is, helaas, de verklaring van den weinigen vooruitgang in de binnenlanden.

Ik heb het reeds vaak gezegd: hoe jammer toch, dat van die reusachtige stroomen zoovelen zoo wat onnut zijn! Het is, alsof de natuur geen recht besef van haar doen had, toen zij Brazilië maakte. Rivieren, die tot de grootste der aarde behooren, ontspringen in een bergmassief van betrekkelijk geringe hoogte, doorloopen een afstand als dien van Petersburg tot Madrid, om er maar eens een slag in te slaan, en zijn ten slotte zoo goed als onbevaarbaar.

Want wat beteekent het bevaarbaar zijn van een groot gedeelte van den bovenloop, als op zekeren afstand van de zee eene reeks van watervallen den ingang volmaakt verspert! Al heeft men ook, zooals hier, een spoorwegje gemaakt, om de ergste af te snijden.

Deze riviervorming is het onvermijdelijke gevolg van het profiel van dit werelddeel. Bijna geheel Brazilië met groote stukken van de aangrenzende republieken, alles namelijk, wat tusschen de Andes, de Amazone en den Atlantischen Oceaan ligt, is een groot hoogland, omzoomd door eene lager gelegene kuststreek.

Gelijkmatig is de overgang lang niet van dat hellend vlak, tegen de Andes aangeleund, naar de kuststrook.

En nu moeten het juist twee van de belangrijkste rivieren, de Tocantins en de S. Francisco zijn, die een paar groote sprongen noodig hebben om naar beneden te wippen. En een paar der minder belangrijke rivieren in Maranhão en Piauhý moeten het zijn, die meer geleidelijk naar zee komen. Neen, Brazilië is lang niet zoo goed bedeed, als die lange strepen op de kaart zouden doen vermoeden.

Gij ziet het, de strepen zijn hier te lande verraderlijk. Want de streepachtige teekeningen op de kaart, die u bergen en bergketenen zouden doen vermoeden, — daarvan weet gij reeds lang, dat zij even bedriegelijk zijn, als de rivieren. Die bergketenen bestaan niet. Heuvels, soms kleine heuvelrijen, die soms in groepen ordeloos bijeen staan, soms geheel alleen, dat is alles, wanneer men het groote massief ten noorden van Rio uitzonderd, en ook dat is niet hoog. Denk u een reusachtig Holland, en daarin hier en daar een alleen staande Drachenfels. Zoo hebt gij dien achter u en weder ligt eene eindeloze vlakte voor u. Zoo plotseling schieten die molshoopen vaak te voorschijn, dat gij er een potloodstreep om zoudt kunnen trekken: „hier is de berg, „daar de vlakte.”

Eene levensvraag is het voor Brazilië, hoe het binnenland toegankelijk kan gemaakt worden. Want dien toegang geven de rivieren niet.

En men ziet die vraag onder de oogen: de regeering is er voortdurend mede bezig. Maar de oplossing ligt niet voor de hand. Overal doet zich, op elk bepaald punt, de strijd voor tusschen spoorweg en bevaarbaarmaking der rivier. De gegevens zijn telkens verschillend, al naar de bezwaren voor de stoomvaart grooter of kleiner zijn.

Misschien kan men op dit punt den Brazilianen een verwijt maken van hunne te groote voorliefde voor

kommissiën van onderzoek. Hoevele van die hoogst kostbare kommissiën niet reeds rapporten omtrent de S. Francisco hebben uitgebracht, zal wel niemand u kunnen zeggen. Waarschijnlijk zou het verkeer er meer bij winnen, wanneer men onmiddellijk aanpakte, al was het ook niet van de beste zijde, dan door een aanzienlijk gedeelte eener eeuw met herhaald onderzoek te laten voorbijgaan. Doch waar komt die fout niet voor?

Gerust kan men zeggen, dat het pleit bijna overal ten gunste der spoorwegen beslist wordt. Het stelsel dat meestal gevolgd wordt, is, een eindje spoorweg te maken van eene havenplaats tot aan een oord waar de rivier bevaarbaar wordt. Dus in eenige gevallen, tot boven de watervallen die het middenvak der rivier van den benedenloop scheiden. In andere gevallen, in het zuiden des lands, waar verscheidene groote rivieren niet zoo heel ver van de kust haren oorsprong hebben, zoekt men van de kust uit een punt te bereiken, waar de rivier het karakter van bergstroom verliest, en in de eigenlijk gezegde hoogvlakte, een kalmer loop aanneemt.

Ik vermoed, dat u reeds lang, met het oog op die groote uitgestrektheid, eene vraag op de lippen ligt: — „Waarom maakt men geen flinke spoorwegen? Waarom loopt er niet reeds lang eene lijn van Rio naar „Pará, van Bahia naar Valparaiso, bv. en nog een paar „dergelijke reuzelijnen?” Denk er aan dat Brazilië met de Vereenigde Staten, — met „Amerika”, zooals men hier zegt, — alleen de uitgestrektheid gemeen heeft. — Daar ginds kan men zeggen: — „Maak den „spoorweg maar, de bewoners komen zoo straks.” Hier zouden zulke lijnen nog lang de rol van kostbaar speelgoed vervullen: het klimaat zou de verwachting doen falen. In een land zoo dun bevolkt als dit, met zoo weinig hulpmiddelen, en geen uitzicht om dit met snel-

heid te zien veranderen, is de weg, dien men thans bewandelt, wel de eenige ware.

Zonder subsidie komen de verkeersmiddelen hier zelden tot stand. Die moeten toch den rijkdom, dien zij later zullen vervoeren, nog eerst helpen scheppen. Er is dan ook nauwelijks eene stoomvaartlijn of een spoorweg, die niet sterk gesteund wordt, hetzij door het rijk, hetzij door de provincie, of wel door beiden. Of sommige subsidiën ook soms belachelijk hoog zijn, andere niet groot genoeg? Zeker, maar laat ons billijk zijn. In een zoo uitgestrekt land, zoo slecht bekend, dat zelfs de kaarten van het binnenland nog meest fantazie zijn, kan men de schaal niet zoo nauwkeurig vaststellen. Men heeft vaak al heel weinig maatstaf om het vermoedelijke verkeer naar te kunnen schatten. Politiek, najaiver, persoonlijk belang komen er ook al bij in het spel, maar is dat hier te vermijden? Het is nu eenmaal zoo, dat die hier eene groote rol spelen, en men moet de regeering loven, als zij tracht het beste te doen met de bestaande elementen, niet met ideale toestanden.

In den regel gaf het rijk rentegarantie over een zeker kapitaal voor de eerste spoorweglijn in elke provincie. Het was dus een wedloop, wie de eerste concessie zou krijgen. Of de lijn noodig was, of levensvatbaar, dit kon vermoedelijk den aanvrager bitter weinig schelen. Zijn zaak was slechts, de concessie zoo spoedig mogelijk aan eene maatschappij te verkoopen.

De maatschappij legt dan eenige kilometers spoorweg, brengt die in exploitatie, het kapitaal is op, de rentegarantie gaat voort, en . . . ieder is tevreden. Doch de spoorweg dient zoowat alleen voor Zondagsreizigers.

Met dit stelsel zijn dan ook alleraardigste spoorwegen gebouwd, die wormpjes, die gij hier en daar op de kaart kunt vinden, met kop, doch zonder staart. Dus alweder

bedriegelijke streepjes. Zij voeren van eene of andere havenplaats eenige mijlen het binnenland in, naar naar niets. Het eindpunt bestaat soms in eenige arbeidersketen in het bosch, soms in een volmaakt onbekend dorp.

Zoo blijft het werk liggen, jaren en jaren. Is zulk eene lijn ten slotte werkelijk noodzakelijk, ja, dan zit er wel niet anders op, dan dat de regeering zelve voortbouwt, met of zonder overneming van het reeds bestaande gedeelte. Zoo wordt nu aan enkele lijnen verder gewerkt met al den spoed, dien eene ledige schatkist met zich brengt.

Zeker heeft men wijs gedaan, dezen weg te verlaten. Het is maar jammer, dat de eerste provincie, waaraan het subsidie niet verstrekt is, Pará moest zijn, dat een spoorweg wilde hebben, om de cachoeira's van de Tocantins te omgaan. Juist die rivier zou met een eindje spoorweg een prachtige verkeersader kunnen worden, als men er maar een klein gedeelte aan ten koste wilde leggen, van wat deze, veel minder beteekenende, S. Francisco reeds aan kommissiën van ingenieurs gekost heeft. Maar, weet gij, dan zou Pará een groot gedeelte tot zich trekken van het verkeer van Goyaz en Matto-Grosso. En dit gaat nu over Rio, waar de regeering zit.

Het is duidelijk, dat, in een land waar provinciale belangen en provinciale macht zoo sterk op den voorgrond staan, het niet altijd mogelijk is, de beste richting te kiezen. Deze kan soms aan eene provincie de voordeelen bezorgen, die eene andere voor zich wenscht.

Hiervoor is geen beter voorbeeld te vinden, dan de S. Francisco en zijne spoortjes. Behalve de provinciën Minas-Geraes, Bahia, Pernambuco, Alagoas en Sergipe, die door dezen stroom besproeid worden, is het klaar, dat ook Rio-de-Janeiro en Espirito-Santo er groot belang

bij hebben, deze rivier als het ware tot zich te trekken. Is er dus sprake van, de S. Francisco voor het wereld-verkeer toegankelijker te maken, dan steken onmiddellijk niet minder dan zeven gewesten het hoofd op. Het gevolg is dan ook, dat reeds sinds tal van jaren vijf verschillende lijnen bezig zijn, in de richting van die rivier voort te kruipen. Behalve nog het lijntje dat, van hier uit, den waterval van Paulo-Affonso omtrekt. Dit is gereed, als men ten minste wil volstaan met tot Jatobá te gaan, waarvan ik het nut maar niet kan inzien. Want dat de rivier van hier af bevaarbaar zou zijn . . . nu, gij zijt met mij medegevaren! Van verkeer op dit lijntje is dan ook eenvoudig geen sprake.

De eene lijn, die van Rio uit de Rio-das-Velhas moet bereiken, heb ik u reeds leeren kennen. Men stelt zich voorloopig voor, tot Sabará te komen, wat natuurlijk ook al volstrekt niet voldoende is. En als het voorstel aangenomen wordt, om voor de voortzetting reeds nu smal spoor aan te nemen, dan heeft men ook weder veel bedorven, eene overlading meer is geen kleine hinderpaal voor een verkeer, dat toch al zoo weinig te beduiden heeft.

Deze lijn echter hangt samen met het eenige eigenlijk gezegde spoorwegnet, dat Brazilië bezit, en kan dus waarde hebben. Ook deze werd door eene maatschappij aangevangen en in den steek gelaten.

De kust in noordelijke richting volgende, ontmoeten wij hierna het eerst een eindje spoorweg, uitgaande van Caravellas, eene havenplaats, voor groote schepen onbruikbaar. Gij herinnert u, hoe het eene der plaatsen was, waar wij bijna verongelukten. Dit lijntje heeft nog het zesde gedeelte van zijn weg niet afgelegd, en telt dus nauwelijks mede. Men wil het naar Urubú brengen, of iets zuidelijker. Men heeft mij op reis genoeg ge-

vraagd, welk punt ik dacht aan te bevelen, want, dat ik met de spoorwegen in verband stond, was ook al een vaststaand punt.

Daarna volgt Bahia met twee lijnen. De eene gaat van de stad zelve uit. Eene maatschappij het overige weet gij. De staat trekt haar nu met smal spoor door. Dit is het lijntje dat Joazeiro bereiken moet: een goedgekozen punt, als eenmaal de Sobradinho opgeruimd zal zijn.

Eene andere lijn, die, naar men mij zegt, zeer goed beheerd wordt, gaat van Cachoeira uit, met het doel Barra te bereiken. De vijfde eindelijk gaat van Pernambuco uit, maar is ook nog zeer ver van de rivier verwijderd. Men is het zelfs over de richting nog niet zoo geheel eens.

Deze, niet kleine, nabetrachting kon ik u onmogelijk sparen. De toekomst van eene rivier als deze toch, van het geheele binnenland waarvan het lot van die rivier afhangt, staat in zoo innig verband tot de spoorwegplannen. Eerst als eene der spoorweglijnen de rivier bereikt heeft, op een punt, waar deze bevaarbaar is, kan men hopen op verbetering in de armzalige toestanden, die ik ontmoet heb.

18 Sept.

Twee drukke dagen achter den rug, maar ik heb dan ook den Paulo-Affonso gezien, en waarlijk, die is vermoeienis waard! Ik was er reeds zoo aan gewend, dat ik weinig zag, waar mij veel beloofd was, dat ik mij bijna den waterval gespaard had, maar ik dank mijn gesternte, dat men dit niet toegelaten heeft. Zulk een schouwspel laat zich niet overdrijven, men zou de geheele taal in éenen superlatief moeten omzetten, om den indruk weer te geven.

Maar voorshands ben ik nog zoover niet.

Eergisteren deed ik eerst in allerijl eene waarneming, en stapte te acht uur in den trein, om drie stations ver te gaan. Dat neemt echter ruim twee uur in beslag, want op elk station blijft de trein van tien tot dertig minuten stil. Waarlijk niet wegens de vele passagiers. Maar de lokomotief schijnt onverzadiglijk te zijn aan hout en water. En dan, de arme stations-beambten mogen wel een praatje hebben, want, daar er geen dorp is, niets dan hunne stations en eenige hutten, in het bosch verspreid, is de trein voor hen eene ware uitkomst.

In Sinimbú stapte ik uit. De paarden, die per telegraaf besteld waren, vond ik er niet, maar zij lieten toch niet meer dan twee uur op zich wachten. Twee jongens brachten de beide rossen, waarvan een de twee koffers van leder droeg, die hier veelal voor het transport te paard dienen. Dezen waren goed met eetwaren gevuld, met glazen, borden, servetten zelfs, want noch hier, in het niet bestaande dorp, noch bij den waterval kan men iets bekomen.

En nu eene vervelende, kaarsrechte „picada” door het bosch. Picada is eene opengehakte ruimte, die dienst doet als weg. Bosch. Ja, eindelijk trok ik dan eens door dat soort van bodembekleeding, dat ik reeds zoovele weken lang, van de ark uit, gezien had. Hoe armoedig! Eene rivier als deze loopt door een land, waar zoo volkomen watergebrek heerscht, dat men, om de spoorlijn te maken, een geregelden waterdienst per muildier heeft moeten inrichten. Slechts zand en steenen van allerlei soort.

De plantegroei is er dan ook naar. Van ondoordringbare wouden is geen sprake: boompjes van hoogstens dertig voet hoogte, wijd uit elkander staande, en bijna allen dood, niets dan verwarde takkebossen. Maar dood

zooals Bierlala uit het Duitsche studentelied, die weer leeft, zoodra hij maar wat te drinken krijgt: een paar dagen regen, en dat treurige, aschgrauwe bosch is groen. Sommige van die boompjes zijn er dan ook op gesteld, u door rijke trossen gele of paarsche bloemen te overtuigen, dat zij zoo erg niet gestorven zijn, maar zij zijn niet in staat, de grijze lijkkleur van die natuur te verlevendigen. Evenmin zijn dit de hevig gekleurde bloemens van sommige cactussen, bromelia's, euphorbia's, — alle van die zwaargedoornde monsters, die het wel met zulk een bodem voor lief willen nemen. Bijna alles is hier gedoornd. Zonderling, dat men op dorren bodem steeds gedoornde gewassen vindt, zelfs zulke die, op andere gronden, ongewapende nabestaanden hebben.

De cactussen zijn alweder hooger, zij steken hunne skeletarmen hoog boven de boomen uit, alsof zij handwringend den hemel willen smeecken, hen toch iets minder leelijk te maken. Ook zag ik hier voor het eerst in Brazilië de kogelronde soorten. Herinnert gij u nog, hoe er bij ons eens twee groote exemplaren ter weerszijden van een der ramen stonden, en hoe boos Mevrouw *** werd, toen ik er haar, met eene beleefde handbeweging, een van als zetel aanbood?

Ik had geen haast, het was warm, ik lummelde dus op de meest poëtische wijze tusschen de doornstruiken, nu en dan vergezeld door zwarte colibri's met gevorkten staart, zoo klein, zoo klein, dat men hen eer voor hommels, dan voor vogels zou aanzien. Of het waren de kardinaaltjes, die hier zoo talrijk zijn, als de musschen bij ons, met hunne sierlijk roode kuifjes. Ongeveer te half vier kwam ik bij eene hut aan, waarvan de bewoner een klein inkomen uit de cachoeira trekt. De man was niet thuis, en een andere oude heer trachtte mij te overreden, mijn bezoek aan den waterval tot den

volgenden morgen uit te stellen: het was al laat, de steenen waren nu gloeiend.... Alles waar, doch ik moest den volgenden morgen vroeg weg, en bleef dus op mijn stuk staan, zoodat de man eindelijk met mij ging.

Lang is de wandeling niet, maar bepaald ongemakkelijk. Voortdurend klimmen en springen van het eene blok op het andere, soms met eene aardige diepte naast u, en met de dreigende cactusspoken overal in het rond.

Maar welk eene belooning, toen wij op de hooge rots aangekomen waren, die eigenlijk midden in den waterval staat! Het natuurfereel is werkelijk te overweldigend om beschreven te worden; zulk een indruk kan alleen de natuur maken, geen menschevernuft! Voor wie nog niet den Niagara of de Victoria-vallen gezien heeft, zinken hierbij alle watervallen in het niet, zelfs Noorwegen is glad vergeten. En, om u te doen zien, dat hiertoe aanleiding bestaat: de geheele val is enkele meters hooger, dan de Niagara. Gij staat op uwe rots in het middelpunt van een grooten halven cirkel van loodrechte wanden, waarvan de helft door water overstroomd is. Een vierde gedeelte van uwen horizont wordt door den waterval ingenomen. Stel u eene rivier voor, die dan toch ook in dit jaargetijde nog wel met Elbe of Donau gelijkstaat, en die zich daar, in verschillende vallen, 85 meter naar beneden stort!

Bijna recht voor u uit is een groote val, door een boezen steen in twee stroomen gescheiden. Dan volgt aan uwe rechterhand een groot rotseiland, rechtstandig en ontoegankelijk, en dan... die menigte van vallen is nauwelijks te overzien. Het is het grootste gedeelte van de rivier, dat hier alle slechts denkbare vormen van waterval te zien geeft. Hier een enkele smalle, hooge straal; daar een, die statig in twee of drie verdiepingen

meer glijdt, dan valt; ginds een machtige stroom, die van rots tot rots springt, en geheel tot schuim wordt; of weder een klein stroompje, dat spelend, als een gordijn over de steenen gudst, of in eenige fonteinachtige stralen naar den afgrond danst. . . . En die zwarte, of roodbruine rotsen, toch nog hier en daar begroeid en de zonnestralen, die hier en daar het opbruisende schuim met zilver kuiven, of lange lichtstrepn tooveren op het waas van waterstof, dat over alles uitgespreid ligt. En dit is niet alles. Onder uwe voeten verzamelt zich al dat water in een klein bassin, en stort zich dan door eene nauwe kloof nogmaals in een enkelen sprong donderend naar omlaag. Als uit een monsterkanon geschoten, vliegt daar die geweldige watermassa geheel tot wit schuim geklopt, naar de diepte. Peilen kunt gij die diepte niet. Welk eene kloof, die spleet met hare loodrechte rotswanden, waar zich al dat water in eene scherpe bocht doorheen wringt! Zóó scherp, dat gij volstrekt niet begrijpt, waar alles op eens blijft. Het is, alsof al dat water daar boven op eens voor den dag komt, om diep onder uwe voeten weder spoorloos te verdwijnen.

Die kloof maakt het echter duidelijk, hoe die grootste misschien aller watervallen juist hier kan zijn, te midden van dit vlakke, eentonige land. Want eigenlijk is er niets in wijden omtrek, dat u ook maar eenigszins op zoo iets ondenkbaars voorbereidt.

Het is de sprong, dien bijna alle rivieren hier van de hoogvlakte naar het strand te maken hebben, maar die alleen hier zoo plotseling, zoo grootsch is. De val in het terrein is niet hier, die is nog mijlen ver stroomafwaarts. Ja, en daar was ook eenmaal de waterval, maar in den loop der eeuwen heeft hij zich reeds zoo diep het land ingevreten. Elk jaar ging hij de dikte van

een stofdeeltje achteruit, langzamerhand zelfs het graniet wegslijpend, en die smalle gleuf is er het gevolg van. Nog een ongeteld aantal eeuwen, en de waterval is hier in Jatobá aangekomen. Maar de eerstvolgende geslachten zullen nog wijs doen, hem van Sinimbú uit op te zoeken.

Bij het huis teruggekomen, vond ik dit stampvol met lieden, die uit het bosch kwamen. In hoeverre zij tot het huis behooren, weet ik niet, maar het aantal was grooter, dan wenschelijk. En nauwelijks had ik opgebiecht, hun verteld, dat ik Dr. João heet, — of Dr. Narcisso, ik weet niet, wat ik hun ditmaal vertelde, — en wat ik doen kwam, enz. of eene fiksche regenbui kwam het bewijs leveren, dat het afdak voor het huis meer bepaald een zeef is.

Die regenbui heb ik bij afwisseling gevloekt en gezegend. Eerste indruk natuurlijk: hoogst onaangenaam. Tweede indruk: nog zoo kwaad niet, want ik zag, hoe mijne hangmat van buiten naar binnenshuis gebracht werd. En ik was al lang tot het treurige besef gekomen, dat ik een bitter kouden nacht zou hebben te doorstaan. Derde indruk: afschuwelijk: slaap eens, bij zulk eene verstikkende hitte. Want al die lieden waren in huis gekropen, ik kon geen lid verroeren, zonder tegen een mulat aan te stooten. En, ofschoon de deur openbleef, om de goede reden, dat er geene deur was, ofschoon het dak bepaald met het oog op ventilatie gemaakt was, de koolzuurfabriek daarbinnen was te krachtig in gang gezet: het was eene verpeste atmosfeer. En dit voor een ongelukkige, die toch al niet in eene hangmat kan slapen! Ik was dan ook, trots mijne vermoeidheid, blijde, toen de dag aanbrak. Maar wat voor een dag! Niets dan eene grauwe regenmassa; hoe goed, dat ik den waterval den vorigen avond gezien had!

Er was nog een en ander te zien, en toen de regen in een motregentje overging, trok ik er nogmaals op uit, om ten minste den „Vae-e-vem” te bezoeken. Dit wil zeggen: „komt-en-gaat”, slingerbeweging. Eene smalle vallei, die loodrecht op de richting van den stroom staat, boven den waterval, en waarin een klein gedeelte van het water binnendringt. Eene alleraardigste illustratie van het feit, dat eene uitvloeiende vloeistof, zij het uit een trekpot, of over de geweldige rotsen van Paulo-Affonso, dit nooit onafgebroken doet, maar steeds pulseert, met regelmatige slagen. En zoo vloeit ook in dit kleine dal het water voortdurend met de grootste regelmatigheid in en uit. Ongeveer 40 sekonden duurt de hartklopping van den Paulo-Affonso.

Maar ik moest vertrekken, want ik had vijf legua's voor den boeg, om Moxotó, een ander station, te bereiken. En gij weet dat een legua geene kleinigheid is. Die heet ongeveer zes kilometer lang te zijn, maar in de wildernis hebben zij een volkomen willekeurig aantal kilometers. De bewoners zelven drijven den spot met die onbepaalde lengtemaat. Om eene legua in het bosch af te meten, gaat men des morgens te paard uit, en daar waar het paard, van vermoeidheid uitgeput, neerzinkt, is er eene doorloopen. Soms heeft het er waarlijk iets van. Men spreekt dan ook geregeld van „gemeten legua's”, en „boschlegua's.” Maar zelfs de gemeten exemplaren komen wel eens ongeloofelijk voor.

Zoo sukkelde ik meer dan vier uren door den regen, door hetzelfde knekelhuis van doornplanten, en, ja, de trein was nog niet voorbij. Dit was de extra-trein, die reeds Zaterdag had moeten komen, en die tot Maandag, tot Woensdag uitgesteld was, maar Woensdag zou hij dan toch komen.

Wat viel ik daar weder in goede handen! De zieke

stationschef was dadelijk in de weer, en zijne vrouw, eene van die flinke, opgewekte vrouwen, die in de wildernis zulk een schat zijn: — „O, Dr. heeft nog niet „ontbeten, ik ga wat klaarmaken.” Eerst werd mij eene kamer gewezen, waar ik mij wat verkleeden kon, en binnen een half uur zat ik reeds aan tafel. En het vrouwtje liep af en aan, had telkens iets te vertellen.... als gij dan nog weet, dat zij ook als telegrafist dienst doet, en als chef haar man vervangt, dan zult gij wel een weinig mijne bewondering voor haar deelen. Maar bij de koffie laat de man zich bij toeval ontvallen, dat de trein wel niet komen zou! — „Wat, geen trein?” — „Wij hooren van niets.” — „Kan ik paarden krijgen?” — „Ik denk het wel.” — „In 's hemels naam dan.”

En ik besloot, aan de vijf legua's er nog zes toe te voegen, bewonder mij nu! Te drie uur zat ik weder boven op een groot wit paard, en galoppeerde met een schonkigen bruinen geleider voor mij, weder hetzelfde bosch in. Ditmaal de spoorbaan langs, dan links, dan rechts, dan tusschen de rails, nu en dan een glas modderig water vragend bij de hutten der wegwerkers, aan wie ook natuurlijk allerlei boodschappen waren af te geven.

Reeds was het nacht, al regende het gelukkig niet, en wij waren niet zeer ver meer van Jatobá, toen wij op eens de lokomotief achter ons hoorden fluiten. Wij waren tusschen de spoorstaven, en ik vroeg mijn voorman, of wij die niet maar zouden verlaten? — „O, de „trein is nog ver weg,” en kalm sukkelde hij voort. Na eenigen tijd herhaalde ik eens, dat zulk krijgertje spelen met een spoortrein mij hoegenaamd niet beviel. Maar wij waren juist in een ravijntje, wel niet diep, maar eigenlijk konden wij er toch niet uit; zoo zeer bevredigend was de toestand niet. Eindelijk begon ook

mijn bruine vriend dit te begrijpen, en zoodra het mogelijk was, sloegen wij rechts af, en gingen naast onze paarden staan, die ook lang niet op hun gemak waren. Een oogenblik later snorde ons het vurige monster voorbij en wij togen verder, alsof er niets gebeurd was.

Een klein kwartiertje na den trein kwam ik hier aan, tot groote verwondering van het publiek. En mijn brave gastheer gaf mij nog eens flink te eten, alsof het etensuur niet reeds lang voorbij was. En heden ben ik zoo stijf als een hark, en zoo pijnlijk als een podagrist. Elf legua's te paard en eene flinke wandeling zijn dan ook eene vrij goede lichaamsbeweging, voor wie sedert Sabará geen paard bestegen heeft. Maar de Paulo-Affonso is het waard!

Met dien trein hebben wij nog niet afgedaan: men zou er een geheel hoofdstuk over kunnen schrijven. Er zou namelijk geld mede komen, om, in het terugrijden overal afbetaling te houden. Het schijnt, dat dit zoo erg geregeld niet gaat, zoodat de hoop van allen zich aan dien trein vastknoopte. En die was reeds Zaterdag niet gekomen, en Maandag niet.... Nu, Donderdag werd er betaald.

Hier zijn 22 personen te betalen. Dat kost niet veel tijd, en te zes uur werd dan ook de lokomotief gestookt, en deze float reeds dapper er op los, terwijl ik aan het werk was. Aan het station was het recht levendig. De beampten van hier, en de medegekomene; de geheele bevolking met en zonder kleederen; de verschillende leveranciers, die als hongerige gieren medegetogen waren, om dadelijk van de uitbetaalde traktementen het hunne te krijgen, — alles zwerfde den ganschen dag in en uit, want: de trein zou zoo dadelijk vertrekken. Maar „zou” kan lang duren. Toen het negen en tien uur geworden was, moest er weer eerst ontbeten wor-

den, maar dan ook dadelijk. Maar het ontbijten schijnt wat lang geduurd te hebben, — ja, nu moest men eerst wachten op den gewonen opkomenden trein, want er is slechts enkel spoor, — te twee uur dus. Doch toen was er weder zooveel te praten met de passagiers van dien trein Te vier uur zaten de lieden dan toch in den waggon, toen een zich herinnerde, dat vier uur etenstijd is. Men stapte weder uit, en ging eten, de trein zou bij het dorp wachten. Wij gingen onzerzijds ook eten, en toen wij klaar waren, — och ja, daar kwam de trein nog even terug: er was iets vergeten. Ik mag hier waarlijk wel bijvoegen, dat bij dit waaraachtige verhaal geen zweem van overdrijving is!

19 Sept.

Ik heb van nacht heerlijk geslapen. Volstrekt onbelangrijk, zult gij zeggen. Toch is het een bizonder geluk, want mijn eene gastheer, die hier woont, werd akelig gestoord. Er was heimelijk een onbevoegde in huis. Langzaam kwam hij den trap op, — daar stoot hij iets om, — hij wurmt aan een deur, — mijn huisgenoot sloop naar buiten, en zag niets, maar onder zulke omstandigheden slaapt men toch slecht.

En weet gij wie de inbreker was? Een tamandúá, of miereëter, — een van de kleine soort, niet de groote, met den prachtigen pluinstaat, en wel kennelijk een volkomen wilde. Die moet voor het deursluiten binnengeslopen zijn, men vond hem des morgens in een hoekje weggedoken. Hoe het dier den trap opgekomen is, onbegrijpelijk, want eigenlijk ontbreken de trappen nog, wij hebben slechts eene soort van ladder; als ik een Jakobsengel was, zou ik zeker niet zoo dom zijn, dat steile ding dagelijks eenige malen op en af te gaan: ik zou mijne vleugelen gebruiken.

Piranhas, 20 Sept.

Aan het andere einde van het spoortje, aan den kop van den worm. Gisteren morgen gingen de chronometers weder in hunne welvoorziene kisten onder de banken en wij stoomden hierheen, met nog meer oponthoud, dan gewoonlijk. Want heden wordt hier de eerste steen van de kerk gelegd, waarvoor zelfs de trein een dag later dan anders vertrokken is. Wij vertrokken dan ook gisteren met drie bijna volle wagens, en zulk een ongekende toevloed van passagiers is niet zonder een half uurtje extra te berechten.

Bijna de geheele weg loopt door het reeds beschreven doodsbeenderen-bosch, doch het laatste gedeelte is zeer schoon. Daar daalt men, met de rivier diep onder zich, naar den oever af, met allerlei kronkels en bochten over de rotsen en er doorheen. Want ook hier is de vallei nog steeds dezelfde diepe, nauwe gleuf met steile rotswanden van rossige kleur, spaarzaam begroeid. De rivierbedding vertoont ook meer steenen, dan water: het is alsof over een stukje van Steenachtig-Arabië bij toeval eenig water is uitgestort. En zoo smal is het bed, dat men onmogelijk begrijpen kan, dat dit nu de S. Francisco zou zijn. Waar is al dat water gebleven?

Het kleine dorpje is tegen een paar van die rotsen aan alle zijden recht schilderachtig aangeplakt, men heeft nauwelijks oogen genoeg, terwijl men met den trein naar omlaag slingert.

Ik ben zeer vriendelijk opgenomen bij een der ingenieurs, die een chalet bewoont, dat ook tegen de helling aanligt, en een heerlijk uitzicht heeft. Reeds dadelijk gisteren was ik mede genoodigd op een diner bij den hoofd-ingenieur. Deze bewoont op een half uurtje afstands eene villa, welke mij reeds van den trein uit was opgevallen om haar sierlijk uiterlijk. Wij deden

de reis heen en terug in een rolwagentje langs de lijn.

De ark heb ik ten slotte toch nog verkocht. De aanbiedingen waren wel geklommen, maar toch niet tot mijn peil. Ik bood haar toen mijnen gastheer aan, die een gedeelte voor zijn huis gebruiken kon, en mij verder beloofde, het overige hout aan de lieden zoo duur als mogelijk te slijten. Ik had het genoeg, nog een paar van de lange gezichten te zien van de gieren, die dachten, mij in hunne macht te hebben.

22 Sept.

Mijn gastheer is naar Jatobá zoodat ik het huis alleen heb, kalmer dan gisteren, toen er den ganschen dag bezoeken kwamen, zoodat ik telkens pootjes moest geven.

En des avonds steenlegging. De gansche plaats, met al de hulptroepen van buiten, was reeds van twee uur af in oproer, uren lang bespiedde ik van uit de hoogte de optrekkende feestelingen, de mulattinnen nog glanziger bruin dan gewoonlijk, in het wit, en met hunne mooiste tafelkleedjes over het hoofd. Te vier uur kwam de hoofd-ingenieur met het geheele gezelschap van den vorigen dag. Allen zouden hier aan huis eten, maar, daar de plechtigheid te vier ure zou zijn, was de vraag of men wel eerst zou eten. Daartoe werd toch maar besloten, en wij waren juist aan het tiende schoteltje zoetigheid bezig, toen iemand een papier ter inzage bracht. Ter loops vroeg deze, waarom wij niet gekomen waren: het feest was voorbij, nadat men een uur op ons gewacht had! En de hoofd-ingenieur had de voornaamste akteur moeten zijn! Wij trokken onmiddellijk op, maar voorbij was de plechtigheid wel. Wij vonden het plein nog vol volk, zagen den priester juist nog zijne voordeur binnengaan, bezagen de plaats waar de steen in den grond gestopt was, — en gingen de koffie drinken.

Doch dit mocht slechts gelukken na eene discussie tusschen den hoofd-ingenieur en een der magnaten van Piranhas, die zijner ontevredenheid lucht gaf. De hoofd-ingenieur vond echter, dat hij reden tot ontevredenheid had, omdat hij niet, volgens belofte, gewaarschuwd was. — „Maar ik heb gezonden!” — „Maar ik heb niets vernomen.” Daarbij zal het wel blijven, en de steen ligt er, zonder onze hulp. Zelfs Beraldo kreeg er niets van te zien, maar hij trok er ook den neus van op: „Men heeft hier niet eens muziek!” — „Goddank,” dacht ik!

23 Sept.

Daar kwam gisteren bericht, dat de stoomboot, die tusschen Penedo en hier vaart, in de rivier vast zat. Al weder eene schuit gehuurd, om verder te reizen, en zoo was dit niet gebeurd, of daar kwam de stoomboot opzetten: zij was weder vlot gekomen.

Dadelijk mijn afscheidsbezoek bij den hoofd-ingenieur gebracht. Ditmaal alleen, per rolwagentje. Ik wachtte mij er wel voor, bij het terugkomen de waarschuwing van mijn gastheer op te volgen, om vooral op langzaam rijden aan te dringen. Ik wilde wel eens met eene goede vaart kennis maken. De weg naar de villa gaat namelijk steeds bergop, dus duwden mij vier man in het zweet huns aanschijns naar boven, doch voor de terugreis bleef er één, dan behoeft er slechts geremd te worden. Zooals ik gehoopt had, ging het met een vrij aardige snelheid. Er is iets hoogst fantastisch in, zoo op een voertuig, dat door geen enkele zichtbare kracht wordt voortbewogen, tusschen de rotsen daardeen te stuiven, met geen ander licht dan dat der maan, op het water diep beneden u, en een lantaarn, die slechts een paar meters van den weg verlicht. Onmogelijk om te gissen, waarheen gij in het volgende

oogenblik gieren zult. Er behoort niet zeer veel goeden wil toe, om zich dan erg faust- of toovermantel-achtig te gevoelen, en het speet mij genoeg, dat die wilde rit slechts tien minuten duurde.

Ik had ontbeten bij nog een stel ingenieurs, die in een naburig huis wonen. Gij ziet dat er voor twintig legua's spoorweg, die reeds in exploitatie zijn, heel wat ingenieurs noodig zijn.

Penedo, 26 Sept.

Aan het einde dier lange rivierreis, en reeds morgen hoop ik, dat de boot komt, die mij naar Bahia brengt.

De reis hierheen, in twee halve dagen was genotrijk, niettegenstaande den waarlijk verschrikkelijken wind. Eerst gaat het nog door dezelfde gleuf in het rotsachtige plateau. De rivier stroomt in een onontwarbaar netwerk van kleine kanaaltjes tusschen ontelbare rotsen en klippen door, de oevers zijn steil en woest, spaarzaam begroeid, in hoofdzaak nog met cactussen.

Doch langzamerhand worden de wanden lager en wijken meer uiteen, de rivier wordt breeder, zandbanken nemen de plaats der rotsblokken in. En overal ziet men stadjes, aardige stadjes met kerken, die echte torens hebben: ik wist haast niet meer, dat zoo iets bestond. De voornaamste zijn Pão-de-Assucar, Traipu en Propriá.

Het eerste heet aldus naar een heuvel, die echter slechts eene zeer verdunde nabootsing is van het Suikerbrood bij Rio. Het gaat met dien naam, zooals met de Zwitserlanden, waarvan men in elk heuvelachtig gedeelte van Europa er een vindt. De naam is die van een type geworden, en past vaak evenmin op het voorwerp, als die van Hollandsche kaas op de ronde dingen die u hier voorgezet worden.

Daar brachten wij den nacht door, en ik werd al

weder in huis genomen door iemand, die de reis had medegedaan, en aan wien iemand anders gevraagd had, voor mij te zorgen.

Propriá is het belangrijkste dier plaatsjes : het heeft zoo waar steenen kaaien, en is bestraat ! Het is in twee goed gescheiden helften verdeeld, waarvan men mij verhaalt, dat altijd de eene in opkomst is, en de ander in verval, al naar de groene of de geele politiek bovendrijft. Dat is nog sterker dan Urubú !

En Penedo is waarlijk nogal een aardig stadje, maar als gij de beschrijving wenscht, lees die van Parahyba of van een ander strandplaatsje dan maar eens over. En van de weinige overblijfselen van het Hollandsche fort spreek ik ook maar niet, dat zijn treurige herinneringen voor een vaderlandsch hart. Maar wel moet ik even zeggen, dat de stad in den Hollandschen tijd aan zee lag en thans zeven legua's er van verwijderd. Zou dat alleen aanslibbing zijn ?

En hiermede zullen mijne reizen in Brazilië wel afgelopen zijn.

Ontzuurd met Bookkeeper juli 1

